Aleksandr A. Bek

Moskova önlerinde

«VOLOKOLAMSK ŞOSESİ»

Moskova önlerinde 1

MOSKOVA ÖNLERİNDE "VOLOKOLAMSK ŞOSESİ„

Telif hakkı: MAY YAYINLARI

Dizgi ve Baskı: SÜMER Matbaası
İlk Yayımı : Ocak 1971
İkinci Yayımı : Mayıs 1972

ALEKSANDR ALEKSANDROVİÇ BEK

MOSKOVA ÖNLERİNDE

«VOLOKOLAMSK ŞOSESİ»

(I. Cilt)

Türkçesi
NAİME YILMAER

MAY YAYINLARI
Himayei Etfal Sok. Kredi
han kat 3 Cağaloğlu/İst

Kapak : Ayhan Erer

YAZAR ÜZERİNE

Aleksandır Aleksandroviç Bek, edebiyat hayatına araştırmacı olarak başladı.

Daha 19 yaşındayken bir fabrikada işçi olarak çalıştığı sırada yazdığı notlar ve araştırmaları «Pravda» ve «Raboçaya Moskova» da yayınlıyordu.

Daha sonra bir çok gazetede eleştirmeci olarak çalıştı.

Otuz yaşına girdiği sırada gazetecilik uğraşına ara vermeden ikinci beş yıllık planın hazırlanışında A.M. Gorki'nin yönetimi altında «Fabrika ve Kombinalar tarihi» ile «İkinci beşyıllığın insanları» adlı yapıtlarını yazdı.

İlk uzun öyküsü 1934 yılında 33 yaşında olduğu sırada yayınlanan Bek, daha sonra pek çok eleştirme, öykü ve uzun öyküler yayınlamıştır. Yapıtlarında genellikle insan portlerini, çalışan kişilerin yaşamını işleyen Bek'in belli başlı yapıtları şunlardır:

«Bir gece olayı», «Yeniye ve eskiye dair» «Çelik Parçası», «Son yüksek fırın».

Heyecanlı ve açık ifadeli bir yazar olan Aleksandr Bek, yapıtlarında insanların gündelik yaşamını işlemiştir.

Büyük savaş sırasında askeri yazar olan Bek, bu savaşın sonunda yazdığı «Volokolamsk şosesi» adlı yapıtı ile büyük ün yapmış ve birçok dünya diline çevrilmiştir.

Bek, daha sonra birçok uzun öykü kaleme almış ve «Berijikov'un yaşamı» adlı romanını yayınlamıştır.

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Volokolamsk şosesini elime aldığımda bir solukta okudum. Belleğimde beni bunun kadar sarıp götüren bir başka yapıt yok.

Moskova önünde olan savaşı, o savaşı yapan insanlarla birlikte, yaşadım. Ancak yapıtın beni asıl saran yönü, yalnızca bu değildi. Kitap tüm bir açıklık ve akıcılıkla savaşı anlatıyor ve insana «sonra, sonra» dedirten bir çekicilikle sayfaları çevirtiyordu.

Ama, yapıtın beni çeken bir başka yönü olduğundan söz ettim. Şimdi içtenlikle ileri sürebilirim ki, bizler bu yapıtı, eserin ülkesi olan Sovyetler Birliği halklarından daha da ilgi çekici bulabiliriz.

Bir araştırmacı ve savaşın ta içinde yaşamış bir kişi olan Aleksandr Aleksandroviç Bek'in yapıtındaki kumandan Momiş-Uli bizden bir kişi. Taburuyla, Moskova önlerinde Almanları durduran ve onlara yenilginin ilk acı tadını tattıran kişi bir Türk. Çevresindekiler de yine onun ırkdaşları.

Kitabın ilk sayfalarında ondan «Kazak» olarak sözediliyor ve Kazakça konuşulduğu yazılıyor. Kazak'lar kimler? Kırgızlar, Tajikler ve Özbekler. Yani yalın ve tüm Türk boyları.

Yapıtta, karşılaşacağınız isimler ve davranışlar sizi hiç yabancı gelmiyecek. İslamkulov - sanırım İslama kul ol dan geliyor - Dcalmuhammet ve ötekiler bizlerden birer kişi, yapıtın baş kahramanı Momiş-Uli -yani Memiş'in oğlu herşeyiyle bir Orta Asya Türk'ü. Öğreniyoruz ki Moskova önlerinde çok üstün Alman güçlerine adım attırmayan bu bir avuç Türk savaşın kaderinde çok ama çok önemli bir rol oynamışlar.

Şimdi sizi onlarla başbaşa bırakalım...

Naime YILMAER

«Eğer bir kimse bir fırsat çıkar da kimsenin göremiyeceği, köyleri yok eden bir yanardağın püskürmesini yada milletin, ezici müstebit yönetimlere karşı ayaklanmasını yada tanımadığı bir milletin yurdunun sınırlarına saldırmasını seyrederse onları kâğıda geçirmelidir. Eğer kendisinin bunları yazma yeteneği yoksa öykünün tümünü, anılarını, iyi bir yazara anlatmalı; o da, onları gelecek kuşakların okuyup öğrenebilmeleri için dayanıklı kâğıtlara geçirmelidir.»

B. Yan'ın «Cengiz Han» adlı eserinden

1

Bu kitapta ben sadece iyi niyet sahibi bir yazarım. İşte onun tarihi.

2

Baurdcan Momiş-Uli, kesinlikle:

«Hayır!» dedi. «Size hiç bir şey anlatmayacağım. Savaşı başkalarının anlattıkları ile yazanlara dayanamam.»

«Neden?»

Soruma soru ile cevap verdi:

«Aşkın ne olduğunu bilir misiniz?»

«Biliyorum.»

«Savaşa kadar ben de bildiğimi sanırdım. Bir kadını seviyordum. Savaşta en büyük aşklar ve en büyük kinler doğuyor. Bunu yaşamamış kimseler düşünemez. Siz iç savaş ne, vicdan ne biliyor musunuz?» Bu kez kesin olmamakla beraber:

«Anlıyorum...» dedim.

«Hayır, hayır anlamıyorsunuz. Siz iki duygunun nasıl birbiriyle mücadele ettiğini bilmiyorsunuz: Korkunun ve vicdanın.

Siz, kişinin, çalışanın, kocanın vicdanını tanıyorsunuz. Fakat askerinkini bilmiyorsunuz. Siz hiç düşman siperine bomba attınız mı?»

«Hayır».

«O halde savaşan bir askerin duygularını nasıl yazacaksınız? Asker bölüğü ile saldırıya geçiyor. Karşıdan makineli ateşi açıyorlar. Yanlarında arkadaşları düşüyor. O ise emekliyor Emekliyor. Bir saat geçiyor. Altmış dakika. Her dakikanın altmış saniyesi var ve her saniyede onu yüz defa öldürebilirler. O ise emekliyor. Savaşan askerin iç duygusu budur. Sevinç nedir bilir misiniz?»

«Kesinlikle bunu da bilmiyorumdur» dedim.

«Doğru. Siz aşkın sevincini, belki de yaratmanın sevincini bilmiyorsunuzdur. Kadın sizinle annelik sevincini paylaşmıştır. Fakat zaferin sevincini, düşmanı yenmenin sevincini ve askerin kahramalık sevincini tatmayanlar, onların, en güçlü ve en yakıcı sevincin, ne olduğunu anlayamazlar. Peki siz bunları nasıl yazacaksınız? Uydurmaya başlayacaksınız..

Masanın üstünde bir dergi duruyordu. Bunda, Baurdcan Momiş-Uli'nin komuta ettiği Panfilovlular hakkında bir yazı vardı.

Dergiyi sertçe çekti-aslında bütün hareketleri sertti. Sigarasını ateşlediği kibriti yakışı bile-yapraklarını açtı, lambanın ışığına doğru, getirip, üzerine eğildi... Sonra da kaldırıp attı.

«Okuyamıyorum» dedi. «Ben savaşta mürekkeple değil, kanla yazılmış kitap okudum. Böyle bir kitaptan sonra uydurmalara dayanamam. Siz ne yazabilirsiniz ki?»

Tartışmaya çalıştım. Ancak Baurdcan Momiş-Uli'yi inandırmayı başaramadım.

«Hayır!» diye kesti attı. «Yalanlardan nefret ediyorum. Siz ise doğruyu yazamayacaksınız?»

3

Böyle tanıştık.

Bana, Moskova yakınındaki savaşı anlatacak birini uzun zamandır arıyordum. Anlattıklarının içinde bir anlam olmasını, amacını bilen bir kişi olmasını olayların içinde yaşamış biri olmasını ve beni oralara, herşeyin sonuçlandığı yerlere götürebilecek biri olmasını istiyordum.

Bu aramaları anlatacak değilim. Sadece gerekli olanları belirteceğim. Yaptığım araştırmalarda vardığım sonuca göre 1941 Ekimi ve Kasımı sırasında Moskova'ya saldıran düşman, bir yandan kıskaçın ağızlarını kapatmaya çalışıyor, bir yandan da, başkenti bir an önce alabilmek için, Volokolamsk ile Leningrad şoselerine direkt saldırılarda bulunuyordu. Saldırının ağırlığı Volokolamsk üzerindeydi.

Ekimin o ağır günlerinde, Almanlar cepheyi Vyazma yakınlarında delip, tankları, motosiklet ve kamyonları ile Moskova'ya doğru ilerlerken, Volokolamsk şosesi üzerindeki siperleri, daha sonra adı sekizinci muhafız tümeni veya General Ponfilov tümeni diye anılacak 16 ncı atış tümeni korumaktaydı. Ekim ayı içinde Moskova'ya karşı ikinci kez saldırıya geçen düşman, ayni yönden yükleniyor ve Ponfilov'luların direndiği yerde geçit açıyordu. Krikov'da, Moskova'nın hemen 30 kilometre ilersinde, 7 gün süren çarpışmalar sonunda Panfilovlular Kızıl ordunun başka birlikleri ile birlikte Almanların baskısına dayandılar ve sonunda onları püskürtmeyi başardılar.

Bana, iki ay süren bu büyük çarpışmaları anlatacak kişinin ismini ve rütbesini bilmeden Panfilov'luların yanına gittim. Onu bulacağıma inanıyordum...

Ve buldum.

Bu adam, Moskova önündeki savaşlar sırasında Teğmen olan, Baurdcan Momiş-Uli'ydi. Aradan iki yıl geçmişti ve Muhafız Albaylığına yükselmişti.

Tanıştığımızda bana ismini söyledi. İyi anlayamadığım için yenilemesini rica ettim. Bu kez:

«Baurdcan Momiş-Uli» diye heceliyerek söyledi.

Sesinin tonunda bir gariplik duydum. 'Bana sinirli gibi geldi «Herhalde adını hemen anlamalarını istiyor» diye düşündüm.

Muhabirlik alışkanlığı içinde not defterimi çıkardım:

«Özür dilerim. Soy adınız nasıl yazılıyor?»

«Soyadım yok»

Şaşırdım. Sonra bana Momiş-Uli'nin, Ruscada «Momiş'in oğlu» anlamına geldiğini söyledi ve:

«Bu babamın adıdır.» diye sürdürdü «Baurdcan benim küçük adımdır. Soyadım da yoktur.

Yüzünde, doğunun o hülyalı yumuşaklığı yoktu. Binlerce yüz vardır. Kimi, sevgiyle, özenle yapılmış bir heykel gibi görünür; bazıları ise şöyle böyledir. Bourdcan Momiş-Uli'nin yüzü bir oymayı andırıyordu: Bronzdan yada ağaçtan, çok ince bir araçla oyulmuş gibiydi. Sanki en yumuşak ve en yuvarlak bir çizgi bile unutulmamış. Bende çocukluğumun bir anısını uyandırdı. Mayn Rid yada Feniuor Kupir'in eserlerinin kaplarının üstünde zayıf bir Hintli profili vardır. Bana öyle geliyor ki Baurdcan'ın profili bu kabartma yüze benziyordu.

Mogol esmerliği taşıyan, biraz geniş elmacık kemikli bu yüzü, her zaman, akıl erdirilmiyecek kadar sakin olan, kızgın anlarında daha da genişliyen; çok az bulunur büyüklükte siyah gözleri süslüyordu.

Baurdcan, tarağa bir türlü boyun eğmeyen siyah parlak saçlarına «At kılı» derdi.

Onu dinlerken inceliyordum.

Ruscaya son derece hakimdi. Heyecan anlarında bile kelimeleri şaşırmıyor, cümle kuruluşlarını bozmuyordu. Sadece

konuşmasında bir ağırlık vardı. Sonradan ayırdettim. Kazakça (*) konuşurken sözcükleri daha çabuk sıralıyordu.

Sigarasını aldığı tabakasını gürültüyle kapattı ve sözcüklerin üstünde durdu:

«Eğer bir gün bir şeyler yazarsan benden yine Kazak adımla bahset: Baurdcan Momiş-Uli.

Bilirsin bu Kazaktır. Bu, bozkırda koyunları otlatan çobandır. Bu soy adı olmayan adamdır...»

5

Tanışmamızın ilk gecesinde Bourdcan Momiş-Uli'nin, yeni gelen ve savaşı bilmeyen alay komutanları ile sohbetini dinlemek olanağını buldum.

Asker ruhu içinde konuşuyordu. Acele etmeden düşüncelerini açıklıyor ve benim için Volokolamsk şosesi kenarındaki bir savaşı anlatıyordu.

Heyecanlanmıştım. Kalbim çarpıyordu. Hemen defterimi çıkarıp not almaya başladım. Başarıma inanamıyordum. Ancak uzun süredir beklediğim öykünün sayfalarının dolduğunu anlıyordum. Sohbetin sonunda uygun bir anı bekliyerek Bourdcan Momiş-Uli'den bana Volokolamsk savaşının öyküsünü anlatmasını istedim.

«Hayır» diye cevap verdi: «Size hiç bir şey anlatmıyacağım».

Okuyucular, konuşmamızın sonucunu artık biliyor.

(*) Eserin orjinalinde dil olarak «Kazahça» denilmektedir. Bu Orta Asya Türkçesi'dir. Kazah Cumhuriyeti, Kırgız, Özbek ve Tajik Türklerinin çoğunlukta olduğu bir Sovyet Cumhuriyetidir. Başkenti Alma - Ata'dır. (Çevirenin notu)

6

Bu olayda Baurdcan Momiş-Uli'nin haksız olduğundan şüphem yoktu. Ben de onun kadar doğruya ulaşmak istiyordum. Ama onun insanlara verdiği değer başkaydı. Hele askerin kaderini tanımayanlara karşı kırıcı oluyordu. Bu onun gençliğine verilebilirdi. Onunla tanışdığım günlerde otuzunu henüz bitirmişti.

Bu kesin itişinden sonra, ben de dayatmaktan caydım. Baurdcan'la omuz omuza bir çok gün geçirdim.

O anlatmayı sever oldu. Bunu da çok güzel yapıyordu. Fırsatları kollar not alırdım. O da bana alıştı.

Baurdcan'ın arkadaşlarından onun yaşantısının öyküsünü de öğrendim. Okulda ona «Koca gözlü» yada «San - Times» derlermiş. Anlamı aynen «Tozdan görülmez» miş. Efsanevi bir atın ismiymiş. O kadar hızlı koşarmış ki ayaklarından kalkan toz dahi ona erişemezmiş.

Bir ara, öyle bir an geldi ki ona şunları söyledim:

«Herşeye karşın sizin için yazacağım. Bir yerinde de size okulda San - Times dediklerine değineceğim.»

Gülümsedi. Gülümseme onu değiştiriyor, sert yüzü hemen çocuklaşıyordu.

«Sizde topçu atısınız.» dedi. Bunu yüceltme olsun diye söylüyordu. «Alınmayın bu bir komplimandır. Topçu atı ağır yük taşır. Kolay değil onu döndürmek, ama dönünce de ardından topu sürükler. Siz de beni döndürdünüz...»

«Size istediğiniz herşeyi anlatacağım. Ama anlaşalım.»

Hafifçe arkasına yaslandıktan sonra kılıcını kılıfından çıkardı. Küçük lambanın aydınlattığı oymalı silahın sivri kısmı parladı.

«Anlaşalım,» diye sürdürdü: «Siz gerçeği yazmak zorundasınız. Kitap bitince bana getireceksiniz. Ben birinci bölümü okuyacağım. Kötüyse kötü olmuş diyeceğim. Masaya sol elinizi

koyun. Rap! Sol eliniz kopacak. İkinci kısmı okuyacağım. Kötü olmuş! Sağ elinizi masaya koyun. Rap! Sağ eliniz kopacak. Razı mısınız?»

«Razıyım!» diye cevap verdim.

İkimiz de gülümsemeden şakalaşıyorduk.

«Peki!» dedi. «Defterinizi çıkarın. Kaleminizi alın. Yazın: Birinci bölüm: Korku...»

KORKU

I

«Yazın.» dedi Baurdcan Momiş Uli. «Birinci bölüm: Korku!.»

Sonra biraz düşündü ve ekledi:

«Panfilov'lular ilk savaşa korkmadan gönderildiler

Ne dersiniz bu iyi bir başlangıç mı?»

Kararsızdım.

«Bilmem.» dedim.

Sertçe:

«Edebiyattaki cambazlar böyle yazarlar.» dedi. «Yanımda kaldığınız günlerde, sizi iki üç mayının patladığı, mermilerin ıslık çaldığı yerlerde dolaştırmaları için özel buyruk verdim. Korku'yu duymanızı istiyorum. Söylemeyebilirsiniz. Açıklamanıza gerek olmadan da biliyorum ki bir kaç kez korkunuzu bastırmak zorunluğunda kalmışsınızdır.

O halde neden siz ve diğer yazar arkadaşlarınız, savaşan kişilerin sizin gibi değil de doğa üstü insanlar olduklarını sanıyorsunuz? Neden sizlerde olan insanî duygulardan askerlerin

yoksun olduğunu düşünüyorsunuz? Sizce o nedir? İlkel bir soy mu? Yada tam aksi, üstün bir yaratık mı?

Sizce belki kahramanlık doğanın bir armağanıdır. Ya da onlara korkusuzluk sırtlarına giydikleri kaputları dağıtırlarken onunla birlikte veriliyordur. Ardından da deftere yazıyorlardır. «Korkusuzluğu da almıştır» diye. «Almıştır... Almıştır.»

Uzun zamandır savaştayım. Alay komutanı oldum ve bana öyle geliyor ki bunun böyle olmadığını ileri sürmeye yetkim vardır.

Almanlar, koskoca ülkemize saldırdıkları zaman neye güveniyorlardı? Doğuya karşı onlarla birlikte tank birliklerinin başında, her şeyin boyun eğdiği, her canlının kaçtığı «General Korku»nun da olacağından güveçliydiler...

1941 de 16 yı 17 ye bağlayan gecedeki ilk savaş, korku ile de ilk savaştı. Yedi hafta sonra Almanları Moskova'nın önünden ittiğimizde General Korku onların ardına takıldı. Sonunda, belki ilk kez, onlar da korkunun ne olduğunu anladılar.»

2

Moskova yöresinde başlayan çarpışmalara, kasım ortasına kadar biz katılmadık. Kazakistan'dan ayrıldıktan sonra bir buçuk ay kadar cepheden otuz-kırk kilometre uzakta, ikinci savunma hattı sayılan Leningrad bataklıkları civarında bekledik. Genel kurmayın yedekleriydik.

6 Kasım sabahı taburu alarma geçirerek en yakın demiryolu istasyonuna gitmem buyruğunu aldım. Yük vagonları ve içeri giriş için hazırlanmış rampalar bizi bekliyordu. Bindik ve geceleyin yola çıktık.

Nereye gidiyorduk? Bunu tabur komutanı olarak benim bilebilmeye yetkim yoktu.

Cepheye gitmediğimizi, oradan uzaklaştığımızı sanıyordum.

Tren, ara istasyonlardan geçerek, durmadan, yolların ayrıldığı istasyon olan Bologoe'ye doğru gidiyordu.

Yolda, bize Bologoe'de öğle yemeği verileceği söylendi. Ama acele ediyor, katarı çekiyorlardı. Yemeği dağıtmayı başaramadılar. Lokomotif bir iki dakikada değiştirildi. Düdük sesi duyuldu-Yeniden yol...

Herkes Bologoe'den sonra hangi yöne gideceğimizi merak ediyordu. Çabuk aydınlandı: Moskova'ya doğru gidiyorduk.

Hızını istasyonlarda dahi azaltmayan tren bizi ve 360 ıncı tümeni, Moskova'ya taşıyordu.

Neden, Niçin gidiyorduk?

Bilmiyorduk!

Neden bu hızla gidiyorduk? Hangi yoldan Moskovaya ulaşacağız? Nerede duracağız?

Bilmiyorduk!

Anormal olan bu hız hepimizi endişelendiriyordu. En sonunda gerçeği anladık: Savaş yaklaşmıştı...

3

7 Kasımda Moskova'nın 120 kilometre batısında Volokolamsk yakınında bir ormana indirildik.

İstasyonda, beni alay komutanının yanına çağırdılar.

Demiryolu boyunca, yeşil gri boyalarla örtülmeye çalışılmış kuleler, tümsekler belleğimde kalmış. Bunlar yedek benzin ve mazot depolarıydı.

Nasıl bilebilirdim ki, bu kuleler yakında, asık kasım göğünde, gümbürtüsüz -ki sesleri daha sonra duyuldu.- ateş ve dumanları ufku kaplayıp, yükseldikten sonra yöreyi sarsarak çökeceklerdi.

İstasyona yaklaştığımda - sonradan bu istasyon diye sadece açık camsız pencerelerinden kurumlu paçavraların sarktığı tuğladan yapılmış boş bir yığın kalmıştı - siyah yüklü katarları gördüm.

Biri seslendi. Katarın yanında bizim topçu alay komutanını gördüm.

«Dönek! İççekerek seyret onları,» diye bağırdı. «Nasıl güzel değil mi?»

Topçu batarya komutanıyken, kendi dileğimle piyadeye geçişimden sonra bana «Dönek.» derdi.

Silahlar fabrikadan, kalın bir yağ tabakası ile kaplı olarak, bizim tümen için gönderilmişlerdi.

«Oho...» Dedim «Çok ağırları da var.»

«Bu ağırları kale gibi monte edeceğiz.»

«Burada uzun süre mi kalacağız yoksa?»

«Garanti kışı geçiririz.»

Hayal kırıklığına uğradım. Demek gene geride, gene yedekteydik.

Bilmiyordum ki önümüzde, hemen Vyazman'ın ötesinde, Almanlar cepheyi yarmışlardı.

Dört gün önce Hitler'in, radyodan bütün dünyaya: «Kızıl ordu yokedilmiş; Moskova yolu açılmıştır.» dediğini bilmiyordum.

Bu sırada Moskova'nın hemen 120-150 kilometre önünde bir cephe kuruluyordu. Bu cephe sonra «Başkent siperleri» olarak anılacaktı. Komünist gönüllü birlikleri Moskova istasyonlarından bandosuz ve törensiz, sivil giysileriyle yola çıkıyor: Üniformalarını ve silahlarını da yolda alıyorlardı. Piyade okulu, Volokolamsk'a gelişimizden iki gün önce kamyonlarla Moskova gerisine aktarılmış, Yüksek şura da onu izlemişti. Mos-

kova - Ben bu Moskova adını Genel Kurmay adına, Kremlin adına, vatan adına kullanıyorum - bize düşmanı karşılamak üzere taze güçler ve silahlar gönderiyordu.

Tümen kurmayı Volokolamsk bölgesinin savunması için gerekli techizatı almamı buyurdu.

4

Gece Volokolamsk'dan 30 kilometre uzaktaki Ruza nehrine doğru yürüyüşe geçtik.

Bir Kuzey Kazakistanlı olarak kışın geç gelişine alışıktım. Burada ise, Moskova önlerinde, Kasım başında sabahları soğuk oluyordu. Sabaha karşı, soğuktan sertleşmiş yoldan, arabaların tekerleklerinin yardığı çamurlardan geçerek bizim bölüğü o bölgenin en yüksek köyü olan Novlânsko'ya getirdik.

Gözüme, yarı aydınlık göğün altında, ilk çarpan pek yüksek olmayan çan kulesi oldu.

Taburu köy yanındaki ormanda bırakarak, yardımcı kumandan ile birlikte gözleme çıktım.

Benim tabur için zigzaklı Ruza'nın kıyılarında 7 kilometrelik bir saha ayrılmıştı. Bizim savaş kurallarına göre bu kadar saha bir alay için bile büyüktü.

Ancak bu beni kaygılandırmıyordu. Eğer bir gün düşman sahiden buraya kadar gelebilirse bizim taburun bu 7 kilometrelik bölgede onun bir değil, beş yada on taburunu karşılayabileceğinden güvençliydim. Siperlerin böyle bir hesaba göre hazırlanması gerekli diye düşünüyordum.

Benden doğanın güzelliklerini anlatmamı beklemeyin. Önümde uzanan arazinin görüntüsü güzel mi değil mi farkında bile değildim.

Topografi dilinde hiç de geniş olmayan ve ağır akan Ruza'nın karanlık yüzüne büyük ve enli yapraklar serilmişti. Kesindi ki, yazın burada beyaz çiçekler açardı. Bu durum belki çok güzeldi. Ama ben bu tembel akan, sığ nehri, düşmanın geçebileceği bir akarsu olarak işaretledim.

Kıyının bizim yerleştiğimiz yanı tankların çıkmasına engel olacak eğiklikteydi: Islak kirli toprak parlıyor, üstünden yeni geçmiş pulluğun yarıkları belli oluyordu. Suya erişen bölümü birden dikleşiyordu. Askeri gözle savunma için yetenekliydi.

Nehrin öteki yüzünde geniş bir düzlük yayılmıştı. Ondan sonrası sık bir ormandı. Orman sadece bir yerde, Novlânsko köyünün biraz yanında suya kadar uzanıyordu. Belki sonbaharda bir rus ormanını çizmek isteyen bir ressam için, onda herşey vardı. Ancak bu çıkıntı bana tiksindirici göründü. Düşman orada bizim ateşimizden saklanabilirdi.

Cehennemin dibine gitsin bu çamlar. Kessinler; orman uzaklaşsın nehirden.

Hiçbirimiz burada yakında bir çarpışma beklemediğimiz halde, mademki bir savunma hattı kurmamız istenmişti, onu en iyi şekilde, bir Kızılordu subayına yakışır şekilde yapmalıydık.

5

Geri çekilmenin ilk habercileri ertesi gün göründüler. Yavaş yavaş yürüyen, herşeyini bırakmış halk; onların arasında da küçük gruplar halinde, çemberi yarabilmiş askerler vardı.

Asker kaputlu bu avareleri ilk kez yakından, tabur mutfağında gördüm.

Ateşin başında ısınıyorlardı. Savaştan önce çok büyük bir kuruluşun müdürü olan erzak takım kumandanı Ponomarov, onları merakla seyrediyordu. Çevrelerini aşçılarla, o gün mutfakta çalışan erler sarmıştı.

Ponomarov, beni görünce: «Dikkat!» diye bağırdı ve tekmil vermek için yanıma koştu.

Göz ucu ile ateşin etrafında oturanlara baktım. Bir kaçı kalktı, ötekiler sadece kıpırdandılar.

«Kim Bunlar?» diye sordum.

6

O gün de her zamanki gibi taburun savunma bölgesini dolaşıyordum.

Soğuk ve rüzgârlıydı. İğneleyici bir kar tane tane yağıyor ve beyaz yığınlar halinde, sertleşmiş toprak kümelerinin üstünde toplanıyordu. Öğle üzeriydi. Askerler, kuytularda, kazılması henüz bitmemiş siperlerde yada killi toprak yığınları arasında yemek yiyorlardı.

Dikilmiş küreklerin arasından geçerken bazı konuşmalar duydum:

«Hayır çocuklar beklediğiniz yerden vurmayacak o... Beklendiği yere sokulmayı sevmiyor...»

Sözlere, kaşık takırtıları karışıyordu. Yemek yiyorlardı.

«Peki ya neden hoşlanır?»

Şivesinden anladım. Soran Kazaktı.

«Dolaşacak ve o kadar... İşte o zaman neyi sevdiğini anlarsın.»

Bu siper kimin? Kazaklardan hangisi burada? Belleğim yardım etti: Barambaev. Burası onun makinel obüsünün oldu-

ğu yerdi (Küçük mermilerle dolu bir nevi makineli top) yada Galiulin. İkisi de aynı makinelideler. Tanrı kahretsin. Buraya gelenleri doyuruyorlar.

Yeni bir ses:

«O zaman sağlam dur.» dedi. «Yoksa hapı yutarsın.»

«Orman sizi korur. Alman ormana girmez...»

Yine kaşık tıkırtıları. Benim askerlerimle çemberden çıkanlar yemek yiyordu. Tanımadığım bir ses daha duyuldu:

«Sırt çantam da yemek tasım da orada... Oturmuş yemek yiyorduk. İşte burada olduğu gibi. Birdenbire...»

«... Ve birdenbire kaçıştınız hainler!» diye bağırmaya hazırlanıyordum ki bir fikir doğdu kafamda.

İlerde çalıların içine gizlenmiş makinelinin parlayan namlusu görünüyordu. Şeridi takılıydı.

«Hazır mı?» diye sordum.

«Sadece basmam gerekli yoldaş kumandan.»

Çömeldim ve derenin üstüne doğru ateş ettim. Makineli titreyerek çalıştı. Siper kazmakta olduğumuzdan daha burada atış eğitimi yapmamıştık. Bunlar hattımız üzerinde duyulan ilk silah sesleriydi.

Siperin deliğinden biri fırladı.

«Alarm!» diye bağırdım. «Herkes silah başına.»

Emir büyüyen bir yankı gibi yayıldı.

«Almanlar!»

Ses korkunç derecede boğuktu. Adam bağırmıyor, sanki fısıldıyordu. Sanki Almanlar çok yakında, ta yanımızdaydılar.

Biri koştu. Kaçıyordu. Arkasından başkaları da. Bunun nasıl olduğunu anlıyamadım bile. Herşey o kadar hızlı oldu ki.

Orman yakındaydı. Yüzelli - ikiyüz adım ötede. Oraya kaçıyorlardı.

Bir killi toprak yığınının üzerine çıkıp doğruldum. Sessizce kaçanları seyretmeye başladım.

Yanımda kızgın bir ses gürledi:

«Dur!»

Ve sonra küfür

Bir yerden koşup gelen makinelici Bloha bağırıyordu. Beni görünce, bana, makineliyle doğru koştu. İğne gibi bir sevgi ta içime saplandı. Hiç bir kadını böyle, bana doğru koşan Bloha kadar sevmemiştim.

Bakıyorum. Eski işi ambalajcı olan Galiulin olduğu yerde dikilmiş duruyordu. İri bir Kazak, geniş omuzları makineliyi rahatlıkla taşıyabiliyordu. Başını eğdi, elini bağış dilercesine göğsüne bastırdı. Sonra koşmaya başladı. Ayakları sanki onu bana doğru uçuruyordu.

Ondan sonra dönen gözlüklü Murin, oldu. Savaştan önce Konservatuarda asistandı. Müzik tarihi makaleleri de yazıyordu... Biri onu dürterek yanındaki ormanı işaret etti. Tekrar tavşan gibi kaçtı. Gene döndü. Sonra durdu. İncecik boynu üzerindeki başı bir bana, bir ormana doğru dönüyordu. Sonra çabuk çabuk parmakları ile gözlüklerini sildi ve geriye doğru koşmaya başladı.

Hepsi ayni mangada ayni makinelinin eriydiler. Şimdi sadece manganın komutanı Çavuş Barambaev eksikti.

Kaç defa Kazak Barambaev'in becerikli parmakları ile bir teknisyen gibi makineliyi söküp takışını seyrederken «İşte biz Kazaklar da Ruslar gibi teknik bir millet oluyoruz» diye sevinmişimdir.

Onu görmüyorum. Kimbilir belki de yakınlarda bir yerde, bana bakmaya cesaret edemeden yakınıma sokulmuştur.

Dönenleri sessiz karşılıyorum. Askerlerimin namuslu kişiler olduklarını biliyorum. Şimdi utanç onları kemirmektedir... Onları bu kötü duygudan nasıl koruyabilir, bundan sonra, bu alçaklıktan onları nasıl kurtarabilirim? Bir dahaki olayda, neden yaptıklarını bilmeden kaçmayacaklarından nasıl güven duyabilirim? Ne yapmalıyım?

Onlara öğüt mü vereyim? Anlatmaya, inandırmaya mı çalışayım? Küfür mü edeyim? Hapse mi göndereyim?

Cevap verin bana ne yapayım?

BENİ YARGILAYIN

1

Başımı yere eğmiş, ellerimin arasına almış (Baurdcan Momiş-Uli siperde nasıl oturduğunu gösterdi) siperde oturmuş düşünüyor, düşünüyordum.

«Girmeme izin verir misiniz Kombat Yoldaş» (1)

Başımı kaldırmadan işaret ettim.

Makineli bölüğünün siyasî kumandanı Calmuhammed Bozjanov, içeri girdi.

Bozjanov yavaşça Kazakça:

«Aksakal» diye fısıldadı. (2)

«Aksakal,» diye bizde ailenin en yaşlısına, yani babaya derler. Bozjanov da bazan bana böyle derdi.

Ona baktım. Yuvarlak ve güzel yüzü allak bullaktı.

«Aksakal, bölükte önemli bir olay var: Başçavuş kendi elini yaralamış.»

«Barambaev mi?»

«Evet...»

Kalbimin sıkıştığını duydum. Birdenbire herşeyim ağırlaş-

(1) Kombat: Tabur kumandanı

(2) Kitabın orjinalinde'de Türkçe olarak «Aksakal» diye yazılmıştır.

tı: Göğüslerim, ensem ve kanım. Demin söylediğim gibi Barambaev, becerikliydi. Makinelinin de komutanı.

«Ne yaptın onu öldürdün mü?»

«Hayır... Bağladım. Ve...»

«Ve ne?»

«Tutuklayıp size getirdim.»

«Nerede şimdi? Onu buraya getir.»

Demek böyle... Bölüğümde ilk hain. Kendini ilk yaralayan olmuştu. Ve üstelik kim? Barambaev!..

Yavaş adımlarla içeri girdi. İlk anda onu tanıyamadım. Yüzü grileşmişti. Sanki erimiş ve sonra da donmuştu. Ruh hastaları böyle bir yüz taşırdı. Sargılanmış elini havaya kaldırmış tutuyor, bezlerin kenarından kan sızıyordu. Sağ eli titredi. Bakışlarımı görünce selam vermeye yeltenemedi. Eli ürkeklikle indi.

«Konuş.»

«Bunu Yoldaş komutan. Bilmiyorum nasıl... Bunu istemeden... Kendim de nasıl olduğunu bilmiyorum.»

İnatla ayni cümleyi söylüyordu.

«Konuş.»

Benden küfür bekliyordu. Ama duymadı. Öyle anlar oluyordu ki, artık küfür etmenin de bir anlamı kalmıyordu. Sonra ormana kaçarken tökezlenip düştüğünü tüfeğinin kendi kendine ateş aldığını söyledi.

«Yalan,» dedim. «Sen bir korkaksın! Hainsin! Yurdu böyleleri yıkıyor.»

Saate baktım. Üç civarındaydı.

«Teğmen Rahimov!»

Rahimov, Taburun karargâh komutanıydı. Doğruldu.

«Teğmen Rahimov, Kızılordu eri Bloha'yı buraya çağır. Hemen gelsin».

«Başüstüne Yoldaş kombat!»

«Bir saat sonra tam onaltıda taburu ormanın yanındaki düzlüğe toplayın.

Hepsi bu kadar gidebilirsiniz.»

«Bana ne yapmak istiyorsunuz? Ne yapmak istiyorsunuz Bana?

Sanki söylemeyi yetiştiremiyecekmiş gibi acele acele konuşuyordu.

«Seni taburun önünde kurşuna dizdireceğim.»

Barambaev, dizlerinin üstüne düştü. Elleri, sağlamı ve hain kana bulaşmış sargılısı bana doğru uzandı:

«Yoldaş Kombat gerçeği söyliyeceğim... Yoldaş ben kendim... Ben bilerek...»

«Kalk.» dedim. «Hiç olmazsa solucan gibi ölmemeyi becer.»

«Affedin beni. Bağışlayın.»

Doğruldu.

Bozjanov, hafif hafif fısıldadı:

«Ah Barambaev! Barambaev. Ne düşünüyordun? Hadi söyle!»

Bir an bu sözleri kendimin söylemiş olduğunu sandım. Sanki buyruğum geri alınıyordu.

«Sus!»

«Düşünemedim...»

Barambaev, mırıldanıyordu: «Bir an bile düşünemedim... Kendim... Bilmiyorum. Nasıl...»

Sanki bir samana tutunur gibi aynı cümleye yapışıyordu.

Bozjanov:

«Yalan söyleme Barambaev.» dedi: «Kombata doğruyu söyle.»

«Gerçek bu. Gerçek bu... Sonra kanı görünce aklım başıma geldi. Neden bunu yaptım. Şeytan itti beni buna... Beni kurşuna dizmeyin Yoldaş Kombat... Bağışlayın beni Yoldaş Kombat.»

Belki bu anda doğruyu söylüyordu. Belki gerçekten başına gelen buydu. Korkudan kıvranan bir ruh düşünceyi böyle ortadan siliyordu.

Ama savaş alanından böyle kaçmıyorlar mıydı? İşte böyle suçlu olmuyorlar mıydı? Anlamadan, bunun nasıl olduğunu bilmeden.

Bozjanov'a döndüm:

«Onun yerine manga komutanı Bloha olacak. Ve bu manga. Birlikte yaşadığı insanlar, onu herkesin önünde kurşuna dizecekler?»

Bozjanov, bana doğru eğilip fısıldadı:

«Aksakal. Buna hakkımız var mı?»

«Evet,» diye cevap verdim: «Ben sonra kime gerekirse hesap vereceğim. Ama bir saat sonra söylediğimi yapacağım. Siz raporunuzu hazırlayın.»

Bloha, nefes nefese sipere girdi. Burnunu çekerek, renginin açıklığından ayırdedilmiyen kaşlarını oynatarak geldiğini haber verdi.

«Seni neden çağırttığımı biliyor musun?» diye sordum.

«Hayır Yoldaş Kombat!»

Barambaev'i gösterdim:

«Şuna bak... Tanıyabiliyor musunuz?»

«Eh sen...» Sesinde kin ve acıma birden vardı: «Suratın bile iğrenç olmuş.»

«Onu sen... Sizin manga kurşuna dizecek...»

Bloha, sarardı, Derin derin soluk aldı ve mırıldandı:

«Buyruğunuzu yerine getireceğim Yoldaş Kombat.»

«Seni mangaya komutan atadım. Arkadaşlarınızı Politrukla birlikte hazırlayın» (1)

Sonra Barambaev'in yanına gidip bütün nişan ve kızılordu işaretlerini kopardım.

Grileşmiş, donuk bir yüz ve sarkık ellerle duruyordu...

---

(1) Politruk: Siyasi yönetici.

Kararlaştırılan saatte. Tam onaltıda sapsız T şeklinde sıralanmış taburun yanına geldim. Askerlerin açık olan önünde kaputu kemersiz, yüzü askerlere dönük olarak Barambaev, duruyordu.

Rahimov:

«Hazırol!»

Sessizlik içinde askerin özel sesi duyuldu. Her zaman kumandanın kulağının yakaladığı bir sesti bu. Tüfekler bir az kımıldanıp dondular.

Sıkkın ruhumda bir an sevinç parladı:

«Hayır bunlar bir kaput yığını değildi. Bunlar askerdi. Güçlü. Bir taburdu.»

Rahimov, tekmilini verdi:

«Tabur denetiminize hazırdır Komutanım.»

Bu saatte bu Rus düzlüğünde, bir insan, bir hain sargılı eliyle, kemersiz ve yıldızsız olarak askerlerin önünde duruyordu. Her zaman ayni olan tekmilin kelimeleri bu kez insanı heyecanlandırıyordu.

«Manga kumandanı Bloha, Mangayı benim yanıma.»

Düzlükte yürüyorlardı. Önde alçacık boyuyla Bloha, ardından iri yarı Galiulin, onların ardında da Murin ve makinelinin yanında da dün nöbetçi olan Dobryâk. Sert rüzgâra aldırmadan, ciddi, ardarda bütün gözlerin üstlerinde olduğunu bilerek, ayaklarını yere vura vura yürüyorlardı.

Heyecanlıydılar.

Bloha'nın buyruğu duyuldu:

«Manga dur!»

Tüfekleri ayni anda hep beraber omuzlarından yere indi. Bana baktı ve tekmil vermeyi unuttu.

Ben ona doğru bir adım atarak selam verdim. O zaman anladı ve selam verip tüzüğün istemediği bir sesle mangasının

geldiğini söyledi. Bana bütün bunların nedenini soracaksınız. Bu saatte bunlara ne gerek var? Bu anda ben en küçük hareketimle bizim bir ordu olduğunuzu, asker olduğunuzu anlatmaya çalışıyordum.

Manga askerlere doğru döndü.

Konuştum:

«Askerler. Komutan arkadaşlar. Önünüzde duran askerler ben «Alarm» verip silah başı yaptığım sırada kaçtılar. Bir dakika sonra toparlanıp döndüler. Fakat biri dönmedi. Bu onların komutanıydı. O, cepheden uzaklaşmak için elini yaraladı. Bu korkak şimdi benim buyruğumla, burada, önünüzde, kurşuna dizilecektir. İşte bu.»

Barambaev'e dönerek parmağımla onu gösterdim. O sadece bana baktı. Hala bir umut arıyordu.

Konuşmamı sürdürdüm:

«O, yaşamayı seviyor. Havadan, sudan, topraktan zevk almak istiyor. Onun kararı şuydu: Siz ölün ben yaşayacağım. Böyle parazitler başkalarının sırtından yaşarlar.»

Önümde duran bu insanlar biliyorlardı: Hepsi sağ kalmayacaklardı. Ölüm bazılarının kapısını çalacaktı. Şu anda hepsi bir çizgiyi aşıyorlardı. Ben onların içindekileri söylüyordum.

«Evet. Savaşta ölüler olacak. Fakat asker olarak ölenler unutulmazlar. Onların ardından oğulları veya kızları «Babamız vatanın kurtuluşu için ölmüş. O bir kahramandı» diyecekler. Sonra torunlar ve onların çocukları hep ayni şeyi söyleyecekler. Ama biz yok olacak mıyız? Hayır. Asker savaşa ölmek için değil düşmanı öldürmek için gider. Savaşa giren asker evine döndüğü zaman ona kahraman, savaş kahramanı diyeceklerdir. Bu ne büyük söz. İnsana ne kadar gurur verir. Kulağa nasıl da güzel geliyor. Biz namuslu askerler bu şerefi tadacağız. Sen ise - yine Barambaev'e doğru döndüm - Sen ise burada, ortada bırakılmış bir leş gibi, şerefsiz olark kalacaksın. Çocukların seni reddedecekler...»

Barambaev, duyulur duyulmaz bir sesle fısıldadı:

«Bağışlayın...»

«Ne çocuklarını mı ansıdın? Onlar bir hainin çocuğu oldular. Onlar senden utanacaklar. Babalarının kim olduğunu saklıyacaklar. Karın dul kalacak. Bir şerefsizden, bir hainden, arkadaşlarının önünde kurşuna dizilen bir askerden dul kalacak. O seninle evlenmeye karar verdiği günü, o mutsuz günü korku ile tiksintiyle hatırlıyacak. Memleketine yazacağız. Oradakiler, seni bizim yok ettiğimizi öğrenecekler.»

«Bağışlayın beni... Beni savaşa gönderin.»

Barambaev, kısık sesle konuştuğu halde, hepsinin onu anladıklarını biliyordum.

«Hayır.» dedim. «Biz hepimiz savaşa gideceğiz. Bütün tabur savaşa gidecek. Buraya çıkardığım şu askerleri görüyor musun? Onları tanıdın mı? Bu senin komuta ettiğin manga Onlar da seninle birlikte kaçtılar, ama döndüler. Onlar savaşa gitme şerefinden yoksun kalmayacaklar. Sen onlarla beraber yaşadın. Ayni karavanadan yedin. Yanlarında uyudun ve namuslu bir er olarak ayni kaputu giydin. Onlar savaşa gideceklər. Blohada, Galiulinde Dobrâkov ve Mürinde hepsi savaşa gidecekler. Mermi ve şarapnellere karşı koşacaklar. Fakat önce seni, korkağı, savaştan kaçanı kurşuna dizecekler.»

Sonra emir verdim:

«Manga geriye dön.»

Yüzleri sapsarı olmuş askerler geri döndü. Benim de yüzümün kanının çekildiğini duydum.

«Er Bloha! Hainin kaputunu çıkart.»

Bloha, asık bir yüzle Barambaev'e yaklaştı. Birden, Barambaev'in sargılı olmayan sağ elinin kalktığını ve düğmelerini çözdüğünü gördüm. Bu beni şaşkına çevirdi. Şu anda ölümden en çok korkan bu insan, artık duygusuzdu. Direnci kalmamıştı ve ölümü kabul ediyordu.

Kaput çıkarılmış, Bloha, mangadaki yerine dönmüştü. Kaput yere atılmış duruyordu.

«Hain geri dön!»

Barambaev, bana son kez yalvaran bir bakışla baktı ve geri döndü.

Yine buyruk verdim:

«Haine, korkağa yeminine ihanet edene nişan al... Manga.

Tüfekler kalktı ve dimdik kaldılar. İçlerinden biri titriyordu. Dudaklarına kadar sararmış olan Murin sarsılıyordu.

Birden Barambaev'e dayanılmaz bir şekilde acıdım.

Murin'in elindeki silah sanki bana sesleniyordu: «Acı, onu bağışla» henüz savaşa katılmamış olan, korkaklara karşı gaddarlık duymayan buyruğumu bekleyen askerler de sanki sesleniyorlardı: «Buna gerek yok. Onu bağışla!» Rüzgâr da bir an için durdu. Sanki benim bu sessiz ricayı duymam için ölgünleşmişti.

Galiulin'in geniş sırtını gördüm. Başı diğerlerinin üstünde yükseliyordu. Buyruğumu bekliyordu. Sarsılmadan duran bir Kazaktı. Burada, yurdundan çok uzakta, bundan sadece bir kaç saat önce ona en yakın olan bir başka Kazak'a ateş etmek için bekliyordu. Ama herşeye karşın onun sırtından doğru bana bir ses yükselip geliyordu. «Bunu bana yaptırma. Bağışla Onu!»

Barambaev hakkında bildiğim bütün iyi şeyleri ansıdım: Onun makineli tüfeği bir usta gibi becerikli parmakları ile söküp takarken, nasıl saklı bir sevinç duyduğumu ve kendi kendime «işte biz, Kazak'lar da Ruslar gibi teknik bir millet oluyoruz» dediğimi hatırladım.

Ben vahşi bir hayvan değildim. Ben bir insandım. Bağırdım:

«Bırak!»

Tüfekler sanki inmedi. Ağır, çok ağır, demirden yapılmışcasına ellerinden sanki yere düştü. Onlarla beraber kalpledeki ağırlık da kalktı.

«Barambaev!» diye bağırdım.

Döndü. Gözleri soru doluydu. Bakışları henüz olana inanmıyordu ama içleri bir anda yaşantıyla dolmuştu.

«Kaputunu giy!»

«Ben mi?»

«Giy!.. Mangadaki sıraya gir.»

Şaşkın şaşkın gülümsedi. İki eliyle yerdeki kaputunu kavradı. Mangaya doğru koşarken onu sırtına giymeye çalışıyordu. Kollarını bulamadı.

İyi kalpli, demin tüfeği sarsılan gözlüklü Murin, göstermemeye çalışarak, aşağıya indirdiği elini sallayıp onu yanına çağırıyordu:

«Benim yanımda dur.»

Arkadaşı onu kaburgalarından dürttü. Barambaev, yeniden er, yeniden arkadaştı.

Yanına yaklaştım ve omuzuna vurdum:

«Şimdiden sonra savaşacak mısın?»

Başıyla işaret ederek gülümsedi. Yanındakilerin hepsi gülüştüler. Herkes hafiflemişti.

İnanırım ki sizde hafiflemişsinizdir. Bu kitabı okuyanlar da «Bırak» buyruğuna gelinceye kadar bir hayli ağırlık duymuş sonra da hafiflemiştir.

Aslında bu böyle olmadı. Bunu ben sadece bir hayal olarak aklımdan geçirdim.

Başka türlü oldu.

Murin'in tüfeğinin titrediğini görünce bağırdım:

«Murin! Titriyor musun?»

İrkildi. Dikildi ve dipçiği omuzuna daha sıkı bastırdı. Eli sertleşti. Buyruğu yineledim:

«Korkağa, vatan hainine, yeminini bozana. Manga. Ateş!»

Ve korkak kurşuna dizildi.

Beni mahkum edin!

Bir zamanlar göçebe babamı çölde zehirli bir böcek sokmuş, kumların içinde yapayalnızmış. Bu örümceğin zehiri öldü-

rücüdür. Babam bıçağını çekerek, örümceğin ısırdığı yeri, kesip atmış.

Ben de öyle hareket ettim. Bıçakla kendi vücudumdan bir parça kestim.

Ben insanın. Benliğimdeki bütün insanlık haykırıyordu: «Yapma... Acı... Bağışla...» Ama bağışlamadım.

Ben kumandanım. Babayım. Ben kendi oğlumu öldürdüm. Önümde yüzlerce oğlum vardı. Zorunluydum.

Bir güçlüğü kanla mühürlemek zorundaydım: Haine bağış yoktur ve olmayacaktır.

Her askerin bilmesini istiyordum: Korkuya düştün mü, hainlik ettin mi, bağış yoktur. Her ne kadar bağışlanmak istensede...»

Bütün bunları yazın. Her asker, Kaputu giyen veya giymeye hazırlanan okusun. Bilsinler: İyi olabilirsin. Daha önce seni sevmiş, seni övmüş olabilirler, her ne olursa olsun, askerlikte suçun bağışı yoktur. Korkaklık için hainlik için cezan ölümdür.

ÖLMEMİZ İÇİN DEĞİL KALMAMIZ İÇİN

1

Sabah yine bölgeyi dolaşıyordum.

Askerler, önceki günkü gibi siper kazıyorlardı.

Ancak düşünceliydiler. Kulağa hiç bir yerden gülüş sesi gelmiyor, gözler gülüş görmüyordu.

Neşesiz bir ordunun komutanı olmak zor.

Bir sipere yaklaştım. Askerler siperi çalılarla örtmüş, üstüne de toprak döküyorlardı.

«Bu yaptığın nedir?»

«Siper Yoldaş Kombat...»

«Ya bu üstündeki ne?»

«Ağaçlar Yoldaş Kombat.»

«Çık bakalım oradan. Bu ağaçların ne olduğunu şimdi göstereceğim sana...»

Askerler dışarı fırladılar. Tabancamı çıkarıp, önde görülen ağaçlara bir kaç kurşun sıktım.

«Gir yerine. Bak bakalım kurşunlar içeri geçmiş mi?»

«Geçmiş Yoldaş Kombat.»

«O halde ne yapmışsın sen? Bu nedir? Orta Asyada bir bahçıvan kulubesi mi? Orada güneşten mi saklanacaksın?.. Neden susuyorsun?»

Er, yarım ağızla konuştu:

«O seni her yerde bulacaktır.»

«Hangi o?»

Cevap vermedi. Anlıyorum: Ölümden bahsediyor Ondan korkuyor.

Yeniden sordum:

«Yaşamayı istiyor musun?»

«İstiyorum Yoldaş Kombat.»

«O zaman boz tüm bunları. Cehenneme at bu sırıkları. Kalın telgraf direkleri gibi ağaçlar koy. Beş sıra halinde ,üst-üste koy onları. Öyle olsun ki top mermisi bile gelse bir şey yapmasın.»

Er, tembel... Bir sipere bir ormana bakıyor. Ormana gitmesi, daha derinlere girmesi, kalın ağaçları kesip getirmesi gerekli.

«Belki de bulunmaz» diyor.

Hiç kimseyi sevindirmeyen «Belki» sözcüğü burada da yaşıyor. Bu savaşa hazırlanan bir askerin sözcüğü olamaz.

«Boz!» diye bağırdım: «Eğer beş sıra koymazsan yine bozduracağım.»

Göğüs geçirip küreğe sarıldı. Ağaçların üstüne attığı toprağı bu kez geriye atıyor.

Susup onu seyrediyorum. Hayır, daha inanmıyor. Bu siperde düşman saldırısından korunacağına ve Almanlara ateş edebileceğine inanamıyor. Onun kurşunlarının düşmanı devireceğini düşünemiyor. Ruhu başka şeyler söylüyor.

2

Bugün, hazırlanan program gereğince bazı takımlar atış eğitimi yapıyor.

Karşı kıyıya, düşmanın gelebileceği yere, birbirinden ayrı uzak ve yakın, yarım ve tüm faşist şekilleri konmuştu.

Her askerin kendi siperinden ateş etmeye alışmasını istiyorum. Önümüzdeki tüm bölgenin kurşun yağmuruna tutulmasını buyurdum.

Tüfekler ve makineliler karşıdaki görüntülere ateş ediyorlardı. Siperlere girip her askerle birlikte çalışıyordum.

«Tutturamadın. Başka şey mi düşünüyorsun? Nişan ölçeğin mi yanlış? Yada yanlış mı nişan aldın? Ölçeği bir daha denetle... Haydi bir kez daha ateş edelim.»

Er, sonunda karşıdaki Alman askerinin resimden suratına üç mermiden ikisini tutturuyor. Bu kötü bir sonuç değil. Böyle anlarda asker sevincini ve gururunu zor saklıyabiliyor. Ama

«Neye salmışsın kendini öyle? İşte buraya kadar sokulurlarsa onları böyle devireceksin.»

«Onları yenebilecek miyiz Yoldaş Kombat? Onlar buradan sokulmıyacaklar...»

«Ya nereden?»

«Kimbilir...»

Bu alıştığım sözcük. Bu bilmeyişin önünde korkuluyor.

3

Ve ben düşünüyorum.»

Yedi kilometrelik bölgeyi dolaşırken, korgana döndüğümde, yemek yerken, karargahta çalışırken, uykuya yatınca, düşünüyor, düşünüyordum...

Ne oldu? Dün yaşantısını kurtarmak için kaçan haini kurşuna dizdirmekle yaşamaya olan büyük aşkı öldürememiştim.

Kendi kendini savunma içgüdüsünü ezememiştim.

Bir makalede okuduğum şeyleri hatırlıyorum: «Savaşta insanda iki duygu çarpışır. Görev bilinci ve kendini savunma içgüdüsü. Üçüncü neden olarak da disiplin gelir. Bu olduğu zaman görev bilinci öne geçer.»

Acaba böyle mi? Bizim general İvan Vasileviç Panfilov, başka türlü konuşuyordu. Bir zamanlar, daha Alma Ata'da bir gece sohbetinde (Şimdi bunu sormayın. Sonra bütün konuşmayı anlatırım) Panfilov, şöyle demişti:

«Asker savaşa ölmek için değil, yaşamak için gider.»

Bu sözler hoşuma gittiği için, onları arasıra yinelerdim. Şimdi ilk savaşa hazırlanır, Moskova yakınında dövüşecek taburu düşünürken Panfilov'un şu sözlerini ansıdım:

«Yaşama içgüdüsü yaşamayı koruma çabası, doğanın ilk davranışıdır. Sadece kaçmakla doğmaz bu içgüdü başka türlü de belirebilir. Vahşi bir güç haline gelebilir. Canlı yaratık saldırıya uğradığı zaman savaşır, dövüşür, tırmalar ve kendi varlığını savunmak için saldırır?»

Bu görülmemiş savaşta, vatanın geleceği için, kendi geleceğimiz için, yaşam, sevgi ve yaşamak için, içgüdülerimiz bize düşman değil, arkadaş olmalılar.

4

Programa göre bazı saatlerde bölüklerde sohbet toplantıları düzenlenir. Yada yüksek sesle gazete okunurdu.

Bu saatlerde, birlikleri dolaşıp siyasi komiserlerin askerlere neler anlattıklarını dinlemeye karar verdim.

Birinci bölükle siyasi komiser Dordiya, uğraşıyordu. Askerler, tüfekleri yanlarında siperin ardındaki yığınların üstünde açık havada oturuyordu.

Aralıklı kar yağıyordu. İnce çam dallarında beyaz lekeler belirmişti.

Çevre sakindi. Herkes garip bir duyguyla uzaklara bakıyor, birşeyler bekliyordu. Anlatılan savaş anılarında olduğu gibi bir şeylerin olacağını, bir anda herşeyin sarsılacağını, canavar düdüklerinin öteceğini, mayınların ve mermilerin patlayacağını, uçakların bombalar yağdıracağını, çayırda erken yağan karın altında tankların kara damgalar halinde yol alarak ateş açacağını, ormandan çıkacak yeşil kaputlu insanların bizi öldürmek için fırlıyarak koşacağını, sonra yere yatacaklarını, ardından tekrar ayağa kalkarak koşacağını bekliyorlardı.

Dordiya, arasıra elindeki kağıda bakarak nutuk atıyordu. Söyledikleri doğru sözler, kutsal duygulardı. Faşistlerin vatanımıza saldırdıklarından, düşmanın Moskova'yı baskı altında tuttuğundan, çevremizi saran tehlikeden, vatanın gereğinde bizden ölmemizi istediğinden, ancak buradan düşmanı yaşantımız dahasına geçirmememiz gerektiğinden, biz Kızılordu askerlerinin en

kıymetli varlığımız olan yaşantımızı gereğinde ortaya koyarak, hiç bir şey düşünmeden çarpışmaya zorunlu olduğumuza değiniyordu:

Askerlere baktım. Birbirlerine sokulmuş başları öne eğik yada gözleri ileri dikilmiş, asık yüzle oturuyorlardı.

Eee siyasî komiser, seni pek iyi dinlemiyorlar galiba...

O da bunu anlıyordu. Hayalperest Dordiya, savaştan önce öğretmendi. Ve şimdi bunları söylerken zorlanıyordu. Karşısında konuştukları gibi oda bu taburun malıydı ve o da diğerleri gibi ilk kez savaşa girecekti.

Belki yarın yada sonraki gün o da, küt küt atan bir yürekle ateşin altında koşacak, siperden sipere atlıyacaktı. Bu sırada yanında toprak fışkıracaktı. Hadi bakalım o zaman askerlerle konuşsun.

Biraz sonra onun kendine has gülüşünü gördüm ve kâğıda yazılmamış kelimelerini duydum.

Ancak bugün o da herkes gibiydi. Bu sırada çok önemli olan bir şeyi başaramıyordu. Savaşçıların yüreklerine bir heyecan duygusu yerleştiremiyordu. Sadece «Vatan istiyor», «Vatan buyuruyor», «Ölünceye kadar dayanalım» yada «Öleceğiz ama çekilmiyeceğiz» diyordu. Bunları konuşurken kendi düşüncelerini yansıtmaya çalışıyordu ama..

Siyasi komiser Dordiya, neden basma kalıp sözcüklerle konuşuyorsun? Sadece sözcükler değil, en sert çelik bile eğer onu zamanında yenilemezsen işe yaramaz.

Neden durmadan «Ölelim», «Ölelim» diye yineliyorsun? Şimdi bu sözlerin bir gereği var mı? Kesinlikle sen: «Savaş acımasızdır; gerçek budur, bunu göstermek gerekli» diye düşünüyor, başını çevirmeden en büyük gerçeğin bu olduğunu kabul ediyorsun?..

Hayır Dordiya Savaşın en acı gerçeği bu değil.

Dordiya, sözlerini bitirinceye kadar bekledim. Sonra bir eri kaldırdım:

«Sen Vatan nedir biliyor musun?»

«Biliyorum Yoldaş Kombat!»

«Söyle bakalım.»

«Bu bizim Sovyet Rusya, bizim toprağımızdır.»

«Otur.»

Bir başkasına sordum:

«Sen ne dersin?»

«Vatan. Bu... Bu doğduğumuz yer Eee, nasıl söyliyeyim... yer...»

«Otur. Ya sen?»

«Vatan mı? Bu sovyet hükümeti.. Bu.. E. Örneğin Moskovayı alalım... İşte şimdi biz onu savunuyoruz. Oraya hiç gitmedim. Orasını hiç görmedim ama bu vatandır

«Demek ki sen vatanı hiç görmedin?»

Susuyor.

«Peki o halde vatan nedir?»

«Anlatın» diye yalvarmaya başladılar.

«Pekala! Anlatacağım. Sen yaşamak ister misin?»

«İsterim.»

«Sen?»

«Ya sen?»

«Yaşamak istemeyenler el kaldırsın.»

Bir el bile kalkmadı. Ama ne varki başlar artık öne eğik değildi. Askerler ilgi duyuyorlardı. Şu son günlerde onlar «Ölümü» çok sık duymuşlardı. Ben ise yaşamaktan söz ediyordum:

«Demek hepiniz yaşamak istiyorsunuz - Güzel.»

Bir ere sordum:

«Evli misin?»

«Evet.»

«Karını seviyor musun?»

Utandı.

«Söyle. Seviyor musun?»

«Sevmesem evlenmezdim.»

«Doğru. Çocukların var mı?»

«Bir oğlumla bir kızım var.»

«Evin var mı?»

«Var.»

«Güzel mi?»

«Benim için kötü sayılmaz.»

«Evine dönmek, karına kavuşmak, çocuklarını kucaklamak ister misin?»

«Şimdi ev sırası değil... Savaşmak gerek.

«E... Ya. Savaştan sonra. İstiyor musun?»

«Kim istemez ki?»

«Hayır, Sen istemiyorsun!»

«Nasıl istemiyorum?»

«Bu sana bağlı bir şey; dönüp, dönmemen. Bu senin elinde. Sağ kalmak istiyor musun? O zaman seni öldürmek istiyeni öldürmek zorundasın. Sen savaşta sağ kalmak ve savaştan sonra evine dönebilmek için ne yaptın? Tüfeğinle çok güzel nişan alabiliyor musun?»

«Hayır.»

«İşte bak... Demekki Alman'ı öldüremiyeceksin. O seni öldürecek... Demek ki evine sağ sağlim dönemiyeceksin. İyi koşabiliyor musun?»

«Orta.»

«İyi emekleyip, iyi sürünebiliyor musun?»

«Hayır.»

«İşte, Alman seni tepeliyecek. O halde neden yaşamak istediğini söylüyorsun? Bombanı iyi savurabiliyor musun? İyi

kamuflaj yapabiliyor musun? İyi gizlenebiliyor, iyi siper örebiliyor musun?»

«İyi siperleniyorum?»

«Yalan söylüyorsun. Tembel davranıyorsun. Sana kaç kez siperini bozdurdum?»

«Bir kez.»

«Gelmiş ondan sonra da yaşamak istediğinden söz ediyorsun. Hayır sen yaşamak istemiyorsun. Doğru mu arkadaşlar? O yaşamak istemiyor değil mi, arkadaşlar?»

Gülüştüklerini görüyorum. Rahatlamış bir halleri var. O ise dayatıyor:

«İstiyorum Yoldaş Kombat.»

«İstemen yeterli değil. İstediğini davranışlarınla belli etmen gerekli. Sen ise sadece sözle yaşamak istediğini söylüyorsun. Davranışların ise seni mezara sürüklüyor. Ben de seni oradan çengelle çekiyorum.»

Bir gülüşmedir koptu. İki günden beri yürekten gelen gülüşleri ilk kez işitiyorum. Konuşmamı sürdürdüm.:

«Siperin üstündeki ince otları attığım zaman bu işi senin için yapıyordum. Orada sığınacak ben değildim. İyi temizlenmemiş silahın için seni azarlarsam bil ki bunu senin için yapıyorum. Onunla ben ateş etmiyeceğim. Senden her istenen sana her buyrulan bil ki senin içindir. Şimdi vatanın ne olduğunu anladın mı?»

«Hayır Yoldaş Kombat...»

«Vatan sensin. Seni öldürmek istiyeni öldür. Kimin için gerekli bu?

Senin için, karın, baban ve çocukların için...»

Askerler dinliyordu. Siyasi komiser Dordiya da onların yanına çökmüş bana bakıyordu. Kirpiklerini kırpıştırıyor, yüzüne düşen kar taneleri su damlacıkları olarak süzülüyordu. Arasıra da yüzünde bir gülümseme esintisi dolaşıyordu.

Konuştuğum zaman ona doğru dönüyordum. İstiyordum ki siyasi komiser de ilk katılacağı savaşa hazır olsun. Herkes gibi

onun da bazı şeylere sahip olması gerekliydi. Savaşın en açık sözcüğü ise «Öl» değil «Öldür» dü.

Ben içgüdüden söz etmedim ama onu yardıma çağırıyordum. Askerin kendi yaşantısını koruması için, saldırıcı içgüdüye sahip olması gerekliydi. Asker ancak bu içgüdüsünü sivriltebilir, onun yardımını kazanabilirse başarı sağlayabilirdi.

«Düşman seni de beni de öldürmek için geliyor» diye sürdürdüm:

«Ben, sana onu öldürmeyi öğretiyorum. Niye? Çünkü ben de yaşamak istiyorum. Ve komutanlardan her biri size buyuruyor! Hatta yalvarıyor: Öldür onları! Niye? Biz yaşamak istiyoruz. Eğer gerçekten yaşamak istiyorsan sen de arkadaşından isteyeceksin. «Öldür» diyeceksin. İstemek zorundasın. Çünkü sen de yaşamak istiyorsun. Vatan sensin! Vatan biziz! Bizim ailelerimiz, annelerimiz, karılarımız, çocuklarımız. Vatan bu! Milletimiz, bu! Bütün bunlara karşın belki sana yine bir mermi rastgelebilir. Ama önce öldür gebert. Kaç tane gebertebilirsen o kadar gebert. Bununla koruyacaksın onları - askerleri gösterdim silah arkadaşlarını. Ben sizin komutanınızım; karılarımızın, annelerimizin dileklerini yerine getirmek istiyorum. Sizin savaşta ölmenize değil, yaşamınıza çalışıyorum. Anlaşıldı mı? İşte bu kadar. Bölük komutanı, askeri atış noktasına götür.»

6

Buyruklar duyuldu:

«Birinci takım sıraya!» «İkinci takım hazırol!»

Askerler fırlıyor, koşarak yerlerini alıyor, omuzlar geriliyor, dalgalanmalar en kısa zamanda duruluyordu. Tüm istendiği gibi, asker arasında disiplin gücü açıkça duyuluyordu.

Sözlerim belki safcaydı. Ama sanıyorum istediğimi sağlamıştım. Erler görevlerinin ne olduğunu bildikleri halde o, yürek burarı sevimsiz kelimeden kurtuluyorlardı: «Ölelim.»

GENERAL İVAN VASİLİYEVİÇ PANFİLOV

1

O, bizim yanımıza bir sonraki gün yani ayın onüçünde gelmişti.

Onu beklemiyorduk. Öyle bir anda geldi ki.. Bütün bölük kumandanlarını karargaha çağırmıştım.

Karargahın bulunduğu yeri tanımlamam gerekli mi? Çevrene bak. Orada, Moskova'nın önündeki ormanda, bir savunma siperindeydi. Yaş ağaçlardan yapılmış bir kutu gibiydi. Duvarına dayanma olanağı yoktu. Çünkü her yan is ve ziftle kaplıydı. İçerde gece ve gündüz isli bir lamba yanıyordu. Sıkılmış bir avucun içinden fırlamış gibi bir yığın tel dışarıya, değişik yönlere doğru uzanıyordu.

Kumandanlar, haritalarında gece mayinliyecekleri bölgeleri işaretliyorlardı. Ulaştırma araçları için sadece köprülü geniş yol bırakılmıştı. Novlanskoe, köyünün yanından hatlara doğru giden bütün yolları mayinliyorduk.

Masanın üstünde, lambanın yanında, üzerine renkli kalemlerle, savunma hattımızın işaretlendiği, büyük bir resim kâğıdı duruyordu. Şemayı, çok iyi bir ressam olan tabur kurmay başkanı Rahimov, yapmıştı.

İşte şöyle: Zigzaklı mavi çizgi Ruza nehri, kıyıdaki kırık hat engebeli arazi. Koyu yeşille gösterilen yerler orman. Karşı

yandaki siyah noktalar mayınlı olan... Hafif yuvarlak, siyah yarım çemberler, batıya doğru çevrilmiş çizgiler de bizim savunma hattımız. Değişik işaretlerle gösteriler - tümünün kırmızı ile belirtildiğini görüyorsunuz değil mi? Siperler, makineli yuvaları, tanksavarlar ve taburun diğer ağır silahları.

Bize verilen hat, bildiğiniz gibi uzundu: Bir tabura yedi kilometre. Daha sonra Panfilov'un söylediği gibi: «Bir incecik bağ» halinde uzanmıştı. O günlerde ben bile Volokolamsk şosesi bölgesinde bu incecik bağın Almanların yollarını engelliyeceğini, onların Moskova'ya akışını durduracağını düşünemiyordum.

Ama...

Bölük kumandanları lambanın yanına oturmuş topografik haritalarında mayınlı yerleri işaretliyorlardı.

Onüç rakamı için neşeli espiriler yapılıyordu.

Makineli tüfek bölüğünün kumandanı Teğmen Zaev:

«Bana uğur getirir» diyordu. «Ayın onüçünde doğmuşum, yine ayın onüçünde evlendim. Onüçünde neye başlasam işim yolunda gider, ne istesem olur.»

Kendine özgü bir konuşması vardı. Burnundan gelen bir sesle ve mırıldanır gibi konuşuyordu. İnsan onu dinlerken alay mı ediyor yoksa ciddi mi konuşuyor anlıyamazdı.

Biri sordu:

«Eeee. Bugün neyi diledin bakalım?»

Herkes, onun zayıf, iri kemikli, alt tarafa doğru genişliyen yüzüne bakıyordu. Zaev'in özelliklerinden biri de «Bir şeyler yumurtlaması»ydı.

«Bir matra konyak.» dedi. Sonra gülmeye başladı.

Kurmay başkanı Rahimov, içeri girdi. Her zamanki gibi sanki çizmeyle değil de terlikleymiş gibi sessiz ve hızlı adımlarla yürüyordu.

«Buyruğunuz yerine getirildi Yoldaş Kombat.» dedi. Sesi sakindi.

Onu, çarpışmaların bizden ne derece uzakta olduğunu an-

lamaya göndermiştim. Bu konuda alayın bile hiç bir bilgisi yoktu.

Rahimov, ondan beklenen çabuklukla gelmişti.

«Birşeyler anlayabildin mi?»

«Evet Yoldaş Kombat.»

«Raporunu ver.»

Katlanmış bir kâğıt uzattı.

«Yazılı vermeme izninizi dilerim.»

Kâğıtta şunlar yazılıydı: «Önümüzde Almanlar var...»

Vucudumda bir ürperti dolaştı. Bizim saatimiz de geldi mi acaba?

Akıllı Rahimov. Hem de çok akıllı. Nöbetçiden yalnız olmadığımı anlayınca, içeri girmeden önce bir kâğıda o üç kelimeyi yazmıştı... İçerdekileri korkuya salmak istemiyordu.

Bu bilgiyi, sanki gerçeği ortadan kaldıracakmış gibi, oradakilerden saklamak isteğini duydum. Sanki saklarsam, Almanlar gelemiyeceklerdi.

Renkli şemaya baktım. Mayınlanmış tarlaları, tanksavarları, engelleri üç dört sıra odunla örtülmüş siperleri ve yerleştirilmiş silahları gördüm. Başka bir şeyi de düşündüm: Kaputla insanları, savaşacak askerleri.

Rahimov'a Kazakça sordum:

«Onları sen, kendin de gördün mü?»

Onun yaptığı gözlemden kuşkum yoktu, buna karşın soruyordum.

«Evet».

«Nerede?»

«Buradan yirmibeş kilometre kadar uzakta. Sereda'da ve başka köylerde.»

«Aradaki yer içinde ne var?»

«Hiç boş arazi.»

Rusca.:

«Eh» dedim «Zaev, dileğin oluyor sanırım. Bize birçok matra konyak göndermişler.»

«...Rom da» diye sürdürdüm: «Önümüzde Almanlar var. Rahimov, durumu anlatın.»

Subaylar, Rahimov'u sessizce dinlediler. Sadece Zaev, mırıldandı:

«İyidir.»

Biri sordu:

«Neresi bunun iyi olan?»

«Böyle durmak daha mı iyi sanki. Paslandık.»

Kapı vurulmadan açıldı, seyisim Sinçenko içeri daldı.

«Yoldaş Kombat, General bu yana doğru geliyor» diye bağırdı.

Kalpağımı alelacele başıma geçirip, kaputumu düzelttim ve onu karşılamaya koştum. Ama geç kalmıştık. Kapı açıldı, Tümen kumandanı General İvan Vasileviç Panfilov içeri girdi.

2

Hazırola geçtim ve tekmil verdim:

«Yoldaş general. Tabur, savunma hattını sağlamlaştırmakla uğraşıyor. Bölük kumandanları mayınlanmış alanın şemasını kopya ediyorlar. Tabur kumandanı Kıdemli Teğmen Baurdcan Momiş-Uli.»

Panfilov sordu:

«Bir olay var mı?»

«Biliyor.» diye aklımdan geçti... Cevap verdim:

«Evet Yoldaş General. Bir korkağı, kendi kendini elinden yaralayan bir korkağı, askerlerin önünde kurşuna dizdik.»

«Onu neden mahkemeye göndermediniz?»

Heyecanlandım ve uzun bir açıklamaya giriştim.

Başka koşullar altında onu mahkemeye vereceğimi ama bu

olayda acele davranılması gereğiyle tüm sorumluluğu üzerime aldığımı bildirdim.

Panfilov, sözlerimi kesmiyordu.

Onu ilk kez kısa kaputu ile görüyordum. Yumuşak dana derisinden yapılmış ceketinden hoş bir katran, kokusu geliyordu; ölçülerine göre dikilmemişti. Genişti. Ezilmiş olduğundan da onun çökmüş göğüslerini, büzülmüş omuzlarını belli ediyordu. Omuzundan sıkılmış kayışlara karşın hafif kamburluğu görülüyordu. Beni dinlediği sırada hiç sesini çıkarmadı. Başını önüne eğmişti, kırışmış ensesini görüyor ve beni onayladığına inanıyordum.

Sonunda sordu:

«Onu kendi elinle mi vurdun?»

«Hayır, Yoldaş General. Onu kendi kumanda ettiği manga kurşuna dizdi, ama buyruğu ben verdim.»

Başını kaldırdı. Hafif şaşı gözlerinin üstündeki sert kıvrımlı kaşları çatıktı.

«Doğru davranmışsın.» dedi.

Bir an düşündü ve yineledi:

«Doğru davranmışsın Yoldaş Momiş-Uli. Raporunu yaz.»

Ancak ondan sonra çevresindeki herkesin ayakta olduğunu gördü.

«Oturun arkadaşlar, oturun.» Sonra kemerini çözdü, kaputunu çıkardı. Kumaş elbisesi ve göze çarpmayan yıldızları ile kamburlaşmış duruşu daha iyi belli oluyordu.

«Sizin burası serince Yoldaş Momiş Uli. Niçin bir şey yakmıyorsunuz? Sıcak bir çaycağız da yoktur sanırım.»

Teneke sobaya yaklaşmış, boruları elliyordu. Sobanın arkasına baktı sanki bir şey arıyordu. Baltayı gördü, eğildi ve eliyle bir odun yakalayarak onu inceltmeye başladı. Güç harcamadan becerikli davranışlarla odunu parçalıyordu.

Rahimov, ona doğru koştu.

«Yoldaş General izin verin. Ben...»

«Neden? Ben, bunu yapmayı seviyorum. Başka kez elbette kumandanınıza bakmanız gerekli.»

Panfilov'un huyu buydu. Uyarmalar yapardı. Buyuru gibi değil de sohbet şeklinde isteklerini sık sık söylerdi.

Sonra bu zor ayırdedilir sertliğini yumuşatmak için de sevgiyle konuştu:

«Oturun yoldaş Rahimov, oturun. İşte şuraya, kütüğe.»

Odunları bu şekilde bir çadır gibi sıralayan başka kimseyi görmemiştim. Odunların bazılarını daha irilerini, önce eliyle çekiyor onları yerleştiriyor aralarına yongalar sokuşturuyordu. Bir kez; bir çırpı sokuşturdu. Bir an durakladı. Sonra çekti.

Bilmiyorum ama, bir generalin soba yanarken bile duraklamaması gerekli gibi geliyor bana. Ancak, Panfilov, bunu önliyemedi. Odunların altına son defa bir ağaç kabuğu soktu. Kibriti çaktı ve soba gürüldemeye başladı.

Bir dakika kadar ateşin yanında kaldı. Yaşlı, kırışık dolu, ama yorgun görünmeyen yüzünde kırmızı ışıklar oynuyordu.

«İşte» dedi. Yerinden doğruldu: «Böylesi daha hoş. Hazır mısın Yoldaş Momiş Uli?»

«Hazırım Yoldaş General.»

Kısa raporumu ona uzattım. Panfilov, lambanın ışığında okudu. Kâğıdı masaya koydu ve kalemini mürekkebe batırdıktan sonra bir göğüs geçirdi ve yazdı: «Onaylıyorum.»

3

Masanın üzerinde gerçekten iyi çizilmiş olan savunma çizelgemiz yatıyordu.

Raporu bir yana iten Panfilov, uzun süre onu inceledi.

«İyi mevzilenmişsiniz sanırım.» dedi. Sonra biran durup ekledi: «Ama...»

Tam bir Rus jestiyle kafasını kaşıdı.

«Sonra seninle çevreyi dolaşacağız Yoldaş Momiş-Uli durumu yerinde inceliyeceğim... Durumdan haberdar mısınız arkadaşlar?»

Çekingen cevap verdiler.

Panfilov, çantasından, buruşmuş ve kat yerleri iyice eskimiş bir harita çıkararak açtı. Masanın üstünü şöyle eliyle bir düzelttikten sonra yaydı.

«Gelin arkadaşlar, daha yakına gelin» Bir an çevresinde toplanmamızı bekledi. Sonra gösterdi.:

«Düşman şurada. Şurada da yarma yaptı.»

Vyzama'nın yakında bir kaç yer gösterdi. Yüzlerimize baktı. Herkesin durumu anlayıp anlamadığını bilmek istiyordu. Sürdürdü:

«Askerlerimiz şimdi Gcatsk ve Siçovka yörelerinde çarpışıyorlar. İşte savunmanın önemli düğümleri.»

Kalemin küt ucu ile bastırmadan, düzgün olmayan birkaç hat çizdi. Harita üzerindeki işaretlemelerini bitirince yine herkesin yüzünü inceledi.

«Belki düşünmüşsünüzdür.» Kalemi masaya bıraktı: «Bu kahramanlar neden yanımızdan süzülüp gidiyorlar? Bunlar bizim ordumuzdan değil mi?»

Gülümsedi. Küçük gözlerinin yanında ince kırışıklıklar belirdi. Zaev'den başka kimse, başıyla bile olsa bir «Evet» demiye yürek bulamadı.

«Söyleyin, düşündünüz değil mi?»

Kimse bir cevap vermedi. Panfilov, uzun bir süredir herkesin kalbinde bir taş gibi yatan soruyu sormuştu.

«İnanın arkadaşlar ordu çarpışıyor. Sanıyor musunuz ki Almanlar bize burada bu kadar zaman kalmaya olanak verirlerdi? Hayır arkadaşlar eğer onlar çarpışmasalardı bu zamanı bulamazdık. Şimdi düşman bizim hatlarımıza doğru ilerlemiş durumda, güçleri çok değil... Tümenin hattı uzun. Ama...»

Panfilov sustu.

Yeniden konuştuğumuz zaman sesi daha yumuşaktı.

«Bizim tümene bir kaç tanksavar topçu alayı eklendi. Bunların ne kadar olduğunu söylemiyeceğim. Genel kumandanlık topçuları.»

Panfilov, kalemi yine aldı ve haritaya dalgın bir şeklide baktı. Siyah saçlarının yarıdan çoğu beyazlaşmıştı. Başını önüne eğmiş duruyor kısık gözlerle sanki bir şeyi ayırtetmek istiyormuş gibi dikkatle topoğrafik işaretleri inceliyordu.

«Şimdi görevimiz nedir?» soruyu sanki sadece kendisi için sorarmış gibi alçak sesle konuşmuştu. «Görevimiz düşmanı, onun saldırıya geçtiği şu yönden topçularla karşılamak. Eğer saldırı burada bizim yanımızda olursa Genel Kumandanlık topçuları bizim yanımızda olacaklar. Yoldaş kumandanlar, bu durumu erlerinize bildireceksiniz... Ancak... Yoldaş Momiş-Uli, taburu ne kadar süre içinde toparlayabilirsiniz?»

«Alarm için mi Yoldaş General?»

«Hayır. Neden alarm için olsun? Bir saat yeter mi?

«Evet Generalim.»

Kumandan yanınıza geldiği zaman taburla bir sohbet toplantısı yapmayı düşünmüştü. Sonra saatine baktı. Düşündü.

Parmağını saatin camı üzerinde gezdirdi.

«Her şeye karşın Yoldaş Momiş-Uli yapamayacağım. Bu küçük çavuş izin vermiyor.» Saatini gösteriyordu. «Siz taburu toplamayın. İşte böyle Yoldaş kumandanlar, artık savaşmaya başlıyoruz. Sokuldular mı Almanlar, geberteceğiz. Başkaları gelirse onları da geberteceğiz. Ezeceğiz. .»

Panfilov, doğruldu. Herkes ayağa kalktı.

«Onları ezeceğiz...»

Panfiov, partinin orduya verdiği emri yineliyor ve sanki onun nasıl bir tepki yaptığını anlamaya çalışıyordu.

«Anladınız mı?»

Bu Panfilov'un her zaman yaptığı şeydi. Konuşmasını daima böyle bitirirdi. Herkesin yüzüne bakıyordu:

«Ve şimdi. Şimdi bir bardak çay hiç te fena olmaz bu

kadar yoldan sonra... Demin buna değinmiştim sanırım. Yoldaş Kombat.»

Hemen seslendim:

«Siçenko. Semaveri. Çabuk.

«Oho... Sizin semaveriniz de mi var? Güzel!..».

Herkes gülüştü. Panfilov, içinden duyduğu güvenlik duygusunu herkese aşılıyordu.

Kumandanları serbest bıraktı. Sonra haritasını topladı.

4

Sinçenko, elinde semaver sipere sanki koşarak girdi.

Panfilov: «Yavaş, daha yavaş...» dedi «Niye koşuyorsun?»

Sinçenko, açıkgözce bir cevap yapıştırdı:

«Savaştayız Yoldaş General.»

«Onun için de koşmak mı gerekli?»

Sinçenko, semaveri özenle masaya yerleştirdi.

«Dikkatli koşuyorum Yoldaş General.»

Cevap Panfilov'un hoşuna gitmişti:

«Güzel, güzel. » dedi. «Ama şimdi hesapsız savaşmamız gerekli.» sonra ekledi: «Yada üç kez daha hesaplı.»

Bir an durdu sonra güldü:

«Yeşil çayınız yok mu?»

Panfilov, uzun süre Orta Asyada kaldığı için bu cins çaya alışmıştı.

«Üzgünüm bizde yok Yoldaş General.»

«Çok yazık... Peki ne demliyorsunuz bakabilir miyim?»

Sinçenko, pakedi uzattı. Panfilov, etikete baktı, sonra kokladı.

«Fena değil. Biraz kokusu kaçmış. Kutuyu kapasaydınız... Çaydanlığı bana verin. Bu işi ben yapayım.»

Küçük çaydanlığı iki kez sıcak suyla çalkaladıktan sonra içine bir az çay attı. Gözlerini kısıp yine baktı ve biraz daha ekledi. Sonra hiç su koymadan semaverin üzerine yerleştirdi.

«Biraz kızıp çözülsün.» Yaptığı işi açıklıyordu.

Önümüzde Almanlar vardı. Arkamızda Moskova. Panfilov ise ön hatlarda ustalıkla çay demliyordu.

«Planı toplamayın Yoldaş Momiş-Uli. Birlikte gözden geçirelim... Sizin pek keyfiniz yok sanırım?»

Panfilov, soruyu bana yavaşça sormuştu. Az kaldı düşüyordum. Sanki bütün gücüyle bana vurmuştu. Dün bende ayni şekilde konuşmamış mıydım. Ben de mi ayni şekilde düşünüyordum?

«Neden sıkılıyorsunuz Yoldaş Momiş-Uli? Korkmayınız Oturunuz. Rica ederim oturunuz.

«Görmüyor musunuz Yoldaş General?...» Birden can sıkıntısıyla sesimdeki güvensizliği ayırdettim. Düzeltmeye çalışarak ekledim: «Yoldaş General, taburun yedi kilometrelik bir cepheyi mi tutması zorunlu?»

«Hayır.» Panfilov bir süre sustu. Gözlerini kıstı ve gülümsedi: «Hayır. Bugün sizden bir bölüğü alacağım. Sonra belki bir tane daha. Öyle ki Momiş-Uli, bir veya birbuçuk kilometre daha genişlemeniz gerekecek.»

«Bir kilometre daha mı?»

«Ya ne yapalım Yoldaş Momiş-Uli? Siz bana bir fikir verin?»

Panfilov, bunu söylerken sesinde hiç bir şekilde küçümseyiş yoktu. Oturduğu küçük tabureyi çekerek yaklaştı. Sanki bir kıdemli teğmen olan ben ona fikir verecekmişim gibi bana bakıyordu:

«Ya ne yapalım?» diye yineledi. «Bizimki ince bir sicim, koparılması zor değil. Doğal olarak biri onu koparacak... Ya sonra?»

Merakla yüzüme bakıp cevap bekliyordu. Ben ise susuyordum.

«İşte onun için, bu sonrası için alıyorum bölükleri. Tedbirsizlik mi ediyorum?»

Bunu ona ben söylemişim gibi yüzüme bakıyordu. Bense susuyordum.

«Yoldaş Momiş-Uli sana bir şey söyliyeyim mi? Şimdi sadece tedbirli olmamız yeterli değil...» Gözlerini kurnazca kısmıştı: «Üç kez daha çok tedbirli olmalıyız. Kanımca ancak o zaman başarabiliriz. Onları Volokolamska gelinceye kadar bir ay oyalamalıyız.»

«Volokolamska kadar mı? Geri mi çekileceğiz Yoldaş General?»

«Bir yerde kalmamızın sağlanabileceğini sanmıyorum. Öyle davranmamız gerekecek ki, düşman savunmamızı nerede yararsa yarsın karşısında askerlerimizi bulmalıdır. Beni anladınız mı?»

«Evet Yoldaş General. Ama

«Söyle söyle. Sana sıkıntı veren başka ne var? Askerler Almanlardan korkuyorlar sanırım?»

«Evet Yoldaş General.»

Düşüncelerimi ve olayları özetliyerek anlatmaya başladım. Burada askerce rapor vermek diyemedim. Bu kelime burası için gerekli değil. Panfilov, insanı dinlenmeyi o kadar iyi biliyordu ki, insan onun dinleyişine bakınca kendisinin çok önemli şeyler söylediğine inanırdı. Kendim de ayrıntısına varmadan, gördüklerimi ve inandıklarımı tüm açıklığı ile ona anlattım.

Bitirdiğimde Panfilov, bir süre düşünceli sustu. Sonra:

«Evet Yoldaş Momiş-Uli» diye mırıldandı. «Şimdi bizim için bundan daha çok korkulacak bir şey yok.»

Yerinden kalktı. Semavere doğru gitti. Çaydanlığa kaynar su doldurduktan sonra tekrar ve özenle yerine oturttu. Ve geri döndü.

Oturmadan şemaya bir kere daha baktı. Üzerine eğildi. Oturduktan sonra yine yavaş yavaş konuştu:

«Sağlam yerleşmişsiniz?»

Ama bana bu sözlerinde bir doğrulayıcılık yoktu gibi geldi.

«Bana kalırsa bir az kapalı gibi. Geçitleri çok az bırakmamış mısınız?» Kalemi alıp mayinlenmiş yerleri gösterdi. «Yoldaş Momiş-Uli siz burada kendinizi de hapsetmişsiniz.»

Onun bu kanısına şaştım.

«Ama onlar önümüzde Yoldaş General?»

«İş önde olmasında aslında. Kıpırdanamazsınız. Yeriniz dar.»

«Dar mı? Benim yedi kilometrem mi dar?» Usuma gelenleri söyliyemedim. Neler anlatıyordu bu adam.

Panfilov, kalemi bastırmadan, mayinle örtülmüş yerlerde ince çizgilerle bir kaç geçit işaretledi. Ben hâlâ bir şey anlayamıyordum. Panfilov ise çizmeyi sürdürüyordu. Kurşun kalemle, özene bezene çizdiğim, savunma planının üstüne bir kaç yalın çizgi çizdi ve ileriye, Almanlara doğru bir kaç ok yerleştirdi.

Ne istediğini anlıyamıyordum. Korkunç Alman ordusuna karşı saldırıya geçmemizi mi diliyordu? Hem de bir bölüğümüzü aldıktan ve bizi bir buçuk kilometre daha yaydıktan sonra mı? Üç kez daha tedbirli olmamızı söyledikten sonra mı? Bir de «Volokolamska kadar,» dedikten sonra mı? Üstelik bu bir buyruk mu? Buyruksa böyle mi verilmeli?

Okları göstererek hafif sesle konuştu:

«Sizin yerinizde olsam ben böyle bir şeyi düşünürdüm» Sonra Almanlara doğru yönelmiş okun ucunda bizim hatlara doğru bir kıvrım çizdi ve bana baktı:

«...Düşünürdüm... Çünkü sizin şemanızda böyle bir şey için en küçük bir düşünce göremiyorum.»

Panfilov, saatini çıkardı ve semavere doğru döndü.

«Bu bay da dikkat istiyor. Haydi birer bardak çay içip gidelim.»

Sinçenko:

«Geceyi burada mı geçireceksiniz Yoldaş General?» diye sordu.

«Hayır arkadaş. Şimdi gecelemek için zaman yok. Şimdi geceleri de gündüz gibi uyanık olmalıyız.

Gülümsedi. Çaydanlığın kapağını kaldırdı. Kokladı:

«Bak işte bu içilir.»

Bana bir bardak uzatırken kurnaz göz kırptı.

«Bugün bir küçük jübilemeiz var. Bizim tümen tam üçüncü ayına bastı. Bunu kutlamamız gerekli... Bunu yapmak için de zaman var... Yoldaş Momiş-Uli sizinle ilk karşılaşmamızdan bu yana tam üç ay geçti. Benim önümde nasıl içten gelerek topuk çarptığınızı ansıyor musunuz?»

Ve gene gülümsedi.

ÜÇ AY ÖNCE

1

Evet ansıyordum. Tam üç ay önce 13 Temmuz 1941 de olmuştu bu.

Yönetici olarak çalıştığım Kazakistan askeri komiserliğinde öğle tatili 12 ile 1 arasında yapılırdı. Yemek yemiş kantinden dönüyordum. Avlunun ortasında, orta boylu, kamburlaşmış, general üniformalı birinin durduğunu gördüm. Yanında iki binbaşı vardı.

Alma-Ata'da generallere çok aralıklı rastlıyorduk.

General arkası dönük ayaklarını iki yana açmış elleri arkasına bağlı duruyordu. Panfilov'un, yüzü bana oldukça esmer göründü. Hemen benimki kadar karaydı. Başını hafifçe eğmiş binbaşıların birini dinliyordu. Yüksek general yakalığının altından kırışıklarla dolu boynu görülüyordu.

Topçu olarak mahmuz takardım. - Bir zaafımı açıklamam

gerekli, Onlar öyle yalın mahmuzlar değildi. Gümüşten yapılmışlardı. Zıngırtılı Malinov cinsindendi.

Generalin yanından geçerken, tam bir asker gibi yürüdüm. Bir adımı attım: dzın... öbürünü: dzın.

General döndü. Kare kesilmiş bıyıklarında hiç beyaz yoktu. Elmacık kemikleri fırlaktı. Kısılmış dar gözleri Mogol tipini andırıyordu. Tatar, diye düşündüm.

Odaya dönünce bu generalin kim olduğunu, nereden geldiğini sordum.

Kazakistan'ın askeri komiseri General Panfilov, olduğunu söylediler. Bir cumhuriyetin askeri komiserinin ne demek olduğunu bilir misiniz?

Bu sovyet idaresinde bir bakanlık derecesidir. Askere alım işleri ile sevk işlerine bakar. Kazakistanla Kırgızistan arasında da her yıl bir iki defa yarışmalar düzenlenir.

Herkes Generalin bu iş için geldiğini sanıyordu.

Masama oturdum. Dosyayı kendime doğru çektim, açtım. Çok iyi anımsıyorum, o gün Komsomollar (*) için bir plan hazırlıyordum. Bu doğal, gerekliydi. Ama bu çalışmalar beni doyurmuyordu.

Savaşın başlayışından beri bir ay geçmişti. Gazetelerde yeni kaydedilen yerlerin adları geçiyordu. Düşmanın aldığı yeni şehirlerden bahsediliyordu. Ben ise Kızılordunun kıdemli teğmeni Alma Ata'dan cepheden üç bin kilometre uzakta komsomollar için yarış planları yapıyordum.

Yakışmıyor. Sana yakışmıyor Baurdcan..

2

Kapı açıldı, General içeri girdi. İki binbaşı da yanındaydı. Ayağa kalktık.

«Oturun, oturun...» dedi. «Merhabalar! İçinizden hanginiz kıdemli Teğmen Momiş-Uli?»

(*) Parti gençlik örgütü.

Ne oluyordu? Neden beni sormuştu? Heyecanla yerimden kalktım. General gülümsedi:

«Oturun Yoldaş Momiş-Uli»

Biraz kısık bir sesle ve yavaş yavaş konuşuyordu. Yanıma yaklaştı, bir sandalye çekip oturdu. Kırmızı kenarlı general kasketini çıkarıp masamın üstüne koydu. Kısa kesilmiş siyah saçları oldukça kırlaşmıştı.

Yüzünde, konuşma şeklinde sanki yaşamı boyunca buyruk veren bir insanın hali yoktu. Sadece kaşları, kesin kıvrımlar yapan köşeli gür kaşları, bütün görünüşünün tam tersiydi. Kaşlarında bıyıklarında olduğu gibi ak yoktu.

«Tanışalım» dedi. «İsmim İvan Vasiliyeviç Panfilov. Alma-Ata'da yeni bir tümen kurulacağını biliyor musunuz?»

«Hayır bilmiyorum.»

«Bu tümenin kumandanlığına ben atandım. Orta Asya askeri bölgesi buyruğuyla siz de bu tümenin tabur kumandanlığına atandınız.»

Atanma buyruğunu, çıkarıp bana uzattı.

«Görevi almanız için ne kadar süreye gereğiniz var?»

«Çok değil, iki saat kadar.»

Düşündü.

«Bu kadar acelenin gereği yok. Evli misiniz?»

«Evet.»

«O zaman bugün ailenizle vedalaşın ve yarın saat 12 de yanıma gelin.»

3

Ertesi gün saat onikiye beş kala Kızılordu karargahının merdivenlerini tırmanıyordum. Generalin oturduğu odayı gösterdiler.

Biraz kamburlaşmış, başını omuzlarının arasına kısmış büyük bir masanın başında oturuyor ve bazı belgeleri inceliyordu. O andan sonra Panfilov'la birçok kez karşılaştım, ama onu yazılar içinde görüşüm ilk ve sondu. Bu andan sonra onun yanında bulunan yazılı kâğıt sadece topografik harita oldu.

Şimdi de önünde bir harita serili duruyordu. Haritanın anlamını hemen kavramıştım. Bu Alma-Ata ve yöresini gösteren bir haritaydı. Üstünde kayışı çözülmüş saati duruyordu.

General saatine baktıktan sonra çalak bir davranışla doğruldu. Koltuğu geriye itip masının arkasından çıktı. Yürüyüşü hafifti bu yüzden de yaşı belli olmuyordu.

Ayakta konuşuyorduk. Panfilov, bazen geziniyor, duruyor sonra yine yürüyordu. Ellerini arkasına bağlamıştı ayakları hafif açıktı.

Söze:

«İşte böyle Momiş-Uli.» diye başladı. «Tümen daha kurulmuş değil. Kurmayı da, alayları da, taburları da yok Demek ki kumanda edeceğiniz yok. Ama bunlar olacak. Bütün hepsini kuracağız. Şimdilik benim size yardım etmem gerekli. Ama önce size danışmak isterim.»

General masaya yaklaştı. Kâğıtları karıştırdı, aradığını buldu, kalın kırmızı bir kalem aldı, elinde çevirdi ve bana döndü:

«Yoldaş Momiş-Uli bu dünyanın en saçma kalemi.»

«Neden Yoldaş General?»

«Çünkü onunle kararlar yazılıyor.» Sonra şakacı bir sesle ekledi: «Bu kalemle işini bitirmek çok kolaydır. Haritanın üzerine bir çizgi çekersin herşey hazır olur. Sorun kalmamıştır. Onu alın size veriyorum. Bende kalmasın. Ama siz yoldaş tabur kumandanı, siz de onu az kulanmaya bakın.»

Gülümseyerek kalemi bana uzattı ve rastgele bir soru sordu:

«Kalemleri daha çok nerede kullanabileceğiz? Ne dersin?»

Bakışımdaki şaşkınlığı okumuş olacak ki açıklamak zorunluğunu duydu:

«Benim tümen bir nevi gönüllü tümeni olacak ya. Plan dışı kuruluyor. Yeni erat bekliyemeyiz. İstememize de olanak yok.»

Bundan sonra daha birçok şeye cevap vermem gerekti. Bunlar da çoğunluğuyla garip sorulardı. Bu konuşmadan bana kalan kanı Panfilov'un bir generalin uğraşmaması gereken şeylerle bile uğraştığı oldu.

Sonunda bana bir kâğıt uzattı:

«Bunda bizim için ayrılan binaların adreslerini bulacaksın. Hepsinin işe yarar olup olmadığını öğrenmen için dolaşman gerekli. Avlularına bak eğitim yeri var mı? Mutfaklarını dolaş, mutfak sobaları ve kazanları tamam mı?»

Ben gene şaşırmıştım. Kendi kendime bir generalin böyle işlerle uğraşıp uğraşmıyacağını soruyordum.

Listeyi verdikten sonra yüzüme bakarak sordu:

«Beni anladın mı?»

«Evet Yoldaş General.»

Saatini aldı.

«Bunun için ne kadar zamana gereğimiz olacak?»

«Akşama kadar yapabilirim Yoldaş General.»

«Akşama kadar. Ne demek?»

«Altıya kadar, Yoldaş General.»

Düşündü...

«Altıya doğru.. Hayır Yaptıklarınızı bana saat sekizde bildirin.»

4

Günler geçiyor, ben Generalin ufak tefek buyruklarını yerine getiriyordum. Bu süre içinde de tümen doğuyor, kumandanlar geliyordu.

Bir gün Panfilov'un yanından çıkıyordum. Bir topçu albayı ile karşılaştım. Uzun bacakları ve uzun bir yüzü vardı. Ağzının yanında da iki deri kırışık görülüyordu.

Ona yol verdim. Albay apoletlerime baktı.

«Topçu mu?» diye sordu.

«Evet. Yoldaş Albay»

«Benim yanıma mı verildiniz?»

«Bilmiyorum. Tabur kumandanı atandım.»

«Piyade mi? Nasıl olur? Benimle Generalin yanına gelin.»

Generalin yanındaki konuşmadan, Albayın bizim tümenin topçu alay kumandanı olduğunu anladım.

«Ona buyurun Yoldaş General, benim buyruğuma girsin ve hemen birliği teslim alsın.»

Panfilov bana doğru döndü:

«Ya siz Yoldaş Momiş-Uli, siz ne düşünüyorsunuz? Topçularla baş edebilecek misiniz?»

«Hayır Generalim.»

Panfilov, daha rahat oturdu. Kısılmış Moğol gözlerinde bir merak ışığı parladı. Bu onun özelliklerinden biriydi. Yaşına göre umulmaz bir meraklılığı vardı. İlgiyle sonucu beklediği görülüyordu:

«Ha siz ne diyeceksiniz? Albay, başedemem diyor?»

Albay kızgın kızgın sordu:

«Nasıl başaramazsınız? Bir bataryaya kumanda ettiniz mi?»

«Evet.»

«E... Bu yetişir... Belki de sizin yerinize bir binbaşı göndermelerini istiyorsunuz. Akademiyi bitirmiş birisini, böyle birini bize vermezler. Yoldaş General sorunu tamamlamış kabul etmenizi rica edeceğim.»

Ben saygılı ama kesin konuştum.»

«Namuslu olmam gerekli Yoldaş General. Başaramam, eğitimim yeterli değil?»

Benim bu inatçılığımın suçlusu kim biliyor musunuz?» Varlığımdan bile haberi olmayan bir profesör: Dyakonov. Ve onun üç ciltlik yapıtı: (Topçu ateşinin teorisi). Onun önünde bütün topçular eğilir. Yüksek matemetik bilmeden orta bir eğitimden sonra sadece dokuz ay topçu kursundan geçmekle bu yapıtı anlıyamazsın. Benden nasıl tümen topçusu olur. Bataryaların ateşini nasıl yönetebilirim, Dyakonov usulü bir ateşi hesaplayamadıktan sonra.

Daha sonra savaşta topçular seyrederken benim değil Albayın haklı olduğunu anladım. Savaş en üstün bir akademiydi. Ben biraz savaştıktan sonra top bataryalarını ötekilerden daha kötü yönetmiyecek ve topçuları utandırmayacaktım.

Bunun üzerine Albay sordu:

«Ya siz ne istiyorsunuz?»

«Tabur» diye cevap verdim.

«Neler söylüyorsunuz siz? Benim yanımda bataryaları yeni teğmenler yönetir. Kurmayı ister misiniz. Kurmay başkan yardımcılığını?

Benden bir:

«Tanrı korusun» koptu.

Konuşmamızı ilgiyle izleyen General birden güldü:

«Boşuna korkma Yoldaş Momiş-Uli boşuna korkma. Kurmay demek kesinlikle yazıcılık demek değildir. Veya kırmızı kalem.»

Albay sordu:

«Ne kırmızı kalemi?»

Panfilov, alayla cevap verdi:

«Bana öyle geliyor ki sizi de ilgilendirir. Albayım. Sonra size anlatırım.»

Sonra ciddileşerek ekledi:

«Düşüneceğim. Siz gidin Yoldaş Momiş-Uli.»

Bu olayın ardı gece sürdü.

Karagahta nöbetçiydim. Panfilov gece yarısına kadar çalıştı. Her zaman yaptığı gibi birbiri ardına kumandanları çağırıyordu.

Tümen doğuyordu. Yaz dolayısiyle boş olan, bize verilmiş okula şehirden, yakın kolhozlardan orduya çağrılanlar geliyordu. Hemen hemen hepsi yaşlıydılar. Otuz-otuzbeş civarındaydılar. Çoğu askerlik yapmamıştı.

Bu saatte onlar, geleceğin Panfilov'ları uyuyorlardı.

Sonunda benim bulunduğum merkez karargahının yerleştiği büyük taş binayı da sessizlik kapladı.

Bir kapı gıcırdadı ve koridorda ayak sesleri duyuldu.

Yerimden kalktım ve gömleğimi düzelttim. Generalin yürüyüşünü tanımıştım.

Açık kapıdan başını uzattı.

«Burada mısınız Yoldaş Momiş-Uli? Nöbetçi misiniz?»

Sırtında ceketi yoktu, üstünde beyaz gömleği, elinde havlusu ile duruyordu. Yüzü yorgundu.

Oda dumanlıydı. Pencereyi açıp pervaza oturdu.

«Sizi düşünüyordum. Yoldaş Momiş-Uli» dedi. «Sizi düşünüyordum. Haydi siz de bana bir fikir verin. Sizi ne yapalım.»

«Ben buyurduğunuz yere giderim Yoldaş General.. Ama madem ki fikrimi soruyorsunuz...»

«Oturun... Oturun.. Evet, evet, madem ki fikrinizi soruyorum...»

«Sizden rica ederim Yoldaş General bana tümenin top yönetimini değil, ya bir batarya yada bir piyade taburu veriniz.»

«Tabur mu? Tabur yönetmek de kolay bir iş değildir Yoldaş Momiş-Uli... Hiç piyade stratejisi ile ilgilendiniz mi? Bu konuda bir şeyler okudunuz mu?»

Ona okuduklarımdan bazılarını saydım.

«Ya çekilme savaşı? Bu konu hiç sizi ilgilendirdi mi?»

Hayır Yoldaş General.»

Panfilov düşüncelerini yineledi:

«Evet... Tabur yönetmeniz kolay olmayacak.»

Bana öyle bir baktı ki kızardım. Birden kendime bir güven duyuverdim.

«Olabilir» diyebildim «Ama şerefimle ölmeyi becerebilirim Yoldaş General.»

«Taburla birlikte mi?»

«Taburla birlikte.»

Panfilov birden gülmeye başladı.

«Böyle bir kumandana teşekkür ederim... Hayır Yoldaş Momiş-Uli, taburunuzla ölmeyi değil, on tane yirmi tane savaşa girmeyi ve taburunuzu korumayı becerin. Bakın o zaman asker size teşekkür edecektir.»

Pervazdan atladı ve yanıma, muşamba kaplı kanepeye oturdu:

«Ben kendimde askerim Yoldaş Momiş-Uli. Asker ölmek istemez. O savaşa ölmek için değil yaşamak için gidiyor. Kumandanı da böyle olmalı. Siz ise kolayca (Taburla öleceğim) diyorsunuz. Taburda yüzlerce insan var. Yoldaş Momiş-Uli, yüzlerce insan var. Onları size nasıl bırakayım?»

Susuyordum. Panfilov'da bana bakıp susuyordu. Sonunda yine o konuştu:

«E... ne diyorsunuz Yoldaş Momiş-Uli? Onları savaşa ölmek için değil yaşatmak için götürmeye söz veriyor musunuz? Bu sorumluluğu alıyor musunuz?»

«Alıyorum.»

«Bak bu işte askerce bir cevap ama bunun için neyin gerekli olduğunu biliyor musunuz?»

«İzin verin Yoldaş General, onu da sizin bana söylemenizi rica edeyim.»

«Kurnazsınız siz, kurnaz... Birincisi Yoldaş Momiş-Uli şu-

dur ki...» alnını kaşıdı.. «Size gizlice söyleyeceğim» Şakacıktan çevresine bakındı; boynunu yükseltti sonra fısıldadı: «Savaşta akılsızlara rastlanır.»

Sonra durdu, gülümsedi ve sürdürdü:

«Ve bir şey gerekli. Hunharca bir şey Çok acımasız: Disiplin.»

Birden ağzımdan kaçtı:

«Ha siz...» Dilimi ısırdım.

«Konuşun konuşun. Benim için bir şey söylemek istiyordunuz?»

Fakat ben cesaret edemedim.

«Söyleyin dedim. Yoksa buyruk vermem mi gerekecek?»

«Şunu söylemek istiyordum. Yoldaş General... Siz, siz o kadar yumuşaksınız ki.»

«İlgisi yok. Size öyle gelmiş olacak.»

Sözlerim ona dokunmuştu herhalde ayağa kalktı. Havlusunu aldı ve gezinmeye başladı.

«Yumuşak. Yoldaş Momiş-Uli asker bağırmayla yönetilmez. Yumuşak mı. Kesinlikle değilim. E, demek tümen topçusunu almak istemiyorsunuz. Ha-»

Bir şey demeden ona bakıyordum.

Konuştu

«Akademiyi bitirseydiniz fena olmazdı.. E öyle olsun. Albay bana kırılacak. Ama bir yolunu bulurum elbette... Siz tabur yöneteceksiniz!»

«Başüstüne Yoldaş General, tabur yöneteceğim.»

İşte böylece bir topçu olan ben bir piyade tabur kumandanı oldum.

6

Karagah kurmayında bir kaç gün daha geçirdim. Seyrediyordum. Bu yumuşak, iyi diretme huyu olmayan babacan ada-

mın tümeni nasıl yöneteceğini anlamaya çalışıyordum.

Ancak gördüm ki o, her zaman yumuşak değildi.

Bir kez, bir şeye tanık oldum.

Daima, «rica ederim oturun, ayakta durmayın, oturunuz» diyen bu generalin, kurmay kumandanlarından biri Panfilov'dan izin almadan oturmuştu:

«Kalkınız.» dedi. Sesi birden sertleşmişti: «Dışarı çıkınız. Kapının önünde biraz düşünün ve yine girin.»

Panfilov, bir buyruk verdikten sonra onun yerine getirilip getirilmediğini denetlemeyi kesinlikle unutmazdı. Bir alışkanlığı vardı: Başparmağı ile cep saatinin camını okşardı. Bazen insan onun küçük bir yaratığı sevdiğini sanırdı. Gecikmelerde bilgi isterdi. Bir kez de onun verilen bir görevi zamanında yapmayan birini azarlayışını gördüm:

«Siz vicdansız, disiplinsiz ve görev anlayışı olmayan birisiniz. Sizi bir kaç gündür tanıyorum. Ancak üzülerek söyliyeyimki tembel olarak tanıyorum.»

Bu arada kaşları sanki toplanmış, kıvrımları daha keskin bir hal almıştı. Bağırmıyordu. Yalnızca öteki zamanlara kıyasla biraz daha yüksek sesle konuşuyor; kelimeleri daha açık söylüyordu. Sesi daha gürdü.

Önemsiz bir olay belleğimde yer etmişti:

Bana bir askerle haber göndermiş depoda bulunan yeni bir roket atıcıyı getirmemi, görmek istediğini bildirmişti.

Dışardaki askere pencereden seslendim:

«Yeni roket atıcıyı depodan alıp gelin. Haydi çabuk. Beş dakika sonra burada olsun.»

Geriye döndüğümde Panfilov'un arkamda durduğunu gördüm. Bana ufalmış alaycı gözlerle bakıyordu:

«Beş dakikada bunu yapmasına olanak yok Yoldaş Momiş-Uli?»

Panfilov başka bir şey söylemedi. Fakat ben yerin dibine girmiştim. Kaç kez böyle bağırmıştım düşünmeden: «Beş dakika sonra» diye Panfilov ise düşünüyordu.

1

En sonunda generalle vedalaşarak taburu teslim almak üzere gitme günüm geldi. Ancak bundan önce anlatmam gerekli bir olay oldu.

Kentte dolaşmam için tümen kurmayının atlarından birini kullanıyordum.

Bu iri ve güzel, ayaklarında sanki beyaz çorapları, alnında yine beyaz bir akıtması bulunan, süvarisinin sözünü dinleyen «Lisanka» adlı bir kısraktı.

Kurmayda çalıştığım sıralarda Lisanka'ya bazı şeyler öğretebilmiştim.

Kentin dışında Alma-Ata'nın yirmibeş kilometre uzağındaki Talgar istasyonunda bulunan tabura gidebilmem için bir arabaya binmem gerekiyordu.

Sabah saat beşte, karargah'ta herşeyin tam bir sessizlik içinde bulunduğu bir sırada kalkarak avluya çıktım.

Araba henüz gelmemişti. Son kez görmek için Lisanka'nın yanına gittim. Benden her zaman bir ekmek parçası veya şeker almaya alışık olduğu için yumuşak dudaklarını uzatıyordu. Yanıma almadığım için ona bir şey veremiyordum. Birden öğrettiğim İspanyol adımlarını atmaya başladı. Gülümsedim. Onu eğerliyerek dışarıya çıkardım.

Bir kaç tırıstan sonra bir iki engel atlattım. Sonra da İspanyol adımı ile yürüttüm.

Daha önce belirttiğim gibi sabah erkendi. Avluda hiç kimse yoktu.

Birden bir ses duydum:

«Bakalım askerlikte de böyle usta olabilecek misin Yoldaş Momiş-Uli?»

General merdivenlerde duruyordu. Şaşırmıştım. Hemen yere atladım.

«Sürdürün, sürdürün» dedi Panfilov. «Sizi zevkle seyrediyordum»

Sonra yaklaştı.

«Bakın hele; siz neler de bilirmişsiniz. Orada da Eliyle uzağı işaret ediyordu. «Böyle ustalıkla yönetebilecek misiniz?»

Çekinmeden cevap verdim:

«Biliyor musunuz Yoldaş General... Bir kez daha bana aynı şeyi söylemişlerdi. Daha doğrusu...»

«Eee. Ne?»

«Öyle yaptılar ki bütün yıl kendime gelemedim.»

«Enteresan, enteresan. Anlatsanıza.»

Ama pişman olmuştum. Hangi şeytan dürtmüştü dilimi. Sadece beni ilgilendiren belki de yalnız benim için enteresan olan bir öykü ile neden generalin zamanını almalıydım? Bir kaç kelime ile ona özetlemeye çalıştım. Bir zamanlar daha yeni teğmenken, amirlerimi sinirlendirdiğimi, buyruğumdakilere bağırdığımı ve takımı disiplinine sokamadığımı söyledim ve «Bu yüzden de cezalandırıldım» dedim. «Alay kumandanı beni çağırmıştı. Bana at yönetiminden bahsetti. (Yönetimin ne olduğunu bilir misiniz?) diye sormuştu. (Bir lokomotiv makinistinin yada bir araba şöförünün ne olduğunu siz çölde yaşayanlar anlamanız güçtür) demişti Sonra da bana attan, sözetti. Onun verdiği bu ders bana çok etki yaptı.»

Panfilov, yüzüme bakıyordu. Pek bir şey anlamamıştı. Sordu

«E... Anlatsana. Biraz birşeyler söyle ne dedi sana?»

«Herkesin bildiği şeyler Yoldaş General. Ben de aslında biliyordum.»

«Peki olsun yine de anlat.»

«O iyi bir binici için konuşuyordu. İyi bir süvarinin atı arka ayakları üzerine kaldırabileceğini. İspanyol adımına geçirebileceğini ve hatta dans ettirebileceğini söylüyordu... Ondan son

ra tümüyle bunlar için yönetim araçlarını anlattı. Bunlardan birincisinin dizgin olduğunu ve onların küçük parmakla yönetilebileceğini söyliyerek, İşte bunlar yapılabildiği zaman, yönetmek olur demişti...»

«Öyle öyle. Enteresan...»

«İyi bir süvari hiç bir zaman ellerini oynatmaz. Hatta bileğini bile, diyordu. İşte bunlar...»

«Hayır, hayır sürdürün, Size daha başka ne söylemişti?»

Panfilov, konuyla çok ilgilenmişti. Gülümsüyordu, gözünün çevresinde kırışıklıklar titriyordu.

«Yönetimin öteki ayrıntıları hakkında konuştu. Atın sırtında bulunan ve gözle görülmeyen dayanak noktasını. Süvarinin ayağını. Sadace mahmuzla yönetim şeklini. Bunun yirmiden çok şeklini ve daha bir çok şeyini; iyi bir sürücü çok az olarak mahmuz kullanırmış. Onu da sadece dokunması yetermiş, Buna nasıl erişilirmiş? Falan.»

«Öyle öyle peki nasıl erişilirmiş?»

Panfilov'un bu ilgisi beni coşturmuştu. Artık çekinmeden anlatıyordum:

«Sürücünün en küçük bir dileğinin at tarafından yerine getirilmesi alışkanlığı nasıl sağlanır Evet bu çok önemli. Yapmazsa bağışlamayacaksınız. Cezalandıracaksınız. İyi yaptımı da armağan vereceksiniz. Yüz kez, bin kez, ayni şeyi yineleteceksiniz. O bana sakin sakin bunları anlattıktan sonra (Hadi şimdi git.) dedi.»

«Ya siz?»

«Önce ben neden çağrıldığımı anlamamıştım. Döndüm ve yürüdüm. Eşikte sanki kafama bir balta indi. Acaba onun için at insan mıydı? Ben onun için bir at mıydım? Dönüp bağırmak istiyordum. Ben sizin atınız mıyım?»

Panfilov, kahkahayı bastı. Onu bu kadar neşeli görmemiştim. Mendilini çıkardı ve yaşaran gözlerini sildi.

«Bu öykü aptalca değil. Demek atı sadece domuzcular çekermiş?»

Gülerek Lisankayı okşadı ve bana sordu:

«Bu atı beğeniyor musunuz Yoldaş Momiş-Uli?»

«Çok, Yoldaş General.»

«Onu alabilirsiniz. Size armağan ediyorum... Sizinle taburda beraber olsun.»

«Teşekkür ederim Generalim.»

Arabayı beklemedim. Lisanka ile tabura doğru yola çıktım.

2

Biz artık sizinle anlaştık. Doğayı yazmayacağız. Onu başkaları daha iyi anlatabilirler.

Daha sonra bana konuk geleceksiniz. Gerekirse Kazakistan'da, Alma Ata'da ve çevresinde görüp dolaşıp yazacaksınız. Talgar istasyonunu ve gür orman nehri Talgarka'yı.

İstasyonda, taburun yerleştiği köy iktisad enstitüsü binasını sordum. Orada da ilk olarak Kurmay başkanı, zayıf ve hareketli bir Kazak olan Rahimov ile tanıştım. Düne kadar tarım mühendisiydi. Daha sivil elbiseleri üstündeydi. Ceketinin yakasında dağcıların rozeti vardı. Ancak benim dağcım, tüzüğün buyurduğu şekilde durmayı ve askerce komut vermeyi beceremiyordu.

Onunla birlikte binayı dolaştım. Her taraf tıklım tıklımdı. Ancak askeri üniformalı olan sadece bendim. İnsanlar koridorlarda dolaşıyorlardı. Odaların dibinde şarkı söylüyor, koridorların pencerelerinden kadınlara söz atıyorlardı. Kimse «Hazır ol» buyruğunu vermedi. Kimse kumandanı selâmlamadı.

Yerlerde izmaritler gördüm. İçimi çektim ve taburu toplamalarını buyurdum.

Beceriksizce uzun bir süre içinde sıralandılar. Ben yanda

duruyor ve düşünüyordum. Şöyle bir görüntüyü gözünüzün önüne getirin: Bir çoğu sadece atletle idi. Kimisinin ayağında terlikler vardı. Bir kısmı ise ceketliydi. Kimi kasketli kimi kasketsizdi.

Dağcı yamuk yumuk sıraları düzeltti ve «Hazırol» diye bağırdı. Sonra tekmil vereceği yerde sadece suratıma baktı. Yine göğüs geçirerek yanlarına gittim.

Onları selâmladım. Kim nasıl bilirse öyle cevap verdi.

Kendimi tanıttım. Tabura kumandan olarak atandığımı söyledim sonra da ekledim:

«Sizler daha sivil giysilerinizlesiniz. Ama vatan artık sizi bu sıralara çağırmış. Bazılarınızın giysileri daha güzel bazılarının ki ise daha yalın... Dün ayrı ayrı mesleklerin ayrı durumlarındaki insanlarıydınız. Bugünden itibaren siz Kızılorduda er yada subaysınız. Ben ise sizin kumandanınızım. Ben buyuracağım, siz uyacaksınız. Ben size isteklerimi söyleyeceğim siz yerine getireceksiniz.»

Bile bile sert konuşuyordum:

«Herbiriniz buyruğumu yerine getireceksiniz. Dün amirinizle tartışma hakkına sahiptiniz. Dün onun doğru söyleyip söylemediğini, sözlerin yada buyruğunun yasaya uygun olup olmadığını tartışabilirdiniz. Bugünden sonra sizin için bir tek yasa var: Kumandan yasası.»

Bazıları kötü kötü bakıyordu. Bir çırpıda demokrasiyi yıkmıştım. Sürdürdüm:

«Kim aksini düşünüyorsa yol yakınken o düşüncesini bir zarfa koyup evine gönderebilir. Askeri disiplin ağırdır. Ancak orduyu o ayakta tutar. Vatanınıza saldırarak sizleri tutsak etmek isteyen düşmanı kovmak istiyorsanız bu gerekli.

Böyle olması kesin bir koşul. Zafer için gerekir.»

Sonra namus ve şerefen söz ettim. Vatanına karşı, hükümetine karşı, kumandanına karşı namuslu olmanın askerin en kutsal görevi olduğunu söyledim. «Vicdanı olan ise namusludur» dedim.

Belki bilgili ve becerikli olabilirsiniz. Yüreklıliğe ve çevikliğe sahip olabilirsiniz, ama vicdanınız yoksa benden bağış beklemeyin.»

Bundan sonra şeref hakkında düşündüklerimi kendime özgü bir şekilde anlattım:

«Bir Kazah atasözü vardır. Üç kelimeden kurulu: Şeref ölümden üstündür.»

Bu atasözünü Kazakça söyledim. Sonra Rusça'ya çevirdim. Taburun üçte biri Kazak geri kalanı Rus ve Ukranyalıydı.

Bitirdiğimde sıralardan yürekli bir ses işitildi

«Yoldaş Kombat birşey söylememe izin verir misiniz?»

Sıraların yarım adım kadar önünde insanın onu kıskanabileceği kadar yakışıklı, kırmızı yanaklı siyah gömlekli biri duruyordu.

«İzin vermiyorum» diye cevap verdim. «Burası miting alanı değil. Bölük kumandanları erleri götürün.»

Taburla tanışınam ve ilk konuşmam böyle oldu.

3

Koridorda bana ayrılmış olan odaya doğru gidiyordum.

«Yoldaş Kombat. Birşey söylememe izin verin.»

Önümde yine o, bana ilk defa «Kumandan» diye hitap eden asker duruyordu. Saçları henüz kesilmemişti, kasketinin altından perçemi görünüyordu.

«İsmin ne senin?»

«Er Kurbatov.»

Tam bir asker gibi esas duruştaydı.

«Orduda bulundun mu?»

«Hayır Yoldaş Kombat, askeri demiryolu koruyuculuğunda çalıştım.»

«Bilmiyor musun ki, Yoldaş Kurbatov, tabur kumandanı ile konuşmak için bölük kumandanından izin alman gerekli. Ona başvur.»

«Yoldaş kumandan o ilgilenmiyor.. Ben korunmayla ilgili.. Arka kapı kumandanım korunmuyor.. Avluya doğru olan kapı da ayni şekilde. Ya yoldaş kumandan...»

«Aslan» diye düşündüm. Onun çıkışı, direnişi, açık bakışı, kısılmış omuzları hoşuma gidiyordu. Ama başka türlü konuştum

«Geriye dön. Marş!»

Kurbatov, kızardı. Bakışı, kötü bir hal aldı. Onu çok iyi anlıyordum. Ama gözlerinin içine göz kırpmadan baktım. Kurbatov, önce duraksadı. Sonra askerce dönüp yürüdü. Kızarmış ensesinin görünüşü bile küskündü.

Yanımda duran Rahimov'a buyurdum

«Yoldaş Kurmay başkanı, er Kurbatov'u manga kumandanı yapın.»

Arkamdan biri bana dokundu. Dönünce bir elin kararsızca geri çekildiğini gördüm.

«Ben kendi kumandanıma başvurdum. O da size gelmemi söyledi Yoldaş Kombat.»

Gözlüklü bir adamdı. Bu Murin ile ilk karşılaşmamdı. Ceketliydi. Boyunbağı biraz yana kaymıştı. Gülümsiyerek konuşuyordu. Ellerini nereye koyacağını bilmiyordu. Uzun parmakları vardı. Temmuz olmasına karşın beyaz yüzü kararmamıştı.

«Ben er değilim Yoldaş Kombat, ama tabura gönderilmemi istedim» Bununla da övünüyordu. Sakata ayırmak istemişlerdi ama o asker olmakta diretmişti. Gözlüklü bakışlarını yukarı kaldırırdı. «İşte tavana bakınız kumandan sinek var. Ben onu çok iyi görüyorum.»

«Peki arkadaş inandım. Daha sonra...»

«Ama taburda beni ileri göreve ayırmadılar. Bana at ve araba verdiler. Benim at konusunda en ufak bir bilgim yok.

Bunun için asker olmadım. Rica ediyorum beni makinalıya ve rin.»

İsmini sordum, sonra

«Olabilir Yoldaş Murin» dedim «Sizi sonuçtan haberdar ederim. Serbestsin.»

Ama o işinin bittiğinde güvenli değildi

«Konuşmanızı özenle dinledim Yoldaş Kombat. Tümüyle doğru söylüyorsunuz. Bütün buyruklarınız benim için yasa olacaktır.»

«Serbestsin» diye yineledim.

Bana şaşkınlıkla baktı. Sanki hiç bir şey söylememişim gibi sürdürdü

«Ben müzisyenim Yoldaş Kombat. Konservatuarda asistanım. Ama Yoldaş Kombat şimdi herkesin ateş etmesi gerekli.»

Bana anlatmak için parmaklarını oynattı.

Avazım çıktığı kadar bağırdım

«Bu ne biçim duruş? Ellerin...»

Murin şaşkın kalakaldı.

«Size iki kez serbestsiniz dedim. Serbestsin. Siz ise? Siz en güç olanı istediğinizi sanıyor, sizi cepheye düşmanla savaşmaya göndermemi istiyorsunuz. Hayır Yoldaş Murin, orduda en güç olan şey söz dinlemektir.»

Murin'in dudakları karşı koymak için kımıldanırken sürdürdüm

«Çok defa kumandanınızın adaletli olmadığını düşünerek onunla tartışmaya girişmek isteyeceksiniz, size ise susmanız buyrulacak. Size bunun böyle olacağını söylüyorum. Gidebilirsin.»

Murin uzaklaştı.

Bugün bölük ve takım kumandanları ile tanıştım. Eğitim programlarını düzenledim. Nöbet yerleri ve bağlantı şeklini düzene koydum, sonrada mutfakla uğraştığım için ancak gece yalnız kalabildim.

Bir süre sırt çantamdan çıkardığım süvarilere ait kitabı okuduktan sonra onu da bir yana itip düşünceye daldım.

Büyük bir savaş vardı. Naziler her gün vatan topraklarında biraz daha ilerliyorlardı. Şimdi saldırıdan henüz bir ay geçmeden Smolenske yaklaşmışlar, Dinyeper'i geçmişlerdi. Haritalara bir göz atılınca onların Leningrad'ı, Moskova'yı ve Donbası almaya çalıştıkları görülüyordu.

Amaçları yedek güçlerimizi hazırlamadan, bizi yere sermekti.

Kızılordu Genel Kurmayı bizim tümeni ne zaman cepheye çağıracaktı? Eğitim için kaç gün, kaç hafta izin vereceklerdi?

Olaylar o kadar çabuk gelişiyor ve cepheden durum her an o kadar gerginleşiyordu ki başkumandan bizi üç dört hafta sonra cepheye gönderebilirdi.

Bu kadar kısa bir süre içinde, şimdi bu çatı altında sakin sakin uyuyan üstlerinde sivil giysileri olan, henüz saçları bile kesilmemiş ama bağlılıklı, dürüst ve vatansever insanları bu yediyüz kişiyi nasıl ateş gücü haline çevirebilir bu disiplinsiz gücü düşman için nasıl bir korku kaynağı haline getirebilirdik?

Belki size garip gelecek. Bu gece büyük savaşı düşünür, taburla yollanacağım cepheyi tasarlarken aklıma takılan en önemli şey «At öyküsüydü», General Panfilov onu dinledikten sonra gülmeye başlamıştı, bende onunla beraber gülmüştüm. Ama.

TÜTÜN SEFERİ

1

Askerlerin hazırlıklarının nasıl yürütüldüğünü ayrıntıları ile anlatmayacağım.

Sadace birini, şimdiye kadar hiç bir taburda uygulanmamış birini «Tütün seferi» diye adlandırdığımız bir yürüyüşümüzü anlatacağım.

Taburu aldığımdan, yedi sekiz gün geçemeden hepimiz asker giysilerimizi giymiş, silâhlanmıştık. Artık, silahlarla boğuşuyorduk. Siperleniyor, kaçıyor, emekliyor, yürüyorduk.

Bir gece buyruk aldık. Sabaha karşı nehrin kıyısına elli kilometre ötede bulunan belirtilmiş bir noktaya yönelecek, oraya ulaştıktan sonra geceleyecek sonraki akşama kadar ayni uzaklığı geçerek Talgar'a dönecektik. Tümenin öteki taburlarına da böyle zorunlu ve ağır yürüyüşler verilmişti. General Panfilov, tümeni yürüyüşe alıştırıyordu.

Askerler bu yürüşler için geceden hazırlanıyor, gece dinleniyor, sabah tan atmadan tabur sıraya girmiş oluyordu.

Asker olmadığınız için size önünüzde korkunç bir askeri birlik duruyor gibi gelebilir. Sıralar düzgün, tüfekler yeni, süngüler pırıl pırıl. Askerler tüm kuşamlı, battaniyeler dürülmüş, gaz maskeleri henüz güneşin ağartmadığı yeşil torbalar içinde, miğferler başta, gerilmiş omuzlarda düzgün sırt çantaları, palaskalardan sarkan bombalar ve her er başına dağıtılmış 120 mermi gergin kütüklüklere yerleştirilmiş...

Ama bir çoğu düzgün değil. Alışkın bir göz bunu hemen görür. Sıkı sarılmamış kaputlar gördüm. Çantaların kayışları gevşek, karna doğru sarkmış torbalar ve bombalar. Tam asker uygunluğunda sadece birkaç er vardı. Bunların aralarında Kurbatov da bulunuyordu.

Kurbatov'u sıradan çıkardım:

«Arkadaşlar. Bakın bu genç kumandan, yürüyüş için bir askere yakışır şekilde gereçlerini kuşanmış. Yürüyüş onun için ötekilerine göre kolay olacak. Bakın herşeyini nasıl yerleştirmiş. Kemerini nasıl sıkmış. Bunu size en aşağı yirmi kez anlattım, gösterdim, ama hâlâ anlamıyorsunuz. Her halde benim dilim yetmiyor. Konuşmam gereği kadar güçlü değil. Daha çok konuşmayacağım. Sözü kaputunuza, küreğinize, çantanıza bırakıyorum. Artık sizinle onlar konuşacak. Onların dili yok mu sanıyorsunuz? Vardır. Hem de benim dilimden çok daha sivri. Er Garkuşa, yanıma gel.»

Garkuşa gülerek koşup yanıma geldi. Çantası ve bombaları sarkmıştı, yürürken sallanıyorlardı.

«Yürüyüşe hazır mısın?»

«Hazırım Yoldaş Kombat.»

«Kurbatov'un yanına geç.»

Garkuşa kaputunu o kadar kalın bağlamıştı ki yanağına değiyordu, Çantası sırtına değil arkasına yumuşak yerlerine yaslanıyordu.

«Yürüyüşe hazır mısın?»

«Hazırım Yoldaş Kombat.»

«Kurbatov'un yanına geç.»

Bu şekilde on kişi ayırdım. Bunların hepsinin öteberisi gereğinden çok sarkmıştı. Onları sıranın önüne koydum.

«Tabur hazır ol! İleri marş.»

Yola çıktık.

Seçtiklerimin yanında yürüyor, gözümün ucuyla da onları gözlüyordum. On onbeş dakika rahat yürüdüler. Bombalarla çantası bu süre içinde hafifçe ayaklarına vuruyordu. En sonunda biri çantasına doğru el attı, çekmek istiyordu.

Golubsov, kaputunu itmek istedi. Kalın şayak ensesine sürtmeye başlamıştı.

Bir başkasının ayağına kürek vuruyordu.

On dakika sonra, omuzlarını geriye, doğru iterek karnını

şişirdi, çantasının sallantısını önlemeye çalışıyordu. O sırada bakışımı yakaladı ve gülümsedi. Golupsov başını döndürüyor ve kaputu yanağı ile itmeye çalışıyordu. Sırt çantası da onu engellemeye başlamıştı. Göstermemeye çalışarak elini kayışın altına sokup çantayı geriye çekmeye başladı. Garkuşa ise artık karnını şişirmiyordu. İki büklüm yürümeye başlamıştı, adımları da gecikiyordu.

Buyurdum

«Garkuşa. Daha geniş adım. Kurbatov'dan geri kalma.»

Körolası çanta yine vurmaya başladı.

Böylece altı kilometre gittik. Taburu durdurdum ve erlere gene Kurbatov'u göstererek bağırdım

«Garkuşa yanıma gel.»

İki büklüm koştu. Sıradakilerin hepsi güldü.

«Er Garkuşa tekmil ver. Yürüyüşe hazır mısın?»

Asık yüzle susuyordu.

«Çanta ve bombalarla konuştun mu?»

«Konuştum efendim.»

Haydi anlat arkadaşlarına. Ne dediler sana?»

O yine susuyordu.

«Anlat sıkılma.»

«Ne anlatacağım? Böyle bizim gibiler sözden anlamazlar, inanmazlar. Ver elliyelim diyecekler.»

«E... Sen ellendin mi?»

Ve Garkuşa öyle bir şey yumurtladı ki kitaplarda yazmayan bir şey. Erler gülmekten kırılıyorlardı. O da kızgınlığını yenerek gülmeye başladı.

Golubsov'u çağırdım. Sürtünmeden kıpkırmızı olmuş ensesi hâlâ ter içindeydi.

«Buna bakın arkadaşlar! Arka çantanla kaput seninle konuştu mu? Anlat onlar sana ne öğrettiler?»

Golubsov'u da erlerin önünde konuşmaya zorladım. Bundan sonra bir orduda buyruğa uymayanların neler çekeceğini anlatmaya başladım

«Kalın dürülmüş kaput, iyi sıkılmamış bir çanta ve sıkı bağlanmamış bombalar kimin için güç bir yürüyüş doğurur? Er için mi yoksa tabur komutanı için mi? Olağan er için. Yırmi kez bunu size anlattım. Ama siz o sırada garanti (Peki, peki yapacağız ama şimdi bizi rahat bırak) diye düşünüyordunuz. Sonra da şöyle böyle yapıyordunuz. Şimdi anlaşılıyor ki anlattıklarım benim için değil sizin içinmiş. Bazılarınızın artık kafasına girdi. Şimdi şu mola sırasında herkes gereçleri elden geçirsin. Göreceksiniz ki bazılarınız beni yine anlamamıştır. Şimdi onlar gereçleri ile konuşsunlar. O zaman söylediklerimin doğruluğuna inanacaklardır.»

Moladan sonra kimseyi yanıma çağırmak gereği olmadı. Kimse biraz önceki durumna düşmek istemiyordu.

2

Tabur yeniden yola çıktı.

Haziran güneşi altında elli kilometre gitmek az şey değildi. Hele alışkın olmayanlar için. Bakıyorum bölükler açılıyor. gerilemeye başlıyor. Kumandanlarını uyardım. Bir süre sonra sırayı denetledim. Uyarmalarım yarar sağlamamıştı. Sıra daha çok dağılmıştı. Kumandanlarla daha kesin konuştum. Yine yarar sağlamadı. Onlar da yorulmuştu. Bazıları topallıyordu.

Öne çıktım ve bağırdım

«İletin geriye, Makineli bölük kumandanı sıranın önüne gelsin.»

Uzun bacaklı Zaev. bir çeyrek sonra nefes nefese koşarak geldi.

«Yoldaş kombat buyurmuşsunuz geldim.»

«Bölüğünüz neden geri kalıyor? Ne zaman arayı açma-

mayı öğreneceksiniz? Sırayı korumayı uygulamadığınız sürece sizi sürekli öne çağıracağım. Şimdi yerinize dönün.»

Taburun önüne gelmek kolay değildi. Hemen hemen bir kilometre.

Sonra ayni şekilde ikinci bölük kumandanı Servükov'u çağırdım. Savaştan önce Alma Ata'da tütün fabrikalarında muhasebeci olarak çalışmış, yaşlıca bir adamdı. Yanıma geldiği zaman nefes alamaz haldeydi.

Servükov, beni dinledikten sonra: «Erlere ağır geliyor Yoldaş Kombat. Bir kısım ağırlıkları arabalara koyamaz mıyız?» dedi.

Kesin ve sert cevap verdim

«Bu saçmalıkları kafanızdan atın.»

«O zaman geri kalanları ne yapabilirim Yoldaş Kombat? Adam yapamazsa onu nasıl zorlıyacaksın?»

«Neyi yapamıyor? Buyruğu yerine getirmeyi mi-»

Servükov sustu.

Bütün bölük kumandanları bu şekilde beni görmeye geldiler.

Ama Servükov için bir kez çağrılmak yeterli olmadı. Taburun kuyruğunda geri kalmış askerler sallanıyordu.

Ona baktım. Bu kırk yaşlarında, kırlaşmış ve ama düzenli kesilmiş saçlarının arasından süzülen ter tozlaşmış yüzüne doğru akıyor, yorgun adımlarla bölüğünün önünde yürümeye çalışıyordu. Acaba onu bir kez daha mı koşturmalıydım? Bu onun için çok güçtü. Ama ne yapabilirdim?

O insanlara acıyordu. Ben de ona acıyacaktım. Sonra. Sonra savaş alanında ne olacaktı?

Atımı tırısa kaldırdım, ileri çıktım ve bağırdım

«İkinci bölük kumandanı taburun başına.»

Bu kez oldu.

Yeniden durdum ve sıraların önümden geçmesini bekledim. Servükov'u gördüm: Artık bölüğün önünde değil arkasında

yürüyordu. Görünüşü çok daha enerjikti. Kararlıydı. Sesi bile değişmişti. Artık kesin komut sesleri duyuluyordu.

Bütün bölük toparlandı. Artık bölükler arası belli oldu. Hiç kimse geri kalmıyordu.

Bu sıkı yürüyüşle, kimseyi yolda bırakmadan elli kilometreyi geçip yolumuzun sonuna geldik.

Asker yorulmuştu. «Rahat komutundan sonra otların üstüne serildiler: Hepsinin düşüncesi yakında dağıtılacak yemeği yemek ve sonra uyumaktı.

Nasıl olmasın?

3

Yürüyüşte, her yürüyüşte olduğu gibi bizimle beraber bir kaç mutfak da geliyordu. Asker dinlenmeye çekildiği zaman mutfakların hazırlanmaması buyruğunu verdim. Kazanlar ve erzak çiğ olarak askerin kendisine dağıtılacaktı. Önceden belirtilen şu kadar gram adam başına et, şu kadar gram bulgur, şu kadar da yağ ve başkaları...

Kumandanlar ve erler şaşırdı. Herşey çiğdi, ne yapacaklardı? Bir çoğu yaşantıları boyunca yemek pişirmemişti. Çorba kaynatmayı bilmiyorlardı.

Gürültü koptu :

«Aşçılarımız var. Bize sıcak yemek hazırlamak zorundalar.»

Haykırdım

«Çok konuşmayın. Söylenen yapılacak. Her er kendi yemeğini kendi hazırlasın?»

Ve o zamann Kazakistan bozkırının İli nehri kıyısında bir çok ateşin dumanı yükseldi. Erlerin bazıları o kadar yorgunduki,

herşeyi bir yana bırakıp aç karnına uyumaya yattılar. Bir kısmının bulamacı yandı bir kısmınınki ise taştı. Çoğunluğunki ise birşeye benzemiyordu. Bu onların ilk aşçılık dersiydi.

Sabahleyin yine kazanların yakılmadan erzakın erlere dağıtılmasını söyledim.

Kahvaltıdan sonra taburu topladım ve onlarla konuştum. Söylediklerim aşağı yukarı şöyleydi

«Arkadaşlar. Siz önce yürüyüşün bu kadar uzun ve bu kadar ağır oluşundan mutlu değilsiniz. Bu bilerek böyle planlanmıştır. Önümüzdeki savaş ve geçmemiz gerekli elli değil, yüz değil, yüzlerce kilometre var. Savaşta düşmanı aldatmak, ona beklemediği yerden vurmak için bu yürüyüşlerin daha uzun daha ağırlarını yapmak zorunda olacağız. Bu onların yanında gül gibi kalacak. Askerlerin önderi ünlü Rus kumandanı Aleksand Vasiliyeviç Suvorov. O bize şu öğüdü bırakmıştır: «Eğitim ne kadar ağır olursa savaş o kadar kolay olur.» Suvorovski usulü ile savaşmak istiyor musunuz? İstemiyenler iki adım öne marş!»

Hiç kimse çıkmadı. Sürdürdüm :

«Kazanlar olduğu halde size çiğ yiyecek dağıtılmasından ve yorgunluğunuza karşın yiyeceğinizi kendinizin hazırlamasından mutlu değilsiniz. Bu da bilerek yapıldı. Sanıyormusunuz ki savaşta kazanlar her an burnunuzun dibinde olacak? Yanılıyorsunuz. Savaşta mutbaklar bizden, kopacak geride kalacak. Aç kaldığımız günler olacak. Beni hepiniz işitebiliyor musunuz? Aç kalacaksınız. Tütünsüz kalacaksınız. Size bunları söylüyorum. Savaş budur. Bazen boğazınıza kadar tok, bazan aç mide ile uyuyacaksınız. Dayanacaksınız. Asker şerefini asla kaybetmiyeceksin. Başını dik tut. İşte böyle. Herkes yemek pişirmeyi becermeli. Bir çorba pişirmeyi bilmiyorsan ne biçim asker olacaksın? Biliyorum. İçinizden bazıları yaşantısı boyunca hiç yemek pişirmemiştir. Bazılarınız gece lokantalara gidip (Hey garson! Bira ver. Hamburger ver. Biftek ver) diye bağırmıştır. Bundan sonra birdenbire sırtında otuz kilo yükle

elli kilometre. Bu da yetmezmiş gibi asker kabında çorba pişirme. Onu pişirirken kin duyuyorduıuz değil mi? Doğru mu?»

«Doğru Yoldaş Kombat» sesleri duyuldu.

Erlerimin arasında bir fısıltı dolaştı sanki onlara bir akım verilmişti. Ben onları; onlar beni anlıyordu.

4

Dönüş yoluna çıktık.

Talgar'daki kampa kadar önümüzde güzel bir şose yol uzanıyordu. Böyle bir yolda yürümek kolay oluyordu.

Kolay mı? Şeytan görsün o zaman yolu. Savaşta böyle yol bulabilecek miydik.

Tabura şoseden değil yolun yüz ikiyüz metre içinden gitmesini emrettim. Önünde taş mı var? Üstünden yürü. Çukur mu var? Atla onu. Önüne kum mu çıktı? İçinden git. Gün rüzgârsızdı. Güneş insafsızca yakıyordu. Hava sanki insanı boğuyordu. Kızgın yerlerde buhar yükseliyordu.

Bunun asker için zor olduğunu biliyordum. Ama bildiğim bir şey daha vardı. Bu savaş için gerekliydi. Zafere ulaşmak için bunu yapmak zorunluğundaydık.

Güneşten tutuşmuş yamaçta bir tütün tarlası bizi engelledi. Askerler bir patikadan yürümeğe başladılar. Tütün - Kazak Mahorkası insan boyundan yüksekti. Kokulu, güneşten olgunlaşmış yaprakları en küçük bir esinti bile sallamıyordu.

Asker yürüyordu. Tarlanın yarısını geçmiş, tütünün sıklığı içine girdiğim sırada birdenbire insanlar düşmeye başladılar.

Ne oluyordu? Biri kendini yere vurdu. İkincisi, onuncusu onu izledi.

Ben korktum. Sanki bizi saniyede yere yıkan bir salgın has-

talık üstümüze saldırmıştı. İnsanlar düşüyor ve ölü gibi yatıyorlardı.

Acele arabaları boşalttık. Makineleri, cihazları indirdik. Oraya buraya yığdık. Düşenleri arabalara doldurarak su kanalının yanına bir tepeciğin üstüne çektik. Orada tütün buharından uzakta kalınca kendilerine geldiler.

Ama artık tabur kalmamış, bölükler birbirine girmişti. Askerler oturuyor, yatıyor, inliyorlardı. Bazıları başlarını su ile yıkıyor bir kısmı kusuyordu.

Bizim yaşlı sıhhıyeci Kireevi gördüm. Son derece saygı değer bir insandı. Aşağı yukarı koşup duruyordu. Hastalara ilaç dağıtıyor. Ona siyasi yönetici Bozjakov yardım ediyordu. Bir yerden eline bir kova geçirmiş, kanaldan su taşıyor. Sıhhiyeci ile dolaşıyor, yatanlara dağıtıyordu...

Tabur komutanı olarak yanlarına geldiğim sırada yatan gruptan hiç kimse doğrulmadı.

«Kalk!» diye bağırdığımda bir kaçı buyruğumu yerine getirdi. Kurbatov, inleyerek doğruldu.

«Kurbatov, sen misin?»

«Oh, benim Yoldaş Kombat.

Bu, onunla gurur duyduğum, askere örnek gösterdiğim, Kurbatov'muydu? Şuna bak nasıl da büzülmüş.

«Neden böyle salmışsın kendini? Kumandanının önünde ne biçim duruyorsun?»

Kurbatov, tüm gücünü harcadı. Doğruldu, göğsünü gerdi ve durdu. Usta bir askerin durması gerektiği gibi.

Başkasının yanına gittim

«Neden kalkmıyorsun? Doğrul. Tüfeğin nerde?»

«Oh yoldaş Kombat. Bilmiyorum yoldaş Kombat.»

«Nasıl duruyorsun böyle? Derhal tüfeğini bul öyle gel karşıma.»

«Onu nasıl bulayım? Ben yürümeyi...»

«Dediğimi yap.

Şimdi Yoldaş Kombat... Bir yerde gözlüklermi kaybetmişim...»

Aha... Murin. Uzun burnunun üzerine yedek gözlüklerini yerleştirdi. Topallıyarak tüfeğini aramak için adeta sürüklendi.

Yolu sürdürmemiz için kumandanlara bölüklerini şoseye sıralamalarını buyurdum.

Bir çeyrek saat sonra hazırdırlar. Taburun yanına gittim. Son derece kötü duruyorlardı. Başları düşmüş, gözleri dumanlanmış, birçokları ihtiyarlar gibi tüfeklerine yaslanmışlardı.

«Tabur. Hazır ol· Silah omza. İleri marş.»

Bölükler yola çıktı. Askerler sert adım atmak şöyle dursun sallanıyorlardı. Düzensizdiler. Bazıları sürünürcesine topallıyarak gidiyordu. Hayır böyle yetişmemiz olanaksızdı.

Taburun önüne çıkıp bağırdım.

«Dur!»

Sonra kesin bir buyruk verdim

«Buradan o ağaca kadar uygun adım yürüyeceğiz. Eğer bunu yapmazsınız buradan kıpırdamıyacağız. Tabiî yapana kadar. Birinci bölük hazır ol!»

Uygun adımın ne olduğunu biliyor musunuz? Kızılmeydandaki resmi geçitte böyle yürünür. Hepsi birden ayaklarını kaldırıp yere vuracaklar· Bütün tabanları ile. Sanki yere mühür vurur gibi.

Ağaca iki yüz metre kadar vardı.

Birinci bölük yürüyüşe başladı.

«Bölük dur! Kötü. Bırak geri dön.»

«Dur! Yine kötü. Geri.»

Ben kızıyordum ama onlar kızmıyorlardı·

Üçüncü kez yürüyüşe başladılar. Bir ayak vuruyorlardı ki, birden irkildim. Ayakları yere öyle bir iniyordu ki, elimde olmayarak acaba şose parçalanacak mı diye düşündüm.

Sadece bir dakika önce onlara, bu kendini salmış askerlere kin duyuyordum· Birden ruhumu bir sevgi kapladı.

İçimden bir sevinç sesi koptu:

«Aslanlar, aslanlar.»

«Sovyet Rusya'ya hizmet ediyoruz.» Bölük de haykırmaya başladı.

Ve ağır asker pabuçları daha güçlü, daha güçlü hep beraber yere vuruyordu.

Erkekçe, güçlü. Onlar sanki Kızılalanda yürüyorlardı.

Ardarda bütün bölükleri sıraladım. Yürüyüşlerini doğrultuncaya kadar ikinci ve üçüncü bölüğü de geri çevirmem gerekti.

Son olarak makineli tüfek bölüğü geçti. Erler daha yerlerindeyken ayak vurmaya başladılar. İlk sırada uzun boylu Murin yürüyordu. Tüm gücüyle ayaklarını yere vuruyordu. Sağ eli sanki bir müziğe tempo tutuyordu. Gözlükleri parlıyor, yüzü gerçek bir mutluluk ışıldıyordu.

Talgar'a yaklaştığımız sırada Ural atının üstünde General Panfilov, bize doğru yaklaştı. Dönen taburları karşılıyordu.

Generali görünce hepsi dikleştiler. Bölükler kendiliğinden yine uygun adım yürümeye başladılar. Yorgun askerler ayak vuruyordu. Güven dolu başlarını dikmişler sanki «İşte bak biz nasılız?» diyorlardı.

Panfilov, gülümsedi. Küçük gözlerinin çevresinde esmerleşmiş derisi kırışıklanıyordu. Özengilerin üstünde doğrularak haykırdı

«İyi yürüyorsunuz. Teşekkür ederim arkadaşlar! Göreviniz başarı ile yaptınız.»

«Sovyet Rusya'ya hizmet ediyoruz.»

Tabur öyle haykırdı ki korkan at kenara sıçradı. Panfilov, içgüdüsü ile dizginleri asıldı ve başını sallayarak güldü.

Ben de haykıran askerle birlikte bağırmıştım. Ancak cevabım Generale değildi. Herhangi bir ere, bir kumandana yada kim olursa olsun, daha doğrusu kendi vicdanıma karşı haykırıyordum. Bana sesli yada sessiz kim «Neden bu kadar sertsin?» diye sorarsa, gururla cevap verebilirdim: «Sovyet Rusya'ya hizmet ediyorum.»

Toplantı yerine döndük.

Etrafımı bir kare şeklinde çevirmiş olan bölüklere baktım. Askerin süzülmüş yüzleri iyice kararmış, vucutlarında eriyen fazla yağların meydana getirdiği ter elbiselerini keplerine kadar ıslanmıştı. Tüfekleri ağır ve tozlu pabuçlarının yanında duruyordu. Zorlanmışlardı, yorgundular ayakları titriyordu. Şimdi yalnız bir şeyi diliyorlardı: Yatmayı... Sabırla verilecek buyruğu bekliyorlardı. Ama ihtiyarlar gibi tüfeklerine yaslanmıyor ve kumandanları ile karşılaşınca daha da dikleşiyor ve göğüslerini geriyorlardı.

Bunlar daha bir hafta önce karşımda iğri büğrü sıralanan, kasketli, sivil ceketli, kimisi sadece gömlekle olan insanlar değildi.

Şimdi onlar ilk sınavı başarı ile veren askerlerdi...

«KÖTÜ! YOLDAŞ MOMİŞ ULİ»

1

Daha çok şey anlatmak isterim: Savaşa nasıl hazırlandığımızı. General Panfilov'un tabura gelip askerle nasıl söyleştiğini, ve onlara durmadan «Zafer savaştan önce kazanılır» dediğini...

Ama... Bırakalım tüm bunları.

Sonunda, tüm çalışmaların, tüfekli uğraşın, kumandanlar önünde esas duruşa geçip bütün buyrukların yorumlanmadan kabul ediliş nedeni olan ve adına «savaş» denilen kanlı uğraşa eriştik.

Moskova yakınlarındaki Volokolamsk civarında mevzilendik. Motorize olan ve iyi eğitilmiş, uzakta batıda cepheyi yarmış olan eşkiya ordusu düşman 13 ekimde Moskova'ya karşı saldırıya geçti. Almanlara göre bu bir yıldırım savaşı ve bize karşı son vuruşları idi.

Aynı gün gözlem birliklerinin önünümüzde Almanların bulunduğunu ilk kez bildirdikleri sırada bildiğiniz gibi General Panfilov geldi.

İki bardak koyu çay içen Panfilov saatine baktı ve: «Teşekkür ederim Yoldaş Momiş-Uli» dedi. «Siperlere gidelim.»

Çıktık. Yakındaki ormanın yanında, generalin arabası bekliyordu. Arka lastiklerine sıkıca zincirler sarılmıştı. Zincirlerin halkaları arasına buzlaşmış kar sıkışmıştı.

Çevrede herşey karla örtülüydü. Bugünlerde sadece kızakların çalışabileceği havalar bastırmıştı. Sert bir ayaz vardı, rüzgar hafif esiyordu. Bulutlarla perdelenmiş gökyüzünde gündüzleri, beyaz bir leke gibi görünen, güneş yok olmuş ufukta sadece bir ayın sarımtırak ışıkları vardı. Ancak karın beyazlığı altında gece aydınlık görünüyordu.

Beş dakika sonra ikinci bölüğün yanındaydık. Siperlerin içine kolayca atlıyan Panfilov, kirişlerin altına süzülüyor, mazgal aralıklarından uzaklara bakıyor, ağır silahların atış yönünü denetliyor, rahat atış yapılıp yapılamıyacağını anlamak için bir tüfekle nişan alıyor ve erlere yalın kısa sorular soruyordu: «Nasıl yiyeceklerden memnun musunuz?», «Hepinize yetecek kadar tütününüz var mı?» Onlardan sorularına karşı bekleyiş dolu gözlerle cevap istiyordu.

Gözlem birliklerinin getirdiği haber siperlere yayılmıştı: Önümüzde Almanlar var.

Panfilov askerlerle şakalaşıyordu. Askerlerin bakışlarında da ondan bir şeyler isteyen ışıklar vardı. Asker, sanki şimdi General bir garip söz edecek diye bekliyorlardı. Bu garip ama kudretli sözle savaş yarı yarıya sona erecek, düşmanın gücü artık korkunç olmaktan çıkacaktı.

Birkaç sipere daha uğradıktan sonra Panfilov, donmuş olan Ruza'nın kıyısında yürümeye başladı. Düşünceli olduğu zamanlar yaptığı gibi; yere bakıyordu.

Bölük komutanı Sevrükov, bir yandan altında kırlaşmış kahkülleri görülen, kalpağını düzeltirken koşarak Generale yaklaştı. Ardında, hemen üç dört adım gerisinde bir kaç Kızıl Ordu eri koşuyordu.

Panfilov, onun tekmilini aldıktan sonra sordu:

«Bu geridekiler ne böyle?»

«Benim bağlantı erlerim Yoldaş General»

«Heryerde de böyle arkandan mı koşarlar?»

«Olagan Yoldaş General, ya birden bire bir şey...»

«Güzel, çok güzel. Yoldaş Sevrükov, siperleriniz de iyi yapılmış.»

Eski muhasebecinin yüzü sevinçle kızardı.

«Yoldaş General düşündüm ki -bir an durduktan sonra yine konuştu- belki bölüğü toplamak, konuşmak istersiniz. Habercilerim burada. Onlar koşup haber verebilirler. İsterseniz buyurun Yoldaş General bölük on dakika sonra burada olsun».

Panfilov saatine baktı. Düşündü.

«On dakika sonra mı? Burada ha?»

«Evet Yoldaş General.»

«Güzel... Çok iyi... Söyleyin bakalım Yoldaş Sevrükov, sizin bölüğü kaç dakikada bu yöne çıkarabilirsiniz?»

Panfilov, birden döndü ve Ruza'nın karşı kıyısını gösterdi.

Servükov

«Oraya mı?» diye sordu.

«Evet.»

Servükov, Generalin işaret parmağına baktı, sonra işaret parmağından çıkan hayâli düz çizgiyi izleyerek karşı kıyıdaki ormanı gösteren noktayı gördü.

Sevrükov buna karşın yine sordu

«Öbür yana mı?»

«Evet, evet karşıya Yoldaş Sevrükov.»

Sevrükov, buzlarla kaplı kara sulara baktı. bir buçuk kilometre kadar uzaktaki bir köprüye başını çevirdi, beceriksizce mendilini çıkardı ve gene sulara baktı.

Panfilov, sessizce bekliyordu.

«Bilmiyorum... Ortadan mı geçmek gerekli Yoldaş, General. Orası ortalarda bele kadar gelir. Askerleri ıslatacağım Yoldaş General.»

«Hayır. Neden ıslatacaksın onları? Yazda değiliz. Haydi ıslanmadan savaşalım. E. Yoldaş Sevrükov kaç dakika sonra?»

«Bilmiyorum. Sadece dakikalarla heseplanamaz bu geçiş Yoldaş General.»

Panfilov, bana doğru döndü.

«Kötü. Yoldaş Momiş-Uli» dedi. Açıkça söylemişti bu sözü.

Panfilov, ilkkez bana «Kötü» diyordu. Daha önce bana böyle bir şey söyliyen olmamıştı, daha sonra Moskova kapılarındaki savaşlarda da olmadı.

Panfilov «Kötü» diye yineledi. «Neden karşıya geçmek için gerekli küçük köprüler yapılmamış? Neden sallar ve gerekli sandallar yok- Yere gömülmüşsünüz iyi akıllıca yapılmış bu iş. Şimdi Almanların size saldırmasını bekliyorsunuz. Bu artık akıllıca değil. Eğer bir olanak çıkarsa siz saldırabilirsiniz. Bunun için hazır mısınız? Düşman şimdi kendinden güvenli, küstah. Bu durumdan yararlanmalısınız. Bunu, bu durumu düşünmemişsiniz Yoldaş Momiş-Uli?»

Sertti. Her zamanki yumuşaklığından yoksun, açıkça konuşuyordu. Bu azarlamaları esas duruşta ve kızarmış bir yüzle dinliyordum.

General, yine Sevrükov'a döndü:

«Demek Yoldaş Sevrükov, oraya çabucak ulaşamazsınız? Kötü. Bir düşünün bakayım, bir cephe saldırısı için ne kadar zaman gerekir sizin için?»

«Cephe saldırısı mı? Hangi yolu izliyeyim Yoldaş General?»

Panfilov, tabur merkezinin gizlendiği ormanın sonunu gösterdi. Artık, alacakaranlıkta belli olamayan bir az evvel bizim arabayla geldiğimiz patika şeklindeki yolu işaret ediyordu.

«İşte size yol Yoldaş Sevrükov. Ormandan kıyıya kadar. Görev, tümenin yan tarafının örtülmesi.»

Sevrükov düşündü:

«Onbeş yirmi dakikaya kadar Yoldaş General.»

Panfilov canlandı:

«Atmayın? Haydi, haydi buyruk verin Yoldaş Sevrükov. Saate bakıyorum.»

Sevrükov, selam aldı, döndü ve hiç acele etmeden habercilerine doğru yürüdü. Yarım dakika kadar sessizce etrafı inceledi. Bense bakışlarımla, sessiz ona haykırıyordum: «Neden salanıyorsun?», «Beceriksizlik etme. Davran. Daha çabuk Daha çabuk.» Ve bir fısıltı duydum:

«Aslan düşünüyor.»

Panfilov, gülerek bana fısıldıyordu. Yüzü artık asık değildi. Merakla Sevrükov'u izliyordu.

Sevrükov da buyruklarını veriyordu. Biz de duyduk:

«Makineli takımı. Gizli... Sonra çekilecek. En son. Muratov koşacak.»

Panfilov, dayanamayarak başını salladı. Alma Ata'daki

tütün fabrikasının eski muhasibi kırk yaşındaki teğmeni beğeniyordu.

Ufak tefek sağlıklı bir Tatar olan Muratov, kıyıya doğru uçuyor, çizmelerinin altından kar toprakları uçuyordu. Arkasından bir başkası bir başka yöne fırladı. Üçüncüsü... Savaşa kadar Pedagoji fakültesinde öğrenci olan uzun boylu Belcitski ormana doğru koştu. Generalin işaret ettiği yönde sırık gibi vücuduyla açıkça görülüyordu. Aklımdan «Hata» diye geçti. «Ateş altına böyle gidilemez». Sevrükov, kızgın eliyle ona işaret etti. Eğilmesini istiyordu. Belvitski anlamıyordu. Sevrükov, kendi eğildi. Asker hemen anladı.

En sonunda alacakaranlıkta ormana doğru koşan ilk kafile göründü. Koşanların arasında Galiulin'in cüsseli vucudunu tanıdım. Makinelisinin altında eğilmiş iki büklüm gidiyordu.

Makineli takımı yattı

Onların yanında tüfekleri her an ateşe hazır durumda ormana doğru koşan askerler zor ayırdediliyordu. Şimdi, beyaz karların içinde siyah noktalar halinde belirdiler. Yeni savunma hattı meydana çıktı.

Panfilov'un elinde tuttuğu ve arasıra baktığı saatın tıkırtısını sanki içimde duyuyordum. Her vuruş: «İyi, iyi, iyi.» diyordu. Beni anlayabilecek misiniz? Bu benim taburumdu. Onlara bildiğim herşeyi öğretmiş, yaptırabildiğim herşeyi yaptırmıştım. Birden yine aklıma bir şey takıldı: «Acaba bu tip bir uygulamayı, her tarafta kurşunlar vızıldar, mayınlar patlarken ateş altında da yapabilecek miydik? Ya o zaman biri paniğe kapılıp «Sarıldık» diye bağırarak ormana kaçar ve korku mikrobu ondan ötekilere sıçrıyarak onlarda onun peşinden giderse- Hayır, hayır! Böylesini kumandanlar hemen oracıkta yok edeceklerdir. Yahutta erlerin kendileri vuracaktır onu. Saat veya kalbim vuruyordu: «İnanmıyor musun?» «Güveniyor musun?»

Erler artık iyice görülüyordu. İstenilen noktaya gelen hemen çömelip küreklere yapışıyor, önlerinde çabucak kar-

dan tepeler yükseliyordu. Sevrükov'un habercileri ise yanında duruyordu.

Düzlükte, alacakaranlıkta yine Galiulin'in makineli takımı göründü, en belirli olan yine oydu. Makineli takımı ilerliyenleri koruduktan sonra bölükteki yerini alıyordu. Şimdi yalnız arkada kalan bir asker koşuyordu. Sevrükov, bakışı ile onu izledi. Onun da önünde karlara gömülmesini bekledi ve sonra Panfilov'a yaklaştı:

«Buyruğunuz yerine getirilmiş, gösterdiğiniz savunma çizgisi tutulmuştur Yoldaş General!»

Panfilov, gözlerini kıstı ve saate baktı.

«Çok güzel!» diye haykırdı. «Onsekiz buçuk dakika. Olağanüstü Yoldaş Sevrükov. Olağanüstü Yoldaş Momiş-Uli. Şimdi askerlere (Teşekkür ederim) demeden gitmeyeceğim. Eğer böyle bir güçle Almanları yenemezsek ne yapabiliriz. Bundan daha iyi askeri nerden buluruz? Bölüğü buraya getirin Yoldaş Sevrükov.»

Askerler sanki uçuştular ve takımlar halinde bölük Generalin çevresini sardı. «Hazır ol» diye bağıran Sevrükov, generale tekmil verdi. Yoğunlaşan karanlıktan artık yüzler anlaşılmıyor, sadece sıraların çizgileri kesinlikle belli oluyordu.

Panfilov, nutuk atmayı sevmezdi, daima sürekli olarak çevresini saran askerle söyleşmeyi uygun bulurdu. Ancak bu kez bölüğe doğrudan doğruya söylev verdi. Bu da kısa sadece üç dakika süren bir söylevdi.

Sevincini saklamadan erleri övdü:

«Siz usta eski askerler gibisiniz diyeceğim arkadaşlar. Böyle askerleri olan Generaller hiç bir şeyden ürkmezler...»

Yüzünü görmeden bile gülümsediğini anlıyorum. Sesinde duygulu bir ton vardı. Bir süre sustuktan sonra sanki kendisiyle konuşuyormuş gibi bir soru attı ortaya:

«Asker nedir? Asker her şeye uyar, komutanların önünde esas duruşa geçer, buyrukları yerine getirir. Onun sanı en küçüktür. Ama askersiz buyruk nedir? Böyle bir düzende bu ak-

lın bir oyunu sadece bir düştür. En iyi, en akıllı bir buyruk böyle bir düzende sadece bir düş olur. Ayni şekilde asker kötü hazırlanmışsa en iyi buyruk yine sadece buyruk olarak kalır. Ordunun savaş gücü, her şeyden önce askerin savaş gücüdür. Savaşta sonucu alan ve kumandanını karara götüren askerdir.»

Hepsinin Panfilov'u dikkatle dinlediğini seziyordum.

«Bölükler böyle olur bu şekilde hareket ederse, biraz önce sizin yaptığınız gibi, Alman, Moskova'ya giremez. Arkadaşlar! Bu olağanüstü savaş hazırlığınız için sizlere teşekkür ederim. Göreviniz için teşekkür ederim.»

«Sovyet Rusya'ya hizmet ediyoruz.»

Askerin cevabı her yanda çınlayarak yankılandı.

Ve gene sessizlik çöktü.

«Teşekkür ederim, arkadaş Sevrükov» dedi ve bölük kumandanının elini sıktı. «Böyle kartallarla ben de kartal oluyorum.»

Sessizlik içinde bu sözleri hepsi duydu. Sesinden yine Panfilov'un gülümsemekte olduğu anlaşılıyordu. Ya savaşçılar? Acaba onlar da gülümsüyor mu? Bazan bu genel gülüş sessizlik ve karanlık içinde bile duyulur. Ancak ben, bu gece, içimi kemiren o azardan sonra, üzüntünün tam içine düşmüş bir insan olarak bu duyguyu duyamıyordum. Bu gece içimi kemiren bir şey, bu güzel duyguları benim de kavramama engel oluyordu. Üstelik bu güzel işi yapan övgüyü alan benim erlerim, benim bölüğümdü. General onları övmüş, onlara sözleri ile başarı armağanı vermişti. Onların içini mutluluk duygusu sarmıştı, bu güzel duyguyu ben de çok kere duymuştum. Askerlerin yüzlerini göremiyordum. Belki askerler şimdi gülümsüyorlardı.. Belki daha başka sözler bekliyorlardı. Belki o bekledikleri bambaşka bir kelimeydi. Öyle bir kelimeki o söylenince savaşta çok şey değişecektir. Ama bilmiyorlardı ki bu söz onlara söylenmişti. Generalin onlar için söyledikleri onlara savaşta yardımcıydı.

Bölüğümün nefes alışını duyamıyor, onların mutlu yüzlerini göremiyordum. Bu azarla birlikte gelen bir cezaydı. Bu hata neydi?

Usumda Generalin kesin sözlerini yineliyordum: «Böyle bir şey için bir düşünce bile göremiyorum.» O bu sözleri ile düşmana karşı girişilecek bir saldırıyı göstermişti. Her şeyi düşünmüş sadece bir şeyi akıl edememiştim. Bir şeyi tamamlamamıştım. Sadace mayın tarlalarının düzenlenmesinde değil, nehri geçme araçlarında değil, askerin ruhunda da bir şeyi eksik tutmuştuk. Bu neydi? Bu sadece zaferdi. Zafare inançtı. Savaşı kazanmamızın kesin olduğu inancı idi. İşte bize gerekli olan buydu.

Generali arabasına kadar geçirdim.

Tam ayağını arabasına atarken:

«Gözetlemelerde daha dikkatli olun» dedi. «Gözetlemeye daha çok adam çıkarın. Daima ileriye gitsinler. Bütün bu sürede yer altında büzülmüş oturmalarında bir anlam yok. Çarpışmadan önce Almanları görsün, onları tanısın.»

Ayrılmak için elimi sıktı. Elimi elinde biraz tuttu ve sözünü yürüttü:

«Biliyor musun Yoldaş Momiş-Uli taburun neyi eksik? Bir kez Almanları dövmeleri...»

Ürperdim. Bu benim büyük içtenlikle istediğimdi.

«Eğer bu olursa Yoldaş Momiş-Uli bu tabur değil Bulat olacaktır. Bulatın ne olduğunu bilir misin? Bu gravürlü çeliktir. Öyle resimli bir çelik ki dünyada hiç bir şey onu silemez. Ne demek istediğimi anladın mı?»

«Evet Aksakal...»

Bu sözün ağzımdan nasıl çıktığını içimden nasıl kopup geldiğini ben de anlayamadım. Bana, Ozjanov'un seslendiği şekilde, biz Kazakların aileden en yaşlıya seslendiğimiz gibi, ben de ona öyle demiştim.

Elimi daha güçlü sıktığını duydum.

«Beklemeyin. Olanak arayın. Ve bulunca da -Vurun, hırpalayın, dövün. Bunu düşünün Yoldaş Momiş-Uli»

Beni görmeyi ister bir şekilde eğildi ve karanlıkta yine sordu:

«Beni anladınız mı?»

«Evet Yoldaş General.»

Kapı ardından kapandı. Araba karlı yolda, farlarında hafif ışıklarla hareket etti. Bakışlarım arkasında dalmış duruyordum

3

Gece planı hazırladık.

Rahimov, kendine özgü bir şekilde bir tablo çizdi.

Tan atarken üç manga - her atış bölüğünden bir tane - ayrı ayrı yollardan gözetlemeye çıktı. Ondan sonra iki saat arayla, hazırlanan plana göre, manga manga nehrin öte yanına Almanların yaklaştığı yana doğru gidiyorlardı. Askerlere tek bir görev verilmişti. Yalnız bakacaklardı. Şimdilik başka hiç bir şey yoktu. Bakacaklar ve canlı bir Alman görüp döneceklerdi.

Askerlerimin, gelenlerin zırhlarla kaplı uçube yaratıklar, ürkütücü ateş saçan ejderhalar değil, sadece dejenere olmuş, bizim gibi vücutları kurşun ve süngüyle delinebilir ve öldürülebilir yaratıklar olduklarını görsünler istiyordum.

Askerler, dikkatle ormandan çıkmadan köylere sızıyor, yavaşça kolhozlara sesleniyor, Almanların nerede ve ne kadar olduklarını öğreniyorlardı. Bu soruşturmalardan sonra görmek için onlara sokuluyorlardı. Önce biraz ürkmüşlerdi. Ama sokuldular. İlerlediler. Çalılıkların ardından, herhangi bir çitin gerisinden, bir çukurun içinden, bostanlarda, ansızların ara-

sından, bizi öldürmeye gelen düşmanın nasıl bir şey olduğunu inceliyorlardı.

Ve mangalar ard arda dönüyorlardı. Sonra da askerler birbirlerine yarış edercesine Almanların köyde nasıl gezindiklerini, nasıl yıkandıklarını, nasıl yemek yediklerini tavuklara nasıl ateş ettiklerini ve nasıl Almanca bir şeyler yumurtladıklarını anlatıyorlardı.

Rahimov, manga kumandanlarını sorguya çekiyordu. Sayılarını silahlarını, düşmanın davranışını bir yana yazıyordu. Ben de ayni bilgileri dinliyor, yüzlerini inceliyor, taburun nabzını yakalamaya çalışıyordum. Pek çoğu bu görevden canlanmış dönüyordu. Bazılarının bakışlarında ise, hüzün vardı. Onları içine düşmüş olan korku, eziyordu.

Başında Kurbatov'un bulunduğu bir manga son derece neşeli döndü.

Gülen gözlerini bana dikip selâm veren Kurbatov, ökçelerini birbirlerine vurduktan sonra konuştu:

«Tekmil vermeme izin verin Yoldaş Kombat. Buyruğunuz uygulanamamıştır.»

«Nasıl olur?»

«Siz ateş edilmemesini buyurmuştunuz. Benim ise elim gitredi. İki kez ateş ettim. Er Garkuşa'da öyle...»

«Ve ne oldu?»

«İkisini aşağı indirdim Yoldaş Kumandan. Onlar sanki beni zorladılar. Bir kadının domuzunu almak istiyorlardı. Kadın birine yapışmış yerde sürükleniyordu. O kadının yüzünü ekmeledi. Kalbim dayanmadı. Nişan aldım. Praş, praş. Garkuşa'da ayni şeyi yaptı. Onlar daha burunlarını yere dikmişlerdi ki...»

Bir zamanlar daha ilk yürüyüşte bombalardan ve çantasından zorlanan Garkuşa ekledi:

«Benim bir başka nedenim daha var Yoldaş Kombat.»

«Ne gibi?»

Garkuşa, arkadaşına baktı ve göz kırptı:

«Bizim gibiler sadece gözlerine inanamaz. Onlar için elleriyle dokunmasını sağlayın.»

«Peki tuttun mu? Yoksa kurşun onları tutmadı mı?»

«Bu yetersiz Yoldaş Kombat. Ben onları başka türlü yakalamak istiyorum.»

Ve Garkuşa, öyle bir küfür salladıki bunun yazılması olmaz.

Çevremize toplanmış olanların hepsi kahkahayı bastı. Ben de zevkle dinliyordum.

Bu sırada makineciler yaklaştı. Bolha, Galiulin, Murin, Bloha:

«Müsaade edin Yoldaş Kombat, bir şey söylemek istiyorum, dedi.

İzin verdim. Bloha, dirseğiyle Galiulin'i dürttü. Murin'de arkasından. Esmer, parlak yüzlü iri yarı Kazak ürkekçe konuştu:

«Yoldaş Kombat...»

«Ne istiyorsunuz?»

«Yoldaş Kombat bize küskün müsünüz?»

«Hayır değilim.»

«Peki öyleyse Yoldaş Kombat niye herkes Alman görmeye gidiyor da Makinacılar gitmiyor? Bizden baska hepsi onları gördü. Er Garkuşa onlara ateş bile etmiş. Biz ise etmedik.»

«Sizi makinelilerle nasıl göndereyim? Makineliler burada gerekli.»

«Çok kısa bir süre için Yoldaş Kombat. Çok kısa. Ve hemen döneceğiz?»

Murin dayanamadı:

«Biz bu işi gece yaparız Yoldaş Kombat. Gece de görebiliriz biz. Bir şeyi tutuşturacağız, onlar da fırlıyacaklar. Şey izin verin Yoldaş Kombat biz de ateş edelim.»

Evet, bugün taburda yeni bir şey olmuştu.

Murin, enteresan bir adamdı. Bir kaç kez ayrıntısına varmıştım. Tabur gevşeyince ilk o kendini koyuveriyor, herkesin morali yükselince de ilk o canlanıyordu. Ona sanki her zaman taburun mührü vuruluyordu. Bazan yayılmış oluyor, bazen de hindi gibi kabarıyordu. Bu mührün dünyadaki hiç bir şeyin silemiyeceği kadar güçlü olduğunu biliyordum.

Bu Panfilov'un söylediği Bulat gibi bir şeydi. Askere daha yakından baktığım, onların gözlemlerden döndüklerinde söylediklerini dinlediğim zaman, bunun anlamını daha iyi kavrıyordum. Kelimeler bende daha iyi şekilleniyor anlamalar daha belirgin oluyordu.

Makinecilere baktım:

«Peki iyi Galiulin» dedim. «Başkalarından geri kalmayacaksınız. Yarın sizin için önemli bir görev olacak.

Karşımıza çıkmaya hazırlanın.»

KARŞIMIZA ÇIKMAYI DENEYİN

1

Plân şuydu:

Yirmi kilometre kadar ilerimizde büyük Sereda köyü vardı. On üç ekimde karargâh kumandanı Rahimov'un bir süvari takımı burayı bulmuştu. Bu köyden bir ışık çizgisi gibi Volokolamsk, Kralının ve Mojavsk'a doğru bir kaç yol uzanıyordu.

Gelen bilgilerin karşılaştırılmasından gözleme giden askerlerin ve kumandanların anlatmalarından yapılan soruşturmalardan Almanların, halkının boşaltıldığı bu köyü bir dağıtım

merkezi haline getirdiklerini anlamıştık. Almanlar burada, savaş araçlarını yerleştirdikleri ve erzaklarını topladıkları depolar yapmışlardı. Cephe gerisinden gelen Alman askerleri de orada geceliyor. Ondan sonra gidecekleri yere gönderiliyorlardı. Bunlar köyden ayrıldıktan sonra da Kuzeye Kalinin'e ya güneye Mojaysk'a doğru yola çıkarılıyor ve iki yandan bizim savunma hatlarımızı çeviriyorlardı.

Aklımıza gelen düşünce şuydu: Almanların bize saldırmasından önce bizim burayı vurmamız çok daha iyi olmayacak mıydı? Sereda'ya bir gece akını yapamaz mıydık?

Panfilov ne demişti: «Hesaplayın. Hesabınızı yapın ve vurun.»

Gözcülerin başında Rahimov'u gönderdim. Otuz iki yaşındaki Rahimov, sportmen bir insan ve dağcıydı. Sanırım onun Kazakistan'da çok ünlü bir dağcı olduğundan söz etmiştim. Çok hızlı yürüdü. Soğukkanlılık ve göreve bağlılıktan başka önemli bir niteliğe sahipti: Yön bulmakta özel bir yeteneği vardı. Karanlıkta da bir kedi gibi görünüyordu.

Sabırsızlıkla Rahimov'un dönüşünü bekliyordum. On dört kasımda yola çıktı. Bütün bir gün ve gece görünmedi.

En sonunda akşam üstü döndü. Evet, bilgilerimiz doğruydu. Serena bir dağıtım merkeziydi. Pek öyle büyük bir güvenlik altında da değildi. Görünüşe bakılırsa Almanlar orada, kendilerine saldırılamıyacağından çok güvenliydiler.

Ayni gece onlara saldırmaya karar verdim.

Akşama doğru her mangadan ikişer kişi alarak yüz kişilik bir kol kuruldu. Bu kol için, seçilenler en iyileri, en dayanıklıları, en gözüpek ve en görev düşkünleriydi. Saldırıya katılmaya seçilen er kendisine bir armağan verilmiş sayıyordu.

Görev şöyle düzenlenmişti. Gecenin geç saatinde Sereda'ya üç koldan saldırılacaktı. Baskın şeklindeki bu saldırıda olabildiği kadar çok Alman öldürülecek eğer yapılabilirse tutsak

alınacak ve köyden çıkan yollar elden geldiği kadar mayınlanacaktı. Köyü elde tutmak düşünülmeyecekti. Birlik tan atarken tabura dönecekti.

Saldırıya izin veren Alay kumandanı benim birlikle beraber gitmeme izin vermedi. Birliğe kumandan olarak Rahimov'u, politik yönetici olarak da Bozjanov'u atadım.

Gece karanlık bastırınca yüz savaşçı ormanın kenarında karargâh sığınağının yanında dizildiler. Zigzaglar çizen keplerin üzerinde Galiulin'in başı yükseliyordu. Onun yanında da tıknaz Bloha, duruyordu. Onlara verdiğim sözü yerine getiriyordum. Makineciler gece saldırısına katılıyordu.

Yüzlerini göremiyordum ama sanki aramızda bir akım vardı. Vücudum asabi ürpertilerle sarsılıyor ve erlere dokunmadan onların da aynı ürpertilerle sarsıldığını biliyordum. Bunlar korku ürpertileri değil savaş öncesinin heyecanıydı. Aklıma eski bir Kazak atasözü geldi. Konuşmama onunla başladım:

«Düşman, kanını tadana kadar korkunçtur Saldırıya giden arkadaşlar bakın bakalım Almanlar neden yapılmış. Sizin kurşunlarınız onların kanını akıtacak mı? Siz bıçağınızı sapladığınız zaman uluyacaklar mı? Can verirken dişleri ile toprağı kemirecekler mi? Kemirsinler ve karınlarını bizim toprağımızla doyursunlar. General Panfilov, size (Kartallar) dedi. Gidin kartallarım...»

Rahimov, onları götürdü. Sislerin içinde sıranın kayboluşunu seyrediyorum. Zaev yanıma geldi.

«Beni neden bırakmadınız Yoldaş Teğmen?» diye mırıldandı.

«Beni de bırakmadılar Zaev

Bu gece biz, seninle ikimiz, erleri kıskanıyoruz.»

Onbeşi onaltıya bağlayan gece başladı - İlk savaş gecesi...

2

Bu gece uyuyamadım. Siperlerin içinde de kalamadım. Ormanın sonuna kadar gidiyor, küçük patikayı adımlıyorum. Batıya bakıyorum. Askerlerin gittiği yanı dinliyorum. Sanki oradan yirmi kilometre ilerden silâh sesleri gelecek yada feryatlar duyulacaktı.

Gündüzleri güneyden bize kadar sürekli top ateşlerinin, sesi geliyordu. Biz henüz bugünlerde Alman tank birliklerinin Moskova'ya doğru yöneldiklerini, bunların dolaşarak tümenin sol kanadı ile Buliçovo'da savaşa tutuştuklarını bilmiyordum.

Gece her şey sessizleşmişti.

Kurmay siperine giden ve çiğnenmekten siyahlaşmış kardan patikanın yanında nöbetçi duruyordu. O da benim baktığım yana bakıyordu. Bütün tabur yüz kartalın savaşa gittiğini biliyordu. Ve bütün tabur Almanlarla savaşın nasıl olacağını bekliyordu.

Durmadan saatime bakıyordum. Fosfordan parlayan akrep ve yelkovan üçü gösteriyordu, üçbuçuk dört... Gözler hep karanlıkları görüyor, kulaklar sessizlikten başka birşey duymuyordu.

Birden gökyüzünde birşey savruldu. Hayır. Bana öyle gelmiş olacak... Ve gine güç ayırdedilen bir çizgi belirdi. Nedir bu?. Tan mı atıyor? Bana öyle göründü galiba... Gök yüzü simsiyah. Gene bir parıltı belirdi. Ve yine söndü... Ve yine belirdi... Şimdi o titriyor, genişliyor, bazan sanki toplanıp bir araya geliyor, ama kaybolmuyordu. Sonra ardından kızılıntrak bir renk belirdi... Büyülenmiş gibi gözlüyordum. Karanlık gökyüzünde ışıktan bir ateş, üflemeyle alevlenmiş gibi görünüyordu.

Nöbetçi bir solukta konuştu:

«Bizimkiler. Onları yakıyor. Vuruyorlar. Bizimkiler.»

Birşeyler söylemek istiyor ama yapamıyordum. Boğazım se-

vinçten tıkanıyordu. Sevinç büyüyen ateşlerle büyüyor ve kan sıcak sıcak vücudumun bütün hücrelerine yayılıyordu. Bu anda ilk kez düşmana vurmanın sevincini tadıyordum.

3

Birlik sabaha karşı döndü.

Önde üç atın çektiği geniş bir kilimin örtülü olduğu bir kızak sanki uçuyordu. Bunları bizim alayda görmemiştim. Bunlar Sereda'da Almanlardan alınmıştı. Ardından iki sepetli motosiklet geliyordu. Önlerine kalın iplere iki makineli bağlamışlardı. Bunlar da alıntıydı. Motosikletlerde ve sepetlerinde benim askerlerim oturuyordu.

İlk kızağın ardından başkaları geliyordu. Askerler yürüyerek gitmişler, şimdi kızaklarla dönüyorlardı.

Uzak ve yakın siperlerden askerler fırlıyarak onlara doğru koştular. Arkadaşlarını sevinçle karşılıyor ve şaşkınlıkla esir Alman'a bakıyorlardı. O da getirilen alıntılar arasındaydı. Yeşilimtrak üniforması ve ayni renkteki kepiyle kızakta oturuyor ve damarlı boynunu yavaşça çevirerek kaşlarının altından bakıyordu.

Bozjanov ona ayağa kalkması için işaret etti.

Bana da:

«Onunla konuşabilirsiniz» dedi. «Biraz Rusça anlıyor. İsmin ne senin?»

Esir birşeyler mırıldandı.

Bozjanov tersledi:

«Daha yüksek sesle.»

Alman'ın elleri pantolunun zırhına doğru kaydı ve Kazak askerin önünde geriledi ve adını yüksek sesle söyledi.

«Evli misin?»

«Hayır... Bekâr...»

Bozjanov, bütün kalbi ile güldü. Temiz görünüşlü tombul yüzü gevşedi, göz kapakları sanki şişti ve küçük gözleri kayboldu. Siyasi yönetici ile birlikte herkes gülüyordu. Biri bağırdı:

«Biraz susun... Bakın. Siyasi yönetici ne söyleyecek?»

Bozjanov elini kaldırdı. Herkes sustu:

«Siyasi yönetici size gülün diyecek.» dedi.

Ve sonunu beklemeden taburda en çok yinelenen sözü söyledi:

«Cephede gülmek en ciddi şeydir.»

Daha sonra yavaş ve tane tane olmasına dikkat ederek Alman tutsağa, Alman kumandanlığının plânlarının ne olduğunu sordu. Tutsak, önce bir şey anlamadı ve yayvan bir Rusça ile konuştu:

«Kahvaltı Volokolamska - Akşam yemeği Moskova.»

Bunu ciddiyetle söylemişti. Elleri pantolonunun dikişlerine uzanmış konuşuyordu.

Tutsak olmasına rağmen bundan şüphesi yoktu. Yineledi: «Kahvaltı Volokolamska Akşam yemeği Moskova.»

Yine gülüşmeler oldu.

Bu içten gelen ve tutulamayan gülüşmeler de askerin içinin korkudan sıyrıldığını görüyordum.

Tutsak başını çevirip çevresine bakınıyordu. Ruslara ne olduğunu anlamamıştı. Her halde bizim neden güldüğümüzü kavrayamıyordu.

İlk savaş böyle kazanıldı. İşte böylece «General Korku» yenilmişti.

4

Rahimov'la Bozjanov bana saldırının ayrıntıları üzerinde bilgi verdiler.

Şüphe etmeyiniz ki, çarpışmada her şey düşünüldüğü gibi olmamıştı.

Bir gurup birden bire meydana gelen bir raslantı sonunda daha köy iyice çembere alınmadan nöbetçilerle çarpışmaya başlamıştı. Askerler, onlara saldırmış vurmuş ve öldürmüşlerdi. Almanlar'dan bir çoğu kapatılamayan yollardan kaçmayı başarmış ve onlar sanıldığından çok daha çabuk toparlanıp savunmaya geçmişlerdi.

Birlik ikiyüz kadar Naziyi tepelemiş, yolları mayinlamış, bir çok kamyonu ve bir depoyu ateşlemiş, bir kaç benzin deposunu uçurmuştu. Ancak Almanlar, köyün kenarındaki bazı gereçleri kurtarmayı başarmışlardı.

Ama en çok istenilen şey elde edilmiş, askerler önlerinde kaçan Almanları görmüşler onların bağrışlarını duymuşlar ve can verirken çıkardıkları feryatları işitmişler, süngülerinin onların vücutlarına battığını görmüşlerdi. Günlük işlere iki saat ara verilmesini buyurdum. Her savaştan dönen kahramanın etrafını sarmış guruplar görülüyordu.

Bazan orada, bazan burda gülüşmeler duyuluyordu. Bugün 16 Kasım 1941 günü bizim taburun gülme günüydü. Ardarda Bozjanov'un sözlerini anıyordum: «Cephede gülmek, en ciddî şeydir.» Savaş alanının ön cephelerinde gülme başlayınca korku kaçar.

Asker beni «kalk», Hazırol.» sesleriyle karşılar. Sadece bu bağrışlarda bile askerin içini anlar insan. Bugün bu buyruklar neşeli savruluyordu.

Garkuşa'nın çevresine toplanmış bir guruba yaklaştım. Askerlerden biri arkasına bir şey sakladı. Garkuşa bakışımı yakaladı:

«Ver buraya» dedi.

Asker bir Alman matrası uzattı.

Garkuşa:

«Rom var Yoldaş Kombat» dedi. «Almanların da olsa yine sert. Sizden rica edeceğim bir tadına bakmaz mısınız?»

Uzattığı matrayı aldım ve yudumladım.

Rahimov:

«Garkuşa, iyi savaştı.» dedi.

«Yoldaş Kombat, her tepelediğimden böyle bir tane alabilseydim, tam yirmi tane getirecektim. Ama onları taşıyamazdım. Hem orada böyle şeyler için zaman kalmıyor»

Garkuşa anlatıyor, anlatıyordu.

İleriye siperlere doğru yürüdüm. Az sonra gece saldırısına katılanlardan Murin'le karşılaştım. Acele acele bir yere doğru gidiyordu. On metre kala kendini topladı ve yürüyüşüne uygunluk verdi. Cephenin ön kısmındaydık. Bunun ötesi insansız bölüm denen ve bizi Almanlardan ayıran kısımdı. Murin ise burada bile tabur kumandanının önünden uygun adımla geçiyordu. Gözlerimiz karşılaşınca onun gülümsediğini gördüm. Ben de ona gülümsedim. İşte herşey burdaydı. Bir kelime bile konuşmadık ama içimi gece olduğu gibi yine bir sevinç dalgasının kapladığını duydum. Bunlar mutluluğun o olağanüstü dakikalarıydı. Kumandanın bu mutluluğu duyuşu taburla kaynaştığı andı. Ben hem kafamla hem de yüreğimle bugün taburda korkusuzluğun doğduğunu biliyordum.

Herşey öncesi gibiydi. Donmamış suları siyah görülen nehrin öte yanında uzaklık pırıl pırıl bembeyaz uzanıyor, erken düşen karın altında lekeler halinde sürülmüş tarla parçaları görülüyordu. Daha ilerde ormanın çıkıntıları siyahlaşıyordu. Ben şimdi de önceden olduğu gibi, bir süre sonra herşeyin sarsılacağını, karın üzerinde siyah izler bırakacak tankların emekliyeceğini, ormandan fırlıyacak yeşil kaputlu insanların bir süre koştuktan sonra yere yatacaklarını sonra yine fırlıyacaklarını ve makineli tüfeklerinden ateş saçan bu insanların bizi öldürmek için saldıracaklarını biliyordum. Ama şimdi içimizden bir ses yükseliyordu: «Hele bir karşımıza çıkmayı deneyin» Askerlerin bakışlarında da aynı şeyi okuyordum. Bambaşka şeyler söyleyen gülümsemelerde aynı sözler vardı: «Hele bir karşımıza çıkmayı deneyin.»

Bugün bizim tabur, bizim bulatımız böyle sesleniyordu. Bizim bulat. Evet artık tabur bulata dönüyordu. Çelikleşmiş ve bilenmiş gravürlü sivri bir demirdik. Dünyada hiç bir şey onun içine gömülmüş olan resmi kazıyamazdı. Bunu daha açık anlatmak gerekirse şöyle denebilirdi: Bugün biz askeri eğitimimizin orta bölümünü bitirmiştik. Bu okulun son sınıfı yada askeri terim kullanılan, süngüyü korkuluğa değil düşmana saplama, geceki saldırı ile kolayca geçilmişti.

Ağır savaşlar, onların gerektirdiği korkunç dayanıklılık, hepsi ilerdeydi.

Moskova önlerinde iki ay sürecek büyük savaş ancak başlıyordu.

Bu iki ay içinde biz Talgar alayının birinci taburu tam otuzbeş çarpışma yaptık. Bir ara General Panfilov'un yedek taburuyduk. Çarpışmalara o yedeklere düşen en kritik sıralarda girdik. Volokolamsk'da ve Istra'da savaştık. Almanları yendik ve kovaladık.

Bizim bu otuzbeş çarpışmayı sonra anlatacağım. Şimdi Bourdcan Momiş-Uli konuşmasını sürdürdü:

«Şimdi.» dedi. «Büyük bir nokta koyun. Yazın: Birinci bölümün sonu.»

SAVAŞ ÖNCESİ

Askerlik kolay değil, kumandanın orduları disipline sokması da kolay değil, savaş ise çok daha güç.

Bourcan Momiş-Uli:

«İkinci öykümüz daha güç ve daha çok sorumluluk dolu» diye sürdürdü. «Şimdiye dek erin eğitilmesi üzerinde konuştuk. Şimdi savaşı konuşuyoruz.»

1

Bourdcan Momiş-Uli konuşmasını sürdürdü:

«Onaltı Kasım 1941 günü, tabur komutanı olarak Moskova'ya yüzotuz kilometre uzaklıkta portatif karyolamda yatıyordum.

Uzaktan bazan artan bazan da yavaşlayan atış sesleri geliyordu. Sesler sol yanımızdan duyuluyordu. Yirmi yirmibeş kilometre kadar bir uzaklıktan geliyordu. Daha sonra öğrendiğimize göre Almanlar tanklarla, tümenin sol kanadını yarmaya çalışıyorlardı.

Bizim yanımızda ise herşey sakindi. Düşman, taburun koruduğu Volokolamsk'a, orta noktaya doğru ilerlemiyordu.

Yatıyor ve düşünüyordum.

Taburda benimle uluorta konuşmasına izin verdiğim seyis Sinçenko'da canımı sıkıyordu. Durmadan benim için banyo hazırladığını söylüyor, sonra dönüp birşeyler yemem gerektiğini mırıldanıp duruyordu. Onu kovuyordum:

«Sonra... Defol şimdi. Bana engel olma.»

«Tutturmuşsun: Bana engel olma, bana engel olma. Bütün gün ne yapıyorsunuz ki engel oluyorum.»

«Ben düşünüyorum. Anladın mı? Düşünüyorum.»

«Bu kadar çok düşünülür mü?»

«Düşünülür ya. Benim aptallığım yüzünden seni öldürürlerse karına ne derim sonra? Üstelik sadece sen değilsin.»

Belki sizce, tabur komutanının, hele böyle bir anda, he-

men savaş öncesi görevi bir şeyler yapmaktır. Telefonla konuşmalı, buyruklar vermeli, ön safları dolaşmalı bir şeyler yapmalıdır. Ancak bize General İvan Vasiliyeviç Panfilov bambaşka bir şey öğretmiş ve bunu bir çok kez de yinelemiştir: Kumandanın en önemli işi düşünmek, düşünmek, düşünmektir

2

Bildiğiniz gibi o gece yüz asker yirmi kilometre giderek düşmana saldırdı ve zaferle döndü.

Bu ilk yengi askerin ruhunu değiştirdi, tümeni değiştirdi.

Ya sonra?

Doğal olarak bizim bu ataklığımız büyük kavganın içinde bir şey değiştirmezdi. Biz, Talgar alayının birinci taburunun yediyüz kişisi, Moskova önlerinde düşmanın saldırdığı tümende kendine düşen sekiz kilometrelik cepheyi tutmayı sürdürüyorduk.

Son iki gündür, üzücü düşünceler yine beni uğraştırıyordu.

Bildiğiniz gibi, bu sekiz kilometrelik bölgeye yerleşirken, bu kadar büyük bir bölgenin yalnız bir tabur tarafından savunulacağını düşünmüyordum. Sanıyordum ki arkamızda ikinci, belki de bir üçüncü savunma çizgisi kurulacaktı. Ardımızda Kızıl ordunun başka birlikleri bulunacaktı. Bizim ilk saldırıyı karşılayıp, düşmanı bir süre oyaladıktan sonra genel kuvvetlerin yanına çekileceğimizi sanıyordum.

Ancak iki üç gün önce savunma çizgimizin hemen önünde Hitlerin ordularının bulunduğunu, onların Vyazma yakınlarında yarmaya giriştiklerini ve ardımızda da hiç bir askerin bulunmadığını, Volokolamsk ile Moskovaya giden Volokolamsk şosesinin bir kaç tank alayı ile çevrildiğini öğrenmiştim.

Savaş şartları böyle gelişmişti. Bu sırada Kızılorduya verilen görev şuydu: Yeni destek güçleri gelinceye kadar düşman az güçle Moskova önlerinde durdurulacaktır.

3

İzin verirseniz, vatanın isteği buydu, yada vatanın istekleri gibi cümleler kullanmayayım. Vatan sevgisi konu olduğu zaman kelimlerde cimri olmak istiyorum.

Sanmayın ki, bende sizin gibi kesinlikle sosyalist ülkemizin neyi aksettirdiğini ve neyi savunduğumuzu görevimizin ne olduğunu bilmiyorum.

Portatif yatağıma uzanmış, düşmanın bir kaç saat içinde şu anda bizi Almanlardan ayıran insansız yirmibeş kilometrelik bölgeyi geçerek Ruza'nın kıyılarında saklanmış, siperlerimize nasıl çarpacağını görüyorum.

Onlnar, gecenin karanlığında ormanda toplanacak ve gözleyiciler çıkararak bizim savunma çizgimizi tanıyacak, sonra kendilerince seçecekleri bir noktadan vuruş yapacaklar. Önce topçular başlıyacak, sonra askerlerini kendi sevdikleri usul olan bir kama şeklinde dar bir cephede saldırtacaklar. Bu bir birbuçuk kilometre kadar bir şey olacak. Bizim tabur ise her kilometreyi sadece bir takım ve bir makinleli mangası ile savunuyor.

Üstelik benim yedeklerim de yok. Uzaklıklar kıyaslandığı anda, Almanlar sert ve beklenmeyen bir saldırı yaptıkları zaman bizim savunma bölgemizdeki öteki kuvvetleri saldırı bölgesine çekinceye kadar hattımızı yarabilecekleri açıkça görülüyordu.

Acaba kendimi Almanların yerine koyduğum zaman düşman için bize saldırmanın en yararlı olacağı yeri bulamaz

mıydım? Ama onlar da aptal değildi ya? Ben kendimi onun yerine koymaya zorlarken o namussuz da kendini benim yerime koyarak düşünecekti.

Doğal olarak o benim düşüncelerimi kolayca anlayacak ve beni aldatma usullerini bulacaktı. Bir noktaya saldıracak, ben bütün bölüklerimi çabucak oraya toplayacak, mayin atıcılarımı ve öteki silahlarımı göndereceğim, o da bundan yararlanarak öteki güçlerini boşalan yerden geçirecek.

Kimbilir belki de şimdi yirmi kilometre öteden gülerek düşüncelerimi okuyor.

Önümde Alman kuvvetlerinin kumandanının görüntüsü beliriyor. Kendini beğenmiş, yeni traşlı bir Nazi subayı. Bir Albay, kimbilir belki de omuzlarında general apoletleri taşıyor.

Benim bir taburla savunduğum sekiz kilometreye karşı onun elinde sanırım bir tümen var.

Karşımdakine dikkatle bakıyorum. İçimde onunla çarpışıyordum- sessizce aklın akılla çarpışmasıydı bu -Onun düşüncelerini okumaya, planlarını öğrenmeye çalışıyordum. Kendimce sürekli şekilde yeniliyordum: Karşındakinin bir aptal olduğuna sakın güvenme Baurdcan.

Hayalimdeki gözler sivri, soğuk ama genç değildi. Onlarda bir askerin ateşi yanmıyor yada bir haritayı incelemiyordu. Canlı değillerdi bir düşüncenin alevini bulamıyordum. Onlarda kin okuyorum. O Alman albayı veya generali bana kin duyuyordu Karşısında bulunan taburdan nefret ediyordu. Bir kaç yüz kızıl asker onun Moskova'ya giden yolunun sekiz kilometresini engelliyordu. Bizi sadece kendisine engel olduğumuz için suçluyordu. Onca savaş kazanılmış, Moskova'nın yolu açılmıştı. Belki de o bizi hiç düşünmüyor, aklını kullanmaya bir gerek görmüyordu.

Belki de yanılıyorum? Belki de savaştan aldığı dersler, Kızılordunun sınırlarda, Smolenks, Odesa ve Leningrad'da kahramanca karşı koyuşu onu düşünmeye zorluyordu? Kimbilir belki, bizim gece saldırımız, onu dürtüklemiş, ona Mosko-

va önlerinde korkunç bir savaşın olabileceği düşüncesini yaratmıştı?

Kimbilir... Ona belki de, yürüyen, dört ayda sınırdan bu yana bin kilometre yol alan Hitler'in ordusuna, Vyazma'daki çarpışmada bizim en büyük güçlerimizi parçalayan bu Tümen'in kumandanına yüz kızılordu erinin yaptığı gece saldırısı bir çete davranışı gibi geliyor ve o, bir kaç gün içinde otomobiliyle Moskova sokaklarındaki dolaşışını düşlüyordu. Ondan sonra bu gibi işlerle uğraşmak ondan çıkacak, gizli polisin yada jandarmanın işi olacaktı.

İçimde bir ses konuşuyordu: Onun içini okudum. Onda yalnızca kin var. Sadece nefret var. Bizi suçluyor. Bekle... Biz seni düşünmeye zorluyacağız.

Şimdi... Şimdi, her şeyin ondan gelmesini beklememiz gerekli. Düşünmeyi gereksiz bulan bu yengiye doymuş kumandandan yalnız bir kaç basma kalıp davranış bekleyebiliriz. Bir kaç saat içinde yirmibeş, elli kilometrelik savunmasız kısmı geçmiş ve kendince yeni bir yengi kazanmış olacak. Gülümsemesi gerekli şu anda... Düşmanın kafasının içine girmiş bir çember çevirip yine başlangıç noktasına gelmiştim.

4

Düşünüyordum: Planlar belli. Acaba?

Ben savaşı kitaplardan okuduklarımdan, tüzüklerden ve savaşa katılmışların anlattıklarından biliyordum. Eğitim yapmış bildiklerimi askerlerime öğretmiş ve onlarla beraber cepheye gelmiştim. Ve gene de savaş benim için bir bilinmeyendi. Savaşın içinde olmamıştım.

Naziler, Polonya'da ve Fransa'da savaş usullerini ortaya

koymuşlardı. Onlar, karşılarındaki cepheyi bir kaç yerden deliyor, oradan tanklarını, zırhlı kamyonlarını ve motosikletlerini gönderiyor sonra da savunma halindeki birlikleri bastırıyorlardı. Bizde de böyle yapmaya çalışıyorlardı.

Düşüncelerimi derinleştirdikçe, ben de aynı şeyler üzerine saplanıyorum: Gedik açarlarsa. Bizi yarıp geçerlerse. Peki nasıl yararlar? Nasıl geçerler? Bunu nasıl yapabilirler?

Artık ezbere bildiğim haritayı bakmadan görüyorum. Dar ve ağır akan Ruza nehrinin girintili çıkıntılı kıyıları, makineli tüfek yuvaları ve ateş zincirinin yerleri ve tank engelleri gözümün önünde. Geride, ormana saklanmış sekiz top var. Bunlar taburun buyruğunda. Önde kıyıda tank önleme çizgisi.

Bakışlarım daha ileriye kayıyor. Nehirden öteye. Düşman yanına doğru.

Şimdi, bizim bıraktığımız, daha Naziler'ce alınmamış, Alman yığınaklarından bizim yana doğru gelen yolları tüm açıklığı ile görüyorum. Sonra birden orada Almanlar için kurulmuş olan tuzaklar ve onların bu tuzaklara düşüşlerini görüyorum. Sıralar halinde ilerleyişlerini gördükçe kalbim sıkışıyor.

Kafamda, artık onları, arkadan vurma, daha açılmamış sıralarını pusuya düşürme, fikri yeşeriyor. O zaman iki ateş arasında kalacaklar, hiç beklemedikleri bir sırada kendilerini ateşin altında görecekler.

Kafamda bir karşı saldırı planı beliriyor. Onlar bana yaklaşırken ben onlara karşı saldırıya geçivereyim. Ama hangi güçle. Taburu savunma siperlerinden mi çıkarayım?

General Panfilov, pek az önce gelişinde dirençle dikkatimi bir karşı saldırıya geçme olanağına çekmeye çalışmıştı. Ama benim sekiz kilometrelik cephemde sadece yediyüz askerim var. Tüm taburu çekip savunma çizgimi yalnız bırakamam ya. Şimdi size kumandanın iç acısını hangi kelime ile anlatayım: Gücüm az, gücüm az...

Kendimi düşmanın yerine koydukça onun sorunlarını çözebilecek çok yol buluyorum. Beni parçalamak, savunma çizgimi yarmak için çok şey buluyorum. Kendim içinse, savunma noktamın parçalanması için bir çıkış yolu bulamıyorum.

Kendimi zorluyor, küfür ediyorum. Tüm vücudum dayak yemiş gibi ağrıyor.

Gece, sabahın beşinde komşu taburun kumandan merkezinde bulunmak için buyruk aldım.

PANFİLOV'LA BİR SAAT

1

Soldaki komşu tabura atla gittim.

Dikkat edin solda. Kaba ama aydınlık bir bilgiye sahip olmanızı istiyorum. Taburun hattını bir kere daha göz önüne getirin. Ruza nehri kıyısında yüzünüz düşmana dönük dursun. İleriyi açıkça düşünmeniz zorunluğu var. Taburun cephesinin önünde şu yada bu oluyor. Sağda da ayni şey şu yada bu oluyor. Solda -orada da tıpkı bizim gibi- Taburlar uzun bölgelere yayılmış duruyorlar.

Kasım ayı için normal olmayan, erken gelen bir kışla birlikte kızakların hareket etmesi için yetecek kadar kar yağmasından sonra hava değişti. Soğuk azaldı ve Sonbahar yağmurları başladı. Çevre çamur oldu. Geceler aysız ve karanlık.

Karanlıkta bir çukura düşmemek için, nehrin kıyısını izlemedim ve köy yolunda dolaştım.

At için yürüme oldukça zordu. Lisanka, her adımda ba-

şını kaldıra kaldıra ayaklarını yapışkan çamurdan zor kurtarıyordu. Eğerin üstünde düşüncelere dalmıştım.

Yolda ayni yönde ilerliyen şekillere yetişmeye başladım. İrkildim. Bunlar neydi? Yeni güçler mi? Yardım mı? El fenerim zaman zaman, ışığı ile karanlığı ikiye biçiyordu.

Ne olmuştu? Bir yürüyüş kolundan geri kalanlar mıydı? İkişer üçer yürüyorlardı. Arkalarında tüfeklerinin namlularının sivrilttiği çadır bezlerinden yağmur süzülüyordu.

Biri sordu:

«Sipunovo'ya daha ne kadar var Yoldaş Kumandan?»

«Siz kimsiniz? Nereden geliyorsunuz?»

Öğreniyorum: Önümüzden Volokolamsk'a yedek taburu geçmiş. Bu konuşanlar geri kalanlar.

Yine Sipunovo'ya kadar kaç kilometre kaldığını soruyorlar. Cevap verip geçiyorum. Yol bir süre sessiz kalıyor. Çevrede çıt yok. Gece uzaktan duyulan atış sesleri gelmiyor.

İşte yine önde kimseler kımıldıyor. Batıp çıkan ayaklar. Yine ikişer üçer yürüyorlar. Destek sevindiriyor insanı. Ama Ama. Şeytan götürsün, ne kadar kötü yürüyorlar. Panfilov'un bize yaptırdığı sert eğitimi bunlarda göremiyorum. Bizimkiler böyle sallanmaz, böyle geri kalmazlardı.

Lisanka birden ürkerek yana fırladı. Fenerimin ışığında yarısına kadar çamura saplanmış at ve arabayı görüyorum. Yağmurun altında da büzülmüş arabacı.

Bir dakika sonra da yanda sigara ateşleri beliriyor. Bir kaç asker yolun kenarına çömelmiş sigara içiyorlar. Yorgun ve ezilmiş vucutları yerin çamuruna aldırmıyor.

Ve hapsi ayni şeyi soruyorlar:

«Sipunovo uzak mı?»

Ben de oraya gidiyorum. Sipunovo köyüne. Komşu taburun merkezi hemen köyün yanında.

2

Geldiğimde, ıslak basamaklardan, yer altı kumanda merkezine indim.

«A! Yoldaş Momiş-Uli, Buyrun...»

Bu yabancı olmayan kalınca bir sesti:

General İvan Vasiliyeviç Panfilov'u gördüm.

Teneke bir sobanın yanına oturmuş çizmelerini değiştiriyordu. Bir ayağı çıplaktı. Ufak ayak kızgın sobaya uzanmıştı. Yanında emir subayı oturuyordu. Gencecik kırmızı yanaklı bir teğmendi. Öte yanda tanımadığım bir yüzbaşı vardı.

Selam alıp tekmil verdim. Panfilov, saatini çıkarıp baktı.

«Soyunun. Şöyle sobanın yanına oturun.»

Doğruldu. Ayak bezini serdi. Kuru tarafına bastı. Alışkan bir hareketle bir tek kırışık bile yapmadan şöyle bir sarıp çizmesini giydi.

Yağmurdan koyulaşmış, yıldızlı kaputu sobanın yanında kuruyordu. Anlaşıldığına göre tümenin kumandanlarını beklerken siperleri dolaşmıştı. Uzun süre yağmur altında kalmış, belki de tüm gece boyunca uyumamıştı. Bütün bunlara karşılık, elli yaş yüzünde, kısa kesilmiş siyah bıyıklarında bir yorgunluk izi yoktu.

«Yoldaş Momiş-Uli duydunuz mu bugün biz nasıl... Haduydunuz mu?» diye sordu. Gözlerini kısmış gülümsüyordu.

Tanımlamak çok zor. O anda sakin sesi ne kadar hoşuma gitmişti. Birden savaşı bilmeyen, savaşı anlamayan ben düşmanın karşısında tek başına bırakılmamıştım. Bu işin sırrını bilen biri vardı. Bu işleri geçen dünya savaşında asker olan sonraki devri gören, önce tabur, sonra alay ve sonra tümen komutanı olan General biliyordu. Ve o benim ne durumda olduğumu da biliyordu.

Panfilov devam etti:

«Geri püskürttük onları... Uuuu, Uf..» Şakacı bir sesle derin bir nefes aldı: «Korkuyordum. Ama bunu kimseye söy-

lemeyin Yoldaş Momiş-Uli tanklar vardılar ya. İşte o da benimle beraberdi. O da gördü. -Panfilov emir subayını gösterdi - Söyle bakalım onları nasıl karşıladık.»

Emir subayı yerinden fırladı ve sevinçle konuştu:

«Göğüslerimizle karşıladık Yoldaş General.»

General Panfilov'un garip kıvrımlı kaşları kalktılar:

«Göğüslerinizle mi?» Bir süre durdu: «Hayır aslanım Göğüsler yalnız kurşunla değil her sivri şeyle delinir. Amma da yaptın. Göğüslerinizle. Böyle subay elbiseli bir garibe bölük teslim et de bizi göğsümüzle tanklara karşı sürsün. Göğüsle değil. Ateşle, silahla karşılıyoruz onları. Görmedin mi?»

Emir subayı acele acele onun sözlerini onayladı. Ama Panfilov, bir kez daha sert yineledi.

«Göğüsle. Git bak atlara yem veriyorlar mı? Ve söyle yarım saat sonra eğerlesinler.»

Emir subayı selam verdi, ezik çıktı.

Panfilov, ardından sevgi dolu bir içtenlikle:

«Gençtir » dedi.

Önce bana, sonra tanımadığım yüzbaşıya baktı, parmakları ile asaya vurmaya başladı.

«Piyadelerin göğüsleri ile savaşmamalıyız» diye alçak bir sesle konuştu, «Genellikle şimdi. Burada Moskova'nın önünde askerimiz çok değil. Onları korumamız gerekli.»

Generali dikkatle izliyor ve beni üzen sorunların cevabını bulmaya çalışıyordum. Ama başaramıyordum.

O bir az daha düşündü ve ekledi:

«Koruyalım. Ama sözle değil. Hareket ve ateşle.»

5

Panfilov bana döndü:

«Şimdi sizinle konuşalım Yoldaş Momiş-Uli. Burada yeni komşunuz var. Tanışın bakalım: Yüzbaşı Şilov.»

Yüzbaşı masanın yanında duruyordu. Uzun boylu iri yarıydı. Rütbesine göre de genç görünüyordu. Yirmiyedi yirmisekiz yaşlarında idi. Başında Panfilov tümeni er ve subaylarının giydiği kulaklıklı kalpak yerine, kül rengi kırmızı piyade zırhı taşıyan bir kasket vardı. Bütün bu sırada konuşmamıştı. Bu durumda bir üst rütbelinin ona birşey sormadan konuşmayan askerin disiplinini gösteriyordu. Selamlaştık.

Panfilov:

«Yoldan mı geldiniz Yoldaş Momiş-Uli» diye sordu.

«Evet Yoldaş General.»

«Çok geride kalanlar var mı?»

«Çok.» dedim.

Panfilov'un dudaklarından bıkkınlıkla bir:

«Eh...» koptu.

Yüzbaşıya döndü. Şilov kızararak esas duruşa geçti. Panfilov, onu azarlamadı, tam aksine sakin konuştu:

«Biliyorum, biliyorum. Neyi düşünüyorsunuz? Biri onları böyle eğitmiş, biri böyle hazırlamış. Şimdi ise buyurun hesabını siz verin Yüzbaşı Şilov. Öyle mi?»

Panfilov, gülümsedi. Şilov da gülümsedi. Onu kaplayan kaygıdan sıyrılmıştı.

«Hayır Yoldaş General. Öyle değil.»

«Öyle değil mi?»

General sert bir davranışla Yüzbaşıya doğru eğildi. Küçük gözlerinde merak parlıyordu. Şilov, kesinlikle cevap verdi:

«Kendimi düşünmüyorum Yoldaş General. Bu işin hesabını erler kendileri vermek zorunda kalmasın. İzin verirseniz gidip gerekli tedbiri alayım Yoldaş General.»

«Geri kalanların burunlarını mı sürttüreceksiniz?»

«Hayır Yoldaş General. Kumandanlarının burunlarını sürttürmeliyim. Paparayı kimin çift porsiyon yiyeceği anlaşılsın.»

Panfilov, kahkahayı bastı.

«Olur, olur Yüzbaşı.»

«İzin verirseniz çıkayım.»

«Bekleyin.»

Panfilov, sustu. Düşündü, sonra yeniledi:

«Evet... Yoldaş Momiş-Uli. Şimdi yeni bir komşunuz var. Tabur zayıfca. İyi eğitilmemiş. Öyle mi Yüzbaşı?»

«Evet Yoldaş General.»

Panfilov bana dönerek durumu açıkladı: Volokolamsk'daki yedek tabur tümen emrine verilmişti. Yüzbaşı Şilov ise taburu bir kaç gün önce teslim almıştı.

Panfilov

«Önceki kumandanın uzaklaştırılması gerekti.» diyordu. «Askerler gevşekti. Onlara acıyordu. Garip bir adam. Onlara acımak aslında onlara acımamak değil mi? Ne demek istediğimi anladınız mı Yüzbaşım?»

«Evet. Bunu biliyorum Yoldaş General.»

Panfilov, bir süre genç yüzbaşı Şilov'un ciddî yüzüne baktı sonra bana döndü:

«Sizi şunun için çağırdım Yoldaş Momiş-Uli.»

Her yanım sanki gerildi... Ama, General bana sadece yüzbaşı Şilov ile birlikte taburlar arasındaki bölgeyi ve durumu incelemmiz gerektiğini söyledi. Sonra ekledi:

«Eğer düşman aranıza girerse ona birlikte vurun. Bunun için gereken hazırlığı yapın. Bağlantının sağlanışını ve hareket sorunlarını yerinde konuşun ve tam anlaşmaya varın. Biriniz diğerini bir felaket karşısında, yalnız bırakmayacaksınız.»

Panfilov, yüzbaşıyı bir kez daha dikkatle inceledikten sonra gitmesine izin verdi.

Benim için henüz hiçbir şey aydınlanmamıştı. Daha önce olduğu gibi karanlıkta olan sorun, içimi kaygı ile dolduruyordu. General «Onu birlikte vurun» diyordu. Nasıl? Hangi güçle? Askerleri siperden çıkararak mı? Cepheyi açıp boşaltalım mı? Ya düşman tam o sırada başka yerden de saldırırsa. «Birlikte vurun onu.» Aslında o bizi vuracak. Daha üstün bir güç-

le saldıracak hem de çeşitli yerlerden. Başka başka yönlerden saldıracak.

Panfilov'un her kelimesini yakalamak istiyor; ondan birşeyler çıkarmaya çalışıyordum: Savaşın sırrı, savaşta kazanmanın sırrı yine bana saklı kalıyordu.

4

Kapı yüzbaşının ardından kapandı.

Panfilov düşünceli:

«Kafası işliyor sanırım.» dedi. «Ama... Söylediğine göre geride kalanlar epeyce ha... Çok mu?»

«Çok Yoldaş General.»

«Evet. İyi bir kafaya karşın eğitimsiz askerle güç duruma düşebilirsin»

Bir anda Panfilov'un yüzünde büyük bir yorgunluğun izleri belirdi ve asıldı. Hemen ardından bana bakıp gülümsedi. Küçük gözleri canlı canlı parladı.

«E... Yoldaş Momiş-Uli... Haydi anlatın...»

Ona kısaca gece yapılan saldırının başarılı sonucunu anlattım. Ama Panfilov, kısa istemiyor soruyor, ayrıntıları ile öğrenmek istiyordu. Bu yine öncekiler gibi bir rapor vermekten çok bir söyleşiydi.

Panfilov:

«Biliyor musunuz ne var Yoldaş Momiş-Uli?» dedi. «Bunun tümünü Şilov'a anlatın. Onu da ateşleyin. Yarın onun da sizin gibi saldırmasını istiyorum.»

General beni kutlamadı, elimi de sıkmadı. «Çok güzel aslanım.» da demedi. Ama beni bambaşka bir şekilde övüyordu.

«İşte bak siz Almanlara yanaşmayı öğrenmişsiniz Yoldaş Momiş-Uli.»

İçim ezik cevap verdim:

«Hayır Yoldaş General. Daha öğrenmedim.»

Kaşları birden havaya kalktı.

«Nasıl şey öyle?»

«Yoldaş General, bugün bütün gün kafamı yordum. Kendimi düşmanın yerine koyunca bizi kolayca yeniyordum. Kendi yerime düşününce. Nasıl yeneyim onları nasıl geri atayım. Bilemiyorum...»

Suratını asan Panfilov, uzun süre yüzüme bakmadı. Sonra buyurdu:

5

«Ayrıntılı bilgi verin. Haritanızı çıkarın.»

Haritamı masanın üstüne yaydım. Henüz hiç bir yerine dokunulmamış, Alman saldırılarından henüz hiç bir yeri koparılmamış olan siperlerimiz kırmızı kalemle çizilmişti. İşte bu ince çizgi Moskova'yı düşmana karşı koruyordu.

Açıkça belirtmem gerekiyordu: Durumu inceledikten sonra, elimdeki güçle taburumun bölgesinde bir yarmayı önlemeye olanak göremiyordum, Her kumandan böyle sözlerin söylenmesinin kolay olmadığını anlayacaktır. Ama ben söyledim. Panfilov, sessizce başını sallıyordu. Sözlerimi sürdürdüm: Beni üzen düşünceleri sıraladım: Yedekte bir takımım bile yoktu. Ani bir saldırı karşısında geriden alabileceğim tek askerim yoktu. Geriden bir destek alamıyacağımı da biliyordum.

«Taburuma güveniyorum Yoldaş General asla geri çekilmiyecektir. Gerekirse siperlerinde kahramanca ölmeyi başaracaktır.»

Panfilov, sözünü kesti:

«Ölmeye acele etme. Savaşmayı öğren.» Sonra yine sakin sakin konuştu:

«Konuşun Yoldaş Momiş-Uli, konuşun...»

«Sonra Yoldaş General. Beni şu kaygılandırıyor: Şimdi taburun çizgisi düşmandan elli kilometrelik bir şeritle ayrılmış.»

Bunu haritada gösterdim. Panfilov, yine başını salladı.

«E, Yoldaş General. Bu elli kilometreyi ona öylece mi bırakayım?»

«Bırakayım demekle, ne demek istiyorsunuz?»

Açıkladım:

«Bizim savunmamız yarılınca o ilerliyecek değil mi Yoldaş General? Hemde olanca hızıyla...»

«Neden (Yarılınca)?»

Cevap vermedim. Bu çok açıktı: Bir iki manga, on yada yirmi adam düşman gücünü durduramazdı.

General:

«Siz beni şaşkınlık içinde bırakıyorsunuz Yoldaş Momiş-Uli.» dedi. «Siz Almanları yenmediniz mi?»

«Ama Yoldaş General, o sırada biz saldırıya geçtik... Üstelik te gece, hem de beklenmedik bir anda...»

«Siz beni şaşkınlık içinde bırakıyorsunuz.» Diye yineledi. «Anladığınızı sanmıştım Yoldaş Momiş-Uli: Asker oturup beklememeli. Onu düşmana götürmeli, saldırmalı. Eğer oynamazsan, seninle oynarlar..»

«Nereye saldıralım Yoldaş General? Yine Sereda'ya mı? Şimdi orada düşman tetikte.»

«Ya bu nedir?»

Panfilov, aceleyle kalemini çıkardı ve ara şeridi haritada gösterdi.

«Siz, birşeyde kararsızsınız Yoldaş Momiş-Uli: Düşman bize yaklaşırsa elimizdeki güçle onu tutamayız. Ama doğal olarak onun yaklaşması gerekli. Siz (Yararsa) diyorsunuz... Hayır, Yoldaş Momiş-Uli bu bölgede savaşmak gerekli. Orada ateş insiyatifini siz alın. Saldırın. Hangi noktalarda savunma birlikleriniz var?»

Gösterdim. Almanların bulunduğu yerden taburun çizgisine kadar iki yol vardı: Bir toprak, bir de şose. Her ikisi de çizgiye üç-dört kilometre kala engellenmişti. Panfilov, herşeyi öğrenmek isteyen bir komutandı.

«Savunmada ne kadar güç var?»

Cevap verdim.

«Bu belirli Yoldaş Momiş-Uli. Burada destekli takımların davranışa geçmesi gerekli. Onların daha çok hafif makineliye gerekleri var. Ağırlara gerek yok. Guruplar hafif ve çalak olmamalı. Ve daha atılgan olun. Daha ileriye çıkarın onları. Düşmana karşı gidin. Almanlar bu yana doğru davranışa geçince onları ateşle karşılasınlar ve ateşle saldırsınlar.»

«Ama Yoldaş General, düşman onları iki yandan çevirerek saracak.»

«Siz orduda her zaman söylenen (geyiğin geçtiği yerden asker de geçer) sözü düşünüyorsunuz. Bu Almanlara göre değil Yoldaş Momiş-Uli. Şimdi onların nasıl savaştığını biliyor musunuz? Onlar kamyonun geçtiği yerden asker de geçer, diyorlar. Hadi gösterin bakalım bana yollar kesilince ulaştırma kamyonlarını nereden geçireceksiniz. Bu düzlükte yollar kapatıldıktan sonra nereden geçeceksiniz? Haydi söyleyin Yoldaş Momiş-Uli, söyleyin nereden geçeceksiniz?»

«Ama püskürtürler.»

«A... Püskürtülecek mi? Üç dört makinelisi olan bir takımı püskürtmek kolay değil. Bu işi için açılıp, savaşa girmek gerekli. Bu ise yarım gündür Yoldaş Momiş-Uli. Dolaşsın, uğraşsın, bu tehlikeli değil. Ama sizi çembere almasına izin

vermeyin. Kritik anda, geriye sıçrayıp sıyrılmalısınız. Örneğin şöyle...»

Panfilov, hafif çizgilerle, Alman işgalinde bulunan toprakların yakınındaki bir yolu kesti. Sonra kalem yana kaydı, bir çember çevirdi ve başka bir noktada döndü. Bu tabur çizgisine bir az daha yakındı. Panfilov, bana izleyip izlemediğimi anlamak için, baktı «Bir tane daha böyle dönüş. .» Tabur çizgisine yakın bir dönüş daha belirdi haritada.

«Görüyor musunuz?» dedi. «Nasıl bir spiral? Kaç kez düşmanı saldırıya geçmeye zorlayacaksınız? Kaç gününü alacaksınız? E, buna ne diyeceksiniz, benim sayın eleştiricim?»

Dediklerini kavrıyordum. Panfilov, konuşmadan önce böyle bir şeyi düşünebilir miydim? Tüm aksine askerleri siperlerinden çıkarmaya hakkım olmadığını sanıyordum.

6

Panfilov'un emir subayı içeri girdi.

«Atlar hazır Yoldaş General.»

Panfilov, saatine baktı.

«Pek âlâ. Karargâha telefon edin. On dakika sonra yola çıkıyoruz.»

Sobanın yanında duran kaputunun yakasını ve omuzlarını elledi. Çömeldi, ateşe bir kaç odun daha koydu ve bir dakika kadar sobanın açık kapısı önünde öyle kaldı. Bu yalın davranışlarından daha önceki karşılaşmalarımızda olduğu gibi yine güven yayılıyordu. Onun, uzun uzun hesaplardan sonra, düşmanla geniş ve yorucu savaşa hazırlandığı anlaşılıyordu.

Panfilov, haritanın yanına döndü. Dikkatle baktı, elindeki kalemi bir kaç kere çevirdi. Sonra:

«Yoldaş Momiş-Uli.» dedi. «Savaşta herşey sizinle konuştuğumuz gibi yürümeyebilir. Savaşlar kalem ve harita değil insanlardır»

Davranışları tüm kendisini yansıtıyordu. Düşünür gibi konuşuyordu.

«Güçlendirilmiş takımlarınız için atılgan ve akıllı kumandanlar seçin. İşte şuralarda bir şeyler olmalı» Eliyle kafasını gösterdi.

«Gece saldırısına katılanlara ne dersiniz Yoldaş General?»

Panfilov, gözlerini kıstı:

«Ben sizin yerinize tabur kumandanlığı yapmaya niyetli değilim... Benim tümenim var. Bunu kendiniz yapacaksınız. Genel savunmanın ara davranışları, kumandanların ve askerlerin seçilişi. O işler size ait.»

Ancak biraz düşündükten sonra yine soruma cevap verdi:

«Hayır! Neden saldırıya katılanları göndereceksiniz. Diğerleri de ateş etmeye alışsınlar. Hepsinin savaşa alınması gerekli. Ancak önemli olanı unutmayın Yoldaş kumandan. Onlara yoldan gitmeye asla izin vermeyin. Cephe önüne kadar gelmelerine de izin vermeyin. Bugün düşman sizden elli kilometrede. Bu kimse karşı koymadığı sürece çok yakındır, ama her ormancıkta her ağaç ardında, her tümsekte bir karşı koyan varsa çok uzaktır.»

Yine haritaya baktı. Bir süre sustu sonra sürdürdü:

«Bir şey daha Yoldaş Momiş-Uli: Taburun davranış yeteneğini denetleyin. Sürekli şekilde izleyin, arabaları, atları; tümünü, herşey düzgün mü? Savaşta herşey olabilir. Buyruk verildiği anda herşey herkes, davranışa geçmeye hazır olmalıdır.»

Bana anlattıkları pek açık değildi. Kelimelerinde sanki saklı bir düşünce vardı. Neden bunların tümünü bana söylemiyordu? Bense üzerinde kesin kanıya sahip olmadığım herşeyi açıkça belirtmeye niyetliydim.

«Yoldaş General bir şey sormama izin verir misiniz?»

«Evet, evet. Sor. Aslında bunun için konuşuyoruz.»

«Anlıyamadığım bir şey var Yoldaş General. Düşman tabur çizgisine doğru gelmiyecek mi? Siz onları tutamıyacağız dediniz. İzninizle soracağım. Yapacağımız ne olacak? Tabur kumandanı olarak neye hazır olmalıyım? Geri çekilmeye mi?»

Panfilov, parmaklarını masaya vuruyor, bunun bir zorlamadan doğduğu anlaşılıyordu.

«Siz ne düşünüyorsunuz Yoldaş Momiş-Uli?»

«Bilmiyorum Yoldaş General.»

«Görüyorsunuz. Kumandan her zaman en kötü olabiliri düşünmek zorundadır. Bizim görevimiz yolları tutmaktır: Almanlar yarma yapsa da önünde yine bizim askerler olmalıdır. İşte bunun için de buradan bir taburu alıyorum. Sizin taburu almayı istiyorum, ama siz önemli bir yolu tutuyorsunuz.»

Haritada taburun tuttuğu Sereda-Volokolamsk yolunu gösterdi.

«Hat önemli değil Yoldaş Momiş-Uli yol önemli. Gerekirse askerlerinizi siperlerden cesaretle çıkarın. Onları dövüştürün, ama yolu tutun. Anlaşıldı mı?

«Evet Yoldaş General.»

Kaputunu aldı. Giyerken yine sordu:

«Bil bilmece var biliyor musunuz: Dünyada en uzun ve en kısa olan, en hızlı giden ve en yavaş olan kimdir, onu umursamazlar, sonra da üzülürler?»

Birden hatırlayamadım. Beni zora soktuğu için içtenlikle gülümseyen Panfilov, saatini çıkarıp baktı ve bana gösterdi:

İşte bu. Zaman. Şimdi bizim görevimiz bu Yoldaş Momiş-Uli. Zaman için savaşalım. Düşmandan zaman çalalım. Geçirin beni.»

Siperden çıktık.

Gün ağarıyordu. Yağmur durmuş, sisler içinde ağaçlar belirmeye başlamıştı.

«Şilov nerede? Neyse biz yürüyelim o yetişir.»

Panfilov, yolda, siperde neler yaptığımızı sordu. Taburun bağlantı yolları kazdığını söyledim.

Durdu.

«Neyle kazıyorsunuz?»

«Kürekle yoldaş General.»

«Kürekle mi? Aklınızla kazmanız gerekli. «Bunu her zamanki tatlılık ve şakacılığıyla söylemişti. «Şimdiye kadar ne kadar yer kazdınız? Şimdi bakın Yoldaş Momiş-Uli. Yalancı, aldatıcı siperler kazmanız, kurnazlık etmeniz, onları aldatmanız gerekli.»

Birden şaştım. Generalle konuşmamdan sonra bende onun savunma hattına önem vermediği kanısı uyanmıştı. Şimdi öyle olmadığı ortaya çıkıyordu.

«Dinliyorum. Yalancı siperler kazmamız gerekli dediniz Yoldaş General...»

Yüzbaşı Şilov, koşarak bize yetişti.

Yolun kenarında bir nöbetçi duruyordu. Yirmi yaşında vardı. Gri gözleri ciddiydi. Tam olmamakla beraber gerektiği şekilde Generali selamladı.

«İşler nasıl gidiyor asker?»

Çocuk utandı. Bu sıralarda bizim orduda (asker) denmezdi. (savaşçı) veya (Kızıler) denirdi. Belki ona ilk kez böyle denmişti. Onun utanmasını anlayan Panfilov, açıklama gereğini duydu:

«Asker büyük sözdür. Hepimiz askeriz. Anlat bakalım nasıl gidiyor?»

«İyi Yoldaş General.»

Panfilov, «Hınmm.» dedi. Başını eğip yere baktı. Vıcık, vıcık çamur askerin postallarını örtmüş, bağları görünmüyordu. Ayaklarının üstüne sarılmış dolaklarda da çırpı ile temizlenmiş çamurun izleri belli oluyordu. Tüfeği tutan eli soğuktan morarmıştı.

«İyi mi? Panfilov, bu soruyu uzata uzata sormuştu. «Bana yürüyüşün nasıl geçtiğini anlatır mısın?»

«İyi geçti Yoldaş General.»

Panfilov, Şilov'a döndü:

«Yoldaş Şilov, yürüyüş nasıl geçti?»

«Kötü Yoldaş General.»

«Ohooo. Demek sen beni aldattın askercik.» Panfilov, gülümsedi. «Eh söyle bakalım nasıl yaşıyorsunuz?»

Nöbetçi dirençle yineledi:

«İyi Yoldaş General.»

«Hayır.» Panfilov kabul etmiyordu. «Savaş sırasında iyi yaşanır mı hiç!» Biraz durdu ve ekledi. «Gece, yağmur altında, böyle çamur içinde, burada arşınlamak, buna mı iyi diyorsun? Yürüyüşten sonra uyudun mu? Hayır değil mi? Yemek yedin mi? Hayır! Burada ıslak rüzgâr altında dur veya yeri kaz. Sonra yarın veya öbür gün savaş. Hem de kan dökülecek savaş. Bundaki iyilik nerede söylesene?»

Nöbetçi acemice gülümsedi.

Panfilov, sürdürdü:

«Hayır kardeş. Savaşta iyi yaşanmaz... Ama bizim babalarımız, dedelerimiz bütün bunlara dayanmayı başarmışlar, Savaş yaşantısının tüm zorluklarını yenmeyi başarmışlar, düşmanı yoketmişler. Sense kardeşim daha savaşla karşılaşmadın... Soğukla yorgunlukla uğraşmak da bir savaştır. Bunun için de yüreklilik gerekli. Ve sen bunlara başeğmiyor sızlanmıyorsun... Bak işte bu iyi asker. İsmin ne senin?»

«Palzunov, Yoldaş General... Bende tam bunu söylemek istiyordum, Generalim...

«Ünlü bir isim.. Ünlü bir adammış senin adını taşıyan Çok önemli bir kişi... Niçin söylemedin?» (*)

«Bilmiyorum yoldaş General. Bilememişim.»

«Asker her zaman ne söylediğini bilmeli ve düşünmelidir. Sadece bileğiyle değil kafasıyla da savaşmalıdır. Eeee Polzunov Seni unutmayacağım. Hakkında iyi şeyler duymak istiyorum... Ne demek istediğimi anladın mı?»

«Anladım Yoldaş General.»

Başını yere iğmiş olan Panfilov, düşünceli ve yavaş yavaş yolda yürüdü. Durduğu zaman bana ve Şilov'a baktı.

«Askerin yaşayışı ağır.» dedi. «Hiç söz edilmesin ağır. Bunu saklamamak gerekli. Her zaman doğruyu söylemeli. O yalan söylüyordu. Hemen düzeltmek gerekli»...

Bir an sustu ve düşündü:

«Savaştan önce insanlara acımayın Yoldaş Şilov, savaşta acıyın... O zaman koruyun onları, askeri koruyun.»

Söyledikleri bir buyruk gibi değildi. Daha çok bir vasiyete benziyordu. Ürpermiştim. Ama Panfilov, aynı anda bambaşka bir tonla tam bir kumandan gibi sert bir şekilde ekledi:

«Koruyun onları.. Bütün askerler burada. Moskova önünde başka askerlerimiz yok. Bunları kaybedersek düşmanı neyle tutarız?»

Bizimle vedalaştı. Dizginleri aldı, bir sıçrayışta eğere oturdu ve tırısta yolun kenarından uzaklaştı.

YOLDA SAVAŞ

1

Panfilov'un buyruğuna uyarak Şilov'la iki tabur arasındaki bölgeyi dolaştık. Her tarafı inceledik. Planlı şekilde dav-

(*) İvan İvanoviç Polzunov (1728-1766) Ünlü bir Rus bilgini. Maden sıcaklıkları üzerinde buluşları olan ve Rusya'nın James Watt'ı sayılan bilgin.

ranma yolunda uyuştuk ve savaşta arkadaşça yardım üzerinde konuştuk.

Yüzbaşıdan ayrıldıktan sonra, nehrin kıyısından karargâha dönerken, uykusuz ve insanı ezen düşüncelerle dolu geçirilen bir geceden, Pannfilov'la konuşmalardan, sonra gergin bir sinirlilik içinde olmama karşı, şaşkınlıkla yorgunluk değil tüm karşıtı bir hafiflik içinde olduğumu duyuyordum. Gelişimde olduğu gibi kendimi bütün ağırlığımla eğere bırakmıyor, ağır düşünceler beni ezmiyordu. Lisanka da sanki daha hafif koşuyor du...

Çevre sessizdi. Ne yakından ne de uzaktan silâh sesleri duyulmuyordu. Bugün, onyedi Kasımda herşey sessizliğe bürünmüştü. Dün Almanların tanklarla yarma yaptıkları bizim sol yanımızda kalan yerde, büyük çarpışmaların olduğu bölgede de çıt yoktu.

Bu anda bile o sessizliği unutamıyorum. Kömür gibi simsiyah olan göğü unutamıyorum. Bataklık çayırını, küçük su birikintilerini, siper kazan askerlerin kürekleriyle attıkları sarımtrak killi Moskova önü toprağını unutamıyorum.

Panfilov, bu topraklar konusunda bir az önce beni uyarmıştı. Onlar atış yerlerimizi belli ediyordu. Hemen dağıtılıp yok edilmeleri gerekliydi. Ancak o anda, bu insanın sinir sistemini parçalıyan sessizlikte onları, bu kabarık toprak yığınlarını görüyor, onları anılarıma sanki işliyordum.

Nehrin öte yanında, ormanda kaybolan yol görünüyordu. Kıyıdan tırmanıyor, üstündeki telgraf direkleriyle bir çizgi halinde taburun yerleşme kıyısını kesiyordu. Yağmurdan kararmış köy evlerinin, kilisenin yanından geçerek, düşmanın hedefi olan Moskova'ya doğru giden, Volokolamsk şosesi başkente doğru uzanıyordu.

O sabah yolun üstünde gördüğüm her şey sanki içime kazındı.

Şimdi ansıyorum. Lisanka'nın hafif bir tırısla köyün içinden geçerken rasladığım kadının kaygılı bakışını unutamıyo-

rum. Yüzü aklımdan hiç çıkmıyor. Genç değildi. Yüzü, kırışıklıklarla doluydu, rüzgârdan, çalışmadan sararmıştı. Açık mavi gözleri vardı. Rus köylüsünün, Rus kadının yüzünü taşıyordu. Onlar sanki bana bir şeyler soruyordu: «Nereye gidiyorsun?» «Ne haberler var?» «Bizler ne olacağız?» sanki yalvarıyorlardı: «Bir tek kelime söyle bize, umut veren bir kelime. İçimizin ateşini sustur.»

At onu geçti. Bir asker gördüm. Elinde bir su kabı bir çocuğun üstüne eğilmişti. Yanından geçerken doğruldu. Onu tanındım: Bizim iyilik meleği makinelici Bloha. Makinelici takımı köyün yanına yerleşmişti. Hemen ciddileşti ve kaşlarını çatarak bana selam aldı. Ardından çocuk da aynı ciddiyetle selam verdi.

Bir subayın bu gibi sahnelerle karşılaşması çok doğaldır. İnsanın bakışı bir kayar sonra unutur. Ancak bu sabah, bu çocuk bu küçük palyaço'nun davranışı, askere inanç belirten davranışı, beni etkileyip kalbimi burkuyordu.

Gözüm başka şeyler de görüyordu. Ara sokakta, küçük bir bahçenin önünde ellerini duvara dayamış bir kız duruyordu. Evden çıkan makineli bölüğün yöneticisi Dcal Mohammed Bozanov, gülerek ona doğru geliyordu. İkisinin bakışları birbirini arıyor, içlerinde gençlik ateşi yanıyordu. Bozjanov, beni görünce utandı. Kız da bana doğru döndü. Bakışı o anda değişti. Öbür kadınlar gibi soru dolu ve endişeli oldu.

Kalbim bu bakıştan yine burkuldu.

2

Köyü geçip teğmen Brudni'nin takımına geldim. Başka takımlarda olduğu gibi burada da asker bağlantı kanalları kazıyordu. Yarı bele kadar çıplak soyunmuşlar kazma sallıyorlar-

di. Soğuk ve rutubetli havaya rağmen terleyen omuzları parlıyordu. Takımın yardımcısı Kurbatov'du.

«Kendim de çalışıyorum Yoldaş Kumandan» dedi. «Burası taşlık yardım edilmesi zorunluğu var. Hem de biraz ısınayım dedim.»

Güçlü ve adeleli çıplak göğsünü korkusuzca kasım rüzgârlarına bırakıyordu. Çok kez bu güzel askeri seyreder, ondan övünç duyardım. Ancak o anda söylendim:

«Neden bu kadar çok yer kazdınız? Üç kilometreden görünüyor. Çabuk onları düzeltin, torakları dağıtın. Teğmen nerede?»

Teğmen Brudni, çabuk çabuk yürüyen ufak tefek bir adamdı. Bu kez ise bana doğru sanki koşarak geliyordu. Ona da söylendim:

«Askerler işlerini çabucak bitirsinler. Herşeyi maskeleyin. Bu konuda sıkı buyruk verin Yoldaş Teğmen. Sonra da hemen benim yanıma tabur karargahına gelin.»

Acele acele cevap verdi:

«Başüstüne Yoldaş Kombat. Başüstüne.»

Kumanda merkezindeki siperde beni küçücük kurmay grubum karşıladı. Karargah amiri Teğmen Rahimov ve emirsubayı teğmen Donskih.

Rahimov, raporunu verdi: Yeni bir durum yoktu. Düşman eskisi gibi davranışsızdı. Hatta küçük gözlem birlikleri bile gönderemiyordu. Rahimov'la birlikte ertelenemiyecek bazı işleri bitirmeye başladım. Aldatıcı siperlerin şeması bir kaç gün önce onun tarafından çizilmişti. Süre geçirilmeden onların kazılmasını buyurdum. O hatlardaki işler ise maskelemenin dışında bırakılacaktı.

Buyrukları alan Rahimov:

«Başüstüne Yoldaş Kombat» dedi. «İzin verirseniz hemen başlıyayım.»

«Evet.»

Donskih'e baktı:

«Teğmen Donskih'e şu anda gereğiniz var mı Yoldaş Kombat?»

«Var.»

Rahimov, selam verip çıktı.

Biraz sonra yanakları alev alev Brudni geldi. Uyanık ve canlı gözlerini bir an siperin içinde gezdirdikten sonra merak ve bekleyişle üzerimde tuttu. Donskih, masada birşeyler yazıyordu.

Donskih, buraya gelin. Haritayı da alın.»

Emir subayım, komsomol Donskih'i ikinci destek takımına kumandan atamayı düşünüyordum.

3

Biliyorum. Savaşa katılmış bir adam, bir zamanlar bana da, sizde olduğu gibi bir başka türlü, bir anlaşılmaz gelirdi. Onlar Buridni ve Donskih hiç bir savaşa katılmamışlardı

İkisi de komsomoldu. İkisi de onuncu sınıftan ayrılmış ve bir süre okulda eğitim gördükten sonra teğmen olmuşlardı.

Tümenin kuruluşunda Donskih, bölük kumandanı olarak atanmıştı. Ancak son derece yumuşak kalpli olduğu için değiştirilmişti. Utangaçtı. Suçlularla debelleşemezdi. Bir kumandanda olması gerekli zorunlu sertlik ve sürekli isteme hali onun yapısı ile uyuşmuyordu. Bölüğü teslim aldıktan sonra uzun süre üzüntü içinde kalmıştı. Onu anlıyordum. İçimden, sana bölüğü savaşta teslime güvenemezler komsomol Danskih diye düşünüyordum. Gururu benliği zedelenmişti.

İki gece önce, onbeş kasımda, gece saldırısı için bölüklerden asker seçiyorduk Donskih, yanıma gelip bana:

«İzin verin Yoldaş Kombat ben de onlarla gideyim» dedi.

Ancak gece saldırısı için benim eski emir subayım karargah kumandanı Rahimov, komutan atanmıştı. Kesinlikle:

«Hayır» dedim.

Donskih, hemen gitmedi. Belki de ona «Bekle Donskih, bana gereğin var. Sırası gelince sen de çarpışacaksın» Demem gerekliydi. Ama sustum. Donskih'de sustu.

Emir subayımı tanıma sırası gelmişti. Onun gururu, sessizliği ve ciddiyeti hoşuma gidiyordu.

Şimdi yine önümde durmuş bana haritayı uzatıyordu. İnsan her zaman görev verdiği kişinin yüzünü görmek ister. Biz her an aynı siperde yaşıyorduk. Buna karşın kendimi tutamıyarak ona baktım. Kız gibi olan yüzünün cildi havanın sertliğinden kabalaşmıştı.

Brudni'de hoşuma gidiyordu. Galiba en iyi takım kumandanlarındandı. Çok akıllı, çok hareketli bir insandı. Herşeye herkesten önce sahip olurdu. Onun takımında kürekler, baltalar, kazmalar ve testereler daima tam olarak bulunur ve en iyi şekilde dururdu. Takımı diğer takımları her zaman geçerdi. Brudni de bunun her zaman görülmesini isterdi. Böyle anlarda küçük kurnaz gözleri sanki konusurdu: «Ne olur şunların önünde beni bir az öv.»

Bir keresinde Brudni'nin yürekliliğinden emin oldum. Atış yuvaları öteki takımlardan çok daha çabuk bitirilmişti. Denetlemede ön kısımların zayıf oldukları kanısına kapıldım ve sordum:

«Sence bunlar hazır mı?»

«Evet Yoldaş Kombat.»

«Bunun içine askeri yerleştireceksin.»

«Evet Yoldaş Kombat.»

Askerlerin birinden bir tüfek aldım.

«Gir içeri Brudni.»

Anladı ve sarardı.

«Ooo» dedim. «Sen oraya, kurşunların altına askerlerini koyacaksın. Şimdi kendin gir. Ateş edeceğim.»

Bir an duraksadı. Sonra ökçeleri üzerinde döndü ve sipere girdi.

Bağırdım:

«Dur, kenara geç.»

Çekildi.

Ateş ettim.

Kurşun, siperin önünü delip geçemedi. Brudni'nin gurur duymaya hakkı vardı.

Bakışları sanki sevinçle konuşuyordu:

«Eee. Şimdi ne diyeceksin. Haydi şimdi öğ bakalım beni.»

O günden sonra bu esmer teğmeni sevdim.

«Otur Donskih, otur Brudni.»

4

Donskih, haritayı koydu. Aklımda yerleşme ve çevirme yerlerini bellemiştim. Bir kere de haritada denetledim. Sonra görevi anlattım. Orada yol kenarında gizleneceklerdi. Kenetlenip kalacak ve Alman otomobil kolları ile Alman topçularını geçirmiyeceklerdi. Küçük gözetleyici birlikleri geçirecek, ama büyük yürüyüş kollarını ateşle karşılıyacaklardı. Düşmanı beklenmedik ateşle şaşkına çevirdikten sonra oradan sıyrılacaklardı.

«Ancak arkadaşlar, asıl amacımız bu değil. Düşmanın toparlanıp çarpışmaya başlamasını beklemeyin. Durun. Yolu tutun. Onun size karşı açılıp yayılmasını sağlayın. İlk amacımız bu. Anlaşıldı mı?»

«Anlaşıldı.» Brudni güvensiz bir sesle cevap vermişti. Onun her zaman çok davranışlı olan yüzü donuklaşmış, düşüncelerle dolmuştu.

«Anlaşıldı mı Donskih?» diye sordum.

«Anlaşıldı Yoldaş Kombat, ölünceye kadar orada kalınacak.»

«Hayır Donskih. Durulmayacak. Davranış gösterilecek, manevra yapılacak. Saldırılacak.»

«Saldırılacak mı?»

«Evet pusudan saldırılacak. Ateş açılacak. Elden geldiği kadar çok Nazi öldürülecek. Sonra bekliyeceksiniz. Düşman açılsın, çarpışmaya girsin. Gücünden bir parça ayırsın. O zaman sıyrılacak, yolun bir başka noktasına çıkılacak. Bekliyeceksiniz. Toplanıp yeniden davranışa geçtiği zaman yine saldıracaksınız.»

«Saldıracağız» Brudni sözlerimi yineledi.

Yüzü yine canlanmıştı. Gözleri parlıyordu. Donskih, sessizce gülümsüyordu. O da anlamıştı.

Panfilov'un bana verdiği «saldırı» kelimesinde olağanüstü bir şey vardı. Bu kelime söylendiği an görev aydınlanıyordu. Ruhları sarıyor, insanları değiştiriyor, onlara yüreklilik veriyordu. Düşündüm: Bu sadece taktik değil daha derin bir şeydi.

Ayrıntılar üzerinde konuştuk. Brudni heyecanlıydı. İlk ateşi alan kafası çalışmaya başlamıştı. Artık, erlerini yol kenarında nasıl saklayıp nasıl kamufle edeceğini sanki görüyordu.

Yine konuştum:

«Evet askerler gizlenip, kamufle edilecek. Bunu özellikle sana söylüyorum Donskih. Bu işte hiç acımaklı olmayacaksın.»

Donskih, sessizce bana bakıyordu. Ponfilov'un sözlerini yineledim:

«Acımak demek, acımamak demektir. Anlaşıldı mı?»

Mavi gözleri yarım saat öncekiler gibi değildi. Daha koyulaşmış daha sertleşmişlerdi.

Konuşmalarımızda vatan veya Moskova sözcükleri geçmedi. Onlar sözcüklerin arkasına gizlenmişlerdi, içimizdeydiler.

5

Teğmenler, takımlarını hazırlamak üzere gittiler. Ben yine düşüncelere daldım. Bana şaşıyor musunuz? Problem çözülmüş, buyruk verilmiş ve ayrıntıları ile anlatılmıştı. Yerine getirecekler tarafından da benimsenmişti. E, daha geriye ne kalıyordu.

Ne mi kalıyordu... Çarpışma.

Çarpışmayı, savaşı yazarken bir ricam var. Ufak bir ayrıntıyı yazmayı unutmayın. Savaşta düşman da vardır. Size ne kadar aykırı gelecekse de gelsin o her zaman bizim istediğimiz gibi davranmaz.

Anlıyordum: Aklın akılla çarpışması bugün bizim tarafımızdan, General Panfilov tarafından kazanılmıştı. Ama sonrası... Acaba Almanlar koyun gibi, bir değil iki üçüncü kez koyunlar gibi mermilere hedef olacaklar mıydı? Düşman nasıl davranacaktı? Kendini beğenmiş Alman kumandanı düşünmek gereğini duyacak mıydı?»

Savaşta sadece tek düşünce yoktur. Bu çiftir. Bir buyruk yoktur. İki buyruk vardır. Savaşta düşüncenin bir buyruğu yerine getirilmeden kalır.

Haydi cevap verin bana: «Neden?»

6

Akşam üstü takımlar yola çıkmaya hazırdı.

Teğmen Donskih'in takımı Ruza nehri köprüsü yakınında sıralanmıştı. Askerlerin yanına atla gittim. Çok değildiler. Ellidört kişiydiler. Hepsinin sırtlarında yükleri vardı. Dördü

de hafif makineli tüfek taşıyordu. Bir kısmı da makinelinin mermi çantalarını yüklenmişlerdi. Telefoncular arkalarına tel makaralarını koymuşlardı. İki de sıhhıyeci vardı.

Sağ yanda herkes gibi tüfekli takım kumandanı duruyordu. Yanında barış zamanında bir şöför olan, her zaman aşık, ama görev sırasında üstün bir yapısı olan yardımcısı Vulkov vardı. Geçen gece Sereda'ya giden grubun da içersindeydi. Bana anlattıklarına göre Almanları sessizce öldürüyormuş.

Onları bile bile yanyana getirmiştim. Genç olan Donskih'in yanında kırk yaşında Vulkov. Atağın yanında temkin.

Henüz koyulaşmıyan gölgeler etrafı sararken herkesin yüzünü görüyordum. Bir çoğu tüfekleri ile il kkez Almanlara ateş edeceklerdi. Bir çoklarının bu sırada yürekleri heyecandan sanki çatlayacaktı.

«Size ne söyliyeyim» dedim. «Söylenencek herşey söylenmiş, verilebilecek herşey verilmiştir. Haydi Allahaısmarladık.

Hazır ol. Yarım sola. Doldur ve kapa. Yalnız çamurlu tepeye. Takım...»

Mekanizmalar ürkütücü bir sesle takırdadı. Elli dipçik omuzlara dayandı. Bir tümseğin üstünde karanlıkta bir çam ağacı buyruğu bekliyordu.

Bağırdım:

«Ateş!»

Yayıldı: Tırrr. Tak. Bir anda kırmızı alevden bir çizgi doğdu. Kırılan ve karlı yere düşen dal çıtırtıları duyuldu. Yine mekanizmalar takırdadı. Gene dipçikler omuzlara dayandı. Çamın silüeti artık tek parça değildi. Kırılan dallardan gerideki, koyulaşan gök görünüyordu.

«Ateş!»

Gene kırmızı bir çizgi tutuştu, yine ateş sesi duyuldu. Yine yere dallar uçuştu.

«Ateş!»

Üçüncü ateşte ağacın tepesi kesilmiş gibi eğildi, sonra titredi, dikildi, gene eğilmeye başladı. Bir an durdu. Sarsıldı. Çök-

tü. Aşağısındaki dalları kırdı ve yere yuvarlandı. Şimdi küçük tepede göğe doğru yükselen bir çatal vardı..

Tekrar buyruk verdim

«Diz çök!» Durdum: «İyi nişan al!»

Asker bir ağızdan cevap **verdi :**

«Sovyet Rusyaya hizmet ediyoruz.»

«İşte Almanları da böyle vurun. Komutla hep birden. Tüfekleriniz ölüm biçsin. Yağmur gibi çiselemesin. Arkadaşlar tüfeklerinize inanın. Teğmen Donskih onları götürebilirsiniz.»

Bir başka noktadan da Brudni'nin takımını gönderdim.

Sonraki gün, yani onsekiz kasım günü Donskih veya Brudin'in takımlarından birinin çatışmaya girmesini bekliyordum. Ancak Almanlar, bizim bölgede ayın onsekizinde de ondokuzunda da kıpırdanmadılar. Takımlar bu arada gizlenmiş ve ormanın sonunda sürekli savaş için yeraltı merkezleri hazırlamışlardı.

Çamların tepelerine gözcüler çıkarmış, Almanların davranıştarını inceliyor, onları göz altında tutuyorlardı. Günde bir kaç kez, belirli saatlerde Donskih ve Brudin'den telefonla aynı raporu alıyordum: «Düşman görünmüyor.»

Bütün Volokolamsk bölgesinde sadece biz değil komşu taburlar da Almanlardan her hangi bir baskı görmüyorlardı. Gözcü kolları bile göndermiyorlardı.

Ancak, tabur çizgisinin sol arka yanından, Ruza nehrinin kaybolduğu ormanların ardından sürekli atış sesleri geliyordu. Oradan bizim tanksavar toplarımız düşman saldırılarını kırmaya çalışıyordu. Panfilov, orada tümenin sol yanında tüm tanksavar ve uçaksavar toplarını bir araya getirmiş, bizim tabura ait topları da oraya aktarmıştı. Bize de taburun bir bölüğünü boş kalan sağ yakaya yerleştirmemizi buyurmuştu. Geceleri yangınların ateşinden gündüzleri ise atış seslerinden savaş çizgisindeki değişiklikleri izliyebiliyordum. Atış sesleri yaklaşmıyor, aksine sanki uzaklaşıyor ve daha çok arkamıza kayıyordu.

Tümenin genel savunma çizgisindeki durumunu bilmiyor-

dum. Alman saldırısının yüklenme noktası ayın onaltısındaki yerde kalmıştı. Onlar güçlerini toplayarak burada saldırıya geçmişlerdi. Saldıran güçler iki tümen kadar vardı. Bunlara bir de tank tümeni eklenmiş ve onlar Mojaysk Volokolamsk yakınına Rodaka yoluna çıkmayı başarmışlardı (Burada parentez içinde yazın Rodaka cephe çizgisine paralel olan yoldur.) Onlar aramıza geçmiş Volokolamsk'a doğru ilerliyorlardı.

Bizi saldırıdan doğuya yerleşmiş olan kanattaki askerler koruyordu. Öte yandan ise Almanlar gelmiyordu. Aramızda yirmi ile elli kilometre arasında kimsesiz boş bir arazi uzanıyordu.

İlk haberi yirmi kasımda Donskih, belirtilen saatte verdi:

«Yoldaş Kombat, bir kamyon Alman piyadesi geliyor.»

«Bir kamyon mu?»

«Evet.»

«Bırak geçsin.»

Bir kaç dakika sonra Donskih, yine aradı

«Yoldaş kumandan, bir sıra kamyon ve piyadeler göründü.»

«Ne kadarlar?»

«Sonu görünmüyor. Sayabildiğim on kadar. Pardon, iki tane daha bildirdiler şimdi.»

«Eee, Donskih...» dedim.

«Onları bırakmıyayım?» diye cümleyi tamamladı. Donskih'in ağır ağır nefes alışları ahizeden duyuluyordu «Öyle mi Yoldaş Kombat?»

«Evet...»

«Başüstüne Yoldaş Kombat. Onları geçirmiyeceğiz Yoldaş Kombat.»

Donskih, telefonu kapattı. Bense ahizeyi kulağıma bastırmayı sürdürüyordum. Telin öbür ucu ile yerin altına giz-

lenmiş bağlantı vardı. Şimdi ses duymuyor ancak, kelimeleri işitmeden karargahtan sekiz kilometre ötede takımın neler yaptığını görüyordum.

Açık kamyonlar, erken düşen kasım karı ile yeniden örtülen sert yolda ağır yol alıyorlardı. İki yanına ve ortalarına yerleştirilen sıralarda ellerinde tüfekleri Alman askerleri oturuyordu. Şimdi size garip görünebiir, ama 1941 yılının o kasımında Moskova önlerinde Almanların saldırısı böyle oluyordu. Onlar gözlemeye, nöbetçiler çıkartmaya yan korunma almaya gerek görmüyorlardı. Karşılarına çıkacak Rusları kopalayacaklarına güveniyorlardı.

Rus ise, ormanın sonunda yatıyordu. Yeşilimtrak kepli ve kaputlu bu kitle bakışlarını onlardan ayırmıyor, patronlar gibi, sanki geziye çıkmışçasına giden bu insanları göz altında tutuyor, gizlendikleri yerden tüfeklerinin kundaklarını sıkarak verilecek «Ateş» buyruğunu bekliyorlardı.

Ahizeden sanki bir takırdı gelmiş gibi oldu. Bağırdım

«Hey, ne oluyor orda?»

«Ateş ediyorum Yoldaş Kombat! Onları vuruyorum.»

«Hep birden mi?»

«Evet. Kumandaya göre Yoldaş Kombat.»

«Ya Almanlar?..»

Uzun bir bekleyiş oldu.

«Kaçıyorlar...» diye yırtınıyordu telefoncu. «Vallahi kaçıyorlar..»

Sevinçten çıldıracak gibiydim.. «Almanlar kaçıyorlar.»

Demek bu da olabiliyordu. Almanlar savaştan kaçıyorlardı. Bizim de onları kaçıracak, vücutlarını yok edecek, ruhlarını korku ile dolduracak gücümüz vardı. Almanlar bir anda disiplini ve gururlarını unutacak, üstün ırk olduklarını, dünya fethini unutacak, yenilmez olduklarını unutacak ve kaçacaklardı. «Ah şimdi süvarilerimiz olsa da arkalarından uçsak, toparlanmalarına meydan vermeden biçsek... Biçsek...»

Ben sadece bu zaferden değil, aklın eriştiği bu zafer buluşundan da sarhoş oluyordum... Bizim de gücümüz var Onun adı.. Hayır şu anda ona bir ad takacak güçte değildim.

Bir süre sonra Donskih, telefonda savaşı anlattı. İlk anda pusuda bulunan askerler yüze yakın Naziyi öldürmüşlerdi. Kurtulan üç dört misli ise geri çekilerek toparlanmış ve yayılarak ateş açmıştı.

«İyi tam böyle gerekliydi» dedim. «Onlarla biraz oyna. Ayni yerde kapanıp kalsınlar. Adamlarını gizle. Ancak yanlarını gözlemeyi sakın unutmayın.»

Savaşın gelişmesini telefonda izliyordum. Almanlar önce tüfek ve makinelilerle ateş açmış, ardından da roket atıcılar ve bazokacılar işe karışmıştı. O sırada Hitler'in ordusunun üstünlüğü bu roket atıcılarıydı. Motorize piyade bu bazokaları odun taşır gibi kamyonlara yüklerdi.

Askerler siperlere girdiler. Ormana yaklaşan Alman gözcüleri iki saat süren atışlardan sonra yine ateşle karşılandılar. Takım yaşıyor, takım yolu koruyordu.

Telefonda bölük kumandanlarına savaşın gidişini bildirdim ve bunları erlerine iletmelerini buyurdum. Arkadaşları, arkadaşlarının Almanları nasıl vurduklarını bilsinler istedim.

Bir süre sonra ikinci bölüğün olgun bir insan olan kumandanı beni aradı.

«Askerler herşeyi bütün ayrıntıları ile biliyorlar Yoldaş Kombat.»

«Nereden biliyorlar?»

«Telsiz asker telefonun çalışıyor Yoldaş Kombat.»

Servükov'un gülümseyerek konuştuğunu anlıyordum:

«Ne biçim telefon bu?»

«Yaralılar geldiler Yoldaş Kombat.. Yaralı insan acı içindedir Yoldaş Kombat. Acı duyması ve acıyla kıvranması ge-

rekli. Halbuki bunlar tam aksi neşeliler. (Biz onlara gösterdik) Diyorlar. Biliyor musunuz sanki bunu söylerken acıları azalıyor... Demek yaralılar da insanın moralini yükseltiyormuş.»

«Kaç yaralı geldi?»

«Dört kişi... İlk yardımı gördüler ama yine de acele sahra hastanesine gitmeleri gerekli. Ama onları bir türlü gönderemiyorum. Durmadan nasıl dövüştüklerini anlatıyorlar. Anlatıyorlar...»

Sesinde belli olan sevinç bende de titriyordu. Ahizeyi bıraktım.

Çok anlayışlı bir insan olan ve az konuşan kurmay başkanım Rahimov, yerinden kalktı.

«İzin verirseniz Yoldaş Kombat yaralıların yanına gidip işleri sıraya koyayım.»

«Evet gidin.»

10

Bir süre sonra Donskih, beni yeniden aradı. Bildirdiğine göre Alman zincirinin kanatları iki taraftan kırkar kişilik guruplara ayrılmış. Amaçları açık: Takımı sarmaya çalışıyorlar. Donskih, kaygılı konuşuyordu. Anlıyordum Biraz korkuyordu. Çekilmek zamanı geldi mi diye sormak istiyordu. Ancak benim o sıkılgan gururlu teğmenim çok istemesine karşın bu soruyu soramıyordu.

«Ziyanı yok Donskih.» dedim. «Buyruk ver onların davranılarını izlesin asker. Ellerine yarar geçtikçe ateşle karşılasınlar. Korkma. Onlar senden korksun.»

Donskih'in daha sonra verdiği bilgi şöyleydi

«Üç yandan ateş ediyorlar Yoldaş Kombat. Bir yandan da (Rus teslim ol) diye bağırıyorlar.»

«Sen ne yapıyorsun?»

«Biz ateş ediyoruz.»

«Güzel. Onları oyala Donskih.»

Bir süre sonra yine seslendi :

Ateş yoldan geliyor Yoldaş Kombat. Bizi sarabilirler.»

«Ateşin ziyanı yok Donskih. Artık hava kararıyor. Karanlıkta sıyrılacaksınız. Dayan aslanım.»

Ağzımdan bu sözü istemiyerek kaçırdım. Ben onunla, mavi gözlü Donskih'le tüzüklere göre değil kalbime göre konuşuyordum.

Belki aklınıza Donskih (Niçin heyecanlanıyor?) diye gelebilir. Ancak anlamaya çalışın. O, o sırada yazı masası başında bulunmuyor. Eğitim alanında da değil. Onun her yanı ölümle çevriliyor. Ölümün haykırışlarını duyuyor, onu görüyordu o sırada. Almanlar durmadan kurşun yağdırıyorlardı. Kurşunlar, kırmızı, mavi ışıklar halinde her yanda vızıldıyor, çevresinden geçiyor, sanki onu sıyırıyorlardı. Onun da kalbi titriyordu. İradeye, mantığa ve buyruklara karşın o da duygusuz bir eşya değil, demirden yapılmış değildi. O da bir insandı. Yaşantısının en korkunç anındaydı. «İlk savaşı yaşıyordu...»

Sekiz kilometre uzaktan kalbinin atışlarını duyuyordum. İç gücümü, bilincimi, bilinçsiz olarak onda sürdürmeye çalışıyordum. Orda yakındaki savaştaki erlerin herşeyi oradaki subayına bağlıydı...

Ve birden, gerçekten hiç beklenmedik bir anda Donskih, Almanların çekildiklerini bildirdi. Önceleri inanamadım. Ama artık siperlerin önü kararmıştı. Gün bitmişti. Biraz sonra Donskif, ayrıntıları anlattı. Almanlar ateş etmiş bağrışmış ve karanlıkta cesetlerini sürükleyerek çekilmişlerdi.

Bu küçük bir çarpışmaydı, ama ben sevinçten titriyordum.

Gülmek istiyordum. Ata atlayıp Donskih'in, bizim kahraman aslanlarına yanına gitmek istiyordum.

Gece teğmen Donskin'in takımı yerini değiştirdi.

«SEN MOSKOVAYI TESLİM ETTİN!»

1

Ertesi sabah, arkamızda, cephenin derinliklerinde atış sesleri yine başladı.

Taburun ön cephesi ise sakindi. Belirli saatlerde Donskih ve Brudni raporları verdiler: Yollar ıssız. İlerde önceki gün gibi bütün yüksek ağaçların üstüne gözcüler çıkarılmış Almanları izliyor, gözükmelerini bekliyorlardı.

Telefonun birdenbire çalmasını bekliyordum. Ve o çaldı. Nöbetçi telefoncu konuşuyordu

«Oradan Yoldaş Kombat...»

O da içinde bulunduğumuz yaşamı biliyordu. Uzun uzun anlatmasına gerek yoktu. Nereden olduğunu anladım.

«Yoldaş Kombat görseniz. Atlı bunlar. Ne biçim şeyler... Yoldan geliyorlar.»

Brudni'yi acele konuşmasından tanıdım. Şimdi onun sırası gelmişti anlaşılan. Bildiğiniz gibi Brudni'in takımı bir başka yolda gizlenmişti.

«Ne kadar varlar?»

«Yirmi kadar.»

«Bırak geçsinler.»

Atlılardan sonra bir grup motosikletli göründü. Bugün düşman daha tedbirli davranıyordu. Öncüler göndermişti. Bizimkiler de ustaca saklanmışlardı. Koruluğun içindeydiler.

Brudni'nin Almanları beklediği yolun kenarındaki koruluk büyük değildi. Ama ilerde yarım kilometre kadar ötede başka bir orman vardı. Gerektiği an, o en uygun anı seçerek, kolayca oraya kaçabilecek, sonra yeniden düşmandan sıyrılarak yola çıkabilecekti.

Yarım saat sonra Alman süvarileri ile motosikletlileri geri döndüler. Yol nehre kadar onlara açıktı.

Bir süre sonra Brudni, kamyon dizisi ile piyadelerin göründüğünü bildirdi. Yolun temiz ve güvenli olduğuna inanan Almanlar önceki gün olduğu gibi yan korumasız kamyonlarla hareket halindeydiler.

«Hazırlandın mı?» diye sordum.

«Evet Yoldaş Kombat. Hazırız.»

«Onların yaklaşmasını bekle ve sonra saldır. Sakin davran»

Ahizeden sert ve ciddi bir ses duyuldu :

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

Orada olup bitenleri yine bağlantı eri bildiriyordu. Bu şosede de dünkü öykü tekrarlandı. Pusudan ateş. İkincisi... Üçüncüsü... Almanlar yine arabalarından fırlamış, bir anda öğrendikleri herşeyi unutmuş, buyrukları, disiplini unutup tüm panik içinde bir sürü olmuşlardı.

Ormandan bana çarpışmayı aktaran telefoncuyu sorguya çekiyordum :

«Kaçıyorlar mı? Yoksa yayıldılar mı? Bana tam ve doğru cevap ver.»

«Kaçıyorlar Yoldaş Kombat... Amma da koşturuyorlar ha.. Biz onları yine tepeledik Yoldaş Kombat.»

Daha önceki gün bunun için düşünüyordum: Ani ateş altına düşen Almanların ne türlü davranacakları kafamı zorluyordu. Halbuki onların hemen yere yatmaları, yapışmaları ve karşı ateş açmaları gerekirdi. Buyruk almadan da, insanın kendini savunma duygusu onlara bunu yaptırmalıydı. Ama hangi güç insanları paralize ediyor, düşünme yönetemlerini alıyor, düşmanın işini kolaylaştırıyor ölüme daha hızlı koşturuyordu.

O günlerde, daha ilk savaşlarda kendi aklımca bu gücü anlıyordum. Acele etmeyin, sırası gelecek ondan söz edecek üzerinde konuşacağız.

2

Savaşın başında Brudninin takımı ile bağlantı kesildi. Hatları incelemek için gönderilen muhabereciler Almanlarla karşılaşarak durdular. Titizlikle onları sorguya çektim. Çünkü ne olduğunu anlıyamıyordum. Düşman onlara yolun üstünde bulunan köyden ateş etmişti. Orada ne kadar Alman olduğunu kamyonların gelip gelmediğini bilmiyorlardı.

Garip kaygı verici bir durum vardı. Bizim takım acaba nerdeydi? Onlara ne olmuştu? Yoksa sarılmışlar mıydı? Bu kadar davranışlı bu derece akıllı bir insan olan Brudni acaba sıyrılma süresini mi iyi ayarlayamamıştı?

Ne yapmalıydım? İnsanları yok olmaya bırakamazdım? Onlara nasıl yardım edeyim? Neyle? Kendim bir takım alıp oraya yardıma koşmayı çok istiyordum. Ama hayır buna hakkım yoktu. Benim taburum var. Sekiz kilometrelik bir cephem var. Ben burada kalmaya zorunluyum.

Burkulmuş kalbimle soğukkanlı düşünmeye çalışıyordum. Takımın sarıldığını düşünelim. Acaba benim elli askerim, elli seçme adamım tutsak mı olacak? Ellerini havaya mı kaldıracaklar? Hayır, yaşantıları için çarpışacaklar. Ben buna inanıyorum. Onların tüfekleri makinelileri ve yeter derecede cephaneleri var. Düşüncede bile olsa düşmanın eline düşmelerini kabul edemiyordum.

Onlara gözcülerden kurulu yarım takımlık bir yardım göndrdim. Yarım takım. Böyle güçlerle çarpışıyorduk o sıralarda.

Kumandanlarına: «Görünmeden yaklaş, kapalı gözle gitme Akıllı ol ve acele etme. Brudni'yle karanlıkta bağlantı kur ve ona yardım et» diye buyurdum.

Brudni'e de şu emri gönderdim :

«Sıyrılınca, takımıyla yine yola çıksın. Daha önce verdiğim buyruk gibi davransın. Sonraki gün bir başka yerde yeni bir pusu kurarak Almanları yine ateşle karşılasın.»

3

Takım kumandanına buyruğu verdikten sonra siperden ayrıldım ve sisli göğün altına çıktım. Karanlık basmasına daha iki saat vardı. Kimseyi görmek ve konuşmak istemiyordum. Aklıma sarılmış olan takımdan, elli adamdan başka şey gelmiyordu..

Nehre doğru ağır ağır yürüdüm. Düzlükte Kızılordu erleri yerleri kazıyor, ağaçlar getiriyor, aldatıcı siperler hazırlıyorlardı. Canım oraya da gitmek istemiyordu. Uzaktan, çok ağır çalıştıkları isteksiz oldukları gibi geldi bana.. Çabuk, daha çabuk olun, bizim askerlerimiz, elli adamımız bize bu zamanı kazandırmak için çarpışıyor, belki de ölüyorlardı. Oraya gidersem kendimi tutmayıp, suçluya da suçsuza da bağıracağımı anlıyordum.

Sanki kulaklarımı uzatmış, karşıdan nehrin öte yanından Alman bazokalarının seslerini duymaya çalışıyordum. Hayır. Orası sakindi. Ya orada her şey bittiyse? Demek artık Brudni'yi Kurbatov'u hiç bir zaman göremeyecektim.

Daha sonra zaman geçip savaş da piştikçe kalbim böyle şeylere pek sızlamıyordu.

Sipere döndüm ve gönderdiğim yarım takımdan haber beklemeye başladım.

Telefoncu fısıldadı :

«Yoldaş Kombat, sizi arıyorlar.»

Bölük kumandanı Servükoz tekmil verdi:

«Yoldaş Kombat. Brudni'nin takımı çemberden sıyrıldı.»

4

Heyecanla bir daha, bir daha sordum:

«Nereden biliyorsunuz?»

«Nasıl nereden? Yoldaş Kumandan erler burada.»

«Nerede?»

«Size raporumu sunuyorum.» Servükov, kendime uygun olarak tüm ayrıntıları ilk tüzük ve buyruklara uygun davranıyor uzatıyor da uzatıyordu. «Raporumu bildiriyorum. Buradalar. Bölüğün emrine geldiler.»

«Kim?»

Az daha anlayamıyordum.. Yada, daha doğru dürüst kavrayamamıştım. Ama nasıl olurdu?

Belki de şu dakikalarda herşey başka türlü belirecek bir başka türlü aydınlanacaktı. Servükov cevabını yinledi:

«Teğmen Brudni... Ve erler. Yani dönebildiler. Altı kişi kaybetmişler.»

«Ya Almanlar? Ya yol?»

Her ne kadar şu anda hiç bir anlamı yoksa da soru ağzımdan çıkıvermişti. Belki... Servükov'un cevabı beynime kazındı.

«Düşman yolu işgal etti...»

Donup kaldım...

Servükov'un sesi kaygı ile sordu

«Yoldaş Kombat. Telefonda mısınız?»

«Evet.»

«Brundni'i telefona çağırayım mı?»

«Gereği yok.»

«Yanınıza gelsin mi?»

«O da gereksiz»

«Peki iyi o zaman ne...»

«Beni bekleyin.»

Telefonu yerin koydum. Ama yerimden hemen kalkamadım.

5

Ne işte... En korkuncu olmuştu.

Korkunç olan yolun kaybı değildi. Aslında buna kendimi alıştırmıştım. Taktiğimize göre bunun yarın yada engeç öbürgün olması gerekli değil miydi.

Ama bugün, benim teğmenim, benim erlerim, çekilmişler, yolu buyruksuz bırakmışlardı. Kaçmışlardı...

Bir kaç dakika sonra atla ikinci bölüğün merkezine gidiyordum. Uzakta değildi. Bundan, üç gece önce bence tarihi olan bir günde buradan erlerimi göndermiştim. O zaman alacakaranlıktı. Şimdi de öyle. Ama o zaman, üç gün önce beni hazır ol durumunda karşılıyan Kazaklardı. Şimdi ise geri dönen Kızılordu erleriydiler. Erken düşen karın örttüğü yerde, yorgun oturuyor ya da yatıyorlardı.

Bir tümseğin yanındaki siperin önünde grup kumandanları duruyordu. Biri, kısa boylu bir karaltı onlardan ayrılarak bana doğru koştu. Koşarken de buyruğunu veriyordu:

«Kalk. Hazır ol.»

Bu, Brudni'ydi. Koştu keskin bir selâm çaktı ve önümde dimdik durdu.

«Yoldaş Kombat...» Kalın sesiyle sanki haykırıyordu.

Sözünü kestim.

«Teğmen Sevrükov. Yanıma gelin.»

Sevrükov koştu.

«Burada kıdemli kim?»

«Ben Yoldaş Kombat.»

«Tekmili neden siz vermiyorsunuz? Neden takım sırada değil? Bu kargaşalık ne? Herkes sıralansın. Kumandanlar da buna uysun.»

Bozjanov yaklaştı. Bana yavaşça Kazakça sordu:

«Ne olmuş Aksakal?»

Rusça cevap verdim

«Bu buyruk sizi ilgilendirmiyor mu siyasi yönetici? Sıraya.»

Bozjanov, bir kaç saniye öylece kaldı. Yüzünü bana dikmişti. Birşeyler söylemek istediği belliydi. Ancak buna cesaret edemiyordu. Benim şu anda avutucu sözler dinleyemiyeceğimi böyle bir şeye dayanamıyacağımı biliyordu.

Karın üzerinde ve tam karşımda sıranın sert çizgisi belirdi. Herşey tüm bir sessizliğe bürünmüştü. Sıraya yaklaştım. Bu kez Sevrükov tekmil veriyordu. Sözlerine uzaktan, doğu yönünden gelen top sesleri karışıyordu. Sevrükov'un yanında vücudu kaskatı kesilmiş Brudin, duruyordu. Ona karşı konuştum:

«Raporunun ver.»

Acele, acele konuştu

«Yoldaş Kombat. Benim komutam altındaki destekli takım yüz kadar Faşisti öldürdü. Ama sarıldık. Yarma kararı aldım....»

«Güzel. Peki neden yeniden yola çıkmadın?»

«Yoldaş Kombat bizi kovalıyorlardı.»

«Kovalıyorlardı...»

Kin ve nefretle haykırıyordum

«Kovalıyorlardı. Bununla kendini savunmak için dilin pek acele ediyor. Düşman bizi Urallara kadar süreceğini ilân etmiş. Bunun böyle olacağını mı sanıyordun? Onlara Moskova'yı vereceğiz, yurdumuzu vereceğiz, ailelerimizin ihtiyarların, karılarımızın yanına kaçacağız sonra ne diyeceğiz? (Bizi kovalıyorlardı...) Öyle mi? Ha? Cevap ver?»

Brudni, susuyordu.

«Çok yazık...» Aynı hırsla bağırıyordum. «İyi ki seni kadınlar duymuyor. Onlar seni tokatla karşılar, suratına tükürürlerdi. Sen bir Kızılordu kumandanı değil bir korkaksın.»

Cephenin ilerisinden yine top sesleri geldi.

«Duyuyor musun? Almanlar orda arkamızda. Düşman orada, Moskova'nın yolunu açıyor. Biz burada, bizim taburumuz onların yanını koruyoruz. Onlar bize inanıyor, bize güveniyorlar. Onlar bizim dayanacağımızı onları çevirmesine izin vermiyeceğimize inanıyorlar. Ben de sana inanmıştım. Sen yolu tutuyordun. Sense korktun ve kaçtın. Sen sadece volu bıraktığını mı sanıyorsun? Hayır. Sen Moskova'yı da teslim ettin.»

«Ben... Ben... Ben düşünüyordum ki.»

«Seninle konuşacak başka şeyim yok. Git.»

«Nereye?»

«Sana buyrulan yere.»

Nehrin öbür kıyısını gösterdim. Brudni başını çevirmeye davrandı. Sanki geriye elimin gösterdiği yana bakmak istiyor, ama önümde dimdik durmayı sürdürüyordu.

«Ama orada Yoldaş Kombat...» Titrek bir sesle konuşmaya çalışıyordu.

«Evet orada Almanlar var. Onların yanına git. İstersen onlara hizmet et istersen öldür. Ben sana buraya gelmeni buyurmadım. Benim kaçağa ihtiyacım yok. Git.»

Kendinden güveni olmayan bir sesle sordu:

«Takımla beraber mi?»

«Hayır. Takıma bir başka kumandan verilecek. Sen yalnız git.»

Tabur kumandanının buyruklarına uymayan kumandanlara karşı gücünü çeşitli yollardan kullanmaya hakkı vardı. İsterse onu yeniden çarpışmaya gönderebilir, görevinden uzaklaştırabilir, mahkemeye verebilir, hatta yöntemler gerektiriyorsa kurşuna da dizdirebilirdi... Ya ben.. Ben ne yapıyordum? Ben de onu oracıkta mahkeme ediyordum. Bu sıranın önünde kurşuna dizmekti. Her ne kadar fiilen değilse bile bu böyleydi. Bu askeri şerefini ayaklar altına alarak askerleri ile birlikte düşmandan kaçan kumandanın kurşuna dizilmesiydi. Şerefsizliğe verilecek ceza şerefsizlikti.

Brudni hâlâ önümde dimdik duruyordu. Hâlâ onu taburdan kovduğumu anlamıyordu. Bu onun için korkunç bir andı. O Komsomoldu. Elbette bir çok kere savaşta ölümü düşünmüştü. Hiç şüphe edilmez ki o da belki savaşta vatanı için ölmenin gerekeceğini biliyordu. Yürekli olmayı düşlemiş, yenginin mutluluğunu, başarının armağanını ve ünü düşünmüştü. Onun için anlatılması güç kişisel mutluluğunu düşünmüştü.

Ama şu ada gerçek gelmiş karşısına dikilmişti. Gerçek bir savaş olmuş, O, Komsomol Brudni, teğmen Brudni, takımıyla beraber düşman karşısından kaçmıştı. Mahkeme artık bitmişti. Savunmasız, oysuz buysuz bitmişti. Olanlar Komsomol yönetiminde değil, burada, savaş alanında olmuştu. Burada tek buyruk yetkisi olan kumandandı. O da kararını vermişti. Ceza almıştı. Bütün düşleri yıkılmıştı. O, Brudni'in yaşantısını kurtarmıştı, ama onun için artık yaşam yoktu. Askerin önünde «Korkak» damgasını yemiş, taburdan kovulmuştu.

Hiç bir şey anlamamış gibi hep öyle duruyordu. Bu onun için ölümden beterdi. Benden son bir kelime duymak için bekliyordu. Bense susuyor, gözlerinin içine bakıyordum. O anda taş kesilmiştim. Ruhumda en küçük bir acıma yoktu. Savaş görmüş kişiler beni anlayacaklardır. Böyle anlarda kin karşısında bütün öbür duygular ölürler.

Sonunda Brudni, anladı. Herşey söylenmişti. İradesini zorladı ve elini kaldırarak selâm verdi :

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

Sonra da askerce ökçelerinin üstüne döndü, yola çıktı. Adımları gittikçe hızlanıyordu. Sanki Ruza üstündeki köprüyü bir an önce geçmek için acele ediyordu. Şimdi gittiği yerde düşman sadece geceyi geçirmek için durmuştu..

6

Siyah bir insan duvarını andıran takımdan bir karaltı ayrıldı Brudni'nin ardından koştu. Bağrışı herkes duydu:

«Yoldaş Teğmen, sizinle geliyorum...»

Bu gölgeyi tanıdım. Geniş omuzlu, uzun boylu, omuzuna atılmış mavzeri ile koşan silüeti tanıdım, sesi ise asla unutmazdım.

«Kurbatov geri dön.»

Durdu.

«Yoldaş Kombat, biz de suçluyuz.»

«Sıradan çıkmak için izin aldın?»

«Yoldaş Kombat, oraya yapayalnız adam gidemez. Orada...»

«Sıradan çıkman için sana kim izin verdi? Yerine. Gereği varsa bana soracaksın. Bir Kızılordu kumandanı gibi soracaksın.»

Kurbatov, yerine döndükten sonra konuştu :

«Yoldaş Kombat izin verirseniz bir şey sormak istiyorum.»

«İzin vermiyorum. Burası miting alanı değil. Biliyorum siz de kumandanınızla birlikte kaçtınız. Ama sizden kumandanınız sorumludur. O kaçmayı buyurursa bunu yapmak zorundasınız. Beni herkes işitebiliyor mu? Kumandan buyurursa kaçmak zorundasınız. Herşeye o cevap verecektir. Ama kumandan size «dur» diye buyurursa, siz de radan kaçarsanız, onun

kendisi yada içinizden her hangi biri, her namuslu asker onu öldürmek zorundadır. Sizin kumandanınız sizi durdurmayı, sizleri buyruğu altında orada tutmayı akıl edememiş. Kaçan olursa onu da vurması gerekirdi. Bunun cezasını ödedi.»

Birden sislerin içinden Brudni, tekrar göründü. Kaybolduğu noktadan geri dönüyordu. Şimdi içinde kabaran kin ve nefreti daha iyi duyuyordum. Ne istiyor,yalvarmaya mı geliyordu? Korkuya mı tutuldu?

«Ne istiyorsun?»

«Yoldaş Kombat evraklarımı alınız.»

«Ne var üstünde?»

Brudni, kekeliyerek cevap verdi

«Komsomol kartı ve kumandan kimliği, bir de mektuplarım.»

Bozjanov'u çağırdım

«Yoldaş Politruk, evrakları alın.»

Brudni, kaputunun iç cebinden bir deste mektup ve evrak çıkarıp Bozjanov'a uzattı.

Bozjanov, yavaşça :

«Aksakal...» diye fısıldadı.

Daha fazla birşey söylemedi. Ama o bir tek kelimenin içinde yalvarıyordu. Brudni'yse karşımda başını kaldırmadan duruyordu. Bu durum bana bir korkağın kurnazlığı olarak göründü. Geri dönerken buna güveniyordu. Tabur kumandanı siyasi kumandanı çağıracak, o da onun için yalvaracak bağış isteyecekti. Aklımdan «Sen, sanırım düşmana karşı yapamadığın kurnazlığı burada yapmak istiyorsun» diye geçti. Ona şerefini temizlemek için fırsat veriyorum. Sen yine korkaklık ediyorsun... Peki istediğin olsun istersen şerefsiz ol...

«Brudni.» dedim. «İstersen evraklarını kendinde saklayabilirsin. Oraya gitmene de gerek yok. İşte sana bir başka yol daha»

Ona geriye doğru giden patikayı gösterdim

«Alayın karargahına dön... Taburdan kovulduğunu ve seni mahkemeye verdiğimi bildir... Kendini temize çıkar.»

Brudni, zor duyulan, hıçkırığa benzeyen bir sesle derin nefes aldı:

«Yoldaş Kombat ben... Ben size kanıtlıyacağım. Ben öldüreceğim...» Sesi titriyordu. Bir süredir içinde tuttuğu hıçkırık boşalmak üzereydi: «Ben oraya gideceğim bir nöbetçi öldüreceğim... Silah ve evraklarını getireceğim... Size kanıtlıyacağım...»

Hiç ses çıkarmadan bu eksik konuşmayı dinliyordum. Kinim eriyor yok oluyordu. Yanızca onun duyabileceği bir şekilde fısıldamak istiyordum: «Bravo bravo. Böyle olmak gerekli» Ruhum sevgi ile dolu olarak titredi, ama onu kimse bilmedi.

«Nereye istersen oraya git. Bana gereğin yok.»

Brudni: «Alın Yoldaş Politruk?» dedi ve elindekileri ona uzattı.

Bozjanov, el fenerini yaktı. Işık Brudni'nin esmer solgun yüzünü aydınlattı. Gözleri sanki çukurlaşmış, elmacık kemikleri sivrilmişti. Onların üstündeki deri ise sanki alev alev yanıyordu. Sonra ışık kâğıt demetine düştü, Bozjanov onları aldı ve ışık söndü.

Brudni, döndü ve hızlı adımlarla uzaklaştı. Bağırdım:

«Kurbatov! Teğmene otomatiği ver.»

Onun için yapabileceğim tek şey buydu.

Taburdan, Moskova'yı koruyan cepheden ben sorumluydum.

YOLDA BİR ÇARPIŞMA DAHA

1

Karagah siperine girince Kurbatov'u yanıma çağırdım.

Asık suratla içeri girdi. Ötekilerle birlikte, düşman onun-

da gururunu kırınış, güzel güçlü ve belki de bu cesur erkeğin yüzünü karalamıştı. Neden? Niçin böyle olmuştu. Bunu öğrenmek zorundaydım.

Sordum:

«Anlat bakalım orada ne oldu? Neden kaçtınız?»

Kurbatov, kısa cevaplar veriyordu.

Siper alan Almanlarla karşılıklı ateş ederken, arkalarından çok yakın bir yerden makineli sesleri duyulmuş. Arkalarından ağaçların arasından üstlerine yağmur gibi kurşun gelmeye başlamış. Brudni haykırmış: «Geriye sıçrayın» Takım önceden kararlaştırıldığı gibi süngü takıp yerinden fırlıyarak yandaki küçük ormana doğru atılmış. Ama birden üzerlerine oradan da kurşun yağmaya başlamış. İçlerinden biri düşmüş bir haykırmış. Askerler yanlara doğru koşmaya başlamış ve ondan sonra da duramamışlar. Bu sırada artlarından hep kurşun yağıyormuş. Almanlar ateş ederek arkalarından geliyormuş. Askerce buna «Nefesleri ensemizde» denir.

«Sizi kovalıyan makineli tüfekliler ne kadardı?» diye sordum.

Kurbatov:

«Bilmiyorum Yoldaş Kombat.» diye cevap verdi.

«Belki on kişiydiler, belki de daha az.»

Kurbatov, susmuş yere bakıyordu.

«Gidebilirsin.» dedim.

2

Kurbatov, gitti.

Askerimin ne duyduğunu anlıyordum. O utanıyordu.

Utanç... Bunun ne olduğunu hiç düşündünüz mü? Eğer sa-

vaş sırasında askerin bu duygusu ölür yok olursa hiç bir eğitim, hiç bir disiplin orduyu ayakta tutamaz.

Kurşunların altında Kurbatov'da ötekiler gibi kaçmış. Korku onun da kulaklarına haykırmış: «Herşey bitti. Yaşamanın sonu geldi. Genç yaşta şimdi seni öldürecekler yada hayatının sonuna kadar sakat kalacaksın. Kaç kurtul, saklan.»

Kesinlikle biliyorum ki bu sırada bir başka ses de kulaklarında çınlıyordu:

«Hayır. Dur. Kaçmak alçaklıktır. Bir rezalettir. Korkak. Sonra senden nefret edecekler. Dur çarpış vatanın için yapabileceklerini yap. Ona yararlı ol.»

Bu sırada bir kumandan ne kadar gerekliymiş. Tüm terazinin bir o yana, bir bu yana ağır bastığı sırada kendinden güvenli yetenekli bir kumandan ne kadar gerekliymiş. Kumandanın sakin ve gür sesi çınlamalıymış. Onları buyruğa uymaya çağıran sesi. Bu ses, vatanın çocuklarına buyruğu olacaktı. Korkudan bu zayıflamış ruhları yine savaşa sürebilecekti. Kumandan onlara yalnız askeri eğitimle elde edilen disiplini anlatmayacak onlara vicdanı, şerefi, vatanseverliği anlatacaktı. Brudni'ye kumandayı ele alması, buyruk vermesi gerektiği anda paniğe kapıldı. Onun için de takım yenildi. Onun için de bu namuslu asker şimdi bana bakmaya utanıyordu.

3

Takım kumandanı suçunun cezasını gördü.

Ya ben? Taburda olan ve olacak her olaydan, her başarısızlıktan her kaçıştan, her kumandan ve her askerden ben sorumlu değil miydim? Benim takımım savaşı kaybetmişti. Demek ki savaş görevini ben yerine getirememiştim.

Olayı telefonla Alay karargahına bildirdim. İstenilen bilgileri verdim. Telefonu yerine koydum ve...

Amansız yargıç, bağışlamıyan yargıç kendi vicdanımla karşı karşıya kaldım. Suçumun ne olduğunu bulmak zorunluğundaydım. Acaba takımın başına acemi bir kumandan mı koymuştum? Acaba onun korkak olduğunu zamanında anlayamamış mıydım? Hani öyle değil. Kaçıştan sonra, o korkunç cezadan sonra yeniden kalbimde sevgi uyandırmayı, asker şerefinin ölmediğini göstermeyi başarmıştı.

Orada kurşunların altında ona acaba ne olmuştu? Acaba neden orada kumandanlık sorumluluğunu, görevini unutmuştu? Belki de ötekilerin korkusunun etkisi altına girmişti. Hayır. Askerlerimin korkak olduklarına inanamıyordum. O zaman? Belki de onları ben kötü hazırlamıştım.. Hayır. Kendimi de bununla suçlayamazdım.

Gerçek yavaşça sırıtıyordu. Akılda, çok yavaş, kaba çizgilerle beliriyordu:

Evet. Bir kaç gün önce teğmene görev verirken birşeyler düşünmüştüm: Almanlar, koyun gibi bir ikinci, üçüncü kez başlarını ateşlerimizin altına koyacak değillerdi ya. Ama, o sırada parlayan bu düşüncemden ben hiç bir şey çıkaramamıştım. Düşmanı göründüğünden daha aptal sanmıştım.

Görülüyordu ki biz, Alman kumandanını benim sanmamdan çok daha önce düşünmek zorunda bırakmıştık. Pusuyla karşılaşma onu da plan yapmaya zorlamıştı. Anlaşıldığına göre ben bunu zamanında kavrayamamıştım. Sürprizime o da bir sürprizle karşılık vermişti. Takımımın saldırısını kaçışa çevirip o beni ayni araçla kovalamıştı. Beklenmedik en yakın yerden ateş yazdırıp askerlerimi paniğe kaptırmıştı. Bugün o kazandı ve beni kovaladı. Düşüncelerimde bilerek «Ben» kelimesini kullanıyordum. Onun subay ve erlerinin daha iyi olduğunu kabul edemezdim. Onlar güç çoğunluğuyla da beni yenmiş değillerdi. Bize saldıranlar büyük güçler değildi. O, tıpkı

benim düşündüğüm gibi davranmıştı. Çoğunluğa karşı az güçle de çarpışabilir ve onlar kovalanabilirdi. O, beni kendi düşüncelerine bağlamıştı, aklıyla yenmişti.

Evet. Önceki gün az düşünmüştüm. Ben savaştan önce yenilmiştim. İşte suçum da buydu.

4

Haritaya bakıyor, gözümde çarpışmayı canlandırıyor, kaçış sahnesini görmeye çalışıyordum. Düşmanın, Alman kurmayının bunu nasıl planlayıp uyguladığını çözmeye uğraşıyordum.

Benim askerim kaçmıştı. Düşman onları kaçmaya zorlamış ve kovalamıştı. Belleğimde bunu görüyor ve izliyordum. Onların kurşunlarla kamçılanarak, ölümle kamçılanarak, kaçışlarını görüyordum. Kaçarken, ardlarından ateş eden, kovalıyan, terlemiş Almanları görüyordum. Kaçış yolunda ne kadar koruluk, çalılık ve oyuklar vardı. Acaba bir yana birden atlayıp, durup, siperlenerek silahlarını kendilerini kovalıyanlara çevirerek gelişlerini durduramazlar mıydı?

Brudni soğukkanlı olamamıştı. Kendine ve askerlerine hakimiyetini kaybetmişti. Onun suçu buydu.

Ancak ben tabur komutanı olarak, daha önceki gün bunları düşünmek, bu olanakları bilmek zorunluğundaydım.

Düşman yolu işgal etmişti. Ama şimdilik sadece birini. Öteki daha ona ait değildi. Orada pusu yerini değiştiren Donskih, Almanları gözetliyordu. Yarın, düşmanı herhangi bir şekilde önce kaçmayı ve sonrada ayni güçle onu kovalamayı deneyecekti.

Donskih'le bağlantı kurdum ve ona koruyucular alarak yanıma gelmesini söyledim.

Bir buçuk saat sonra geldi.

Görünüşü hep ayniydı. Yürüyüşü, elleri derisi hep öncekiler gibiydi. Kadınca nazikti. İçeri girince yüzüne hafif bir pembelik yayıldı. Ama daha ilk jestlerinden ve ilk sözlerinden anladım ki Donskih, bambaşka olmuştu.

Bakışlarımla karşılaşınca gülümsedi. Gülümsemesi tanıdıktı. Biraz sıkılgan ama yepyeni. Onda bir iç güç seziliyordu. Sanki gülümsemenin kendisine verilmiş bir hak olduğunu anlıyordu. Davranışları da daha güvenli ve çabuklaşmıştı. Öncekilerden daha rahat selam verdi, gelişini öncekilere göre daha rahat bildirdi.

«Otur» dedim. «Haritayı ver.»

Donskihin açtığı haritada saklanma yeri işaretlenmemişti. Böyle şeylere esas olan haritaya güvenmemektir. Ancak ilk çarpışma yerini sanki bir anıyı belirtir gibi kırmızı bir çember içine almıştı. Oraya baktım. İkimizde orada kişiliklerin büyük bir sınav geçirdiğini biliyorduk. Orada yenginin büyük sevinci yaşanmıştı. Bunu ikimiz de biliyorduk, ancak hiç birimiz buna bir sözle bile olsa değinmedik.

«Görüyor musun Donskih?» dedim. «Geçen kez seninle biz düşmanın pusu bölgesinde dolaşmasına izin vermemiz gerekli, iş sarılmaya girmemek diye konuşuyorduk.»

Donskih, başını salladı. Bakışında anlayış okunuyordu. Sürdürdüm:

«Ama düşman bizi farkettirmeden sarabilir. Örneğin... Seni bu yandan sarabilir -kalenin açılmamış ucu ile haritada işaret ettim. Sen sıyrılarak geri çekilmeye başlayacaksın, düşman ise senin çekiliş yoluna yatmış, bekler olacak. Seni görecek ve karşılayacak. Ateş altında kalacaksın.

O zaman ne yapacaksın?»

«Ne mi yapacağım?» diye sordu. «Süngü!..»

«Oh! Hayır Donskih... Süngüyle onlara erişmek için çok uzaksın. Sizi vururlar. Şaşırmıyacak mısın? Kaçmıyacak mısın?»

Haritadan başını kaldırdı.

«Hayır Yoldaş Kombat kaçmıyacağım.»

«Konu edilen sadece sen değilsin Donskih... Askerlerin de kaçmıyacak mı?

Donskih susuyordu. Haritaya eğilmiş düşünüyordu. Ve dürüst olarak en gerçek cevabı arıyordu.

«Doğal olarak insanın en mutsuz sırada bile çarpması gerekli. Ama neden bu duruma düşelim? Almanlar düşsün. Süngüyle bir kişi öldürebilirsin Donskih, ama aklınla bin. Unutma bu bir Kazak atasözüdür.

«Ama nasıl, Yoldaş Kombat?»

Cesur mavi gözleri bana güvenle bakıyordu.

«Kaçmakla.» dedim. «Onların istedikleri gibi, karmakarışık ve panik halinde kaçmakla. On beş dakika çarpış ve onları yalancı bir panikle aldat. Bırak sizi kovalasınlar. Oyunu biz yöneteceğiz. Onları kurnazlığımızla biz kovalıyacağız. Yola yaklaşınca dur. Çukurlara gir. Ben yine kalemin ucu ile haritayı gösterdim. Yada daha uygun bir yer seç. Orada bir an yatıp gizlenmeniz gerekli. Birinci grup Almanları bıraksın zararı yok. İkinci grup ise onları ateşle karşılayacaktır. O zaman şaşırıp geri dönmeye çalışacaklar. Hemen ilk gurup onları ateşi altına alacak. İki ateş arasına kıstırıp öldüreceğiz. Sizi kovalıyanları öldürmelisiniz. Anlaşıldı mı?»

Bu çarpışmayı düşüncemle görüp Donskih'e gülümsedim. Bakışlarından ne demek istediğimi anladığını gördüm. Ancak bir an için donuklaşan göz bebeklerinden ürperdiğini okudum.

Ne düşündüğünü anlayamadım.

Kimbilir belki de öldürmenin, o kanlı işin, korkunçluğunu

o da gözlerinin önüne getirmişti. Düşman için kanlı bir banyo hazırlıyorduk.

Ancak cevabı kesindi:

«Anladım Yoldaş Kombat.»

Sonra işin çeşitli ayrıntılarını konuştuk. Bitince.

«Askere yapacağın manevrayı açıkla.» dedim.

«Manevrayı mı?» diye sordu.

Neden bilmem bu kelime ona garip görünmüştü. Sanıyordum ki düşmanın yok edilmesine yol açacak bir davranışın (Manevra) diye adlandırılması, işin bu kelime ile bağlanması onu şaşırtmıştı. Bir an durduktan sonra tam bir asker gibi cevabını yineledi:

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

«Eee. Donskih. Hepsi bu kadar.»

Kalktı.

Bu ince ruhlu, tatlı yüzlü kahramanın yarın tuzağına düşecek düşmanları yok etmesi, öldürmesi gerekiyordu. Onun yüzünde kesin kararını okudum: Başaracaktı.

6

Dünün başarısızlığının sonucu, yarının başarısının habercisi olabilir.

İçim biraz hafifledi. Donskih'i gönderdikten sonra yattım. Uyuyabilmek için kaputumu başıma örttüm, duvara döndüm. Bir süre kafam bütün hızıyla çalıştı, sonra uyuştu.

Çekik Kazak gözlerimin önünde Donskih'in yüzü ve topografik harita belirdi. Kalemin küt ucu ile haritayı işaretliyor ve anlatmaya çalışıyordum: «Önce bu yana kaçacaksın. Onlar saldıracaklar, burada da onları yine ateşle karşılayacağız.»

Ve o anda -ki çok açık sanki ezberlenmiş gibi- haritayı benim değil bir başka kalemin gösterdiğini gördüm. Benim kalemim basit, siyah bir kalemdi. Bu ise parlak cilalı, kırmızı köşeli ucu sivriltilmiş bir kalemdi. El de benim elim değildi. Kırmızımsı beyaz, genç olmayan bir eldi bu.

Bakışım elden yüze doğru kaydı. Evet, bu benim acımasız düşmanım Alman kumandanıydı. O da yanındakine dönmüş birşeyler söylüyordu. O kendi diliyle konuşuyordu; ama ben onu anlıyordum. (Uykudan önceki dalmalarda bu olur) O kelimesi kelimesine benim söylediklerimi yineliyordu: «Onlar bu yana kaçacaklar, sonra bu yandan saldıracaklar ve biz onları bu yanda yeniden ateşle karşılayacağız.» Kalemin sivri ucu altında, ben haritada düzlüğü değil, yarın hazırladığım tuzağı değil, kendi taburumun çizgisini gördüm. Bu noktayı daha iyi görebilmek için kendimi zorlarken bütün vucudum kasıldı... Ve gözlerimi açtım.

Siperin içinde tanıdığım gaz lambası yanıyor, köşede telefonun yanında bağlantı eri oturuyordu.

Yine duvara döndüm ve yine şekerlemeye başladım. Brudin'in el feneri altında acılı gözleri çukura kaçmış ama gururu yıkılmamış yüzünü ansıdım. Son dakikada titreyen sesini duydum: «Size kanıtlıyacağım.» Sonra bir şeyler daha söyledi anlayamadım. Ardından herşeyi silen, dinlendirici derin bir uykuya daldım.

7

Sabah seyisim Sinçenko, esrarlı bir sesle haber verdi:

«Yoldaş Kombat orada - Eliyle kapıyı gösterdi Teğmen Brudni var Kalkmanızı bekliyor.»

«Buraya neden gelmiş?»

Kalbim çarpmaya başladı. Demek dönmüştü. Giderken söylediklerini yaptı mı acaba?

Sinçenko, bir şeyi kanıtlamaya çalışır gibi anlatıyordu:

«Yoldaş Kombat, o Alnıanların yanına gitmiş ve bir mavzer getirmiş. Şimdi kapının önünde oturuyor ve kimseyle konuşmuyor. Sizi bekliyor.»

«Gelsin bakalım.»

Sinçenko, kayboldu. Bir dakika sonra kapı açıldı. Brudni oturduğum masaya yaklaştı ve üstüne iki Alman mavzeri, iki Alman askeri kimliği, mektuplar, defterler ve Alman paraları koydu. Çukurlaşmış siyah gözleri, kaşlarının altından dimdik ve biraz vahşice bakıyordu.

«Otur.» demek istiyor; yapamıyordum. Boğazıma birşeyin takıldığını hissettim. Sigaramı aldım, yanımda kibrit olmasına karşın kaputuma kadar gittim. Bir kaç nefes çektim, pencerenin yanında durup, çamların oyuklarını ve çevreyi kaplayan kara baktım. Sonra dönüp, olabildiği kadar sakin konuştum:

«Otur Brudni... Kahvaltı ettin mi?»

Cevap vermedi. Bu anda o da konuşamıyordu. Kapıda Sinçenko belirdi. Yanıma, sanki koşarak geldi ve fısıldadı:

«Kahvaltıda votka ister misiniz Yoldaş Kombat?»

Benim seyisim, benim Sinçenko, taburdaki herkes gibi dünkü olayı biliyordu. Ve şimdi her şeyi anlıyordu.

«Evet. Teğmene de bir bardak doldur.» dedim

Beraber kahvaltı ettik. Brudni, gece macerasını, Almanları nasıl öldürdüğünü anlattı. Votkadan sonra gözlerinde tanıdığım pırıltı parlamıştı.

«Dün bu işi nasıl yaptın Brudni?» Buyruk almadan nasıl çekildin?

Yüzü asıldı. Bunu konuşmak istemiyordu.

«Biliyorsunuz ya.

«Hayır bilmiyorum.»

Daha büyük isteksizlikle:

«Söylediniz ya...» dedi.

«Korktuğunu mu?

Başını çevirdi. Şimdi dünkü kelime söylendikten sonra dünü konuşmak ona daha kolay geliyordu.

«Kendim de anlıyamıyorum Yoldaş Kombat. Denebilir ki.. Sanki başım taşlaşmıştı... Düşünemiyordum. Ve sanki ben artık o ben değildim... Düşünme yeteneğimi kaybetmiştim...»

Sinirli sinirli omuzunu silkti.

«Taş gibi mi...» diye yineledim.

Ve birden kafamda çoktan beri aradığım kelimeler parıldadı. Pisikolojik vuruş.. En sonunda kendim için savaşın esrarını, zaferin esrarını isimlendirebilmiştim.

Psikolojik vuruş. Beyne, ruha...

Ne kadar garip olsa da bu anda benliğimde yaşamanın gücü yeşerdi.

Pisikolojik bakımdan vuruş... Ama pisikolojiye etki yapan diğer duygular, araçlar yok muydu? Savaş silahlarla ve insanları fizik olarak ortadan kaldırmak için yapılıyordu. Bu silahlar vucudu deliyordu. Ruhu yahut pisikolojiyi değil. Hayır, hayır, ruhu da deliyordu. Psikoloji harap olursa, insanın morali çökerse, onu kovalıyabilirdin. Yetişebilir, onu öldürebilirdin. Moral yıkılırsa senden çok daha kalabalık kütleleri tutsak edebilirdin.

Düşman da bize bunu uygulamaya çalışıyordu. Ey kudretli Alman sen bunu bir kere takımıma karşı başardın. Şimdi... Şimdi yeter.

Brudni'ye döndüm:

«Bak ne söyliyeceğim. Şimdilik sana yine takım vermiyeceğim. Ama bana öyle geliyor ki artık Almanlardan korkmuyorsun. Seni onların yanına göndereceğim. Gözlemci takımın kumandan yardımcılığına veriyorum.»

Yerinden sevinçle fırladı:

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

Onu kapıya kadar geçirdim.

Psikolojik vuruş. Bu çok daha eski zamanlardan beri bilinmiyor muydu? Eski devirlerde de buna erişmek için uğraşılırmış. Savaşın ustalığı da bu değil mi? Taktiğin ustalığı da bu: Sürprizle düşmanı şaşırtıp, kendi askerini bundan korumak.

Bu düşünceler yeni değil. İnsan onları kitaplarda bulabilir. Savaşta ise bunu uzun ve çetin çarpışmalardan sonra, başarı yada başarısızlıklardan sonra buluyordu. Şimdi, en sonunda savaşın sırrı aydınlanmıştı.

Bana öyle geliyordu.

Ama, daha üstünden günler geçmeden, düşman bana ayni gün, bir kaç saat sonra henüz herşeyi anlamadığımı ve savaşta başka yasaların da var olduğunu kanıtladı. Savaşta kanıt başkadır. Matematikte olduğu gibi sağlamayla anlaşılmaz. Savaşta kanıt kandır.

8

İşte çarpışmadan dönen Donskih'in askerlerinin anlattıkları:

Bugün, yirmi iki kasım günü Almanlar, tabur cephesi önünde uzanan ve ele geçirdikleri yoldan toplarını ve diğer gereçlerini aktardılar. Ayrıca Donskih'in önceki gün pusu kurup onları geçirmediği yolda da davranışlarını yenilediler

Almanlar bu kez çok daha dikkatli davranıyorlardı. Piyadeler yayılmış; çalılık ve korulara makinelilerle ateş ediyorlardı. Boş arabalar askerlerin ardından yavaş yavaş geliyordu.

Donskih'in takımı Almanları yine ateşle karşılamış. Ancak bu kez onlar buna karşı hazırlıklıymışlar. Hemen yere yapışmışlar. Sonra emekliyerek takımı sarmaya koyulmuşlar.

Burada bizim kurnazlığımız başlamış. Panik içinde karmakarışık bir şekilde kaçmışlar.

Almanlar kaçanları görmüş: «A! Rus kaçıyor. İleri!» As-

kerler önceden planlandığı gibi yoldan uzaklaşmadan kaçıyormuş. Alman şoförleri arabalarını daha süratle sürmüşler. Alman askerleri hareket halindeki bu arabalara atlıyarak bizimkileri izliyormuş.

Takım planlanan çumurlara yerleşmiş. Erler çabucak yolun kenarındaki tümseklerin ve çalıların ardına yatmışlar. Arabalar görülmüş. İzlemeye koyulmuş Almanlar gelişi güzel ateş ediyormuş. Işıklı mermiler sanki «Nerede Rus, nereye kaçmışlar? İleri!» diye yazıyormuş.

Ve birden yaylım ateşi açılmış. Hafif makineli tüfeklerin ateşi üstlerine perde kurmuş. Yakından ve birden gelen ölüm onları bulmuş. Vurulanlar düşmeye başlamış. Şöförler arabaları durdurmadan kendilerini yere atmaya başlamış. Kamyonlar çarpışmışlar. Bizimkilerin ateşi kesilmeden sürüyormuş.

Sersemlemiş, korkudan şaşkına dönen Almanlar kendilerini arabalardan atıyor, bir sürü gibi kaçıyorlarmış. Sırtlarında ateş, sırtlarında ölüm...

Ve birden kamyonlardan atlıyarak, kendilerine ölüm getiren kurşunlardan kaçarken ölüm onlara yine yetişmiş, önlerinden yeniden yaylım ateşi yemişler.

İşte o zaman benim düşünemediğim olmuş. İkinci vuruş, ikinci saldırı sanki düşmanın aklını başına getirmiş. Onlar kendilerini yok edecek olandan kurtarabilecek tek şeyi yapmışlar. Haykırarak, azgın bir dalga gibi bizimkilere karşı, ateşe karşı ileri atılmışlar.

Almanların kalkanları yokmuş. Onlar saldırıya karşı kalkanla değil, karınlarına dayadıkları mavzerlerle karşı koymayı, onlarla saldırmayı o anda öğrenmişler. Umutsuzlukla mı? En kritik anda işe el koyan kumandanın etkisiyle mi? Neden bilinmez, bir anda kendilerine öğretilenleri ansımışlar. Ateş açarak bizimkilerin üzerine saldırmışlar.

Bir anda her şey başkalaşmış. Savaşın yalın bir yasası davranışa geçmiş. Çoğunluk ve silah üstünlüğü yasası. İki yüz-

den çok, öldürmek isteği ile dolu, kızgın asker bizimkilerin üstüne geliyormuş. Bizimkiler ise orada bir avuç insan, yarım takım-Yirmibeş kişi.

Daha sonra anladığıma göre savaş planında esasta bir hata yatmaktaymış: Az güçle savaştığın zaman, büyük güçlere karşı, onu sarmaya çember altına almaya çalışmadan savaşmalı. Bu acı bir ders oldu.

Donskih, ne yapabilirdi? Böyle korkunç anlarda erkeklik insanı ya tümüyle yalnız bırakıyor ya da beklenmedik bir hız la geliyor.

Donskih askerlerine yakındaki ormana çekilmelerini buyurmuş. Kendisi ise bir kaç askeri ile, kaçanları korumak için makinelinin başında kalmış.

Almanlar ateş ederek yaklaşıyorlarmış. Donskih'de makinelisi ile onları biçiyormuş. Ormana giden kısa yolu böylece korumuş. Birkaç yerinden yaralanmasına karşın kendini savaşın güzgârına kaptırmış, kan kaybetmesine karşılık hiç bir şey duymadan ateş etmeyi sürdürüyormuş.

Donskih'in ardından bir başka makineli çalışmaya başlamış. O anda takım kumandan yardımcısı Valkov, bu kere teğmenin çekilişini örtüyormuş. Donskih, yanındakilerle bir süre bizim güçlere doğru koşabilmiş, ancak onu bulan kurşunlarla yere yuvarlanmış. Volkov ise durmadan ateş ediyor,, Almanların teğmenin yanına yaklaşmasına engel oluyormuş. Erleri emekliyerek ve çekerek, kumandanlarını ormana götürmüşler. Orada Teğmen Donskih'in, büyük bir şans eseri olarak öldürücü olmayan yedi yarasını sarmışlar. Çavuş Valkov ise, konuşmayı sevmeyen görevde ve savaşta gözü pek «Dürüst insan» Volkov makinelisinin başında ölmüş...

8

Böylece aradaki boşluk Almanlar tarafından alındı.

Bana, bir tabur kumandanına yakışmıyor ama genel görünüşü anlatayım; Moskova ardımda kalmıştı. Arada sadece Volokolamsk vardı.

Bu olayı, konumuzu çiğneyerek, size özetliyeceğim: Çok daha sonra askeri müzeye kaldırılan Panfilov'ların koruduğu yol hakkında Rokosovski ordusu kurmayının hazırladığı bazı bültenleri okudum. Yirmiiki kasım bülteni aynen şöyleydi:

«Bugün, akşam üstü, düşman genel grubu, ordumuzun sol kanadı ile yardımcı grubunun önünde boş bölgeyi alarak ordunun genel merkezine doğru yönelmesini tamamladı.»

Ordunun merkezine karşı... O günlerde bu bölgede bizimle birlikte iki başka tümen ve bizim tümen buyruğuna verilmiş bir topçu birliği bulunuyordu.

YİRMİÜÇ KASIM

1

Yirmiüç kasım sabahı, gün doğarken üstümüzde bir Alman gözlem uçağı göründü. Kanatları sivrisineğinkine benziyordu. Bizim erler ona «Kambur» adını taktılar.

Sonraları bu «Kambur» lara alıştık. Onları düşürmeyi öğrendik, bize saygı duymaları gereğini de öğrettik. Fakat bugün ilk defa görüyorduk.

Üstümüzde, sabah bulutlarının altında, çekinmeksizin dolaşıyordu. Bazan kambur sırtı onlara dağiyor, bazan da bizi daha iyi görebilmek için, motor sesini azaltarak üstümüze pikeler yapıyordu.

Taburda uçaksavar araçlarımız yoktu. Daha önce söylediğim gibi uçaksavarlar, Panifilov tümeninin sağ kanadına aktarılmıştı. O bölgeye düşman tankları ile uçakları saldırıyordu.

O sıralarda bu tip uçakların tüfek ateşi ile düşürülebileceğini bilemiyorduk. Daha sonra bu çok yalın şekli de öğrendik

Herkes, «Kambur»u izliyordu. O anı ansıyorum: Uçak yükseldi, bir an bulutların ardında kayboldu, gizlendi ve fırladı... Birden çevrede her şey çatırdamaya başladı.

Yerden alevle karışık toprak sutunları yükselen toprak ve taş parçalarının geri düşüşünü görürken, ardlarından yenileri yükseliyordu.

İlerdeki düzlükten gelen seslerden, patlayışların yapısından düşmanın değişik çapta silâhlarla ateş ettiğini anladım. Bazokalar ve havanlar da vardı. Saatimi çıkardım. Dokuzu iki geçiyordu.

Tabur yönetim siperine döndüğüm zaman bölük kumandanlarından raporları aldım ve durumu Alay kumandanına bildirdim: Saat tam dokuzda düşman taburun bütün ön cephesinde topçu ateşine başlamıştır. Cevap olarak aynı atışların sağdaki tümene karşı da yapıldığını bildirdiler.

2

Herşey açıktı. Bu saldırı için girişilen bir topçu hazırlığıydı. Böyle anlarda herkesin sinirlerini gergindir. Kulaklar yerde gelen aralıksız patlamaları, vücut siperdeki kalasların titrediğini duyuyor, donmuş toprak parçaları masanın üstüne ve yere dökülüyordu. En korkuncu bir an süren sessizliklerdi. O sıralarda herkes susuyor, yeni vuruşlar bekliyordu. Bir an hiç bir şey duyulmuyordu... Demek ki... Ama yine pras, pras... Ve yine patlayışlar, yine kalasların titreyişleri ve yine en kötüsü... Korkunç bekleyişler. Sessizlik...

Almanlar sanki birer sihirbazdı. Sinirlerimizi iyice germek için bir kaç kez atışlarını kesiyor ve iki üç dakika sonra yeniden başlıyorlardı. Durum dayanması güç olmaya başlamıştı. Saldırı bir an önce başlasa...

Ama yarım saat geçti, bir saat geçti, bir saat daha... Bombardıman sürdürülüyordu. Ben eski topçu subayı olarak, bizim bir tek noktası beton olmayan toprakaltı siperlerimize karşı, kombine atışların bu kadar sürdürüleceğini sanmazdım. Almanlar üstümüze vagonlarla cephane boşaltıyorlardı. Cephanenin derinliğini ezmeye çalışıyor, yeri alt üst etmeye uğraşıyorlardı. Bütün uğraşları cephe hattını parçalamak bizi dağıtmak arkadan gelecek piyade saldırıları ile savaşı bitirmek içindi.

Zaman zaman telefonla bölük kumandanları ile konuşuyordum. Onların bana aktardığına göre hiç bir yerde Alman piyadesi görünmüyordu. Bağlantı sık sık kesiliyor, cephede uzanan teller kopuyordu. Muhabere erleri ateş altında çabucak kopukları bulup onarıyordu.

Akşam üstü, yine bağlantının kesildiği bir anda muhabere nöbetçisi onarım için siperden sıyrılırken ben de dışarısını görmek için çıktım.

Mermiler ormana düşüyordu. Dal uçlarında bir çatırdı oldu. Bir ağaç parçalandı, dalları uçuştu. İçimde yer altındaki iki siperime dönmek için büyük bir istek duydum. Birden kendi kendimi azarladım ve ormanın başına doğru ilerledim... «Kambur» hâlâ üstümüzde dönmeyi sürdürüyordu. Karla kaplı çayırlıkta, mermilerin açtığı çukurluklar orayı burayı koyu lekelerle bezemişti. Yine sağda solda topraklar uğultuyla fışkırıyor mermiler kendilerine özgü vınlamalarla uçuyor ve yerde patlıyorlardı.

Bir kaç dakika sonra sinirlerim alıştı ve elde olmayan ürpertiler durdu. Kulaklarım daha açık duymaya başladı. Birden sessizlik... Sinirlerim yeniden geriliyor. Sonra gökte keskin bir ıslık sesi ve boğuk bir patlama. Vucudumdaki ürpertiler yine

geçiyor. Yine patlama, yine uğultu. Birden şarapneller çevreye saçıldı. Yeniden korkunç ürpertiler duydum.

Bir kaç dakikalık duruştan sonra Almanların kullandıkları mermi çeşidini değiştirdiklerini anladım. Patlayışlar, sesler ve gözüme çarpanlardan bu kere şarapneller kullandıkları belli oldu. Korkunç çatırdı duyuluyor alevler yerin üstünde görülüyordu. Bunlar siperlerdeki askerler için artık ürkütücü değildi. Ama Almanlar bunların çıkardıkları seslerle moral bozmaya çalışıyorlardı. Onlar psikolojik bombardımana başlamıştı. Ağaca yapışmış duruyordum. Düşman bana bunu da öğretti.

Sonra çayırda yine patlamalar, yine kara, kömür gibi sutunlar yükselmeye başladı.

Ağır bir vuruş o zamana kadar toprak altında gizlenmiş olan uzun odun parçaları fırlattı. Üzerimizde dolaşmakta olan Alman uçağının pilotu her halde bu sırada bayram etmiştir.

Ben de gülümsüyordum. Kurnazlığımız fayda sağlamıştı. Düşman yalancı hattı bombalıyordu.

Mantarları andıran aldatıcı siperler karla hafif beyazlaşmıştı. Onlara giden yolları, belli olması için biz bilerek çiğnemiştik. Bu yalancı bağlantı yolları nehrin kenarında açıkça belli oluyordu.

Askerlerin saklandığı siperler ise bildiğiniz gibi nehre daha yakındı ve kıyıyla ayni yükseklikte kazılmış, üstleri üç dört kat odunla örtülmüştü.

Almanlar sadece bir noktayı dövmüyor bütün araziyi tarıyorlardı. Bu arada kıyıyı - ama zarar sağlamak için daha yukarları - vuruyorlardı. Oralarda bıraktığımız toprak kümbetleri vardı. Bizim savunma hattımız elde olmayan nedenlerle çok aralıklıydı ve bu yüzden de sadece raslantı halinde zarar görüyorduk.

3

Düşman, saat dörde doğru, ateşini ikinci bölüğün bulunduğu ve Sereda-Volokolamsk yolunun geçtiği, Novlaska köyü civarında, belirli şekilde arttırdı.

Gelen seslerden durumu hemen anladım ve ikinci bölük kumandanı Servükov'a telefon ettim

«Burada yok.»

Bağlantı askerlerinden biri olan küçük Tatar Muradov'un sesini tanıdım.

«Nerede?»

«Emekliyerek gözetleme noktasına kadar gitti.»

«Peki sen niye onunla beraber değilsin?»

«O yalnız gitti. Gözükmek istemiyormuş. O bu işin yolunu biliyor Yoldaş Kombat.»

Muradov'un sesi dinç çıkıyordu. Böyle anlarda insan, askerin ses tonundan onların duygularını kesinlikle anlıyabiliyordu. Sanki insana bu konuda rapor veriliyordu.

Beni bir başka telefondan çağırdılar. Konuşan Servükov'du.

«Yoldaş Kombat.»

«Evet. Nerdesiniz? Nereden arıyorsunuz beni?»

«Topçu gözetleme yerinde yatıyorum. Topçu dürbüniyle de bakıyorum... Çok enteresan Yoldaş Kombat...»

O ateş altında bile ağır bir adamdı. Ondan daha çabuk birşeyler koparabilmek için sorulara başladım :

«Enteresan olan ne? Ne görüyorsunuz?»

«Almanlar. Ormanın sonuna yığılmışlar... Karınca gibi kaynıyorlar Yoldaş Kombat. Bir subay çıkmış o da dürbünle bakıyor.»

«Ne kadar varlar?»

«Yoldaş Kombat ben de tam bunu düşünüyordum.»

Servükov'un bu ağırlığı sık sık beni öfkelendiriyordu. Ama

herşeye karşın yine onu bölük kumandanlığından alıp yerine bir başkasını koymazdım. Düşünce ve yürek sahibiydi... O gün kaç kez o korkunç çayırı emekliyerek geçmişti. Aralıklı olarak siperleri dolaşmış ve gözcülerin yanına uğramıştı.

Telefonu topçu teğmeni Kubarenko aldı. Tabur buyruğuna sekiz top verilmiş ve onlar ormanda bir yere saklanmış tüm gün susmuşlar, kendilerini karar anına kadar ele vermemişlerdi. İşte o karar dakikası yaklaşıyordu. Almanların saldırıya geçmek için toplandıkları ormanın sonu ve taburun önü tüm cephe önceden taranmıştı.

Benim planım ise şöyleydi: Gizlenmiş topçularım, düşman saldırıya hazırlandığı sırada atışa başlayacaktı. Onları tuğlaya vurur gibi dövecek, sersemletecek, dağıtıp saldırılarını alt üstü edecektim.

Buyruğumu vermek için sabırsızlanıyordum: «Bütün silahlar, toplu düşmana hep birden... Ateş». Fakat önce bir kaç deneme atışı yapmamız gerekliydi. Mermilerin düşüşlerini görüp uzaklığı ayarlamak gerekiyordu. Topçuların dedikleri gibi, rüzgârın gücü, yönü ve havanın basıncına göre atışın ayarı ve başka şeylerin ölçülmesi isteniyordu.

Bunun için az bir zaman gerekiyordu. Sadece bir kaç dakika.

Panfilov'un zaman konusunda söylediklerini ansıyor musunuz?

Savaşta bir kaç dakika için neler olabileceğini bilebiliyor musunuz?

4

Buyruğu verdikten sonra, topçu merkezine bağlı telefonu bırakmıyordum. Atış noktalarına verilen emirleri duyuyorum:

«Yerlerinize. Doldur ve kapa.»

Bundan sonra Kubarenko, ormanda gizlenmiş silâhlarına, gözcülerden alınan koordinatları veriyor. Bir ses onu yineliyor. Topların namluları yavaş, yavaş dönüyor. Zaman ise durmadan geçip gidiyor.

En sonunda kesin ses duyuldu

«Hazır.»

Ve ardından hemen Kubarenko'nun buyruğu:

«İki mermi seri ateş.»

Ve ardından sessizlik. Asıl buyruk bekleniyor. Verilen buyrukları artık duymuyorum... Anlaşılan herşey henüz hazır değil: «Haydi çabuk, daha çabuk Şeytan alsın...» Birden ahizeden ayni kelime haykırıyor, Kubarenko bağırıyor.

«Daha çabuk.»

Ben karışıyorum:

«Kubarenko ne oluyor?»

«Almanlar hazırlanıyor Yoldaş Kombat. Çantalarını sırtlıyor, miğferlerini giyiyorlar...»

O yine haykırıyor:

«Ateş hattı.»

«Evet.»

«Daha Çabuk.»

«Hazır...»

«Tamam... Ateş, Ateş, Sıra.»

Kulaklarda duyulan boğuk kesiksiz uğultulardan insan bizim atışları ayırt edemiyor. Ancak bizim topçu ateş etti, mermiler uçuyor. Şimdilik sadece deneme için... İki mermi. Kubarenko şimdi patlayışların nerede olacağını görecek. Hedeften uzakta mı olacak? Ya hemen hedefe ulaşırsa? Olur böyle şeyler. Olur bazan...

Hayır. Kubarenko düzeltiyor:

«Ölçü düzenlenmesi. Bir... Sağa sıfır...»

Birden ahizeden kuvveli bir çatırdı duyuluyor ve cümle kesiliyor.

«Kubarenko.»

Cevap yok.

«Kubarenko»

Sessizlik... Sayı sıfır... sıfır dokuz. Sıfır üç veya sıfır sıfır üç...

Bizim çok mermimiz ve sekiz topumuz var. Ama bu anda, onlara en çok gereğimiz olduğu anda körolası raslantı onları görüşten uzak tutuyor.

Nöbetçi muhabere eri hattın üzerinde koşuyor... Ancak zaman geçiyor.

Bu sadece hattın kesilmesi değil. Şanssızlık daha büyük.

Başka telefondan çağırdılar. İkinci bölük kumanda merkezinden ufak-tefek Tatar Muradov beni arıyor.

Sesinde bir şaşkınlık ve inanmazlık var:

«Yoldaş Kombat bölük kumandanı yaralandı.»

«Nerede ağır mı?»

«Bilmiyorum... Daha getirmediler... Orada başkaları da vardı. Yaralılar mı? Öldüler mi bilmiyorum!»

«Orası neresi?»

«Gözetlemede... Buradakilerin, hepsi kumandanı ve ötekileri çıkarmaya gittiler... Beni burada bıraktılar... Size haber vermemi söylediler...»

«Peki ne olmuş orada... Gözetleme noktasında?»

Bunu güçlükle soruyorum. Biliyorum ki orada korkunç bir şey olmuştu.

«Parçalandı!»

Susuyorum. Muradov bekledi ve hüzünle sordu:

«Nereye gideyim şimdi Yoldaş Kombat? Kiminle olacağız şimdi?»

Kumandansız kalan askerin öksüzlüğünü içimde duydum.

İşte şimdi patlamaların yerine korkunç bir sessizlik çökecek ve Alman piyadesi saldırıya kalkıp nehri geçmeye başlayacak. Gözetleme noktası çökmüş, topçu körleşmiş, bölük kumandansız kalmıştı.

Kendimi toplamaya çalışarak konuştum:

«Bağlantıları topla Muradov. Takımlara bildirsinler ki Teğmen Sarvükov yaralandı. Şimdi sizinle tabur kumandanı var. Yanınıza geleceğim.»

Ahizeyi bıraktım ve karargâh amiri Rahimov'a buyurdum:

«Hemen Zaev'i bul. Benimle ikinci bölüğü teslim almaya gelsin.»

Sonra dışarı seslendim

«Sincenko, Atı.»

5

Çayırda koşuyorduk. Ben Lisanka'da, ardımda da Sinçenko. Lisanka kedi gibi, kulaklarını dikti. Gemleri gerdim ve onu patlamalardan ürkmeye bırakmıyorum.

Beynim zonkluyor: Daha ateş edin. Sessizlik olmasın. Yetişmeliyim.

Karşımıza, Navlansko'dan çıkan bir araba fırladı. Arabacı atları kamçılıyordu. Atların birinin sırtından ince bir yarıktan kan sızıyordu.

«Dur!»

Arabacı hemen duramadı.

«Dur!»

Arka oturakta Kubarenko'yu gördüm. Sapsarı olmuş yüzüne topraklar yapışmıştı. Alnında taze kurumuş kan ile şişkinlik vardı. Çamurlara batmış kaputundan topçu dürbünü sallanıyordu.

«Kubarenko nereye?»

«A... A...» Hemen cevap veremedi. Sanki kekemeydi: «Ataş hattına Yoldaş Kombat.»

«Neden?»

«Gözetleme noktası...»

«Biliyorum. Ben sana soruyorum: Neden? Neden kaçıyorsun geriye?»

«Yoldaş Kombat ben...»

«Geri!»

Kubarenko'nun fırlamış gözleri, felaketi yaşamış bir insanın bakışları ile bana bakıyordu.

Birden kumandanın buyurucu bakışları altında sanki silkindi ve o anda içinden değişti. Yerinden fırladı ve benden daha güçlü bağırmaya başladı

«Geri!»

Ve ardından sunturlu bir küfür savurdu.

Şimdi köye doğru uçuyorduk. Ardımda yola aldırış etmeden yalpalayarak iki topçu atının çektiği araba geliyordu.

Çan kulesi bulunan bir kilise ilk sağlık merkezi olarak kullanılıyordu. Dışarıya onları ateşten koruyan bir duvarın dibine tabur mutfağı yerleşmişti. Beni gören mutfak çavuşu esas duruşa geçti :

«Panamorov'la hatlar çalışıyor mu?»

«Evet Yoldaş Kombat!»

«Telefon nerde?»

«Burada Yoldaş Kombat, Kulubede.»

Kiliseden kulubeye kadar yüz elli metre kadar vardı. Bir anda geçtim.

«Hat?»

«Var yoldaş Kombat»

«Telefonu derhal çan kulesine taşıyın. Koşun. Her saniye kıymetli.»

Dış taş merdivenlerden kiliseye koştum. Yüzüme kan kokusu çarptı. Samanlar üstüne yayılmış erler yatıyordu.

«Yoldaş Kombat...»

Çok zayıf bir sesle Servükov, beni çağırıyordu: Aceleyle yanına yaklaştım. Sararmış ellerine sarıldım

«Bağışla beni Servükov, ,şimdi kalamam...»

Ellerimi bırakmıyordu. Sararmış, kırçıl, itina ile kesilmiş favorili yüzü süzülmüş... Kansızdı.

«Yoldaş Kombat yerimde kim var?»

«Ben Servükov!.. Bağışla, şimdi yanında kalamıyorum...»

Ağır ellerini silkip bıraktım. O beni hafif bir gülümseme ile gönderdi.

Yukarı telefonun yanına koştum.

Ardımdan ince yılan gibi bir tel uzanıyordu.

Yolda beni doktor Krasnenko durdurdu.

«Yoldaş Kombat durum ne alemde?»

«Sen kendi işinle uğraş. Yaralıları daha çabuk sar.»

Endişe ile sordu

«Daha çabuk mu?»

Sinirlendim :

«Eğer bana bir daha (Daha acele sar) dediğim zaman yüzünü böyle buruşturursan sana korkak işlemi uygularım. Anladınız mı? Yürüyün.»

Dönemeçli merdivenle çan kulesine çıktım. Kuberenko oradaydı. Taş korkulukların ardına çömelmiş dürbünüyle seyrediyordu. Telefoncu telefonu bağlıyordu.

«Ne kadar daha sağa?» diye sordum:

«Sıfır beş.» dedi.

Telefoncuya döndüm

«Çabuk bitirebilecek misin?»

«Hemen şimdi Yoldaş Kombat.»

Kubarenko dürbününü bana uzattı. Gözlerime ayarladım. Yakınlaşmış ve aydınlık ormana çevirdim. Ve sanki elli adım ötemde Almanları gördüm. Onlar henüz rahatta duruyorlardı. Ama artık sıralanmışlardı. Birlikler, gruplaşmalar seçiliyordu. Takımlar az aralıklarla duruyordu. Önde bir manga ardında kanat gibi iki tanesi.

Subaylar da miğferlerini giymişlerdi. Tabancaların kılıf kapakları çözülmüştü. Karınlarının sağında sallanıyordu. Onları ilk kez görüyordum. Moskova önünde profesyonel yengi bekleyicileri. Şimdi nehri geçmeye başlayacaklardı.

6

Telefoncu:

«Hazır.» dedi. «Bağlantı sağlandı Yoldaş Kombat.»

«Topçuyu çağır...»

İşte en sonunda kesilmiş cümle tamamlandı ve emir verildi :

«Ölçek birden fazla. Sağa sıfır beş. İki mermi acele ateş.»

Dürbünü Kubarenko'ya verdim.

Artık Almanları görmeden ormanın sonuna bakıyor, patlamaları bekliyordum. Ağaçlar aydınlandı, sonra yan yana iki duman yükseldi. İnanmaya cesaret edemiyordum. Ama kanımca hedef bulunmuştu.

Kubarenko :

«Hedefte» dedi ve dürbününü indirdi. Şimdi, toprağa bulanmış ve bir kısmı şişmiş yüzü gülüyordu: «Şimdi biz.»

Onu dinlemeden, ahizeyi kapıp emrettim :

«Bütün toplar sekizer mermi birden ateş!»

Kubarenko, gururla dürbünü uzattı.

Bakıycrum. Deneme için atılan mermiler anlaşıldığına göre birini yaralamışlardı. Bir yerde arkaları bize dönük bir kaç Alman çömelmişti. Fakat sıralar duruyordu.

E.. Şimdi kendi Allahınıza dua edin. Kulağı rahatsız eden uğultu ve patlamalar arasında duyduk: Bizim topçu konuşmaya başlamıştı. Korkuluktan eğilmiş gözüme yapıştırdığım dür-

bünde gördüm: Ormanın sonunda Almanların toplandığı yerden alevler fışkırıyordu. Topraklar uçuyor, ağaçlar devriliyor ve miğferlerle tüfekler havaya fırlıyordu.

Kubarenko hızla beni geri çekti bağırıyordu :

«Yatın.»

Bizi görmüşlerdi. Sağır edici ve insanda nefret uyandıran uğultusuyla «Kambur» üzerimizde uçuyor, makineli ile çan kulesini tarıyordu. Bir kaç kurşun dört köşe sütuna vurup derin izler bıraktı. Uçak bize o kadar yaklaşmıştı ki ben bize çevrilmiş kin dolu yüzü gördüm. Bir saniye gözlerimiz birbirine baktı? Gizlenmem gerektiğini biliyordum. Ancak Almanın önünde yatmayı gururuma yediremiyordum. Tabancama sarılıp şarjör boşalana kadar ateş etmeyi sürdürdüm. Bir şarapnel altımızdaki sağlam taşlara çarptı. Hava dişlerimin arasında gıcırdayan tozla doldu. Çan kulesine ateş etmeye başlamışlardı. Bana sanki düşmanın mermileri sahici değilmiş de sinema seyrediyormuşum gibi geliyordu. Yanımızda, ama sanki bir başka alemde patlıyorlardı. Bizimkiler ise yıkıyor, vücutları parçalıyordu.

«Kambur yine göründü. Kurşunlar yağmaya başladı Bir kolonun ardına gizlendim. Telefoncu inledi

Nerene geldi? Aşağıya inebilir misin?»

«İnerim Yoldaş Kombat.»

Telefonu açıp Panamorov'u çağırdım

«Telefoncu yaralandı. Kuleye başkasını gönder. Daha bitirmeden kendi garip sesimi duydum.

Herşey duruldu. Korkunç sinirleri geren bir sessizlik baştırdı. Sadece uzaktan arkadan gelen atış sesleri duyuluyordu. Orada bizimkiler çarpışıyordu. Almanlar yeni bir saldırı ile ikinci savunma hattımızı yarmaya çalışıyorlardı.

Kubarenko'ya emrettim:
«Atışı yönet. İleriye çıkarlarsa biç.»
«Başüstüne Yoldaş Kombat.»
Şimdi aşağıya basamakları ikişer üçer atlayarak iniyordum. Acele, çok acele bölüğe gitmeliydim.

7

Yine Lisanka'ya atladım, yine dört nal bu kez köyden nehire doğru. Ah, şimdi herşey ne kadar sessiz...

Patlamalar sonucu orası burası siyahlaşmış nehrin karlı kıyısında elinde tüfek birisi koşuyordu. Bir an durdu, siyah gözleriyle bana bakan Muradov'u tanıdım.

«Nereye gidiyorsun?»

«Takıma... Bölükte kumandayı siyasi yönetici Bozjanov'un aldığını ileteceğim.» Sonra özür dilercesine ekledi: «Yoldaş Kombat siz çok geciktiniz, o ise...»

«Pek ala. Koş!»

Birbirimizi geçtik.

Bölüğün yer altındaki kumanda merkezine elli adım kala Lisanka'dan atladım. Onunda vücudunda artık titreme kalmamış, kulakları da dikilmemişti. Teşekkür ederim. Bugün seninle ilk atışları atlattık... Seninle daha çok konuşmak isterdim, ama şimdi zaman yok.

Dizginleri Sinçenko'ya attım ve Lisankanın ağzını burnunu okşadım. Bir an parmaklarımı tuttu. Nemli iri gözleri bana sevgiyle bakıyordu. Döndüm ve olabileceği kadar hızla merdivenleri inerken bağırdım

«Sinçenko, bir çukura in.»

Siperin alaca karanlığında birden Bozjanov'u göremedim. Yerde sırtlarını duvara dayamış askerler oturuyordu. Ben içeri girince hepsi ayağa fırladılar siperin önünden giren ışığı kararttılar. Yüzlerini tanımadan aklıma gelen ilk düşünce: «Burada neden bu kadar çok insan var?» oldu.

Bozjanov, yaralanan Servükov'un yerini aldığını bildirdi, Makineli bölüğünün siyasi yöneticisi olan Bozjanov, bütün gün bazan koşarak bazan da sürünerek yuvadan yuvaya makinelileri denetlemeye gitmişti. Düşman bütün ateşini yarım saat önce buraya çevirince de Novlanska köyüne koşmuştu.

İlk sorum :

«Bölük cephesi önünde ne görülüyor?» oldu.

«Hiç bir hareket yok **Yoldaş Kombat.»**

Gözlerim karanlığa alıştı. Köşede başını kenardaki oduna dayamış Galiulin duruyordu.

«Bu kadar kişinin burada ne işi var?» dedim. «Neden buraya tıkılmışlar»

Bozjanov'un bildirdiğine göre, Alman saldırısını beklerken onları püskürtmek için bölüğün bir makineli tüfeğini buraya taşımaya karar vermişler.

«İyi! Doğru» dedim.

Bozjanov şişman, ablak yüzlü ama çok hareketli bir insandı. Bundan dolayı da ona «motorlu» derlerdi. Şimdi bütün olanları özetliyerek derli toplu bir şekilde rapor veriyordu. İç gerginliği, bakışlarından, sıkılmış dudaklarından ve ölçülü jestlerinden seziliyordu.

Eski bir işçi olan Bozjanov, Finlandiya savaşına katılmış, girdiği bir çok çarpışmada gösterdiği yaralılıktan ötürü «Kahramanlık madalyası» almıştı. Bir çok kez kumandan olmayı istemiş bu dileğine ancak şimdi erişmişti.

Siperin mazgalına yerleştirilmiş makinelinin başında Bloha, duruyordu. İzin verdiğim halde oturmadı sadece ciddi bir şekilde odun duvara dayanmakla yetindi.

Her zaman heyecanlı olan Murin, gözetleme deliğine yapışmış uzaklara bakıyordu.

Oraya gittim. Kıyının kıvrımları ve tank engelleri bazı yerlerde nehri saklıyor, ama karşı kıyılar tüm açıklığıyla görünüyordu.

Topçu dürbünü olmadığı için atışlarımızın yongaya çevirdiği ağaçları göremiyordum. Sadece karların üstüne devrilmiş bir kaç çam farkedebiliyordum.

Şimdi onlara bakarak yön kestirebilirdim. Her an oradan kendilerini toplamış olan Almanlar gözükebilirdi. Kubarenko, çan kulesinde oraya bakıyor, topların namluları o yana dönmüş, makineliler oraya doğru yönelmiş, tüfekler oraya nişan almaya hazır.

Sessizlik... Sessizlik ve her yan ıssız...

Alman topçusunun bir tek atışı işitildi. Elimde olmadan dikildim. Yeşilimtrak gölgeleri görebilmeye çalışıyordum. Aynı anda sanki bir tenekeye binlerce çekiç vuruyormuş gibi bir ses duyuldu. Topçu subayının yerini bulan Almanlar çan kulesini tarıyorlardı.

Bloha :

«Hiç bir davranışları yok» dedi.

Ne demek istediğini herkes anladı. Birinci saldırıya hazırlanan Almanlar topçumuzun ateşinden bozulmuş ve birbirlerinin üstüne yığılmış kalmışlardı. Saldırıya cesaret edememişlerdi. Ama gün daha bitmemişti. Saate baktım: Üçü beş geçiyordu. Bombardımanın başladığından bu yana yedi saat olmuştu.

Tabur karargahını aradım. Topların ve gözetleyicilerin yerlerinde kalmalarını buyurdum. Kiliseye, geri ile bağlantılı bir tankın gönderilmesini istedim. Çan kulesindeki gözetleme noktasının isabet alması halinde yeni bir nokta bulunmasını söy-

ledim. Erler ve mutfak takımı ile kilisedeki yaralılar çukurlardan yararlanarak ormana geçirilmeliydiler.

Rahimov :

«Buyruğunuz üzerine Zaev gelmiş» dedi. «Yanınıza göndereyim mi?»

«Hayır beklesin. Biraz sonra karargâhta olacağım.»

8

Karagâha gitmeden önce atış noktalarındaki askerlere uğramaya karar verdim. Siperden çıktım, çömeldim ve bakındım. Gök arınmıştı. Nehrin ötesinde bulutların arasından güneşin batışı görünüyordu. Işıkları biraz yataydı. Kirlenmiş olan kar artık parlanıyordu. Hava bir buçuk saat sonra kararacaktı.

Atışların sesinden ve Alman ateşinin sıklaşmasından yeni bir saldırının hazırlandığını anladım. Savaş günün bu son saatinde sadece böyle bir atışla bitmeyecekti.

Almanlar tüm kinlerini üstünüze dökercesine bütün çaptaki silahlarıyla ön hatlarımızı dövüyorlardı. Mermilerin bir kısmı vınlamayla havayı yarıyor ve bizim saklı bulunan topçumuzun bulunduğu siperlere doğru uçuyordu. Bir kısmı da yakınlara düşüyordu. Çayırdaki siyah kazıntılar gündüze kıyasla daha azdı. Şimdi onlar yamaca daha çok yaklaşmıştı. Ateşin hesaplanışına bakılırsa düşman bizim saklı savunma hattımızı ortaya çıkarmıştı. Anlaşıldığına göre bu hattı verilen emirler ve yapılan hareketler ele vermişti.

Dar çıkışın merdivenlerine büzülmüş mermilerin kaldırdığı toz sütunlarından sakınıyordum. Hava soğumuştu, üstümde kaput yoktu sadece belimdeki kemeri sıkılmış bir ceket vardı. Üşüdüm.

Belki de oraya, siperlere gitmemem daha iyi olacaktı. Kafamda bu soru belirince korktuğumu anladım. Ceketime sanki binlerce tırnak geçmiş beni siperde tutmaya çalışıyordu. Bu tırnakları kopardım ve kendimi kurtardım. Kıyıya doğru koşuyordum.

Çayırda atla koşarken ve çan kulesine mermiler çarptığı sırada o hırsla korkuyu ayırdetmemiştim. Şimdi ise... Bir kez atış altında koşmayı deneyin, bir yandan sıcak bir hava eserken birden bir yana doğru çekilecek ve sendeliyeceksiniz. Bir yanınızda alev fışkıracak, bu kez öbür yana doğru savrulacaksınız. Bu denemeniz kırk elli adım olsun yeter. Belki o zaman neler duyulduğunu siz de anlayacak ve onları yazmayı başaracaksınız. İzin verirseniz söyliyeyim: On dakika sonra sırtım sırsıklamdı.

Ama sipere bir kumandan gibi girdim

«Merhaba asker.»

«Merhaba Yoldaş Kombat.»

Orası ne kadar rahattı. Yeraltında yarı karanlıkta, ağır odunların kapladığı geniş karargâh siperinde insan rahat oluyordu. Burada ise herşey başkaydı, bir kişilik siperde herkesten ayrı olan bu küçük atış yuvasında herşey başkaydı.

Şimdiye kadar bu askerin yüzünü ve ismini yansıyamıyordum. Yalnız not ediniz onun adını: Alma - Ata'dan kolhozcu bir köylü, Sudaruşkin. Bir az sararmış yüzü ile ciddi duruyordu. Kızılyıldızlı kalpağı bir az yana kaymıştı. Hemen hemen sekiz saattir, o yeri sarsan toprağı parçalayan gümlemeleri dinliyordu: Burada yalnızca tek başına, o küçük dehlizin başında bütün gün nehre doğru bakmıştı.

Dehlizden baktım: Görüş alanı genişti. Nehrin kirlenmemiş karla örtülü karşı kıyısı çok açık olarak görünüyordu. Ona ne söylemem gerekliydi? Burada her şey biliniyordu. Gözüktükleri an nişan almalı ve ateş etmeye girişmeliydik. Biz onları öldürmezsek, onlar bizi öldüreceklerdi. Dehlizden dışarı uzatıl-

mış atışa hazır tüfeği duruyordu. Sarsıntılardan dökülen donmuş toprak üzerine yapışıyordu.

«Sudaruşkin, tüfeğin neden pis?» diye sordum.

«Suçluyum... Hemen şimdi Yoldaş Kumandan, onu hemen temizliyeceğim... Şimdi olur.»

Memnuniyetle cebini karıştırdı ve takımlarını çıkardı. Onu her zaman yaptığım gibi bu anda da uyarmamdan sevinç duyuyordu. Yeniden güç bulmuştu. Kumandanının sert eli altında ruhu sakinleşmişti. Tüfeğini bir bezle silerken bana bakıyordu. Sanki yalvarıyordu: «Bana daha darıl. Yolunda olmayan bir şeyler daha bul. Yanımda kal.»

Ah, Sudarişkin, yanında kalmayı nasıl dilediğimi bir bilsen? Dışarı çıkmayayım. Orada, gökten hangi şeytanların indiğini bir bilsen? Ve yine ceketime tırnaklar saplandı ve ayaklarımı ölçülmez bir güç tutuverdi. Bir dakika daha kalabilmek, buradan biraz daha çıkmamak için kendimde bir şeyler arıyordum. Ama Sudarişkin, senin herşeyin uygun. Hatta mermiler bile toprak yerde değil açık sert çantada duruyor. Çevreye bakındım, yukarı bakındım. Yaptığım uyarmalara uygun kalın çam dalları üstümüzde duruyordu. Sudaruşkinde yukarı baktı. İkimiz birlikte gülümsedik. Siperler yapılırken, söylentilere, homurtulara aldırmadan nasıl ince dalları attığımı daha uzaktan kalın ve sağlam dallar taşıttığımı ikimiz de ansıyorduk.

«Durum nasıl Yoldaş Kumandan» diye sordu: «Bugün saldırırlar mı?»

Ben de kendime Sudarişkin'in bana sorduğu soruyu soruyordum. Ancak cevabım kesin oldu :

«Evet, Bugün tüfeklerimizi onların üstünde deneyeceğiz.»

Askerle saklambaç oynamaya gelmez. Ona karşı göğüs geçirilmez. «Belki şansımız olur da bugünü atlatırız» denmez. O savaşı bilmelidir. O bilmelidir ki buraya düşman öldürmeye gelmiştir.

«Kalpağını düzelt.» dedim: «Daha dikkatli bak... Bugün onları nehir boyuna sereceğiz.»

Ve yine tırnaklardan ve ayağımı çeken güçten büyük bir çabayla kurtularak kendimi siperden çektim.

Ama dikkat edin bu kez daha kolay yaptım.

Bir şeye daha dikkat edin: Tabur komutanı topçu ateşi altında siperden sipere koşmak zorunluğunda değildir. Bu onun için gereksiz ve ölümle oynanan yararsız bir oyundur. Ama ilk çarpışmada tabur komutanı bunu yapmak gereğini duyabilir. Bunu gören asker. «Bizim kumandan korkmuyor. O mermilerin altında bizi görmeye gelirdi. Her tehlikeli anda onu yanımızda buluruz» diyecektir.

Bir kere yapmak yeterli diye düşünüyordum. Herkes bu davranışını ansıyacak ve sana inanacaktır.

Savaşta bu çok önemli bir şeydir. Sen kumandan olarak vicdanında: «Askerime güveniyorum» diyebiliyor musun? Eğer askerin sana inanırsa «Evet» diyebilirsin.

9

Yuvaları dolaşırken beni şaşkınlık içinde bırakan bir olayı size anlatmam gerekli. Bir atış noktasından diğerine koşarken birden birinin yerden fırladığını ve var gücü ile karşımda koştuğunu gördüm. Bu da ne, bu sersem de kim? (Ancak bu sıfatı kendi kendime takmıyordum) Bu ateşin altında ön hatlarda koşan aptal da kim? Bu adam Tolstunov'du... Sanırım size ondan hiç sözetmedim.

Çarpışmalardan biraz önce yanıma geldi ve kendini tanıttı: «Alay propaganda yardımcısı. Sizin taburda çalışacağım. Saklamadan söylemem gerekli o zaman ona yan bakmıştım.

Tolstunov, tabura belirsiz bir süre için gelmişti. Doğruyu söylemek gerekirse bunu benim işime karışmak gibi kabul etmiştim. Tüzüğe göre Tolstunov'un taburda hiç bir yetkisi yoktu. O benim komiserim değildi. (O zamanlar taburlarda komiserler vardı.) Ama...

Tanıştığımız da bana:

«Sizin tabura beni Alay komiseri gönderdi» demişti.

Ben susuyordum.

«İyi» diye düşünmüştüm. «Sen git işine bak. Savaşta görürüz seni.»

Ve birden bir karşılaşma.

«Kumandan.» Tolstunov her zaman bana «Kumandan» derdi. «Kumandan sen niye buradasın. Yat.»

«Sen yat.»

«Yatacağım ya...»

İkimiz birden yere atıldık.

«Kumandan sen neden buradasın?»

«Ya sen?»

«Görevliyim.»

Kahverengi gözleri gülümsüyordu. Tanrı cezasını versin acaba onun hakkındaki düşüncelerimi mi okumuştu?

«Görevli mi?»

«Olanak. Asker yanına gidince kendini daha iyi duyuyor. O, o zaman demek burası korkulacak bir yer değil diye düşünüyor.»

Yakında bir mermi patladı. Tabur kumandanı ve propagandacı yere kapandılar ve başlarını bir yere sokmaya çalıştılar. Bir hava dalgası çarptı. Tolstunov sararmış yüzünü kaldırdı ve ciddiyetle :

«O kadar korkunç değilmiş..» dedi. «Buralara kadar sokulmaman gerekli kumandan. Bu işle şimdi sizsiz de baş edebiliriz E haydi bakalım... Tanıştık...»

Yerinden kalktı ve bana el salladı. Bu anı izleyen saniyede ikimiz de birbirine aksi yönlerde koşuyorduk. «Tanıştık...» Na-

sıl bir insanmış anladım. Evet gerçekten biz şimdi burada tanışmıştık. Ben hâlâ nasıl olup da birbirimizle «sen» diye konuştuğumuzu bilemiyorum.

Tolstunov'un uğradığı bir kaç sipere daha baktım. Evet oralarda askerler daha sakin daha neşeliydiler.

Biz kumandan ve siyasî işçiler, Almanların bu psikolojik saldırı bombardımanını asker daha bir tek silâh atmadan böyle püskürtüyorduk. Savaş böylece gelişiyordu.

Ama artık bu kadar koşma bana yetmez miydi?

Nehirden, ön hattan ormana doğru gittim. Ağaçların hemen yanında başımın üstünde şarapneller dağıldı. Koşarken yere yapıştım. Havada dağılan bu tip mermi parçaları öne doğru uçuyordu. Kalın bir çam titredi. Karlar döküldü ve kabuğunda taze beyaz izler belirdi. Kalbim biçimsiz bir şekilde atıyordu.

Sadık seyisim Sinçenko, bütün bu sırada ormanın kenarında beni izlemiş. Hemen Lisanka'yı getirdi.

Karargaha gitme zamanı çoktan gelmişti.

YİRMİÜÇ KASIM HAVA KARARIRKEN

1

Karargahta, makineli bölük kumandanı Zaev, bekliyordu. Şakağından akıp yanağından geçen kan çenesine süzülüyor, o bıkkınlıkla siliyor ve kanı köşeli yüzüne daha çok bulaştırıyordu. Yaradan fışkıran kan bir an sonra yine beliriyor ve kuruyanların üstünde yeni bir yol yapıyordu.

«Ne oldu Zaev, sana?»

«Hangi şeytan bilir miyim... Birşey deydi.»

«Sağlık merkezine git. Rahimov, yaralıları kiliseden taşımış mı?»

«Taşıyorlar Yoldaş Kombat. Sağlık merkezi ormanda, bekçinin kulubesine yerleşti.»

«Pek âlâ sen de oraya git Zaev.»

«Gitmiyeceğim.»

Bu söz ağzından dirençle ve kararlı çıkmıştı. Ona çıkıştım:

«Seni böyle askerlerin yanına gönderemem. Onları korkutmak mı istiyorsun. Git ve bir asker kılığına gir. Yıkan yaranı sardır, sonra konuşuruz. Sinçenko. Teğmen Zaev için iki sürahi su getir.»

Zaev, gülümseyerek çıktı. Ama öyle şeyler oldu ki o yarasını saramadı.

Alay Kumandanı Yurasov, beni telefona çağırdı:

«Momiş Uli sen misin? Düşman altıncı bölüğün bölgesinde Krasnaya Gora'da saldırıya geçmiş. Şu anda da hatları yarmış. Yardıma git! Karargah bölgesinde elinin altında kaç kişi var?»

Binbaşı Yurasov, iki savaşa katılmış, işbilir, sağlam sinirli bir adamdı. Şimdi de «Yardım et!» derken sakindi.

Krasnaya Gora köyü, Novlanska köyünden ikibuçuk kilometre sağdaydı. Elimin altında ne vardı? Karargah koruyucuları, bir kaç nöbetten çıkmış telefoncu ve mutfak takımı. Bunu ona bildirdim.

«Onları altıncı bölüğün yardımına gönder. Kuzeyden teğmen İslamkulov, kumandasında bir takımın da oraya gittiğini göz önünde tut. Birbirlerini vurmasınlar. Bunu onlara anlat. Buyruk uygulanınca da bana bildir.»

Rahimov'a mutfak takımı ile karargah yakınlarında bulunanları alarma geçirmesini buyurunca siperden çıktım. Ormanda artık gece bastırıyordu. Zaev, yıkanıyordu. Geniş çeneli ve

kaba çizgili yüzü ile sarkık kaşları temizdi ama onlardan damlayan su pembeydi.

«Zaev!»

Koşarak geldi. Islak yüzünden yine kan süzülüyordu. Zaev'i ikinci bölüğe kumandan atamayı düşünmüştüm ama Krasnaya Gora'ya yardımı o götürecekti.

Siperden telefoncu fırladı

«Yoldaş Kombat sizi telefondan istiyorlar.»

«Kim?»

«Alay kumandanı acele rica ediyor.»

Binbaşının sesi bu kez heyecanlıydı ve kekeliyerek konuşuyordu :

«Momiş-Uli sen misin? Bırak artık. Geç. Düşman yardığı yerden kamayı genişletiyor. Bir grup bu tarafa alay karargahına doğru davranışa geçti. Ben çekiliyorum. Bir başka, sayısı bilinmiyen bir güç de sana doğru dönmüş. Kanattan. Kanadı topla. Dayan. Sonra...»

Ses kesildi. Bağlantı koptu. Artık ölü olan ahizede ne uğultu ne de çatırdı vardı. Sessizlik...

Gereksiz hale gelen telefonu bıraktım ve sessizlik bir kez daha sinirlerimi kamçıladı. Sessiz olan sadece telefon değildi. Çevrede de herşey sessizleşmişti. Düşman bizim bölgede topçu ateşini kesmişti. Bu nedir? Saldırı anı. Piyadenin ikinci bölüğün savunma hattını yarışı mı? Hayır hat artık yarılmıştı.

2

Cephe artık yarılmıştı. Almanlar bu kıyıdan içeriye doğru ilerliyordu. Buraya doğru geliyorlardı. Siperlerle engellenmiş yoldan değil, onları siperlerinde ellerinde tüfekleri ile bekleyen yaşlı askerlerin bulunduğu yerden geliyorlardı.

Geldikleri yer yandan ve arkadandı. Savunmasız; cephe hattı olmayan yerden akıyorlardı.

Düşüncemde siperlerinin içinde hayrette kalan askerlerimi gördüm. Acele saatime baktım

Herşeyi söylemeden anlayan Rahimov, haritayı önüme serdi. Sonra dolu bakışlarını görüyor ama bir şey söylemeden başımı eğiyordum.

O fısıldadı :

«Krasnoya Gora bölgesinden mi?»

«Evet».

Haritaya bakıyor, saatin tıkırdısını duyuyor saniyelerin geçtiklerini duyuyordum. Artık haritaya daha çok bakmamam, bir şeyler yapmam gerekiyordu. Ancak kendimi daha çok haritanın üstünde kalmaya zorluyordum. Bu dakikayı yaşayabilseydiniz neler duyduğumu anlardınız. Kumandan olarak karar verinem için bana sadece bir dakika tanınmıştı.

Evet orada Novlanska? Evet köyü bırakayım. Ama o zaman onun için o derece gerekli yolu alacak ve kamyonlarına dolduracağı askerlerini alayın yan kanadına yönetecek...

Kendin için «Evet gerekli, çekilmeliyim.» kararını vermek kolay değil. Ama aksini yaparsam bu kez kendi taburumu koruyamıyacağım. Ama ya korursam... Yol kimin olacak bakalım göreceğiz.

Harita üzerinde. Ama şimdilik sadece harita üzerinde yeni bir hat belirdi. Çayırdan geçerek gelen Almanların önünü kesiyordu. Rahimov'a kararımı bildirdim. Ağır silâhları ormanın sonuna aktarmalarını buyurdum. Yeni savunma hattı ile ilgili bir kaç buyruk daha verip siperden fırladım.

«Sinçenko.»

«Buradayım.»

«Atı. Rahimov'un kini de ver. Zaev için. Zaev, sen de arkamdan gel.»

Yine aynı çayırdan bu sefer sakinleşmiş bulunan ikinci bölüğe doğru koşuyorduk. Gökyüzünün yarısı temizlemişti. Gözlerimize batan güneş doluyordu.

3

Üstüne iyice kapanmış Lisanka'yı sürüyordum. Birdenbire başımın üstünde kırmızı ateş böcekleri uçuşmaya başladı. Bir saniye kadar üzengilere basarak yükselip baktım. Ve Almanları gördüm. Bizim geçtiğimiz yerin bir kilometre kadar uzağında, zincir halinde birbirlerinden bir kaç adım aralıklarla yürüyorlardı. Yeşilimtrak üniformaları ve kepleri şimdi karın üstünde siyah duruyordu. Yürürken de makinelileri ile binlerce mermi saçıyorlardı.

İyi bir hayvan olan atım ise koşuyor, koşuyordu.

Kumanda noktasının önünde Galiulin bir makineliyi sırtlıyordu. Bağlantı erlerinden biri taburun yan kanadının bulunduğu nehre doğru koşuyordu. Demek Rahimov, burayı, bulup yeni görevi bildirmişti.

Bozjanov, makinelileri göndermek içinde dışarıya çıkmıştı. Yanında bağlantı eri ufak tefek Muradov ile uzun boylu Belvinski duruyordu. Muradov, üşüyormuş gibi ayaklarını yere vuruyordu.

Önlerine geldiğim zaman buyurdum

«Bozjanov makinelilerle birlikte gideceksin. Görevini yinele.»

«Ölecek ama...» dedi. Boğuk bir sesi vardı. Konuşmasını kestim

«Yaşayacağız. Ateş hattının yaşaması gerekli. Dayanmamız gerekli, kanadı toplayıncaya kadar anladı mı?»

«Başüstüne Yoldaş Kombat ateş hattının yaşaması gerekli.»
«Çukurdan sıyrıl. Soğukkanlı davran. Bekle, Yaklaştıkları zaman vur.»

Makinelilerle, mermileri yüklenmiş Murin, Dobyakov ve Bloha'ya baktım.

«Koşun. Bu ahlâksızları yatmaya mecbur edin arkadaşlar. Zaev arkamdan; Sinçenko ardımdan.»

Yanıma Muradov yaklaştı. Kırgın bir sesle
«Ya biz Yoldaş Kombat?» diye sordu.
«Siyasi yöneticiyle birlikte gidin.»

Nehirle köy arasında boş olan sahada Novlanska'ya taburun kanadına doğru koşuyorduk. Bağlantı erleri daha buraya gelmemişlerdi. Ancak yan siperlerden askerler çıkmışlardı. Bazıları siperlerin ağızlarına çömelmiş haber bekliyorlardı. Yerden sadece başları görülüyordu. Bir kısmı da gruplar halinde toplanmışlardı. Yukarda yürüyen Almanlar buradan gözükmüyor ama herkes o yana bakıyordu. Orada mavzerlerin takırtıları işitiliyor, rasgele atılan kurşunların ışıkları görülüyordu.

Batan güneşin kızıl yuvarlağı yan ışıklar gönderiyordu.

Takım kumandanı genç teğmen Burnasev, silah seslerinin duyulduğu yere doğru bir kaç adım atmış şaşkın ve bitkin duruyordu. Savaşta bu hemen anlaşılır. Sararmış parmakları tabancasını kavramış ama eli aşağıya düşmüştü. Beklenmedik olaydan şaşırmış ne yapacağını ne buyruk vereceğini bilmiyordu. O soğukkanlılığını belki sadece bir dakika için kaybetmişti. Ama bu bir dakika herşeyin sonu olabilirdi. O an en kritik andı. Bu anda askerler kumandanlarını kaybetmişlerdi. Mangalar ve onların kumandanlarını göremiyordum. Kesinlikle buradaydılar. Ama hiç biri ortalıkta yoktu ve hiç bir davranış göze çarpmıyordu. Sanırım bu kumandanlar da diğer grupların arasına karışmışlardı.

Ordunun bel kemiği olan disiplinin tümüyle kırılmış ol-

duğunu ilk anda şaşkınlıkla görüyordum. Birden herşeyi anladım: Taburlar böylece yok oluyordu.

Daha kimse kaçmamıştı. Ancak bir kızılordu eri bakışları, yukardan giden mermi alevlerinde yavaş, yavaş nehre doğru çekiliyordu. Şimdilik ağır... Ama o koşmaya başlarsa ardından hepsi gitmeyecek miydi?

Ve birden kararlı bir el, kesin bir jestle ona doğru uzandı. Hayret... Kim burada buyruk veren... Kim bu kararlı elini kaldıran. Uzaktan Tolstunov'u tanıdım. Derin bir nefes aldım. Şimdi deminki düşüncelerimi ansıyorum: İyi o orada.

Aynı anda da bir haykırış duydum :

«Nereye? Nasıl kaçıldığını gösteririm ben sana. Seni kurşuna dizeceğim. Korkak. Buyruk almadan bir adım daha atmayacaksın.»

Bunu bölüğün ufak tefek, sivri burunlu parti organizatörü Bukaev bağırıyordu. Silâhı elinde ateşe hazırdı.

Ve ancak o zaman çeşitli yerlerde bir kaç davranış belirdi. Ortada duran Tolstunov, sanki onlara sessizce kararını bildirmişti. Bunlar benim taburumun insanları değildi. Bakışlarım onlara alışık değildi. Ancak ben şimdi sıtmaya tutulmuş bu insanları toplayıp tuttuklarını ve birleştirdiklerini görüyordum.

Hemen o sırada aklıma gelmedi. Ama başka zamanlarda başka koşullar altında ben bu birleştirici şeyin varlığını duydum. O, «Parti» idi.

Atımı ileriye sürdüm ve bağırdım

«Burnaşev! Burada buyruğu senin yerine kim veriyor? Neden burada erimiş kalmışsın. Mangaların kumandanları nerede?»

Burnaşev, birden kendini topladı ve kızardı. Böyle şaşırdığı için, şimdi utanıyordu :

«Manga kumandanları yanıma.»

Atımı yüksekçe bir yere sürdüm ve kesin buyruğumu bildirdim :

«Köy düşmana bırakılarak, kanat toplanacak.» Sonra ekledim :

«Birinci manga kumandanı. Askerlerini götür. Herkes numarasına göre yerini alsın. Birinci mangayı ben; ikincisini Tolstunov götürecek. Üçüncüyü Burnaşev. Zaev, sen bölüğün kumandasını al. Öteki mangayı götür. Bize erişeceksiniz. Köprüyü uçur ondan sonra gel.»

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

«Tolstunov, manganın yanına...»

«Yoldaş Kombat ben şey diye düşünüyordum...»

«Düşünecek bir şey yok... Benle aranda elli metre bırak. Geri kalma. Bir araya yığılmayın. Birinci manga arkamdan koşar adım.»

Dirseklerimi kısarak, bütün hızımla, ufak yokuşları tırmanıp, köyün karanlık yerlerini yakan mermilerin altından, çayırdan ormana doğru koşmaya başladım. Ardımdan patırtılı ayak sesleri geliyordu: Manga koşuyordu.

4

Yarı yolda yine Almanları gördüm. Oho, ne kadar yaklaşmışlardı. Karda yürüyen siyah şekilleri ne kadar büyümüştü. Onları özengiden gördüğüm andan bu yana geçen beş altı dakikada aradaki uzaklık yarım kilometreye inmişti. Hızlı yürüyorlar. Dakikada yüz metre. Bizim daha koşmamız gerekli yer var... Koşacağız. Ormanın sonu uzak görünüyor. Sanki dünyanın sonunda. İlk ağaçlara kadar aşağı yukarı beşyüz metre var.

Adımlarımı hızlandırdım.

Alman zincirinden bizi gördüler. Kırmızı takırtılar önümüzde yada ardımızda kesişiyor, havayı yarıyor başımızın üstünden uçuşuyor yada ayaklarımızın diplerinde sönüyorlardı.

Almanlar, nişan almadan, mermilerini esirgemeden, yü-

rürken gelişi güzel ateş ediyorlardı. Arkamda biri düştü. Kalbi burkan ince bir ses işitildi :

«Arkadaşlar...»

Bir an bakıp, haykırdım :

«Bırakın geriden gelenler onu kaldırır.»

Almanlar, izlemenin iç güdüsüne uyarak -Oho Rus kaçıyor diye- adımlarını hızlandırdılar. Ama işte orman. Yüz adım ötede. Ve bir sıkıntı içimi doldurdu: Boğuluyorum. Şimdi yolun ortasında zorlanıyorum. Ardımda nefes almalar ve patırtılar çoğalıyor. Daha çok daha çok... Erler bana yetişiyor. Bir araya kümeleniyorlar. Aksini söylemiştim. Bura karşın onlar bir araya toplanıyorlar. Böylece düşmanın gözü önünde mavzerinin kurşunları için tam bir hedef oluyorlar? Bu insanın kulaklarını yırtan yaralının haykırışı altında, bir eğitim koşusu değil.

Olabildiği kadar derin bir nefes aldım

«Manga dur!»

Anlıyabiliyor musunuz. Bu bir andı. Bu biricik kelime. «Dur.» İşte bu küçücük kelimede yoğunlaşır bütün geleceğin öyküsü. Panfilov taburunun tarihi bu ufacık kelimede yatar.

Burada görev borcu başlar. Bilincini kullan ve herşeyi acımasız yerine getir.

«Durdur.» Evet bunu yapmam gerekiyordu. Biz de korkuyu yenmek için yapılan herşeyde bu vardı. Askerin ikinci varlığında buyruk yatıyordu. Korkağın kurşuna dizilmesinde. Seredaya gece saldırısında, Almanların dönüp vurulduğu yerde, bu vardı. Oralarda korku yenilmişti.

Ya erler durmasaydılar. Ya hızlandıkları gibi ormana dalsaydılar? O zaman tabur kumandanı Momiş-Uli için yaşamak yoktu. Ordunun yasası budur. Erlerin şerefsizce kaçışından şerefsiz kumandan sorumludur.

Küme halinde nefes nefese olan erler yanımda duruyorlardı.

«Manga kumandanı.»

«Buyur!»

«Buraya yat, Ateş et, Sağ yandakiler.»

«Buyur.»

«Buraya yat. Ateş et. Onun yanında kim?»

«Ben!»

«Buraya yat. Ateş et. Dağılın. Arayı beş metre açın. Nereye yatıyorsun. Daha öteye kaç. Şuraya. Ateş et»

5

Bir hata yaptım. Ateş etmeden yatmamız gerekiyordu. Hazırlanıp bekleyelim. Nişan alalım. Bir an kalbimizin çarpıntısı dursun ve sonra toptan bir buyrukla ateşe geçelim.

Erler ateş ediyordu. Akıllarına estiği gibi atıyorlardı. Heyecanla yanlış ateş ediyorlardı. Almanlar yığınlar dolusu mermi saçarak yürüyorlardı. Bize doğru seyrek, sıramıza doğru geliyor ve hiç biri düşmüyordu. Akşam güneşi görülmemiş bir şekilde ışık saçıyordu. Almanlar artık siyah şekiller halinde görülmüyor açıkça seçiliyorlardı. Güneş renklerini değiştirmişti. Yeşilimtırak miğferlerin altında sakalsız yüzler ağarıyordu. Bazılarının ise gözleri parlıyordu. Ama neden, neden onlar düşmüyorlardı?

Ancak şimdi anladım. Aslında Almanlar daha oldukça uzak taydılar. Aramızda üç - dörtyüz metre vardı. Biz ise heyecandan ateş ediyorduk. Ölçeklerle çizgiyi yüz metreye koyarak.

Seyrek atışları bastıran bir sesle bağırdım

«Ölçekleri ikibuçuğa koy.»

Çayırda bizim izlerimizden Tolstunov'un mangası koşuyordu. Novlanskanın evlerinin ardından üçüncüsü de göründü.

Köyden yüklenmiş arabalar hızla çıktılar. Seyisler durmadan atları kamçılıyordu.

Almanlar yürüyorlardı. Zincirlerinden biri düştü, ardından bir başkası... Ama bizde de bir inleme başladı... Düşmanın diğer ucu evlerin ardında kayboldu. Düşman artık Novlanska'da. Köyü teslim ettik.

Ötekiler yürüyor, yürüyorlardı. Şimdi kumandanları «koş» buyruğunu verecek. Gözle aramızdaki uzaklığı ölçtüm. Bizi ezecekler. Eh, bunu bir duyabilseniz. Bu öyle bir duygu ki insanın kalbini sıkıyor ve miğdesini bulandırıyor: Ezecekler seni... Makineliler neredesiniz? Bozjanov, Murin, Bloha makineliler nerede?

Yanımda biri bağırıp, sızlanmaya başladı

«Anacığım... Ben bittim. Ölüyorum... Ölü...»

Acı ses sinirleri geriyor, erkekliği yok ediyordu.

Herkes ayni şeyi düşünüyordu: Şimdi aynı bana olacak. Şimdi bana da bir mermi rastlayacak ve benim de vücudumdan kan fışkıracak bende can çekişirken haykıracağım. «Herkes» dedim. Evet ben de... Bu korkunç inlemelerden ben de ürperiyodum. Karnımdan boğazıma doğru soğuk bir buz yumrusu yükseliyordu. Öyle bir şekilde insanı sarıyordu ki güç ve irade yok oluyordu.

Sesin geldiği tarafa baktım. Yaralı karlara uzanmış, kalpaksız başı titriyor yüzüne taze kan yayılıyordu. Gözleri ne kadar da korkunç... Akları dışarıya doğru fırlamışlardı.

Yanımda da biri yere yatmış, yüzünü karlara gömmüş elleri ile başını sıkmış duruyor. Sanki bir şey görmek ve işitmek istemiyor. Ölmüş mü acaba? Hayır elleri titriyor... Yanında tüfeği duruyor. Kim bu? Benim hemşehrim bir Kazak. Acilbaev. Sapasağlam ama korkmuş. Hain... Ama biraz önce ben de böyle yüzümü karlara gömmek yere yapışmak istemiştim. Ondan sonra ne olursa olsun...

Yanına yaklaştım

«Acilbaev.»

İrkildi ve grileşmiş yüzünü kardan kaldırdı.

«Hain ateş et.»

Tüfeğini kaptı omuzuna dayadı ve hemen ateş etti:

«Daha sakin» dedim. Hedefi gör ve öyle ateş et.»

Acilbaev, bana baktı. Bakışları hâlâ ürkek, ama akıllıcaydı. Yavaşça fısıldadı

«Peki Aksakal. Dikkatli ateş edeceğim.»

Almanlar yürüyorlardı... Kendilerinden güvenliydiler. Yürürken mavzerleri ile ateş ediyorlardı. Sanki, ellerinde bize kadar uzanan, ateşten çubuklar vardı. Aralıksız uçan mermiler böyle görünüyordu.

Anladım Almanlar bizi körletip sağırlaştırmaya çalışıyorlardı. Kimse başını kaldırmasın, kimse soğukkanlılığını bulamasın. Bozjanov nerdesin? Makineli nerede? Neden susuyor?

Yaralı ise durmadan bağırıyordu. Yanına koştum. Yakından gördüm, kanla bulanmış yüzü ve elleri kıpkırmızıydı.

«Yat, sus.»

«Ölüyorum.»

«Sus bir bez ısır. Kaputunu ısır. Ağrıyor biliyorum. Ama sus.»

Ve o namuslu asker sustu.

İşte en sonunda makinelilerin şarkısı duyuldu. Uzun bir sıra: Tak, tata, ta, ta, ta, tak, tak, tak,... Oho Bozjanov, onları ne kadar yanına bırakmış. Son ana kadar kendini ele vermeden durabilmiş. Onun için makineli şimdi onları biçiyor. Görünmeden yakından ölüm saçıyordu.

İlk mermiler Alman zincirinin merkezini kopardı. Oh! Nasıl da karışmaya başladılar orada. İlk kez düşman çığlıkları duydum. Bundan sonra bir çok kez tanık oldum ki bu Almanların özelliği. Her engelde yada başarısızlıkta yaralılar avazları çıktığı kadar bağırıp haykırarak yardım istiyorlar. Bizimkiler ise hemen hemen hiç böyle davranmazlar.

Aynı anda karşımızda iyi eğitim görmüş ve etkili bir güç belirdi. Yabancı bir kumanda sesi duyuldu. Ve Alman zinciri

bizden yana makineliden zarar görmeyecek bir şekilde yere yattı

«E, şimdi nefes alabiliriz.»

Bir dakika sonra sürünerek Tolstunov geldi.»

«Ne dersin Yoldaş Kombat saldıralım mı?»

Başımı «hayır» anlamında salladım. Hafif oyalayıcı kitaplarda böyle yazar. Bu çok kolay, çok yalın: «Saldırın... Ura! Almanlar kaçar.» Ama savaşta bu öyle değil.

Ama bu gece «Ura» sesleri yine yayıldı. Bu dünyada sadece benim taburum yok, savaşı yalnızca ben yönetmiyorum. «Ura» bizim de, Almanların da beklemedikleri yandan geldi.

6

Ormanın çıkıntısından, yatmış Almanların ardından koşarak bir grup asker çıktı.

Batan güneşin ışıklarında, Kızılordu askerlerini gördük. Bizim kalpaklarımız, bizim kaputlarımız, bizim öne doğru uzanmış süngülerimiz O kadar çok değillerdi. Kırk elli kişi kadar vardılar. Hemen anladım. Bu teğmen İslamkulov'un takımıydı. Yarma noktasından bir başka yerden çıkmıştı.

Yandan ve arkadan vuruşun ne olduğunu anlamak bize değil Almanlara düşüyordu. Ancak sakın şüphelenmeyin, onlar da kanadın büzülme davranışının ne demek olduğunu biliyorlardı. Zincirin sonu kalktı, karşıdan gelenlere karşılık verdi ve koşarak kavis şeklinde çekilmeye başladılar.

Tolstunov, heyecanla bağırdı

«Yoldaş Kombat.»

Başımla «evet» işareti verdim. «Evet.» Sonra haykırdım: «Bütün takıma zincirleme ilet. Saldırıya hazır ol.»

Kendi sesimi tanıyamadım. Boğuk ve titrekti. Sözler erden ere gidiyordu; «Saldırıya hazır ol.» Herkesin kalbi şiddetle çarpmaya başladı.

Ormanı yanından askerler koşuyordu. Karşımızda onların hareketlerini görüyor ve bize zayıflıyarak gelen seslerini işitiyorduk: «Ura, a-a-a.» Almanlar toparlanmaya çalışıyorlardı. Bizim karşımızdaki Alman sırası seyreldi. Ama azaldıkları yere arkadan getirdikleri iki makineliyi yerleştirmişlerdi. Biri ateş etmeye başladı. Kafalarımızın üstünde hiç te hoş olmayan vızıltılar sıklaştı.

Öte yanda ise ateş durmuştu. Asker yatmış tüfeklerini sıkmış bekliyordu. Son anı bekliyorlardı. Askere alındıklarından beri düşündükleri son andı. Saldırı emrini bekliyorlardı.

Bu düzensiz ateş karşısında bir an şaşırdım. Hayır böyle olmamalıydı. Böyle olmamalıydı. Ancak artık hataları onarmak için zaman yoktu. Daha acele davranmalıydık. Düşman henüz şaşkındı.

Haykırdım

«Burnaşev.»

Takım kumandanı Burnaşev, bir an önce kıyıda şaşkınlıktan utanıp kızaran genç kumandan, benden elli metre kadar ötede yatıyordu. Beni duyduğunu göstermek için iki elini kaldırıp indirdi.

«Burnaşev, kaldır.»

Saniye geçti. Ordunun kitle halindeki kahramanlıklarını okumuş yada duymuşsunuzdur. Bu doğrudur. Yalan değil. Ancak unutmayın Kütle kahramanlığı yoktur. Önder olmazsa, ilk atılan olmazsa kütle kahramanlığı olmaz. Askeri saldırıya kaldırmak kolay değildir. İlk çıkan kimse olmazsa, ötekileri çekip sürükleyecek kimse bulunmazsa asker kalkmaz.

Burnaşev doğruldu. Batan güneşin altında her yanı gerilmiş ve ileriye doğru yönelmiş silüeti belirdi. Önünde, omuz hizasında süngüsünün çizgisi pırıldıyordu. Birisinin tüfeğini kapmıştı. Açık ağzı oynuyordu. Aldığı buyruğu yerine getirmek için yerden kopmuştu. Bu buyruk sadece benim de-

ğil vatanın da buyruğuydu. Burnaşev'in haykıran sesi bütün düzlükte duyuldu:

«Vatan için. İleri.»

Bundan öncede gazetelerde, kitaplarda saldırı anlatımları görmüştüm. Her zaman röportajlarda asker bu sözlerle saldırıya kalkmıştır. Ama gazete sutunlarında bu çok kolay görünür. Düşünüyordum: Bizim sıramız geldiği zaman süngüye davranmamız gerektiği zaman herşey gazetelerde yazıldığı gibi olmuyor. Birazdan bir başka buyruk kopacak. Daha güçlü daha kindar: «Vur.» Bu anda insanı yere bağlayan binlerce bağı koparmak için Burnaşev, bir kere daha haykırdı ve ileri atıldı:

«Vatan için. İleri.»

Ve birden ses kesildi. Sanki ayağının önünde bir tel varmışta ona takılmış gibi, hızlandığı anda devrildi. Bana öyle geldi ki şimdi yerinden yine fırlayacak, koşmayı sürdürecek. Süngüsü önde olacak ve ardında ötekiler düşmana doğru gidecek.

Ancak o elleri apaçık yatıyor ve kalkmıyordu. Hepsi ona bakıyorlardı. Karların üstüne yayılmış va daha ilk adımda yere serilmiş, vurulmuş teğmenlerine bakıyor, bir şeyler bekliyorlardı.

Yine gergin geçen bir saniye. Sıra kalkmadı.

Yine biri fırladı, ayni kelimeler duyuldu:

«Vatan için. İleri.»

Ses olduğundan çok daha yüksek, yabancı şiveliydi. Ufak tefek vucuduyla er Bukaev'i tanıdım.

O da daha birkaç adım atar atmaz yığıldı. Göğsünden yada başından vurulmuştu. Sanki onu da Teğmen Burnaşev gibi bir orak biçmişti, ayakları yerden kesilmiş sonra düşmüştü.

Vucudum gerildi... Ellerim yumuşak karı kazmaya başladı. Yine bir saniye geçti. Sıra kalkmadı.

Karşımızda artık iki makineli çalışıyordu. Namluların-

dan çıkan alevler alaca karanlıkta çok iyi görünüyordu. Onlar hedefi aydınlatıyordu. Yanında diz çökmüş, yarı yarıya bir çukurun içine saklanmış, çekilen Almanları koruyan ve bizim savaşa atılmamızı engelleyen askerleri görüyordum.

Arkadaşlarımız, bu kırk elli kişi arkadan vuruş için bir yer bulmayı becermişler, onlara doğru yaklaşıyorlardı. Ancak Almanlar da artık o yana da dönmüş ateş ediyorlardı. Biz ise daha önce olduğu gibi yere mıhlanmış yatıyor ve bu bir avuç kahraman insanı ölüme bırakıyorduk.

Hepimiz benim gibiydi. İyice gerilmiş, kopup fırlamaya hazır, ama bunu yapamıyan insanlardık.

Birden anladım ki herkesin bakışları bana dikilmişti. Bana; kumandana, Taburun amirine bakıyorlardı. Sanki savaşın kilit noktası bendim. Yanda dikkat kesilmiş yatmama karşın herkesin beni süzdüğünü, tabur komutanının ne yapacağını, ne söyleyeceğini anlamaya çalıştıklarını biliyordum. Akılsızlık ettiğimi bilmeme karşılık fırlamak ve ötekilere de geçeceğini umduğum bir örnek yaratmak için davrandım.

Aynı anda Tosltunov, bütün gücüyle omuzlarımdan beni karlara bastırdı. Ardından da sıkı bir Rus küfürü savurdu

«Aptal olma. Böyle bir şey yapamazsın Kombat. Ben.

Kaba ama hoş bir yüzü bir anda değişti. Yüz adeleleri gerildi ve taşlaştı. O kalkmak istedi, bu kere ben onun omuzlarına yapıştım.

Hayır Tolstunov'u da kaybetmek istemiyordum. Artık toparlanmış, yeniden tabur komutanı olmuştum. Önceki duygum çok daha güçlendi: Göz uçları ile bana bakıyorlardı. Askerler kesinlikle anlamışlardı: Kumandan kalkmak istedi, kalktı da ama siyasi yönetici onu bırakmadı. O da kalkmadı. Savaşta kumandanların içine dolan altıncı duygu bana fısıldadı: «Benim tamamlanmayan fırlayışım askeri utandırmıştı. Tabur kumandanı kalkmaya kalkıştı. Niye? Çünkü biz kalkamıyoruz.

Kumandan savaş sırasında bilmelidir ki, onun her davranışı, her sözü herkes tarafından izlenir. Herkesi etkiler. Ku-

mandanı bilmelidir ki, savaşı yönetmek sadece ateşi yönetmek. askeri davranışa geçirmek değil, ruhları da yönetmektir.

Aklımı toparlamıştım. Bir bölüğü süngü savaşına kaldırmak tabur kumandanın görevi değildi. Bize herşeyi öğreten Panfilov'un deyişlerini ansıdım: Piyadenin göğsü ile savaşılamaz. Askeri koru. Onu davranış ve ateşle koru.

Size uzun ve ayrıntılı anlatıyorum, ama bunlar orada bir kaç saniye içinde olup bitti. Bu bir kaç saniye içinde ben de ötekiler gibi savaşmayı öğreniyordum. Hem kendimizden hem de düşmandan öğreniyordum.

Haykırdım:

«Makineliler aralıksız ateş. Hafif makineliler uzun süreli ateş. Bunları yere çivileyin.»

Erler anladılar. Şimdi Almanların kafaları üzerinde bizim mermilerimiz vınlıyordu. Bir hafif makinelimiz vardı. Burnaşev'e «Kaldır» buyruğu verdiğim sırada o da susmuştu. Şimdi arkasındaki er ona aceleyle yeni şerit yerleştiriyordu. Tolstunov, hızla ona doğru emekledi. Erler heyecanla ateş ediyorlardı. İşte o da çalıştı.

Aha, Alman makinecileri yere yattılar ve ağırlaştılar. Silah tamburunun arkasına saklandılar. Hah, orada birine raslattık. Bir makineli durdu. Sivri alev kesildi. Belki, belki... Şerit mi değiştiriyor. Hayır ateş altında bu o kadar kolay değil. E... Şimdi buyruk verme anını kolluyorum. Ama başaramadım. Sıranın üzerinde Tolstunov'un kuvvetli erkek sesi yankılandı:

«Komunarlar!»

Bu haykırış sadece komünistlere değil herkese sesleniyordu. Birden Tolstunov'un makineliyi göğsüne dayamış koştuğunu gördük. Hem ateş ediyor hem de bağırıyordu. Üçüncü olarak o kuvvetli ve vahşi haykırış düzlüğe yayıldı:

«Vatan için Ura-a-a-a.»

Tolstunov'un haykırışı diğer haykırışlarla boğuldu. Erler

fırlıyordu. Acımasız görünüşleri, kinden eğilmiş yüzleri ile düşmana saldırıyor, Tolstunov'u geçiyorlardı.

Tolstunov'un mermileri biten makineliyi sıcak namlusundan kavramış sopa gibi salladığını gördüm.

Almanlar bizle süngü savaşına girmediler. Sıraları karıştı. Kaçıyorlardı.

Düşmanı kovalamaya başladık. Yetişebildiklerimizi öldürüyorduk. Biz ikinci bölük ve ardımızdan saldırıya kalkan Teğmen İslamkulov'un takımı ayrı yanlardan Novlanska'ya girdik.

BİZ BURADAYIZ

1

Askerin ardından köye yollandım. Ateş ediyor, şuraya buraya koşuyorlardı. Kızıl erler, çekilmekte geç kalan Almanlardan köyü arındırıyorlardı.

Beni görmeden, yanımdan, elinde makinelisi ile sıska Acilbaev sanki uçtu. Kaputunun etekleri kemerine sokulmuş şapkasının bağları çözülmüş, kulakları açılmış, köpek yavrusu gibi sallanıyordu.

Acilbaev, nefes nefese kendisi gibi bir Kazak olan arkadaşının yanına koştu ve parmağı ile bir yeri gösterdi:

«Orada bir Alman var... Şeytan alası ateş ediyor Gidelim...»

Onlar koşuştular. Acilbaev, dümdüz koşuyordu. Kızmış otomatiğini atışa hazır tutuyordu. Arkadaşı ise ondan uzaklaşmaya başlıyordu.

Birden hızlandığı gibi durdu. Dönüp arkadaşına bağırdı:

«Hey Monarbek, Almanca nasıl deniyordu bu be. (Hult) muydu?»

Gülmeye başladım. Bir kaç gün önce tabura bir buyruk gelmişti. Herkes bir kaç kelime Almanca öğrenecekti. «Dur», «Teslim ol» «Arkamdan yürü» «Kıpırdama» v.b. gibi Bunları öğrenip, öğrenmediklerini denemeye vakit olmamıştı.

Arkadaşı da durdu. Aralarında Kazakça konuşuyorlardı:

«Ne dedin?»

«Hult, değil miydi?»

«Doğru.»

İki asker yine koşmaya başladılar. Ben düzeltmek için ardlarından yırtınıyordum:

«Öyle değil. Acilbaev: Halt.»

Acil bakındı. Tabur kumandanını gördü ve koşmasını sürdürdü. Şapkasının uçları sallanıyordu. Ben yine gülmeye başladım.

Yürüyor ve tutulamayan bu kahkahalara şaşırıyordum. Bu bir sinir tutmasıydı.

«Ne o Baurdcan. Neden gülüyordun?»

Kimdi bu? Çoktan kimse bana ismimle seslenmemişti. Teğmen Muhammedkul İslamkulov, gülümseyerek bana yaklaşıyordu. Ona doğru yürüdüm. Selâm verdi:

«Yoldaş Kıdemli Teğmen. Durum gereğince takımımla beraber buyruğundayım. Takım kumandanı Teğmen İslamkulov.»

İki elimle onun eline sarılıp sessizce sıktım.

Çok önceden Alma-Ata'dan tanışıyorduk. İslamkulov, orada gazetecilik yapıyordu. «Sosialist Kazakistan» gazetesinin muhabiriydi. Şimdi ona savaşa kadar duymadığım derecede sevgi ve içtenlikle bakıyordum.

Hayranlık duyduğum bronz rengi, uzun bir boyu ve güler yüzü vardı.

Burada en önemli anda o hakiki bir askerdi. Cesur ve

kurnaz. Yaptığı iş kolay değildi. Düşmanın arkasına saklı süzülmek ve tam anında, ardından saldırmak. Herkesin yapabileceği iş değildi.

Ona:

«Takımını düzenle. Sonra karargaha yanıma gel. Orada konuşuruz.» dedim.

Savaş duruldu. Kurtulan Almanlar karşı kıyıya geçtiler. Bellerine, göğüslerine kadar buz gibi suya dalmışlardı. Ötekiler, nehirden uzak olanlar Krasnaya Gora'ya doğru kaçtılar. Bu yönde kaçanlara askerler yetişiyordu. Karanlıkta patlayan tüfeklerin ateşleri görünüyor. Orada tek tük karşı koyan Almanlar vardı.

2

Birden nehrin arkasından büyük Alman grubunun çekilği yerden işaret roketleri yükseldi. Kıyılar aydınlandı. Sadece sularda ateşlerin yanıp sönüşü yankılandı.

İki yeşil, bir turuncu, bir beyaz, sonra yine iki yeşil. Karanlık. Ara. Sonra yeniden ayni şekilde yine yedi ışık.

Almanlar birşey bildiriyorlardı. Acaba ne?

Yardım mı istiyorlar, yoksa yeni bir saldırmanın işareti mi veriliyordu?

Değişik yerlerden cevap ışıkları yükseldi. Ateş yılanlarının kesiştiği karanlık göğü bakışlarımla taradım. Oho, şeytan götürsün düşman nereye kadar sokulmuş. Düşmanın ağzındaydık.

Roketler. ışıklara Svetski, Jitaha ve ötede başka köylerden cevap verdiler. Bu köyler nehrin dibinde bizim siperlerimizin karşısındaydılar. İki kilometrelik bir yeri onlara biz bırakmıştık. Orada açık bir cephe duruyordu. Nehrin kıyısın-

da da akıntı yönünde Krasnaya Gora'dan roket atılıyordu. Biraz daha yukardan gündüz alay karargahının bulunduğu Novoşçurino'dan da roketler yükseliyor, çevremizde bir çember beliriyordu. Emelyanova'dan ve Lazerevo'dan... Sonra siyah bir bölge... Sonra yine ateş dalgası. Gökyüzü sakindi Aradaki siyahlık çok dardı. Arkamda Krasnaya Gora vardı. Oraya bakıp ne yapacağımı şaşırıyordum. Roketler galiba Sipunovo köyünden de yükseliyordu. Ne oluyordu. Orda Yüzbaşı Şilov'un taburu ve onun arkası yok muydu..?

Roketler kıvılcımlanıp dağılıyor ve kayboluyorlardı... Birden her yer karanlık oldu.

Hayır orası Sipunovo değil. Eğer yarmanın karakteri ve derinliği hesaplanırsa düşmanın oraya kadar ulaşmaması gerekir. Almanlar sanırım şaşırtmaca yapıyorlardı. Geriye sarkıtılmış bir roket atıcı bizi korkutuyordu. Karargahla bağlantı kurmam gerekliydi. Yüzbaşı Şilov'la ilişki sağlamalıyım. Bana bu ardından gelen ışıkların anlamını bildirmeliydi. Gözcü çıkarınam gerekliydi. Bir şeyler yapmalıydım. Rahimov sen söyle bakalım nedir bu? Ne oluyor böyle sanki bir sihirbaz ışıkları parlıyor Sipunovo'da.

Çok darda kalmıştım... Hemen hemen Novlanska'da kesişen bütün yollar düşmandan alınmıştı. Ama o değişik yönlerde kamyonlarını gönderir yada bir büyük indirme yaparsa herşey birden bire değişebilirdi. O zaman bizi geriden vururlardı. O zaman saldırının sarhoşluğuna kapılmış askerimi hiç bir şey kurtaramazdı.

Zaev'i buldum. Ona köyden çıkmasını ve çayır boyunca saldırıya geçtiğimiz noktada siper almasını buyurdum. Sonra karargaha yollandım.

Ormanın sonunda, benim gizli sekiz topum karargâhın biraz ilerisinde duruyordu.

Onları verdiğim buyruk gereğince buraya taşımışlardı. Koyu namluları Novlanska'ya giden yola bakıyordu. Kumandanı çağırttım:

«Yolu kontrol altına aldın mı?»

«Evet Yoldaş Kombat.»

«Eğer Almanlar gelirse Novlanska'ya bırak.»

«Bırakayım mı?»

«Evet. Köyü görüyor musun?»

Önümüzde yediyüz metre kadar ilerde, köyün geniş yolu, evlerin siyah çizgileri duruyordu. Askerler manga ve takımlarını aramak için bağırarak oradan çekiliyorlardı.

«Görüyorum.»

«Yolun uzunluğuna göre düzenlen. Bırak düşman girsin. O zaman onu düz atışla vuracağız.»

«Başüstüne, Yoldaş Kombat.»

Uzakta yine roketler parladı. İlerde Novaşçurinovo'da Onlara cevap olarak da ve bütün çevrede, yine, ormandan uzakta Sipunovo'nun bulunduğu yönde ışıklar kesiştiler.

Ne oluyor acaba? Karargaha daha çabuk gitmem gerekiyordu.

3

Karagah siperine girdiğim zaman herkes ayağa kalktı. Ötekilerin arasında İslamkulov'u da seçtim.

Lambadan uzak, köşede gözlerini yere dikmiş, yanında olan hiç bir şeyi anlamayan biri oturuyordu. Hepimiz gibi kalpaklı değildi, suvari işareti olan kırmızı şeritli bir kasket giymişti.

«Yüzbaşı Şilov! Siz misiniz?»

Masanın kenarına tutunarak kalktı. Elini kasketinin siperliğine götürdü.

İlk intibaımı hatırlıyorum. Nasıl da acısı var, ama onu

nasıl belli etmemeye çalışıyor. Nesi var? Yaralı mı? Neden burada?

«Neniz var Yüzbaşım?»

Cevap vermedi. Yeniden sordum:

«Neniz var? Taburunuza ne oluyor?»

«Taburum...» Ağzının kenarları bir kaç defa tikle büzüldü. Yutkundu sonra konuştu: «Tabur yenildi!»

Gözleri soru dolu bana bakıyordu. Göz bebeklerini gördüm... Masaya dayanmış bakışlarını indirmiyordu.

Ona ne sorayım? «Tabur yenildi!» Ya sen? Sen tabur komutanı sen ne yaptın? Kaçmışsın. Hayır şimdi bunun için zaman yok. Bu sorularla kaybedecek an yok.

«Tabur yenildi!» Şilov, benim sipere sığınmış... Demek. Demek ki cephe soldan da yarılmış.

Şilov, oturdu ve gözlerini yere dikti.

Rahimov:

«İzin verirseniz rapor vereyim» dedi.

«Evet.» dedim.

5

Rahimov, haritayı serdi. Konuşuyor ve bir yandan da topografik noktaları gösteriyordu. Bir makine gibi, onun her zaman sivriltilmiş duran kaleminin ucunu izliyordum. Değişmeyen sesi ile mutsuz anı anlattı.

Anlayamadım. İyi işitemiyordum. Sesi sanki çok uzaktan geliyordu. «Düşman topçu ateşi açmadan birden Yüzbaşı Şilov'un taburuna yüklenmiş. Sonra Sipunovo köyü yakınlarında yarma olunca...»

Bundan sonra olanları biliyordum. Bunları pek az önce

yaşadığımızı ansıdım. Asker siperlerinden çıkmış. Bazıları siperlerin çıkış noktalarında duruyormuş. Haberleşme olanakları arıyorlarmış... Ötekiler ikişer üçer bir araya toplanmış.. Hepsi birşeyler görmeye çalışıyorlarmış... Mermiler her tarafı tarıyormuş. Ruhları şaşkınlık içinde kalmış. Nereye sokulsunlar ne yapsınlar? Almanlar önlerinde ve ardlarındaymış... Bir an daha geçmiş... Ve tabur yok.

Rahimov, anlatmasını sürdürüyordu. Almanlar akşam üzeri her iki yönden bizim tabura doğru da yarmaya girişmişler ama ilerliyerek derinlikte birleşememişler. Gerilere gönderilen atlı gözetleyicilerimize bir iki kere ateş açılmış. Bazı köylerde ise atlılara kimse ilişmemiş. Almanlar bu köylere girmeden geçmişler. Bu noktalardan, bu köy arası yollarından sıyrılabilirmişiz. Rahimov, bunu haritada gösterdi.

Önceki hat, Moskova'yı çevreleyen halkalar silinmişti. Silgi kalın izleri yok etmiş, haritada sadece hafif çizgiler kalmıştı.

Taburun yeni cephesi haritada nal gibi işaretlenmişti. İki kenarı kesikti ve boşlukta uzanıyordu. Hayır, hayır boşluk değil. Komşular vardı. Sağdaki komşumuz Almanlardı. Önde de savunmasız bir hat duruyordu. Rahimov oraya nöbetçiler göndererek iki makineli tüfek yerleştirmişti. Geride de Almanlar vardı.

Rahimov, basan akşam karanlığı ile Almanların çarpışma günlerini tamamladıklarını sanıyordu. Biz onların usullerini biliyorduk: Gündüz çapışmak, gece uyumak. Gün doğana kadar yeni bir davranışa girişmiyeceklerini sanıyorduk. Görünürde bizi, bizimkilere ulaştıracak geçit ellerinde olmayacaktı.

Rahimov, sakin bilgili ve az kelimelerle anlatıyordu. Ondaki bu tam kanıyı anlıyordum. O bilmediği şeyleri tam kelimeyi kullanarak belirtirdi: «Bilmiyorum.» O iki taraftan da yarma yapmış düşmanın tam gücünü bilmiyordu. Alay karargahı nerede, basıldı mı? Öldürüldüler mi? Tutsak mı edildi-

ler? Bizim birlikler ne yönde çekildiler? Bilmiyordu. Ancak bildiği bizimkilere doğru giden bir geçit vardı.

Ben gelmeden ilk buyrukları vermişti. Savaş araçları, erzaklar, teknik araçlar, sağlık merkezi hepsi arabalara yüklenmişti. Atlar koşulmuş bekliyorlardı.

Kritik anda çabuk ve akıllıca davranıyordu. Sakin ve sinirsiz konuşuyordu. Tek gereksiz davranışı da yoktu.

Bense susuyordum.

5

«Evet.» demem gerekti. O zaman harekete hazır tabur yola çıkacaktı. O zaman tabur canavarın ağzından kurtulacaktı. Ama ben susuyordum.

Beni anlayın. İki saat önce Alay kumandanı Binbaşı Yorasov benimle konuşmuştu. Konuşmayı ansıyordum. Tüm kesik cümleleri ansıyordum: «Momiş-Uli sen misin? Artık geç. Bırak düşman yarma yaptı. Bir birlik alay karargahıma doğru geliyor. Ben çekiliyorum. Bir başka sayısı belli olmayan grupta sana doğru geliyor. Yandan sarkıyorlar. Kanadı topla. Dayan. Sonra...» Ve sanki bir kerpeten sesi kesmişti. Bağlantı kopmuştu.

Sonra... Sonra olan neydi? Çekil mi? Kendimi alçakça aldatmalara kaptırdığım oluyordu. Kendimi razı etmek isteyen etkilerim oluyordu. Sen ardındaki kelimeyi duydun... Hepsini değil ama birinci hecesini... İlk harfleri: «Sonra çek...» Yok, yok, yalan söyleme, vicdanınla saklanbaç oynama. Duydun mu Duymadın mı? Çan çun yok. Açık konuş... Duydun mu, duymadın mı? Kıdemli kumandan. Alay kumandanı sana çekilmeni buyurdu mu, buyurmadı mı?

Rahimov bekliyordu. «Evet» demem gerekti ve harekete hazır tabur canavarın ağzından sıyrılacaktı. Ama ben susuyordum. Buna ait buyruğu almamıştım.

Binbaşı Yurasov «Çekil» diyebilir miydi? Evet. Sözlerini «Ben çekiliyorum» diye bitirememiş miydi. Bunu da söyliyebilirdi. İki saat önce durum başkaydı. Bizim solumuzda cephe yarılmamış, gedik açılmamıştı.

Ya şimdi? Tümen kumandanı neredeydi? Alay nereye gitmişti? «Ben çekiliyorum.» Nereye? Bağlantı kesildi. Nereye gittiğini söylemeyi başaramadan kesilmişti. Savunmasız kalan alay karargahı hangi yönden gitmişti? Hangi yolu izlemişti? Yoksa yol kalmamış mıydı? Alay kumandanı güçsüz kalmıştı. Elinde hiç bir yedeği yoktu. Karargahta sadece bir makineli tüfeğin olduğunu biliyordum. Orada karargah kumandanları ile birlikte otuz kırk kişi kadar bir güç vardı. Sağlar mı? Belki de bir yanda sarılmışlardır ve kendilerini savunuyorlardı? Yada teker teker bir sıra halinde ormanın bir yanından sıyrılıyorlar? Kimbilir belki de Krasnaya Gora ötesinde sağda kalan tabura geçebilmişlerdir?

Acaba alay kumandanı bizim taburun da bir kerpetenin ağzı arasında olduğunu biliyor mu? Eğer bağlantı kurabilseydik, inanıyorum ki o yirmi kere bana şu emri verecekti: «Karanlıktan yararlanarak çekil ve sabah yeni bir hattan, yerden bitmiş gibi düşmanın önüne dikil.»

Ama bağlantı yok. Kopuğuz...

Rahimov bekliyor. Siperin dışında da nal şeklinde açılmış olan tabur yalnız başına bekliyor.

Bense susuyordum. Bir buyruk almadım.

6

Telefoncu:

«Yoldaş Kombat sizi arıyorlar.» dedi.

«Kim?»

«Teğmen Zaev.»

Telefonu aldım. Kimseyle konuşmak istemiyordum. Ruhum ve bedenim uyuşukluk içindeydi.

Zaev, bıraktığımız Novlanska'ya düşmanın yeniden girdiğini bildirdi. Yaptığı gözlemlere göre piyade ile birlikte ondört kamyon girmişti.

«Nerden geldiler? Hangi yoldan?»

«Novoşçurino'dan.»

Anlaşıldığına göre Novoşçurino'da düşmanın ulaştırma merkezi var. Motorize birliklerini bize oradan yöneltiyorlar.

İçeriye biri girdi. Başka zaman olsa hemen başımı çevirir bakardım... Şimdi ise dönmek, birini görmek, bir şey duymak, cevap vermek istemiyordum. Telefon elimde, kestirip attım:

«Rahimov'un yanına git.»

Zaev, ayrıntıları bildirmeyi sürdürüyordu. Evlerde ışıkları yaktılar. Karartma yapma gereği duymuyorlar. Bir kaç kamyonu nehrin kenarına gönderdiler. Galiba dubalı köprü kuracaklar.

Bugün havaya uçurduğumuzun yerine acaba yenisini mi yapacaklar? Demek ki Alman işgal makinesi frenlerine basmayacak ve yolunu sürdürecek.

«Bizi gördüler mi? diye sordum.

«Hayır Ancak sanırım ki bizim yanımıza doğru savunma tedbiri alıyorlar. Bir kaç yere makineliler yerleştirmişlerdir. Öyle sanıyorum ki sabaha kadar bize karşı bir davranışa geçmeyecekler.»

Zaev, her zaman ki nefes nefese konuşuyordu. Sus-

tu. Ama nefes alışları duyuluyordu. Benden birşeyler bekliyordu. Bir şeyler söylediğimi duymak istiyordu.

Ne yapabilirdim? Ne söylemem gerekiyordu?

7

«Pek iyi.» dedim.

Ve ahizeyi bıraktım.

Köşede Şilov, davranışsız, kıpırdamadan oturuyordu. Lambanın yanında da İslamkulov, duruyordu.

«Rahimov nerede?» diye sordum.

«Gözcülerin yanına gitti... Bazı haberler getirmişler.»

«Daha neler var?»

«Bilmiyorum... Galiba garip bir şey olmuş.»

İslamkulov'a uzun ve üzgün bir bakışla baktım. Ona «Sen beni anlıyor musun» diye sormak istiyordum. Arkadaşım akıllı siyah gözleriyle bana cevap veriyordu: «Anlıyorum.»

İslamkulov:

«Sıyrılabileceğimizi sanmıyorum Baurdcan.» dedi ve gülümsedi.

Hayır o da beni anlıyamıyordu.

Ona sertçe cevap verdim:

«Kanınızı isterseniz kendinize saklayın Yoldaş teğmen. Ben askeri toplantılar düzenlemeye alışmamışımdır.»

Dimdik esas duruşa geçti:

«Suçluyum Yoldaş kıdemli teğmen. İzin verirseniz çıkayım.»

«Suçlu» olan o değil bendim. Çıkmaza düşerek bakışımla şaşkınlığımı belli etmiştim. Bakışlarımla ona yalvar-

mış. «Yardım et» demiştim. İslamkulov'u da kırmıştım. Aslında ben kendime çatmıştım.

Yumuşak bir sesle:

8

«Otur.» dedim.

Ünlü bir Kazak atasözü vardır. «Şeref, ölümden daha güçlüdür.» der. Üç ay önce Alma-Ata yakınlarında, o zaman sivil elbiseli olan yüz kadar insana, ki şimdi onlar burada Moskova'nın önünde karlar üstüne yatmaktaydılar -bir sıcak haziran gününde- ilk konuşmamı yapmış ve bu ünlü atasözünü söylemiştim.

Yine orada Alma-Ata yakınlarında Talgar'da General Panfilov, benimle konuşmuştu. O sırada Tümen karargahındaydık ve nöbetçilerden başka herkes uyuyordu. Panfilov uyumuyordu. Elinde havlusu yorgun bir şekilde oturduğum nöbetçi odasına gelmişti. «Oturun Momiş-Uli oturun...» demiş ve kendi de oturduktan sonra o unutamadığım konuşmasına başlamıştı. Bir kaç soru sormuş sonra da «Evet Yoldaş Momiş-Uli» demişti. «Tabur kolay yönetilmez.» Kendisine «Şerefimle ölmeyi becerebileceğim» demiştim. «Taburla birlikte mi» diye sormuştu. «Evet taburla birlikte.» O, gülmeye başlamıştı: «Böyle kumandana sadece teşekkür ederim. Ne kadar kolay taburla birlikte öleceğini söylüyorsun. Yoldaş Momiş-Uli. Taburda yediyüz kişi var. Taburla birlikte on, yirmi, otuz çarpışma yapmayı ve taburla birlikte yaşayıp onu korumayı becerebiliyormusun? Bak o zaman asker sana teşekkür edecektir.»

Bir kaç gün önce yanından ayrılırken ondan duyduğum son sözler de aynı anlamı taşıyordu. Bir vasiyet gibiydiler: «Askeri koruyun. Burada Moskova önlerinde başka askerimiz yok. Bunları kaybedersek Almanları neyle tutarız.»

Neden kendimi üzüyorum? Rahimov, herşeyi hazırlamış. Ağır herşey yüklenmiş «peki öyle olsun» demek yetecek. Tabur yola çıkacak ve korunacak.

Bana verilmiş bir buyruk yok. Telsiz bağlantım da yok. Ama böyle bir anda. Cephenin yarıldığı, parçalandığı, Almanların iki yoldan derinliğine indikleri, yolları alıp su borularını kesip, yönetimi altüst ettikleri bir sırada beklemeye, bana bir bağlantı subayının gelip buyruk vermesini beklemeye yetkin ve hakkım var mı?

Ya yol bulunmamışsa? Ya her yanda bağlantı subaylarının önüne Almanlar dikildiyse? Ya öldürüldüyse? Ya yoldan geçerken kaybolduysa?

Bana öyle geliyor ki karanlık beynimde General Panfilov'un çağrısı sesleniyor. İçimden gelen duygudan kurtulamıyorum yada, daha doğrusu bir deyişle, öyle olduğunu kabul ediyorum. Bu ses durmadan bana yineliyor: «Taburu çek çıkar. Siz Moskova'yı savunmak için gerekiyorsunuz. Daha acele daha çabuk davran.»

Onun bizi nasıl sevinçle karşıladığını görür gibi oluyorum. Elimi sıkıyor ve sevinçle soruyor. «Taburun tamam mı?» «Evet Yoldaş General.» «Toplar, makineliler.» «Yanımda Yoldaş General...»

Hayır, uyanık düşleri Şeytan götürsün. Bu sesi bu çağrıyı bastırmaya çalışıyorum. Şeytan götürsün. Mistik bir şey bu kendi kendine telkin. Kumandanın böyle kahinlik yapmaya hakkı yoktur. Onun sağduyusu vardır.

9

Panfilov: «Akılla savaşmak gerekli» derdi.

Panfilov'un son karşılaşmamızda söylediği her söz aklıma geliyor:

«...Düşmanı bizim iplikle tutacağım.»

«...Çabuk toparlanıp, çabuk davranmaya hazır olun.»

«...Öyle davranacaksın ki, düşman yarma yaptığı her yerde, yollarda karşısında bizim askeri bulsun.»

Aklıma Panfilov'un helezoni yayı geliyor.

Yüzbaşı Şilov'un yanındaki karşılaşmamızda Panfilov beni kendi düşünceleriyle tanıştırıyordu. Tabur kumandanının onun alay üzerindeki operasyonunu anlamasını istiyordu. Değişen ortamda, savaşın sarsıntı ve patlamaları anında aklımla davranışa geçmemi istiyordu. Savaşın yöneticisi benden ne istiyor, onu anlayıp sezinlememi istiyordu.

Bu mistik bir çağrı olmalıydı. Bu şeytani bir etki, kendi kendine telkin olmamalıydı.

Neden bu kadar oyalanıyorum? Bu kadar düşünce yeter. Eziklikten silkinmeliyim. İnsanlar benim buyruğumu bekliyor. Karar vermem gerekli. Kararım kesin olmalı.

10

Rahimov, döndü:

«Ne var?»

«Küçük bir tatsızlık. Dolgorukovko düşmanın eline geçti.»

«Evet... Serbest kalan yolun üzerinde. Bildirdiklerine göre oraya önemsiz bir grup girmiş. Kırk kişi kadar bir takım.»

Rahimov, Dolgorokovko'yu haritanın üstünde gösterdi ve mavi bir çizgiyle çevirdi. Kırmızı noktalarla işaretlenen çizginin bir yolu daha tıkanmıştı.

Öyle! Düşman zaman kaybetmiyordu. Davranışı sürdürüyordu. Gece de durmamıştı. Alman askeri makinesi ilerlemeyi bırakmamıştı.

Rahimov:

«Gözcülerle konuştum.» dedi. «İzin verirseniz kendi görüşlerimi de söyliyeyim.»

«Evet.»

Rahimov'un görüşüne göre, bölgenin durumuna uygun olarak iki şekilde davranmak mümkün. Dolgorukovko'ya bir buçuk kilometre kalana kadar çayır ve tarlalardan gidilebilir. Ormanın iki parçası arasından geçilecek. Orada çukurlar ve tümsekler yok. Piyade, araba ve topçuları köyü kolayca dolaşabilecekler. Sonra yeniden yola çıkacağız. Dolgorukovko'da ki düşman da yok edilebilir ama bunu sessizce başarabileceğimiz şüpheli. Düşman ayağa kalkacaktır.

«Bölge gözlemine kim çıkmıştı?» diye sordum. Sonra cevap beklemeden ekledim: «Onu çabuk buraya çağır.»

Rahimov, kapıyı açarak birini çağırdı. Sipere Teğmen Brudni girdi.

11

Teğmen Brudni. Bir kaç gün önce «Korkak. Sen Moskova'yı düşmana teslim ettin.» diye bağırdığım teğmendi Taburdan kovulduktan sonra düşmanın içine girip iki Alman tüfeğini

getiren kişinin ta kendisiydi. Bildiğiniz gibi onu gözlem takımı kumandan yardımcılığına vermiştim.

«Emriniz gereğince buraya geldim Yoldaş Kombat »

Yüzü kızarmış, uyanık bakışlarla sorularımı bekliyordu.

Bense sarsılmış ona bakıyordum. Çok az önce ona: «Korkak sen Moskova'yı düşmana teslim ettin» diye bağırmıştım. İşte nasıl oluyor bu. Nasıl buyruk olmadan çekiliniyormuş. Onlarda da böyle, hipnotize edici hayaller, çağrılarla olmuş bu iş. Hepsi ayni yola çıkıyor. Herşey sana tek şeyi buyuruyor: «Çekil.»

Ne imiş? Demek ki düşünceler insana hükmediyor, ve çekilme kararı verebiliyormuş. Ve insan da korkusuzca ona bağlanıveriyormuş.

Çekilme buyruğu yok. Böyle düşünceleri şeytan götürsün. Hayır, ben haklı değilim. Panfilov, bize her zaman söylemez miydi: «Kumandan her türlü etken altında düşünmeye ve bir yargıya varmak zorundadır.»

Yeniden Alman yarmasından sonra ortaya çıkan durumu gözümün önüne getirmeye çalıştım, Rahimov'un savunma için yaptığı davranışları onun planlarını düşündüm: «Hat önemli değil. Önemli olan yoldur.» Bana bunları söylemişti o. Novlanska'ya giden yol bize, benim taburuma verilmişti. Panfilov, biz neyi tutuyoruz biliyor ve benim kim olduğumu tanıyor. Belki de tam bu anda şöyle düşünüyor: «Momiş-Uli taburunu çekmeyecek. Buyruk almadan çekilmeyecek.» Belki de onun hesapları içinde bizim de yerimiz var. Cepheyi derinlemesine kilitlemek için gereken tedbirleri alır, davranışlar yaparken bizi de hesaplıyor.

Peki ya öyle değilse? Eğer Panfilov'a yarmayı tıkamak için gerekli asker yetmezse? Eğer bizim tabura ihtiyacı varsa? Çekilme buyruğu gönderilmişse bağlantı subayı bize kadar sokulamamışsa? Bilmiyorum. Bunu düşünmek istemiyorum. Buyruk yok. Buraya bir nokta koy.

Bir dakika öncesine kadar beni yıkan kararsızlıklarım-

dan hiç bir şeyi açığa vurmadım. Kumandan, karasızlığını yalnız kendi bilir. Taburun tek hakimi odur. O kararını verir ve buyruğunu yazdırır. Ben kararımı verdim.

«E, Brudni» dedim. «Yola çıkmaya hazır mısın? Nereden geçilebileceğini buldun mu?»

Kendinden güvenli cevap verdi:

«Bu Yoldaş benim için söz gelişi kolaydan da kolay Götürecek ve çıkaracağım... Dolgorukovko yanından kolaylıkla geçeceğiz.»

Yüzbaşı Şilvo, birden ayağa kalktı. Bir süreden beri başını kaldırmış bizi dinliyordu:

«Üsteğmen Yoldaş... Burada benim de bir kaç askerim var. Onlar sizden kendilerini tabura yol açmak için öncü grupta kullanmanızı diliyorlar.»

Yine ölçülü konuşuyordu. Cümlesini tamamladıktan sonra dudaklarını sıktı. Sanki dökülmek isteyen sözleri tutuyordu. Şilov, bir tek kelime ile kendini savunmaya kalkmamıştı.

Cevabım kısa oldu:

«Ben kendime yol açmıyacağım. Buna dair buyruğum yok.»

Hepsi susuyordu. Kumandan kararını açıklarken susmaları gerektiği gibi susuyorlardı.

Bu bir tek cümle ile bensiz yapılan tüm hazırlıklara bir çizgi çekiyordum. Rahimov'a baktım. Yüzünde dikkatten başka bir şey okunmuyordu. Hafifçe başını eğmiş öylece duruyordu. Her zamanki gibi dinlemeye ve yerine getirmeye hazırdı.

Sözümü sürdürdüm:

«Sarılmış durumda savaşacağım...»

Kızıl ordunun tüzüğü kumandana kendi birlikleri için «Ben» demeye izin vermez. Ancak bu «Ben» kumandanın erleridir. Onlar sarma içinde savaşacaklar.

«Teğmen Brudni, sizin bu gece Almanların arasında bir gezi yapmanız gerekecek. Kurbatov'la ikiniz gidin.»

Haritada bir kaç nokta gösterdim. Bunlar alay karargahının yerleşebileceğini sandığım yerlerdi.

«Eğer bu köylerde Almanlar varsa...» Brudni dikkatle izliyordu. «Ötekilerine sokul. Orada da düşman varsa daha ileriye gidin. Göreviniz hiç bir yerde kurşun yememek Alay karargahını bulun, durumu bildirin ve alacağınız buyrukla buraya dönün.»

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»
Yola çıktı.
Yüzbaşı Şilov haritaya yaklaştı.
«Orada bazı silahlarım var.»
Zorlukla konuşuyordu.
Kalemle haritayı işaretledi.

«Ne kadar.»
«Altı top Dörtyüz mermi.»
«Dinleyin beni Yüzbaşım» dedim. «Neden onları oradan çekmeyi denemeyelim. Benim atlarımı, erlerimi alın. Gidelim mi?»

«Hayır. Şimdi yürümemem gerekli.»
Döndü kaputunun eteğini kaldırdı. Sökülmüş bir paça ve kesilmiş bir çizme gördüm. Şişmiş ayağı sarılıydı. Pantolonunun kumaşı da kan içindeydi.

«Sağlık merkezine gitiniz mi? Kemik sağlam mı?» diye sordum.
«Kim bilir Erler sardılar Topları bıraktılar.» En sonunda Şilov'dan bir küfür koptu. «Beni taşıdılar.»

Yaralı ayağının diz kapağını kıvırmadan ağır ağır sandalyaya oturdu.
«Sinçenko.» diye bağırdım: «Sedye çabuk.»
Şilov, uzun bir an sustuktan sonra fısıldadı:
«İşte oturuyorum. Taburu düşünüyorum ve karar vere-

miyorum... Taburun yenilgisi yasasal mı? «Evet erlerin eğitimi kötüydü...»

O ikinci kez küfretti. Bana baktı ve beklemeden hızla konuşmasını sürdürdü:

«Hepsini koyun gibi kaptıklarını mı düşünüyorsun. Hayır. İki bölük erkekçe dövüştü... Yada kumandanlarını bırakmadılar değil mi?...»

Sözünü bitirmeden yeniden dudakları kilitlendi.

Siperin yanına sedye getirdiler. Şilov, Siçenko'ya dayandı ve çıktı.

13

İslamkulov'a Dolgorukovo köyünü dolaşarak takımını çemberden çıkarmasını söyledim.

Bu takım benim taburuma ait değildi ve ben kırk elli kişiyi yanımda tutmaya hakkım olmadığını düşünüyordum. Panfilov'un şimdi küçük birliklerle düşman istilasını önlemeye çalıştığını biliyordum. Bildiğim bir başka şey de Panfilov'un bu anda her takımın ve her manganın hesabını yapmakta olduğuydu.

İslamkulov, kızardı ve bana karşı direnmeye çalıştı Bizim geleceğimizi paylaşmak isteyen bir şekilde çok temiz duygularla konuştu. Ancak buna izin vermezdim.

Rahimov:

«Ormana gireceğiz değil mi?» diye sordu. «Savunmanızı ormanın kıyısında yapacağız.»

«Evet.»

Başka soru sormayan Rahimov bir kâğıt aldı ve çabucak yeni bir plan çizdi. Onda ormanın durumu, taburun savunma çizgisi ve bölüklerin bölünme noktaları görülüyordu.

İslamkulov'la birlikte dışarı çıktım.

Her yan karanlık ve sessizdi. Hiç bir yerden atış sesi gelmiyordu. Ne yakında ne de uzakta savaştan bir şey yoktu.

«Git» dedim. «Orada daha çok yararlı olacaksın.»

Kararsız fısıldadı:

«Baurdcan...»

Sustum. Ayrılık anında bana böyle seslenebilirdi. Konuşmasını yüreklilikle yenilediği:

«Baurdcan, eğer söylediklerin gerçekse, eğer orada bir takım daha yararlı olacaksa... O zaman bir tabur? Kendin düşün...»

«Yapamam İslamkulov! Hakkım yok buna ve düşünmiyeceğim... Hadi git.»

Öpüşmedik, bu bizim milletimizin geleneklerinden değildi.

14

Rahimov, bir kaç dakika içinde kaba bir plan hazırladı. Ama bizim elimizde olan ormanı yada ona takdığımız ad gibi bizim adayı, çevredeki yerleşme noktalarını, ormanın kenarlarını ve yollarla bölüklere düşen bölgeleri gösteriyordu. Ortada da sağlık merkezinin yerleştiği ormancının evi işaretlenmişti. Ev oldukça büyüktü ve Rahimov, benden izin alarak onun üstüne bir bayrak resmi çizdi. Burası taburun yönetim merkeziydi.

Planı hemen temize çektik. Dört ayrı parçada bölük kumandanlarına dağıtılmak üzere yapıldı. Onları imzalamam için bana uzattığı sırada Rahimov, düşüncelerini açıkladı:

«Geceleyin belli etmeden siperleneceğiz. Belki sabahleyin de anlayamazlar.»

Birden içimde bir kasıntı duydum.

Ah Rahimov! Sen iyi bir kurmay subayısın ama kumandan olman için birşeyin eksik.

«Telefoncu.» dedim «Bana bataryayı bulun. »

«Başüstüne Yoldaş Kombat. Konuşun Yoldaş Kombat. Batarya Kumandanı karşınızda.»

Telefonu aldım:

«Düşmanı gözetliyor musunuz? Almanlar köyde mi?»

«Evet Yoldaş Kombat. Buyurduğunuz gibi köye girmelerine izin verdim.»

«Ne yapıyorlar?»

«Işıkları yakmışlar köprü kuruyorlar. Bir kısmı evlere yerleşti yada arabalarının yanında duruyor.»

«Namlularınız onlara dönük mü?»

«Evet.»

«Doğru ölçek al ve kırk salvo ateşi aç. Seslerini duyalım.»

«Başüstüne Yoldaş Kombat. Kırk salvo atış yapacağım.»

Bir kaç dakika sonra sarsılan toprak bizim sipere top atışlarını iletiyordu.

Gecenin sessizliğinde, karanlık vadilerin üstünde topçu ateşi ile ben onlara burada olduğumu ilan ediyordum.

Topçuların diliyle onlara haykırıyordum: Biz buradayız.

Saldırın bize, topçularınızın namlularını bize çevirin ve piyade silahlarınızı üzerimize ateşleyin. Saldırın bize. Dilerseniz havadan da vurun: Ama biz buradayız.

Her türlü bağlantıdan yoksun olan bizler, kerpeten ağzından çıkmadık. Her ne kadar içimiz çekilmeyi istedi ise de, yarın artık ortada kalınıyacak tek çekilme yolu varken çekilmedik.

Biz burada düşmandan saklanmak için kalmamıştık. Burada çivilenip kalmamızın bir tek nedeni vardı: Moskova ön-

lerinde yeni bir hat kurmaya çalışanlar üzerine yapılacak ateşin; onlara yöneltilecek saldırının bir parçasını üzerimize çekmek.

Topçularımız, gözle gördükleri hedefe sadece yediyüz metreden direkt atış yapıyorlardı. Her atışta varlığımızı haykırıyordu: Biz gitmedik, buradayız.

Bilmediğimiz noktada alay karargahı bizi duyuyordu. Bir yerde İvan Vasiliyeviç Panfilov'un başını kaldırıp, kaşlarını çattıktan sonra «Oho...» diye sevinçle haykırdığını duyuyordum.

Batarya kumandanını yine telefona çağırdım.

«Fritzler nasıl? Bağrışıyorlar mı? Bir salvo daha. Bu kez evlere.»

Ve siperden çıktım.

Toplar yakında gürlüyordu. Karanlık gökyüzünde beyaz ışıklar parlıyordu Vur. Vur onları...

Ormanda yeniden karanlık, yeniden sessizlik.

Birden sanki yankı gibi başka silah sesleri duyuldu. Sanırım on kilometre kadar sağdaydılar. Bunu ayırt etmek güç ama - tabur hattında Ruza'nın yanındaydılar. Sesler derinden ve uzaktan geliyorlardı ama güçlüydüler. İnsan rahatlıkla orada birisinin gökyüzünün bas tellerine dokunduklarını söyleyebilirdi. İyice gerilmiş olan bu teller tok bir ses veriyordu: «Katuşadır bunlar.» Yüzlerce mermi uçuyordu havada. Ayni anda atılmış yüzlerce mermi hep birden yerleşmeye çalışan Almanların üstüne iniyordu.

Uğultu kesildi. Orman yine sessiz, yine karanlık

ORMANCININ EVİNDE

1

Boyanmış tahta duvarlı büyük bir sundurma ormancının evini ikiye ayırıyordu. Yarısına yaralıları taşımışlardı. Bağlantıların toplandığı diğer yarısına kumandanları ve siyasi idarecileri topladım:

Onlara:

«Kesin buyruğumu dinleyin.» dedim. «Bir: Tabur sarılmıştır. Kararım çekilme buyruğu alıncaya kadar sarılmış durumda savaşmaktır. Çember savunma bölgesi bölük kumandanlarına gösterilmiştir. Gece çalışılacaktır. Sabah tan atanakadar her asker tam bir siper kazacaktır. İki: Kimse teslim olmayacak ve tutsak alınmayacaktır. Bütün kumandanlara korkakları oldukları yerde vurmak için yetki veriyorum. Üç: Malzeme idareli kullanılacaktır. Tüfek ve makineli tüfekler için uzun menzilli atışları yasak ediyorum. Hatasız ateş edilecektir. Yaralanan yada ölenlerin teçhizatları toplanacaktır. Elde kalan son tek mermiye kadar ateş edilecektir. Son mermiyi kendimize kullanacağız. Dört: Topçular da son mermiye kadar yöntemli ateş açacaktır. Son mermi ile toplar yok edilecektir. Beş Bunların hepsi askere duyurulacaktır.»

2

Soru yoktu. Makineli bölük siyasi yöneticisi Bozjanova kalmasını buyurdum. Ötekiler gittiler.

Bozjanov, senin kartallar nerde?»
«Buradalar Yoldaş Kombat. Karargahın yanında.»
«Kaç kişiler?»
«Sekiz.»

Bunlar bir kaç bağlantı askeri ve geçen çarpışmada ilerliyen Alman zincirine yaylım ateşi açmak için bekleyen Bloha'nın makinelisinin erleriydi.

Ona:

«Bir takımla Almanların yanına gideceksin.» dedim.

Sonra haritayı açıp Yüzbaşı Şilov'un işaret ettiği yeri gösterdim.

«Orada ormanın ortasında terkedilmiş toplar ve mermiler var» diye açıkladım. «Bunları onların burnunun dibinden çekip almayı denememiz gerekiyor.»

Sonra görüşümü açıklayarak ekledim:

«Atları, hamutları ve arabacıları al. Kurnazca ve sessizce hareket et.»

Bozjanov, gülümseyerek:

«Aksakal...» dedi.

«Ne var?»

«Aksakal bir ricam var: Bu adamlar, yani benim mangam burada kalsın.»

Daha önce söylemiştim. Artık taburda ayrı bir makineli bölüğü yoktu. Makineciler bölüklere dağıtılmıştı. Artık Bozjanov'un siyasi yöneticisi olduğu bir makineli bölüğü yoktu.

«Ne yapacak bu manga?»

«Tabur komutanının yedeği olacak... Sizin yedeğiniz olacak Aksakal.»

Güldüm:

«E... Yedek güç kumandanı» dedim. «Hadi bakalım askerlerinin yanına gidelim o halde.»

Ormanı ayın hafif ışığı aydınlatıyordu.

«Dur. Kimsin?»

Sese karşılık Bozjanov:

«Murin sen misin?» diye sordu.

«Benim Yoldaş Politruk.»

Bozjanov'un bütün ordusu bir çamın altına sinmişti. Birbirlerine sokulmuş başlarına kadar giydikleri uyku tulumlarının içinde erler ayaklarını büzmüş uyuyorlardı.

Murin nöbetçiydi. Piramit şeklinde çatılmış tüfeklerin yanında makineli ayırdediliyordu.

Bozjanov:

«Arkadaşları uyandırmamız gerekli Murin.» dedi.

İçlerinden en iri yarısı en derin uyumuştu. Kendini kaldırdı bir süre oturdu. Sonra yine az önce yattığı yere uzandı. İtekliediler onu.

Bozjanov, alçak sesle buyruk verdi:

«Tüfek başına: Sıralanın.»

Kısacık sırayı gözden geçirdikten sonra bana döndü ve tekmil verdi.

«Buyruğumu bildirin.» dedim.

Sıraya yaklaşan Bozjanov:

«Arkadaşlar.» diye başladı: «Tabur sarılmıştır...»

Sonra anlattı: Yavaş, tane tane ve sıra ile konuşuyordu. Çember savunması yapılacaktır, ona göre yerleşme yapılacak. Malzeme son derece iktisadi kullanılacaktır, son kurşuna kadar tam hedefe ateş edilecektir. Sonuncusu kendiniz için...»

«Son kurşun kendiniz için...» diye yavaş, sakin ve kelimeleri tartarcasına yeniledi: «Yaşamak istiyorsan ölünceye kadar dövüş.»

Bozjanov'dan arasıra böyle vecizeler çıkardı. Tam bir şeyler anlatırken arada bir felsefe, bilginlik taslamak... Savaş-

ta böyle şeye gerek yok. Gerçek asker için bunun gereği yok. O asker çarpışma sırasında vucudunun her hücresi ile savaşın içindedir. Felsefenin yeri yok

Bozjanov konuşmasını sürdürüyordu:

«Toplarımız var, makinelilerimiz var, savaş gücümüz var...» Artık coşmuştu: «Ey düşman hele bir karşınıza çıkmayı dene...»

Bu coşkun nutku kesmek zorunda kaldım:

«Yoldaş Politruk, guruba görevini bildiriniz.»

Bozjanov, sakin bir sesle guruba Almanların bulundukları sahayı geçerek ormanın içinde bulunan topları getirmeleri gerektiğini açıkladı.

O konuşmasını bitirince sözü ben aldım:

«Görevinizi anladınız. Şimdi dağılabilirsiniz. Hazırlanın. Silahlarınızı kontrol edin. Ancak bunların hepsinden önce kısa bir süre çevreme gelin sizlere söyleyeceklerim var.

Çevremi sardılar. Sadece Uzun Murin makinelilerin yanında nöbette duruyordu. Neler olduğunu anlamak için de boynunu uzatıp duruyor, gözleri ay ışığında parlıyordu. «Arkadaşlar.» Askerlerime ilk kez böyle sesleniyordum. Aslında erlere kesinlikle «Çocuklar» demeyi sevmezdim. Oyun mu oynuyoruz? Ama «Arkadaşlar» başkaydı.

«Arkadaşlar bugün iyi çarpıştınız. Bilgili ve akıllı döğüştünüz.»

Çevremde duruyorlardı. Kumandanları kendilerine seslendiği için hep bir ağızdan cevap vermeleri gerekmezdi. Durumu iyi anlıyorlardı. Kimse konuşmadı.

«Şimdi yeni göreviniz var. Haydi bakalım ne yapabileceğinizi gösterin bu silahları çekip alın. O zaman zengin olacağız.»

Muratov:

«Yoldaş Kombat yanımıza salam almamız gerekli» dedi.

Galiba bizi güldürmek istiyordu. Ama kimse gülmedi. Ufak tefek Tatar sözünü ekledi:

«Ben Yoldaş Kombat... Bunu şaka olsun diye söylemiyorum. Orada tanklar olabilir.»

Bozjanov'un onu kınayan sesi duyuldu:

«Uyduruyorsun Muradov.»

«Beni neden azarlıyorsunuz? Ben ciddi söylüyorum. Askerler tankların içinde uyuyorlar. Köpeklerini de kendilerine yaklaşan yabancıları haber versin diye tanklara bağlıyorlar. Böyle duydum ben...»

Bu kere Bloha sertçe: «Saçmalama» dedi.

Aslında Muradov'un söyledikleri saçmalık değildi. Sahiden köpekleri düşünmek gerekliydi. Ancak bu zor dakikalarda konuşma başka şekilde sürdürülmeliydi. Başka şeylerden sözetmek gerekiyordu. Kimse gerekli kelimeleri bulamadı. Herkes susuyordu.

Bir süre sonra yine Murin'in sesi duyuldu:

«Yoldaş Kombat izin verir misiniz?»

Söyleyeceklerini dinlemeye hazırlandım. O bir soru sordu:

«Makineliyi kime teslim edeyim?»

Üç ay önce yanıma nasıl yaklaştığını hatırladım: Sivil ceketli, yana kaymış bir boyun bağı. Uzun ve beceriksiz, kumandanın yanında, nerede durmasını şaşırmış elleriyle Murin'di bu. Kınamaya gelmişti. «Yoldaş Kombat beni seyisliğe ayırdılar. At ve araba verdiler. Bense at denilen mahlukların ne olduğunu bilmem...» Daha sonrasını da ansıyordum: Birlikte birden bire ilk makineli çalışmaya başladığı zaman «Almanlar diye bağrılınca nasıl paniğe kapılıp kaçtığını ve korkağa ateş edilmesi buyruğunu verdiğim zaman elinde tüfeğin nasıl titrediğini...

Murin belki herkesten çok savaşın korkusunu içinde duyuyordu. Bir anda herşeyi geçirmişti: Büyük bir iç kavgası yapmıştı. Öldürücü ruh değişimlerine uğramıştı. Ölümün acısını yanı başında görmüş kendi geleceğini düşünmüş ve sonra aske-

ri yakan, kendisini öldürmek için elinde silah gelen düşmanı vurup öldürdüğü zaman duyulan sevinci duymuştu.

Şimdi onu yine düşmana gönderen görev buyruğunu duyduğu zaman sadece bir soru sormuştu:

«Makineliyi kime teslim edeyim?»

Ona ne olmuştu. Herşeyi değişmiş miydi? Bu sözleriyle korkusunu yenmeye mi çalışıyor, yoksa kendisini burada mı bıraktırmaya çalışıyordu?

«Siz Yoldaş Murin. Orada pek yararlı olamayacaksınız. Atlarla pek başedemiyorsunuz. Burada makinelinin yanında nöbette kalın.

Buna karşı ondan askerin kesin cevabı olan «Başüstüne»yi alamadım. Bense bunu bekliyordum. Bir an durdu sonra:

«Yoldaş Kombat, izinizi rica ediyorum. .» Biraz durdu. Derin bir soluk aldı: «...Böyle anda arkadaşlarımla birlikte olmayı istiyorum. Rica ediyorum beni onlardan ayırmayın. Onlar nerde bende orada olmalıyım.»

Demek onu şu anda görev değil, disiplin değil daha ulvi daha büyük bir şey yönetiyordu, heyecanlıydı, bambaşka düşünüyordu. Bunun anlatılması güç. Bunda askerin ruhu; taburun ruhu vardı. İçimi bir güven duygusu doldurdu : Evet acımasız savaşacağız. Öleceğiz ve öldüreceğiz. Son mermiye kadar...

«Pek iyi Murin» dedim. Makineliyi ve şeritleri alın karargaha götürüp teslim edin. Bloha sıralanın. Haydi yola arkadaşlar.

4

Sıralandılar. Gece saatleri içinde, gecenin karanlık düşünceleri içindeydiler.

Askerler ormanın içinde kendilerini çevreleyen her yerde siper kazıyorlardı. Kazmalar donmuş toprakları kırıyor. Yerden kökler sökülüyor, testereler ağaçları deviriyordu.

Bütün bunları yaparken saklanmıyorduk. Düşman bizim burada olduğumuzu bilsin istiyorduk. Novlanskoe'den geçen yol onun olmayacaktı. Burada bizim adamızdan arabaları, topçuları kolayca geçemiyecekti.

Peki ne olacaktı? Birliklerini başka yerlerden geçirmiye çalışıyorlardı. Başka noktalardan süzülmeye çalışıyorlardı. Sipunovo'dan, Krasnaya Gora'dan. Ama orada Krasnaya Gora'da da bizim silahlar sesleniyordu. Bizimkiler de bir yerde direniyorlardı. Onlar da bir yerlerde bizim gibi kenetlenmişler, yolları kesmişler karşı koyuyorlardı.

Bütün bunlara karşın kesin olan şey cephenin parçalandığıydı. Engelleri aşmaya çalışan Almanlar Volokolamsk ve Moskova'ya doğru davranış halindeydiler.

Onları durduran, hiç yoksa ağırlaştıran bir şey vardı. Panfilov Bizimkiler direniyordu.

Brudni, acaba şimdi neredeydi? Tan ağarana kadar dönebilecek miydi? Bize bir buyruk getirebilecek miydi? Geri çekilecek miydik?

Hayır, Baurdcan, bekleme. Belki de alay karargahı yok olmuştur. Kimbilir belki de bir yerlerde tümen karargahı da sarılmıştır. Yarın yada öbür gün cephe çizgisi otuz yada kırk kilometre daha arkamızda olacak. Biz beklediğimiz buyruğu alamıyacağız yada bize verilecek hiç bir buyruk olmayacak...

Peki o zaman?.. Ben kumandan olarak soğukkanlılıkla o en güç zamanı en kötüyü hiç bir buyruğun olamıyacağı o anı düşünmek zorunluğundaydım. O zaman...

Düşman çemberini daraltacak, bize teslim olmamızı teklif edecek. Ama kararlıyım. Onlara mermilerle cevap vereceğim. Askerlerime inanıyorum. Ve onların da bana kumandanlarına inandıklarını biliyorum. Buyruğum onlara bildirildi.

Onlar şimdi ana vatan toprağına baş eğmiş, kendilerini düşman mermnilerinden bombalardan koruyacak siperleri kazıyorlar. İyi yerleşiyoruz. Almanların bizi topçu ateşiyle yok etmeleri için yarma bölgesine gönderdikleri bütün toplarını kullanmaları gerek. Onların bunu yapmaları pek olanaklı değil. O zaman başka yerlerde zayıf kalacaklar. Onları bir yerde tuttuğumuza inanıyoruz. Bombardımanlarına da açlığa da dayanacağız. Şimdi ormanın içinde davranışsız duruyoruz ve atlarımız var. At eti bize uzun süre yetecektir. Deneyin buraya sokulmayı, haydi ezin bizi de görelim...

Benim altıyüz elli askerim var. Bir çarpışmada herbiri yok olmadan bir kaç Alman'ı öldürecektir. Hesap açık bizim taburu yok etmeleri için bir tümen'e gerekleri olacaktır. En aşağı yarım tümen. Almanların bir Panfilov taburu için ödeyecekleri en aşağı bedel bu.

Düşünceler içinde kumanda karargâhında oturuyorum. Karargâh ormancının sağlam evi.

İçerde telefonlar var. Telleri bütün bölük ve toplara uzanıyor.

Alman saldırısına karşı davranışı buradan yöneteceğim. Düşman ormana girmeğe cesaret edebilirse, savaşacağız. Onları ağaç aralarında bulacak. Ağaçların dibine düşüreceğiz. Adım adım çekileceğiz.

Son çizgi, son çekilme noktası ve son engel burası. Ormancının evi.

Nöbetten sonra telefoncular ve diğer nöbetçiler uyumuyor. Onlar şimdi burada tabur karargâhının çevresinde korunma hattı kuruyorlar. Çukurlar, siperler yedek makineli yuvaları kazıyorlar. Barikatlar için ağaçlar yıkılıyor, pencereleri çam kütükleri ile kapatıp mazgal delikleri yapıyoruz. Son olarak burada bu evde çarpışacağız. İçeriye iki sandık bomba koydular. Bir de makineli var. Sundurmaya yerleştirilmiş.

Kumandanları olarak ben askerlerime inanıyorum. Düşman onları hiç birini sağ yakalıyamıyacak.

Birden aklıma kötü bir düşünce girdi: Ya yaralılar...

Ya yaralılar? Onlara karşı nasıl davranmam gerekli

Sundurmadan evin öteki bölümüne, onların yanına geçtim. Gaz lambalarının fitili kısılmıştı. Sağlık memuru ihtiyar, mavi gözlü Kricev, sobaya bakıyordu. Açık kapaktan görünen alevin ışığı tahta duvarlar, gri battaniyeler ve davranışsız yüzlerin üzerinde oynuyordu.

Biri sayıklıyordu. Bir başkası yavaşça seslendi:

«Yoldaş Kombat.»

Parmaklarımın ucuna basarak yaklaştım. Servükov'du Alelacele çakılmış ranzanın yan kısmında yatıyordu. Yastığa gömülü başını yana çevirmiş, ıslıklı bir sesle nefes alıyordu. Şarapnel parçaları göğsüne ve boşluk kısmına saplanmıştı. Yaraları ağırdı ama ölümcül değildi. İçimde garip bir duygu uyandı. Sanki onu çok uzun zamandan beri yaralı olarak görüyordum. Aslında olay sadece bir kaç saat önce olmuştu.

Ayak ucuna oturdum. Dirseklerine dayanarak doğrulmaya çalıştı ama yüzü acı ile burkuldu ve inliyerek yine sırtüstü yattı. Kricev, hemen geldi ve başını iki yana sallıyarak gözlerinin içinde okunan bir sevgi ile onu yatağına yerleştirdi.

O kısaca:

«Kricev git...» dedi.

Sağlık erinin gidişine kadar bekledi ve sonra fısıldadı:

«Biraz eğilin size bir şey sormak istiyorum. Ne oluyor orada?» Bakışları ile duvarı ve ötesini gösterdi: «Ne oldu Yoldaş Kombat?»

«Nasıl ne oldu?»

«Bizi neden geri göndermiyorsunuz?»

Ona ne cevap vereydim, Aldatayım mı? Hayır onun da bilmesi gerekli.

«Tabur sarıldı.»

Servükov, gözlerini kapadı. Yastıkların üzerinde sakalları

kül rengi ve cansız gibi görünüyordu. Ne düşünüyordu. Koyu renk kirpikleri aralandı:

«Yoldaş Kombat... Yalvarırım size silah verin bana.»

Kalkmak istedim. Servükov, elimi tuttu:

«Bizi bırakamazsınız... Bırakmıyacaksınız değil mi?»

Elleri ve bakışları ile bana kenetleniyordu.

«Hayır Servükov. Bırakmıyacağım.»

Parmakları yavaşça gevşedi Hafifçe gülümsedi. O tabur komutanına inanıyordu.

Sıkkın bir şekilde kapıya yöneldim.

«Yoldaş Kombat.»

İstemiyordum ama yanına gitmem gerekliydi.

«Sudarişkin. Sen misin?»

Bembeyaz henüz kirlenmemiş sargı bezleri içinde başı tuhaf bir şekilde büyük görünüyordu. Sargı alnını çevreliyordu. Ama yüzü açıktı. Battaniyenin üstünde de sanki ona ait omayan sargılı eli yatıyordu.

«Ne zaman yaraladılar seni?»

«Bilmiyor musunuz Yoldaş Kombat? Siz beni (Sus) diye azarlamadınız mı?»

Aha... Demek oydu... Kanlanmış yüzü, kıpkırmızı ıslak elleri ve korkunç inlemeleri ansıdım. Ona bağırmıştım: «Sus». O dinlemiş ve susmuştu.

Sudarişkin merakla sordu:

«Püskürttünüz mü onları»

Neden zamansız onun kafasını karıştırmalıydım:

«Evet.»

«Şükürler sana. Yoldaş Kombat beni eve gönderecek misiniz? Orada iyileşeyim.»

«Tabii. Tabii.»

Gülümsedi:

«Sonra Yoldaş Kombat, gene sizin yanınıza geleceğim, gene sizin askeriniz olacağım. »

«Tabii»

Ve acele uzaklaştım. Yeni sorular duymamak, yeni yalanlar söylememek için oradan kaçtım.

Döndüğümde Yüzbaşı Şilov'u gördüm. Yarı oturmuş beline kadar battaniyeye sarılmış sırtını duvara dayamış bana bakıyordu. Gece lambasının titrek ışığı yüzünde derin gölgeler çiziyordu. Zayıflamış yüzünde hiç bir kımıldama yoktu. Ne uyuyabiliyor nede uyumaya çalışıyordu. Parçalanmış ayakları ile buraya taşınmıştı. Yaralıların arasında sadece o diğerlerinin bilmediği şeyi biliyordu. Biliyor ve susuyordu. Şimdiki gibi. Birşey sormadı. Dudakları aralanmadı bile.

Bu yardım edemediğim savunmasız insanları ne yapayım? Söyleyin bana açık açık cevap verin onları ne yapayım?

Bu durumda çekilebilir miyim?..

Hakiki son gelince... Sadece bir makineli kalınca buraya gireceğim. Selam vereceğim ve onlara sesleneceğim:

«Bütün askerler son mermilerine kadar savaştılar. Hepsi öldü. Beni bağışlayın arkadaşlar sizi taşımama imkân yok. Sizi işkence etmemeleri için Almanlara teslim etmeye de hakkım yok. Sovyet askerleri gibi ölelim.

Ben ölümü son olarak tadacağım. Önce makineli'yi parçalayacak sonra da intihar edeceğim.»

Böyle davranabilir miyim? Yahut... Başka nasıl yapabilirim? Yaralıları düşmana mı teslim edeyim? Eziyetlere, işkencelere mi bırakayım? Ya nasıl cevap verin bana?..

Ve dünya da bir Panfilov taburunun nasıl yok olduğunu anlatması için kimse kalmayacak. Nasıl son erine dek eridi Talgar alayının birinci taburu...

Birgün savaştan sonra belki Alman askeri arşivlerinde ne kadar düşman öldürüldüğüne dair bir kayıt bulunabilir. Orada çemberde olan bir Sovyet taburunun nasıl çarpıştığı, nasıl Moskova önlerinde öldüğümüz belki anlaşılır. İsimsiz bir ormanda ölen isimsizler. Kimbilir belki de kimse öğrenemeyebilir de...

Gecenin içinde saatler ilerliyor, karanlık düşünceler geçip gidiyordu...

Brudni dönmemişti, Bozjanov'dan da ses yoktu.

Ata atlayıp ormanın sonuna taburun savunma çizgisinin olduğu yere gittim. Askerler durmadan siper kazıyor ve gitgide derinleştiriyorlardı. Önce bele kadar, sonra omuzlara kadar daha sonra daha da derin. Bazıları hiç belli olmuyor, siyah açıklıklardan sadece toprak atan kürekler belirip kayboluyordu.

Ay bazan görünüyor ardından da bulutların içinde yok oluyordu. Soğuk bir az hafiflemiş, gök bulutlanmaya başlamıştı.

Uzağı karanlığı gözlüyor Brudni'nin geleceği yöne bakıyordum. Novlanskoe ve Novoçurini yine top ateşine tutmak istiyordum. Biz uyumuyoruz sizi de uyutmıyacağız demek istiyor ama mermi harcamaktan sakınıyordum. Onlar bize yolu tutmamız için gerekli, Sırası gelince saldıran zinciri onunla kıracağız.

Gece bir türlü geçmek bilmiyordu. Lisanska'yı ormanın sonundan karagahıma doğru çevirdim. İyi ve anlayışlı hayvan ağaçların arasından usul usul yürüyordu. Hızlanması için hiç bir şey yapmadım. Buna gerek yok.

Karargâhta, yalnızca acı ve düşünce vardı.

Gece yarısından bir saat kadar sonra telefon çaldı.

Telefoncu:

«Yoldaş Kombat sizi arıyorlar» dedi.

Arayan Muradov'du. Bozjanov bir maratoncu gibi onu göndermişti. Bana topların ve mermilerin getirilmekte olduğunu haber veriyordu.

Lisanka eğerli hazır bekliyordu. Onları karşılamak üzere hayvanı hızla sürdüm. Dört yüz mermi gelmişti. Oho. Şimdi

Novlanskaya ve Novoçurin'e birer atış yapabiliriz. «Zafere koşanlar» şimdi sıcak yataklarınızdan haykırarak fırlıyacaksınız.

Biz uyumuyoruz sizi de uyutmıyacağız.

SEKSENYEDİ

1

Sinçenko ve beraberindekileri ormanın sonunda karşıladım.

Geçmekte olan ganimetin önünde durdum. Ağır topların tekerlekleri karda, ta siyah toprağa kadar gömülüyordu.

Bozjanov, olanları büyük bir canlılıkla anlatıyordu. Almanlar herşeye boş vermiş uyuyorlarmış. Nöbetçileri de yokmuş. Küçük ordusuna kimse karşı koymamış.

Lisanka, Dcalmuhammed'i tanımış burnunu ona doğru uzatıyordu. Sık sık onu okşayıp birşeyler verdiği için onu çok iyi biliyordu. Şimdi de Lisanka dişlerinin arasında biz şeker kütürdetiyordu.

Küçük ordu... Ne anlatıyor bu? Küçük mü? Neresi küçük. Nereden bulmuş bunları. Topların tekerlekleri yanında siyah şekiller yürüyor yeni yeni tüfekler parlıyordu.

Dayanamayıp sordum:

«Kim bunlar, kimleri getirdin?»

Bozjanov'un sesi sevinç doluydu:

«Hemen hemen yüz kişi kadar var Yoldaş kumandan. Şilov'un taburundan. Ormandan ikişer üçer çıktılar az kalsın bizleri öpeceklerdi.»

«Birlik dur.» diye buyurdum.

Ağır atlar durdu. Tekerleklerin gıcırtısı kesildi.

«Yabancılar. Yani bizim taburdan olmayanlar. Kenara çekilsinler topların ardından yürümesinler. Bloha.»

«Buyur kumandan.»

«Gelenleri kontrol et! Sinçenko!»

«Ben! Buyur kumandan.»

«En yakın bölük kumandanına dışardan taburun yerleştiği yere bir tek kişinin bırakılmaması buyruğumu bildir. Ayni buyruğu sonra da karargâhta Rahimov'a ilet.»

«Başüstüne Yoldaş Kombat!»

«Gidiniz!»

Uzun sıradan kara şekiller ayrılmaya başladı. Bazıları bir az kenara çekilip duruyor; bazıları bana doğru geliyordu. Bu sırada Bloha topların yanında sadece bizimkilerin kaldığını bildirdi.

«Sıra Marş!»

Toplar, tekrar yola düzüldü. Sessizce onları seyrediyordum. Sıranın sonunda elinde tüfeği ile Murin yürüyordu.

Dizginin oynayışını duyan Lisanka arkalarından yürüdü.

«Ya biz...» Ya biz nereye gidelim Yoldaş Kombat?»

«İstediğiniz yere. Bana kaçaklar gerekli değil.»

2

Onlar da gruplar halinde Lisanka'nın ardından yürüyorlardı. En çok sokulanların seslerini duyuyordum:

«Yoldaş Kombat, lütfen bizi de alın.»

«Yoldaş Kombat, bizi arkadan vurdular, her yandan saldırdılar. Ondan böyle oldu.»

«Biz çemberden geliyoruz Yoldaş Kombat.»

Cevap vermiyordum. İçimi bir sıkıntı doldurmuştu. «Çember» yine bu kelime. Sözleşmişler gibi de durmadan yineliyorlardı. Bu kelime Vyazma civarından beri bu asker kaputlu berduşların ağzında sürüklenir olmuştu. O günden bu yana aynı kelime kulaklarımı doldurmuş bana taşınması güç bir yük olmuştu.

Haykırmak istiyordum: Nerede sizin kumandanınız? Neden sizin yularınızı sıkmamışlar? Ancak Yüzbaşı Şilov'u ansıdım. Kendisi onlardan içtenlikle sözetmişti. İki bölük çarpışmış yaralı kumandanlarını bırakmamıştı.

Yinede tabur yenilmiş ve ormanda dağılmıştı. Bu durum yasalara uygun muydu? Şilov'da bir süre önce benim siperlerim de bunları kendi kendine soruyor ama cevap veremiyordu.

O, bu askerlere savaştan önce acımıştı. Onlar da düşmandan kaçmışlardı. Ruhlarında korku yuvalanmıştı. Buradan da kaçacaklardı. Hayır. Buna izin veremezdim. Bizim adamız içinde içi ürperti dolu insanlara yer yoktu. Sizler savaşta titremiştiniz. Şimdi de titriyor ve bağış diliyorsunuz. Tıpkı eski günahkârlar gibi.

Biri eliyle özengimi tuttu.

«Haksızsınız.» Ayni sözü bir kez daha yineledi. «Bunlar sovyet vatandaşları. Kızıl askerler bunlar. Olmaz böyle Aksakal.»

Sözünü kesmedim ama cevap ta vermedim. Bozjanov konuşmasını sürdürdü:

«Onları kovamazsınız. Aksakal, onlara beni kumandan verin... Onları ben getirdim, savaşta da onlarla olacağım. Bize görev verin. Bir bölge gösterin.»

Cevabım tek kelimeyle oldu:

«Hayır.» dedim.

Hepsi Lisanka'nın çevresine toplanmış anlamadıkları bir dille Kazakça yapılan bu konuşmayı dinliyorlardı. Ancak ses tonundan anlıyorlardı: Şişman Politik yönetici onlar için konuşuyor, onları savunuyordu. Bu atla giden sıska ise hani şu susan bir tek kelime konuştu: O, onları istemiyordu.

Bazıları alacakaranlıkta yüzümü görmeye çalışıyorlardı.

Lisanka hep ilerlemeye bizim ormana doğru gitmeye çalışıyordu. Sanki o da o yana diye yalvarıyordu.

Bozjanov'un kelimelerini kalbimden attım. Ve tek kelimelik cevabımı yineledim: «Hayır.» Ve Lisankayı sertçe ormana doğru çevirdim.

Yapamazdım. -Anlayın beni- Onları tabura alamazdım. Biraz onlarla çalışmak yeteneğim olsa, onları bir ay eğitebilsem, onları biraz kırıp, perçinlemeye yetecek zamanım olsa, onlar da dürüst ve şerefli birer asker olurlardı. Ama bunun için de bende, hiç ama hiç olmayan, çok önemli bir şeye, zamana gerek vardı. Benimse korkunç bir savaş için saatlerim sayılıydı.

Ormanın yanından kıvrılarak atı düzlüğe sürdüm. Tabur nöbetçileri bir kaç kez beni durdurdular.

Sinçenko döndü:

«Emriniz yerine getirilmiştir Yoldaş Kombat.»

«Rahimov'a uğradın mı?»

«Evet.»

Sinçenko'dan bana Rahimov'dan başka haberler getirmesini bekliyordum. Ama o birşey söylemedi öyle susuyordu:

«İyi.» diye homurdandım.

Dolgorukovka'ya doğru gittim. Burası bizimkilere ulaşacak tek yoldu. Oradaki daracık geçitte bizim atlı gözlem birliği nöbetteydi. Onlara kesintisiz olarak yolun durumunu izlemeleri görevi verilmişti. Gedik açık mı, kapandı mı?

Ruhumun ta derinliklerinde hala bir buyruğun geleceğini ve sabaha karşı bu küçücük aralıktan, bir ilmik gibi sıkıştığımız bu yerden taburu çekebileceğimi umuyordum.

Atlı gözlem birliğinin nöbetçisini buldum:

«Yeni bir şey var mı?»

«Hiç bir şey yok... Hiç bir değişiklik olmadı Yoldaş Kombat.»

Yolu kim biliyor?»

«Ben.»

«Dolgorokovsko'yu dolaşarak mı gidiyor?»

«Evet.»

«Bunlara yol göstereceksin. Buradan geriye geçip gidecekler.»

Çevremi saran askerlere, beni merakla izliyen yabancılara yolu gösterdim.

Volokolamsk orada. Bizim birlikler orada. Sizi oraya götürecekler. Haydi yürüyün bakalım.»

Ve Lisanka'yı geriye ormana doğru sürdüm.

4

Birden arkamdan koştular.

«Yoldaş Kombat. Yoldaş Kombat.»

«Ne istiyorsunuz?»

«Yoldaş Kombat. Bizi de yanınıza alın. Bizi kabul edin Yodaş Kombat.»

Cevap verdim:

«Artık pazarlıklara son verin. Buyruğumu duydunuz. Taburun yerleştiği yere bir tek yabancı bırakılmıyacaktır.»

«Biz yabancı mıyız? Biz sizdeniz. Biz kendimizdeniz. Yol-

daş Kombat. Siz beni tanırsınız Yoldaş Kombat. Ansımıyor musunuz? Ben Polzunov'um. General sizin yanınızda benimle konuşmuştu. Bileceksiniz.»

Polzunov Sisten görünüyor ama ansıyorum. Çocuksu yüzü, dolgun biraz dışarı fırlak dudakları. Ciddî gri gözleri.. Ansıyordum...

«Ne oldu sana böyle Polzunov? General senin için ne demişti söyler misin bana?»

Cevap verinedi. Sözümü sürdürdüm:

«Ya sen ne yaptın?.. Kaçtın.»

Polzunov, bir an durdu sonra düşünceli ve kısık bir sesle konuştu:

«Orada pisipisine ölecektik. Pisipisine ölmek istemiyordum Yoldaş Kombat.»

Yanında duran biri cesaretle konuştu:

«Bize arkadan saldırdıkları sırada ne yapabilirdik. Deliklerde oturup mermilerinin bizi bulmasını mı bekleseydik. E... Sonra tabanları yağladık açık söylüyorum ben de kaçtım... Halbuki neler düşünmüştük. Şimdi sıra bende bir yolunu bulup ben de onlara yapacağımı yapacağım... Sen, beniyse; ben de seni. Ödeşeceğiz. Gitmiyeceğim Yoldaş Kombat, beni gönderdiğiniz yere gitmiyeceğim. Tek başıma kalsam da partizanlık yapacak yine de gitmiyeceğim... İşte o kadar.»

«İsmin ne senin?»

«Paşka.»

Polzunov, hemen doğruladı.

«Doğru söylüyor Yoldaş Kombat. Gerçekte bu Paşka. Belki aramızda casuslar olmasından ürküyorsunuz. Hayır Yoldaş Kombat. Ben hepsini tanıyorum... Kâğıtlarını da denetleyebilirsiniz. Çocuklar hepinizin kimlikleri yanınızda mı?

Sordum:

«Hepsinin tüfekleri var mı?»

«Hepsinin... Hepsinin.»

Herkes kendi için cevap versin. Bombalarınız var mı?»

«Var... Bende var.»

Şimdi sesler daha azalmıştı.

«Demek korkudan kaybettiniz onları. A... Peki. Polzunov, sen çavuş olacaksın. Sıraya diz askerlerini. Bir asker durumuna girsinler bir kez. Bombası olanları sağ tarafa ayır.»

Başka bir buyruk vermeme gerek kalmadan ikişerli olarak sıralanmaya başladılar.

Polzunov 'un sesi yükseldi:

«Yoldaş Kombat. Burada benden daha yüksek rütbeli olanlar var.»

«Kimin ne rütbede olduğunu sonra göreceğiz. Şimdi beni dinleyin burada hepinizin bir tek rütbesi var: Firari.»

Yine Paşko'nun sesi yükseldi:

«Ben kendi adıma kabul ediyorum.»

«Kes sesini.»

Paşko, diğerlerinden daha cesur görünüyordu. Ancak askerin herşeyden önce bir tek görevi vardı. Üstün sözünü karşıtsız tartışmasız kabul etmek. İşte ona yabancıydı. İstersen altın bir kafaya sahip ol. Eğer askerin eğitimsizse hiç bir şey yapamazsın. Panfilov'un bir sözünün ansıyordum: Askerlik eğitimdir. Kalbim eziliyordu. Buyruğumu verdim:

«Hazır ol... Polzunov, sırayı denetle. Konuşmayın. Kıpırdamayın. Şimdi sağdan say.»

Polzunov tekmil verdi. Kendisiyle birlikte seksenyedi er hazırdı.

Konuştum:

«Asker değil. Seksenyedi kaçak. Seksenyedi korkak tavuk. Çok konuşmayacağım sizinle. Siz burada bana sızlandınız. Şimdi bir şeyi kabul etmeniz gerekiyor. Moskova sızlanmalarla kurtarılmaz. Orada size inanmazlar. Ben de inanmıyorum. Buyruğum değişmiyecek. Bizim sıralarımızda sadece asker var. Kaçtığınız yere gideceksiniz. Daha ileriye düşmanın gerisine gideceksiniz. Şimdi yola çıkın. Sonra düşmanın ceset-

lerini çiğniyerek döneceksiniz. O zaman kapılarımız sizlere açık olacak. Takımın kumandanlığına siyasi yöneticim Bozjanov'u atıyorum. Sağa dön- Arkamdan marş.»

5

Dizginleri kastım ve Lisankayı ağır adımlarla sürdüm. Arkamdan ikişer sıra halinde seksen yedi asker yürüyordu. Bozjanov, yanıma geldi ve benimle birlikte adımlarken yapacağı görev için buyruğumu istedi: Sözünü sertçe kestim:

«Biraz bekle..

Ruhumu yine aynı sıkıntı sarıyordu. Bu insanları nereye götürüyorum. Gelişi güzel yürüyorum. Gözlemsiz, plansız onlara ne görev vereceğim. Daha ben de bilmiyorum. Bir birlik ki daha takımlara mangalara ayrılmamış. Savaş görevlerini bilmiyorlar. Asker olarak ne yapacaklar. Onlar şimdi sadece ikişerde yürüyen bir gurup.

Öncüler çıkarılması gerekli. Bir yada iki kendi takımını. Bir yanlardan Almanları yoklaması gerekli.

Ama bütün bunlar için vaktim de yok. Benim görevlerim var. Şimdi tabur karargahında olmam gerekliydi. Tabur için gerekliyim. Yerim burası değil bu işlerle uğraşacak zamana sahip değilim. Beni buralara sürükleyen nedir? Taburu başsız bırakmaya hakkım yok. Düşüncesizlik edip sonu iyi olmayacak maceralara dalmamalıyım.

İşi başka türlü bir şekle çevirmek için hiç bir yeteneğe sahip değilim.

Aklıma türlü türlü şeyler geliyor. Ya benim yokluğumda Brudni dönerse? Ya acele bir buyruk gelirse? Sonra kendi kendime gülüyorum. Kendini aldatma, hiç bir buyruğun geleceği yok. Buradan sıyrılamıyacaksın.

Siyaha yakın kirlenmiş karın bulunduğu bölgeye geldik. Lisanka bomba çukurlarını dolaşarak ilerliyordu. İşte bırakılmış hat... Siperler sessiz ve boş...

Burada herşey, her görülen yada görülmeyen varlık küçücük keçi yolları herşey yabancı. Yanda ilerde Novlanska'da aydınlanmış iki üç pencere görülüyor. Örtme, gizleme yapma zahmetine katlanmamışlar. İçimdeki kin alevlendi: Öyle mi... Peki bekleyin öyleyse!..

Dönüp arkamdaki sıraya baktım. Seksen yedi kaçak. Ne yapabilirler? Böyle olmamalıydı.

Bir hafta önce yüz kartalımı nasıl gece saldırısına gönderdiğimi ansıyordum. O zaman titriyorduk. Başlangıcın çekiciliğini savaşla ilk değinmenin heyecanını duyuyorduk. O bir savaş davranışıydı. Düşünce vardı, planı yapılmıştı. O yok edici bir saldırıydı.

Ya şimdi. Nereye gidiyorum? Hangi şeytan beni dürtüyor? Şansa mı davranışa geçiyorum?..

6

Bırakılmış siper çizgisini geçerek nehre doğru indik. Tüm bildiğimiz geçitler, tüm kesilmiş yerlere yatırılmış ağaçlar buradaydı. Sağlam olmayan desteklerden yapılmış geçitler vardı.

Ardımdan gelenleri böyle yapılmış bir köprünün yanında durdurdum. Gerimde orman uğultusiyle genişliyordu. İlerler ise açıktı.

Karşıda yine sudan yüz adım kadar ötede ormanın öteki parçası vardı.

Alçak sesle görevlerini anlattım: Novlaskaya'ya öte yandan yaklaşacak, köy civarında, ormanda, yeniden nehri geçerek köye baskın yapacak. Almanları temizliyecek panton köprüyü ateşe vereceklerdi.

Sonra sordum:

«Anlaşıldı mı?»

Az kişi alçak sesle cevap verdi:

«Anlaşıldı.»

Savaştan önce korkan ve kaçan insanların seslerini duymamıştım. Bu insanlar daha pek az önce Almanlardan kaçmışlardı. İçleri korku dolmuştu. Şimdi kendilerinin düşman için korku olacaklarına inanamazlardı... Ya ben... Ben inanabiliyor muydum?..

Son buyruğumu verdim:

«Buradan teker teker geçin... Sonra da teker teker yürüyün. Dağınık olun. Haydi.. Polzunov ileri..

Süngü takılmış tüfeği elinde eğildi ve koştu... Köprünün yanında durakladı. Yavaşça kaygan ağaçlara bastı... Sonra nehrin siyah fonu karanlık şeklini yuttu. Az sonra karşı kıyıda beyaz yamacın üzerinde şekli yeniden belirdi.

Yamaçı tırmanan Polzunov, düzlüğün yanında yattı, sonra kalktı ve ormana doğru yürüdü.

İkinci emrimi verdim:

«Sağ taraftakiler ileri. Ormanda numara sırasına göre tek sıra halinde yürüyeceksiniz. Her biriniz arasında en az beş adım olacak, sekiz adımdan çok da açılmayın.»

Ondan sonra atımı sürdüm. Lisanka çekinmeksizin nehre girdi. Burası sığdı. Ancak karnına kadar geliyordu.

Neden ormanda tek sıra halinde ve bu kadar aralıklarla yürümelerini söylemiştim biliyor musunuz? Haydi size içimde ki saklı düşüncemi açıklayayım.

Düşünüyordum ki. Korkanlar yine kaçacaklardı. Saklanacaklar için sık ormanda bunu yapmak çok kolaydı. Bir az kenara kayıp bir ağaca yapışmak yetecekti. Sonra karanlıklar arasında kayboluverecekti. Sonrasını şeytan götürsün. Seni vatansız seni. Ormanda şerefsiz bir insan olarak dolaş dur. Yarısı yada daha azı kalacaktı. O zaman onlara inanacaktım. Geri döndürüp tabura götürecektim.

Polzunov'u geçtim ve ağaçlar arasına doğru sürdüm. Herkesten önde ve ormandan ayrılmadan geriye bakmıyarak ilerledim. Hava ışıyor dallardan sular damlıyordu. Bulutların perdelediği ay belirsiz bir leke gibi sırıtıyordu.

Orman bitti. Yanında Novlanskaya giden yol duruyordu. Yanında da panton köprü. Sonra tepe... Tepe de de köy. Bir kaç pencerede ışık var. En sonra Bozjanov, yürüyor. Toplanıp sıralanmalarını söyledim.

«Polzunov. Say bakalım kaç kişi var.

Sırayı baştan sona doğru yürüdü ve sonra fısıldadı:

«Seksen yedi Yoldaş Kombat.»

7

Seksenyedi demek. Hepsi burada. Hepsi de savaşmak için gelmiş.

Sevinç ürpertileri duydum. İçimde artık onların bana ait olduğunu duyuyordum. Kalbim onları kabul ediyordu. Belki de bu başka bir ürpertidir. Belki de onlardan bana bir heyecan dalgası geçiyordu.

Bir an yaklaşan bir aracın motor homurtusu duyuldu. Başımı gürültünün geldiği yöne doğru çevirdim ve bir ışık demetinin altında kaldık. Bayırı çıkan kamyonun farları uzun ışıkları ile yanıyordu. Yolun dönemeci ışığı bize yönetmişti.

Sırada kimse kıpırdamadı. Hepsi sararmış duruyorlardı. Işıkta bembeyaz görülen elleri tüfeklerini kavramış ileri bakıyorlardı. Ağaçların siyah gölgeleri sanki hareket ediyordu.

Işık ötelere kaydı. Karanlık tekrar parlayan yüzleri örttü. Beyaz demetler aşağı yukarı sallanarak uzaklaşmaya ve yolu aydınlatmaya başladılar.

Eğerden atladım. Gözlerimi kamaştıran ışıktan sonra kimseyi göremezdim sadece Lisanka'nın bembeyaz şekilleri gözüküyordu.

«Yat ve gözle» dedim.

Gözler yeniden alıştı... Farlar suda yankılandı. Köprünün ağaçlarının gıcırdadığı duyuldu. Kamyona doğru kırmızı bir el feneri görüldü. Karşı kıyıya çıkan araç durdu. Farların aydınlattığı boşluğa nöbetçi yaklaştı. Davranışlarından bazıları ayırdediliyordu. Döndü ve ormana doğru iki kez elini salladı. Bizim taburun saklandığı yeri gösteriyordu. Sonra Krasnaya Gora yönünü işaret etti. Anlaşıldığına göre oradan dolaşılabiliyordu.

Motor yeniden çalıştı, ışık tekrar hareket etti. Araba yokuşu tırmandı. Farlar bir anda sıralanmış kamyon dizisini aydınlattı. Sonra ışık demeti yanlara kaydı, aşağı yukarı sallanarak kıyıya paralel gitmeye başladılar.

Biri yanıma yaklaştı.

«Yoldaş Kombat ben üstüme alıyorum.»

Ses yabancı değildi.

«Paşko?»

«Evet... Ben üstüme alıyorum.»

«Neyi?»

«Temizlemeyi.»

«Nöbetçiyi mi? Nasıl?»

Paşko, kaputunu kaldırdı ve Finlilerin kullandıkları kalın kısa ve sivriltilmiş Fin bıçağını gösterdi. Sivri kısmı parlıyordu.

«Sen keyfine bak...» dedi. Sonra ekledi: «İş bitince ıslık çalacağım.»

«Öyle yapma. -Ona el fenerimi uzattım- Al. Üç kez yakarsın.»

Feneri kalpağının altına soktu:

«Belki de ele geçireceğim fenerle işaret veririm. Kırmızıyla. Olur mu?»

«Olur... Üç defa yakacaksın. Yol serbest demek. Yalnız becerebilecek misin?»

Görmedim ama duymadım: Güldü.

«Beceririm...»

«Yürü.»

Paşko, sisler içinde kayboldu.

Artık ne olursa olsun. Benim için geriye dönüş yoktu. Ama böyle bir çapulcu grubu gibi mi saldıracağız. Bozjanov'u çağırdım.

«Adamları onar onar ayır Bir grubu sen al. Tabura karşı yerleştirilmiş olanları sen arkadan vuracaksın. Diğer onluya köprüyü ateşleme görevi ver Geriye kalanlar köyde iş görsün. Bombaları olanların hepsi oraya..

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

Hemen buyruklarını vermeye başladı.

İki araba daha geçti ve onların ışıklarında nöbetçi göründü. Işıkları yine sokakları gümüşlediler. Evlerden birinin kapısı açıldı. Uzun boylu biri göründü. İç çamaşırları ile yalınayaktı. Uykulu uykulu gerindi ve merdivenden işemeye başladı. Pisler Cephede nasıldılar. İç çamaşırlarıyla evlerde yataklara uzanıp uyuyorlardı.

Herşey yine sisler içinde kayboldu. Beyaz demetler yine sallandılar, yana döndüler ve nehrin yanındaki dönemeçli yoldan gittiler.

Bizse yere yapışmış heyecanla gecenin karanlığını yırtmak ister gibi bakıyorduk. Gözlerimiz Paşko'nun kaybolduğu taraftaydı. Başarabilecek mi? İşaret gelecek mi? Ya sonra? Bu «sonra» nasıl olacak?

Bir an içimi garip bir duygu kapladı. Bana öyle geldi ki bütün bunlar bir kez daha tam böylesine olmuştu. (Ne vakit kimbilir? - Belki de başka bir yaşantıda.) Biz aynen böyle karanlıkta toprağa yatıp, düşmana saldırmak için gizlenmiştik. Garip yeni devrin savaşı bu muydu? Ben onu hiç böyle sanmamıştım.

Ama işaret nerede? Dakikalar acı verecek kadar uzun... Aha... Galiba...

Karanlıkta köprünün yanında kırmızı bir hare... Sal-

landı ve söndü... Bir... Yine yandı... İki... İşte üçüncüsü.

«Kalk!» dedim. «Hazırlanın. Bombalar savaş için hazır olsun. E... Arkadaşlar. Askerliğin tek yasası var: Zafer yada ölüm. Sessizce sokulun. Bazjanov. Götür onları.»

«Köprüden mi?»

«Evet.»

Fısıldayarak buyruğunu verdi:

«Arkamdan...»

Ve koşmaya başladı. Arkasından hepsi onu izlediler.

Bir dakika sonra köprünün ağaçları üzerinden bana kadar takırtılar uzandı...

Herşey başarıldı... Beklenmedik derecede de kolay oldu. Kazandık...

Ağır ağır, yangının aydınlattığı köprüden köye girdim.

Şurda burda hâlâ bombalar patlıyor, silah sesleri duyuluyor, haykırmalar işitiliyordu. Bu savaş değil bir katliamdı.

Ormanın tam karşısında taburumuzun saklandığı yerde Almanlar kendilerini tam bir güven altında saymış, iç çamaşırlarıyla yataklarda veya samanlıklarda yatmış uyumuşlardı. Sonra birden silah ve bomba seslerini duyarak yerlerinden fırlamış, koşmaya, kaçmaya ve saklanmaya başlamışlardı. Nereye olursa olsun saklanıyorlardı. Yatak altlarına soba arkalarına bodrumlara, ve samanlıklara. Soğuktan ve korkudan titriyorlardı.

Bu sahneleri anlatmayacağım.

Benzin dökülmüş köprü alevler içindeydi. Kilisenin koyu yapısı ışıkları içinde beliriyordu. Bir gün içinde bu kilisenin yanına kaçıncı kez geliyorum. Camları parçalanmış pencereleri kara lekeler halinde görülüyor sağlam kalmış pervazlarda alevler oynaşıyordu.

Sinçenko'yu, birliği toplayarak tabura götürmesi için Bozjanov'a gönderdim.

Lisanka, yine ağaçların arasından ormancının evine doğru yürüyordu.

Sevincim uçmuş ruhum yine neşesizdi. Bütün ağırlığımla değerin üzerinde oturuyordum. Sanki zaferin mutsuzluğu ile çökmüştüm.

Zafer savaştan önce çelikleşir. Bunu bize Panfilov öğretmişti. Diğer pek çok şey gibi yine o öğretmişti.

Savaştan önce ben burada ne yapmıştım. Kaçakları bulmuş ve onları savaşa götürmüştüm. o kadar. Sonra...Zafer kazandım. Siz benim anlayışımı bir subay olarak düşüncelerimi biliyorsunuz. Suvarov: «Kolay zafer susayan kalpleri serinletmez» demiştir.

Sıkıcı düşünceler sıralanıyordu. E... Yüzelli ikiyüz Alman öldürmüştük. Ya sonra, yine önceki gibi sayısız düşmanların ortasında yapayalnızdık.

Ormancının evine doğru tüm yol boyunca aklımı hep ayni düşünce kurcalıyordu. Brudni döndü mü? Bir buyruk var mı? Çekilmek için bu aralıksız bekemle. Bu biraz erkekliğe aykırı yakışıksız bir şey kesinlikle.

Gerçek bu. Ben bunu herkesten saklıyorum. Ama kendimden, vicdanımdan asla.

10

Karargahın büyük odasında lamba yanıyordu. Rahimov yorgun yüzü ile ayağa kalktı. Yere kaputunun üstüne yatmış olan Tolstunov'da başını kaldırdı. Bekleyiş içinde bana bakıyorlardı.

Sorayım mı? Cevabı önceden bildiğim halde sordum: Evet Brudni gelmemişti ve bir buyruk yoktu.

Akşam yemeğini getirdiler. Canım yemek istemiyordu. Tols-

tunov kalktı. Sonra Bozjanov geldi. Bana bir armağan getiriyordu: Almanlardan aldıkları bir dürbün. Başka bir zaman olsa ne kadar sevinirdim. Şimdi ise hiç bir şeyin kıymeti yoktu. Saat üçü geçiyordu. Sabaha kadar uyumam gerekliydi Ancak uyuyamıyacağımı anlıyordum.

Sinçenko'yu çağırdım:

«Sinçenko rakı var mı? Rahimov içecek misin?»

O istemedi. Tolstunov'a ve kendime doldurdum. Bir az içeceğim. Belki o zaman uyuyabilirim.

SABAH

1

El fenerimi başımın altına koyup peykeye uzandıktan sonra bir sigara yaktım. Uzanıp saate bakacağım sırada ilerde kulakları örten konçlu şapkamı gördüm. Benden bir hayli uzakta duruyordu. Bir alarm halinde yerimden fırladığım zaman aramamam için kalkıp almam; palaskama bağlamam gerekliydi. Ne alarmı; ne de olacakları düşünmek istemiyordum. Ama kalktım. Uzunkama kadar olan bir kaç adımı atmak için sahiden insan üstü bir güç harcamam gerekti. Herşeyi unutmak, herşeyi geride bırakmak istiyordum. Bu evi, ormanı ve içinde bulunduğum koşulların dışında kalmak istiyordum.

Yine yattım, gözlerimi kapar kapamaz da geçmişe ait bir çok tatlı anı benliğimi doldurdu...

Ansıdığım tek şey bu anıların sadece bana ait değil, taburla bağlantılı olduğudur, Ancak onlar da yine benimdir.

İnsanın yalnızca kendisiyle bulunduğu bu anda düşünceleri tüzüğün bilmem kaçıncı maddesi ile bilmem kaçıncı paragrafına uymayabilir. Ama o «ben»im. Benim için tabur sadece bir tüzükte bahsedilen şu kadar kişilik bir birlik değildi.

Nasıl söyliyeyim tam bilemiyorum? Taburda bütün benliğim toplanmıştı. O benim yaptığım yer yüzünde yarattığım tek şeydi.

Aklıma değişik pek çok şey geliyordu. Küçücük anılar da, acı olanlar da pek komik bulunanlar da.

Örnek mi? İşte size biri...

2

Güneşli bir ağustos günü tabur atış yerine çıkmıştı.

Gür akan bir dağ nehri olan Talgarka'nın yanında kamptaydık. Kampa giden yolun iki yanındaki bahçelerde dünyanın en güzel elmalarının, Alma-Ata elmalarının, yetiştiği bahçeler bulunuyordu. İlerde ise dümdüz uzanan güneşten kurumuş step yayılıp gidiyordu. Güneyde, step'in üzerinde, Tanşan'ın yamaçları yükseliyordu. Çok uzakta ve yükseklerde belli belirsiz, bir çizgiyle güneşten ayrılan yerde karla örtülü tepeler görülüyordu. Burası, güzelliklerini hiç bir zaman anlatmayı başaramayacağım Güney Kazakistan'dı.

Step ideal bir atış yeriydi. O hemen yanımızda, elimizin altında değil bir ütü tahtası gibi ayaklarımızın altında uzanıyordu.

Böyle dümdüz bir sahada iki üç kilometre gidip atış yaparak dönmek sadece kolay değil aynı sırada zevkli bir işti de. Ancak ben buyruğumdaki insanları zevkleri için yetiştirmiyor onları savaşa hazırlıyordum. Onun için de kolay ve zevkli olanı bırakmış taburu atış için dağlara götürüyordum.

Ogün de ilk terası tırmandık. Teras dikenli, kaygan ve çalılarla örtülüydü. Burada atış yapılamazdı.

İkinci düzlüğe dik ve taşlı bir yol uzanıyordu. Tabura: «İleri» buyruğumu verdim. Tırmanmaya başladık. Dik yoldan, asker çizmelerinin altından aşağıya taşlar yuvarlanıyordu.

Tırmandık. Şeytan alsın burada da atış için yer yoktu. Düzlüğü hemen de adam boyu, duvar gibi otlar kaplamıştı. Ya-

şimdi nereye gitmeli? Daha yukarda yamaçta meşe ormanının yeşilliği görülüyordu.

Aşağıda kupkuru step uzanırken yukarısı tam aksi yem-yeşildi. Bütün Kazakistan böyledir. Bir terslikler ülkesidir. Kazakistanın yaradılışına ait efsaneyi kimse size anlatmadı mı? Tanrı dünyayı yaratırken, göğü ve yeri bütün denizleri ve okyanusları ve kıtaları ve ülkeleri yaratırken Kazakistan'ı unutmuş. Son dakikada Kazakistan aklına gelmiş, gelmiş ama elinde hiç bir şey kalmamış. Onun üzerine yarattığı her yerden biraz birşeyler koparmış bir parça Amerikadan bir parça İtalya'dan bir parça Afrika çöllerinden ve bir parça Kafkaslardan - onları da Kazakistan olacak yere serpiştirip yerleştirmiş. Ondan ötürü de orada benim doğduğum bu yerde herşey vardır. Süreli çıplak, sanki tanrı tarafından lanetlenmiş gibi uzayıp giden tuzlu yaylalar ve en güzel köşeler

Nerede atış yapalım? Taburu dörder kişilik sıralar haline sokup ot duvara doğru yürüttüm. Onları bir kaç defa ileri sonra da geriye doğru çevirdim. Ağır asker çizmeleri otları ezip kırıp geçiriyordu. Son geçişimizde de ayakta kalanları ellerimizle yoluyorduk. Kenarda durmuş bu manzarayı derin bir zevk ve unutulmaz bir mutlulukla seyrediyordum. Bu ne güçlü bir taburdu. Disiplinli, perçinlenmiş ve savaşa hazır bir tabur. Bu taburla düşmanın içine dalacağımı ve onları işte böyle ezip yolacağımı; bulundukları yerleri onlara mezar yapacağımı düşünüyordum. Savaşın böyle olmadığını biliyordum ama yine de böyle düşünmekten kendimi alamıyordum.

Askerin dolaştığı yerde otlar uzun bir dörtgen şeklinde ezilmişti. Sonunda nişangahları yerleştirdik. Tabur hâlâ sırala duruyor ve nişangahların üzerinde kırık haçlı şapkaları görünüyordu.

Bu anda bir kez daha taburumun gücünü ölçme isteği duydum. İlk sıranın yatmasını ikinci sıranın çökmesini ve üçüncü sıranın da ayakta durmasını söyledim.

Böyle ateş edecektik. Sonra buyruğu verdim:

«Tabur... Faşistlere salvo ateş...»

Taburun salvo atış yapması tüzüklerde yazılı değildi. Ama ben bir deneme olarak yapıyordum.

Komuta ile biz nişangahsız kaldık. Şeytan götürsün. Sanki bir şey onları biçti. Yediyüz kişinin birden ateş etmesi; bu korkunç birşeydi. Nişangahlar parçalanmış, direkler ise kırılmıştı. Taburun bütün silâhları dört nişangaha ateş kusmuştu. Bense hem küfrediyor hem de gülüyordum, tepelere tırmanmış ayaklarımızla otları ezmiş sonra da bir harekette nişangahları parçalamıştık. Şimdi atış eğitimi yapamıyacaktık.

İşte savaştan önce Almanları biz böyle doğruyorduk.

Burda ise. Ama ben «Burası» için düşünmek istemiyordum.

Gözümün önünde yeniden çok değerli anılar canlandı. Bunların hepsi tabura bağlı değildi. İçlerinde kişisel olanlar da vardı. Neler geçmedi gözümün önünden.

3

Birden Brudni'in sesi duyuldu.

«Yoldaş Kombat...»

Kendimi artık onu beklememeye alıştırmak için çok çalışmıştım. Ama herşeye karşın onun bir buyrukla dönmesini bekliyormuşum ki yerimden fırladım.

Rahimov ayaktaydı. Kaputu yerde duruyordu. O da yerden fırlamıştı. Gülümsüyor ve Brudniyle, Kurbatov'a bakıyordu.

İkisi birden karşımda duruyorlardı. Kaputlarında kurumamış çamur tabakaları vardı. Bir yerlerde emeklemiş olacaklardı.

«İzin verirmisiniz Yoldaş Kombat?..»

Rüya görmüyordum. Bu Brudni'ydi kırmızı yanaklı acele acele konuşan gözleri fırıl fırıl dönen Brudni.

«Bir buyruk var mı?»

«Evet Yoldaş Kombat. Çekilmemizi istiyorlar.»

İnsan bir şeyi çok fazla isterse o olduğu zaman inanamaz. Bana bir not uzatıyordu. Aklımdan geçenleri ansıyorum. Acaba bu da bir düş mü? Hayır, hayır anılar ve hayaller bitmişti. Saate baktım. Üçbuçuk. Sadece bir kaç dakika mı yatmışım?

Alay komutanı binbaşı Yurasov bir kaç satır yazmıştı. Dolgorukovka köyünün dışında bizi bir karargah subayı karşılayacaktı. Daha sonra Volokolamsk'a doğru olan yolumuzu o bildirecekti. Alay o yana doğru çekiliyordu.

Volokolamsk'a doğru. Çekiliş otuz kilometreyi buluyordu. Bu düşüncelerle zaman kaybetmemem gerekliydi. Saat üçbuçuktu. Yedide ise gün ağarıyordu.

4

Karanlıkta vıcık vıcık bir alanda tabur bölük bölük yürüyordu. Önde askerler, sonra toplar, iki tekerlekli arabalar, makineliler, taligalar yüklenmiş aşkeri gereçler sonra yine askerler.

Alışkanlıkla taburun yanımdan geçmesini bekliyor, Lisanka'yı sürüp onları geçiyor sonra yine bekliyordum.

Zaman zaman ay karanlık gökyüzünde aydınlık bir leke gibi görünüyordu. O anlarda, karanlık biraz açılıyordu.

Yeniden taburu geçiyordum.

Birliği Zaev, götürüyordu. Onun bölüğü en önde yürüyor.

Her zamanki gibi vucudunu öne eğmiş uzun ellerini sallarken askerlerine tempo vermek için ayaklarını yere vururken suları sıçratıyordu. Erler birbirlerinden geri kalmadan dörder kişilik sıralar halinde yürüyorlardı. Bölük geçti.

Onu sağlık takımı izliyordu. Yaralıları taşıyan arabalar bölüklerin arasına yerleştirilmiş. Yanımızda kırk kadar yaralı var. Bizim göbekli, ağır ve ihtiyar sağlık erini görüyorum. Yürürken bile yaralılarla uğraşıyor. Bir arabanın yanında yolu adımlıyor ve üzerine eğildiği yaralı bir askerin bir şeylerini düzeltiyor. Sanırım bir yaralının sargısı kaymış. Sis onu da yutuyor.

İşte sahipsiz takım... Bazjanov'un ordusu.

Dolgorukoyka'yı dolaştıktan sonra yola yaklaşıyoruz. Öykümüzde adı çok geçen ve ilerde bir köşe meydana getirerek Volokolamsk'a erişen taşlı yola.

Bir kaç gün önce onaltı Kasımda, Almanlar bu yolu kendilerine hedef seçmişlerdi. Sonra da bir sıçrayışta bizim savunmamızı parçalayıp, tankları kamyonları ve motosikletleri ile Volokolamsk şosesini aşarak Moskova'ya dalmak istemişlerdi. İstemişlerdi ama durdurulmuşlardı. Sovkoz, Bulicovo'da ise geri itilmişlerdi. Daha bir çok yerde de savunmamız günlerce onları yerinden kıpırdatmamıştı. Kendilerine karşı koyan güçlerin küçüklüğünü bilen Almanlar başarı sağlayamamış olmalarına inanamıyorlardı. Onlara, biraz daha gayret, bir saldırı daha kendilerini durduran engelleri yıkacaklar gibi geliyordu. Engel yıkılacak ve Volokolamsk şosesinden Moskova yolu açılacaktı.

Yolda çarpışan birliklerimiz çekiliyor, sonra, ertesi gün aynı alaylar aynı taburlar yeniden karşılarına dikiliyor ve yeniden uzun sonu gelmez çarpışmalara yol açıyorlardı. Almanlar her yeni savaşta «Bu kez son, bu son çarpışma, son direniş» Diye düşünüyorlardı. Ve dirençle saldırıyor, caymayı uslarına getiremiyorlardı.

Volokolamsk şosesi hala saldırıların merkezi olmayı sürdürüyordu

5

Dolgorukovkanın dışında bizi karargah emir subay yardımcısı Teğmen Kurganski, karşıladı. Coşkun bir sevinçle sertçe elimi sıktı. Sonra da hemen anlatmaya başladı. İkinci ve üçüncü tabur ağır kayıplara uğramıştı. Askerler artık gruplar halinde savaşıyordu. Bir avuç asker fırlıyor, yola yerleşiyor, Almanları vuruyor, düşmanın canlı güçlerini eritiyorlardı. Almanlar askerlerini tank savunması altında korumaya çalışıyordu. Birliklerimiz Volokolamsk'a doğru, şosenin kilit merkezine çekiliyordu. Tümenin yeni savunma hattı oradaydı.

Kurganski ile birlikte tabura bir kaç araba erzak da gelmişti. Bize gece Volokolamsk'da pişen bir ton beyaz ve taze ekmek göndermişlerdi.

Arabalar ormanda bekliyordu. Taburu orada saklamaya karar verdim. Askerin yemek yemesi, dinlemesi, uyuması ve hayvanların beslenmesi gerekliydi.

Dinç ve sağlam atlara geriye dönmek düşüyordu. Gece ele geçirdiğimiz ve orada bıraktığımız altı top ve dörtyüz mermi vardı. Onları bir kez daha Almanların burnunun dibinden çekip çıkarmaya kararlıydım.

Doğuda, gün ağarmaya başlamıştı. Ancak her yan sisle örtülüydü. Tabur ormana giriyordu. Bozjanov'a yaklaştım.

«Bozjanov, seninkileri durdur. On adım geriye al.»

Ardından «öteki birlikler ileri» komutunu verdim. Ummadığım yedek gücüme baktım. En sondaydılar. Makineli arabaları ile giden benim makinelilerimin ardından geliyorlardı.

Daha sonra, gece kendilerini taburdan kovduğum ama sonra savaşta kendilerini temize çıkaranlar duruyordu.

Bozjanov'a, sisten yararlanarak, atlarla dönüp geride bıraktığımız top ve mermileri buraya çekmeyi denemesi buyruğunu verdim:

«Bütün gücünü al. Topları dört bir yandan koru. Yolda küçük bir gruba raslarsan onları yok etmeye çalış. Ciddi bir çarpışmaya girmekten kaçın. Böyle bir şey olursa topları uçur ve buraya çekil. Çabuk olmaya çalış. Unutma seni burada bekliyoruz.»

Bozjanov, bir adım geri çekilip sert bir selam verdi. Küçük gözleri parlıyordu:

«Başüstüne yoldaş Kombat.»

Şimdi başka zamanlara göre daha yapılı görünüyordu. Yüzü enerji doluydu. Kumandan olmak, güç görevler yapmak hoşuna gidiyordu.

6

Askerler ateş yakıp çay demlediler. Kurundular. Bir çoğu çam dalları kesip yeşil asker yatağına yattılar. Gezici mutbakta bol etli çorba pişiyordu. Tabur her yandan savunmadan yoksundu.

Gün ağarıyor karanlık eriyordu. Sis kalkıyor, puslu bir sabah başlıyordu.

Saat sekize doğru, hesaplarıma göre Bozjanov'u gelmesi gereken saatlerde gökyüzünde yaklaşan uçak sesleri duyuldu. Onları gördük. Alçakta, bulutların kenarında, bizden biraz yanda Alman bombardıman uçakları uçuyordu. Hemen aynı anda yerden, görülmeyen silâh ve makinelilerin sesleri duyul-

du. Ardından kulaklarımıza patlayan bombaların sesleri geldi. Uçaklar dalga, dalga sürüler şeklinde geliyor ve yüklerini bizden dört beş kilometre uzaklıktaki bir noktaya, Volokolamsk şosesinin geçtiği noktaya boşaltıyorlardı.

Birden ateş sesleri arttı. Artık gökyüzünde uçaklar yoktu. Şimdi bombaların patladığı yerden silah sesleri geliyordu. Bunlar on değil, yirmi değil belki yüz yüzelli topun sesiydi Az sonra o yana gözleme gönderdiğim atlılar bilgi getirdiler: Almanlar tanklarla saldırıyor, bizim piyadeler onlara karşı savaşıyordu.

Öte yanımızda da ateş başladı. Tıpkı öteki gibi o da dörtbeş kilometre kadar uzaktaydı. Burada top ateşi zayıftı. Daha çok silah ve makineli ateşi duyuluyordu.

Bozjanov'dan ise bir ses yoktu. Tabura burada mola verdirmek için beni hangi şeytan dürtmüştü. Hangi şeytan beni gerideki topları çekmek için bir güç göndermeye itmişti. Keşke onları çok daha önceden havaya uçursaydım..

Şimdi topları çekmekte olan atlar elimde olmadan nasıl yola çıkabilirdim? O da bir şey değil.. Takımı, onları, beklemeden gidebilir miydim...

İki tarafımızda ateş sesleri... Bozjanov ise yok... Yok.. Aksilik. Yine dünkü gibi mi? Bize buyrulduğu gibi çok çabuk çekilmeliyiz. Ama bak gör ki kımıldanamıyoruz.

Rahimov'a buyurdum:

«Bölük kumandanlarına duyurun. Askeri, çember savunmasına hazırlasınlar.»

1

Şosede, gözümüzün göremediği yerde kısa bir duruştan sonra şimdi yine, kudurmuşcasına silahlar patlıyordu. Aralıksız top sesleri arasında kulağa tek tük tüfek sesleri de geliyordu.

Öte yanda ise savaş hiç durmamıştı. Orada her şey küçük ormanın ardına gizlenmişti.

Daha geriden bir yerden, sanırım şosenin dışından da silah sesleri gelmeye başladı.

Şeytan alsın Bozjanov ise daha ortada yok. Ona lanet okuyor, kendime lanet savuruyordum. Onu karşılamak üzere atlılar gönderdim. Kızsam da kızmasam da kımıldanamıyorum. Buraya kakıldım kaldım. Yolumu kapadım.

Askerler ormanın kenarında daire şeklinde siperler kazıyor. Bu şimdilik bir ihtimale karşı... Bozjanov görünür görünmez yola çıkacağız. Asker biraz «Boşuna kazdık» diye homurdanacak... İnşallah boşuna olsun.

Rahimov'la birlikte bölükleri dolaştık. Kısa bir moladan beyaz ekmek ve sıcak çorbadan sonra askerler neşelenmişlerdi. Beni şakalarla karşıladılar. Yakından gelen top atışı ve her yandan duyulan silah seslerine aldırmıyorlardı. Bu bizim için artık ilk değildi: Korkunun baskısı geçmiş, o, taburun tarihine karışmıştı. Bunun için de hafifledim: «Yokolmayacağız.» diye düşündüm.

2

Bölük kumandanlarını kurmay çadırına çağırdım. Topları getirmeye giden Bozjanov'un beklenmedik gecikmesi karşı-

sındaki kararımı açıkladım: Onlar gelmeden yola çıkmayacak, gerekirse yardımlarına koşacaktık.

Konuştuktan sonra onları serbest bıraktım. Birlikte çadırdan çıktık.

Ağaçların arasından bir atlı gözüktü. Ta uzaktan bağırıyordu:

«Geliyorlar.»

Herkes durdu. Atlı beklediğim haberi getirdi. Bozjanov'un takımı, toplarla beraber ormana yaklaşıyordu.

Şimdi artık Volokolamsk'a doğru yola devam buyruğu verebilirdim:

«Herkes yerlerine.» dedim. «Yola hazırlanın. Filimov sen kal.»

Filimov, otuzbeş yaşında, zayıf enerjik bir adamdı. Üçüncü bölük komutanıydı.

Ona bölüğünü öncü olarak yola çıkarmasını söyledim. Taburun savaş düzenine göre öncüler, ana birlikten üç dört kilometre ilerde gideceklerdi.

Filimov'la birlikte haritayı inceledik. En kısa ve en rahat yol şoseydi. Artan ısıdan, bunun dışında tüm yollar kesinlikle hamura dönmüşlerdi. Ancak oraya da bir kaç noktadan Almanlar çıkmaya çalışıyorlardı. Haritada daha zor ama daha umutlu bir yol çizdim. Şoseyi kesecek, sonra kuzeye dönüp, köy arası yollardan Volokolamsk'a çekilecektik.

Filimov, zaman yitirmeden yola çıkmalı ve belirli arayı koruyarak taburun önünde gitmeliydi.

Az sonra koşarak bölüğüne gitti.

Sinçenko, Lisanka'yı getirdi. Hayvana atlayıp Bozjanov'un takımına doğru at sürdüm.

İri atlar, topları yolsuz ve çukurlarla dolu çamurlu arazide zorlukla sürüklüyorlardı. Sis kayboluyor, topların tekerlekleri ince kar tabakası içine gömülüyordu. Ayaklarını kaygan otlara dayayan askerler, atlara destek olmaya çalışıyorlardı.

Bana asık suratlarla bakıyorlardı. Birisi küfür etti. Bir başkası da:

«Ah Yoldaş Kombat.» dedi. «Bütün yollar yok olmuş.»

Bir başkası gözünü yere dikmiş mırıldandı:

«Ona göre ne var? Atını kamçılar, keyfine bakar

Paşko ne dedin?»

Onu sıkmam, komutan elinin gücünü duyurmam gerekli... Ama sustum. Bu insanlara ne olduğunu anlayamamıştım. Tehlikeli ve güç bir savaş görevini başarıyla bitirmemişlermiydi? Öyleyse neden sevinçle göğüslerini gerecek yerde, sıkıntı içindeydiler?

Bozjanov yaklaştı. Her an canlı ve güleryüzlü bir insan olan onun da yüzü asık ve ciddiydi.

Tüzüğe uygun bir şekilde tekmil vermeye başladığı zaman sözünü kestim:

«Orada ne oldu size? Neden hepsi ekşimiş?»

Bozjanov, sesini alçaltarak cevap verdi.

«Öğrendiler...»

«Neyi öğrendiler?»

«Bizimkiler tüm buralardan çekilip gitmiş. Biz gene..

«Ne demek gene? Nedir bu saçmalıklar?»

Dimdik bir şekilde ta gözümün içine baktı:

«Aksakal bana neden böyle davranıyorsunuz? Biliyorsunuz ki ben...

«İşte senin (Benim'ler). Topları çeken asık suratlı erleri gösterdim Onları düşün. O insanlarından sen sorumlusun. E. Şimdi söyle neden (Gene biz) dedin?»

«Gene yalnız kaldık.»

«Bunu da nereden uydurdun?»

«Biz onları gördük. Tüm nöbetçileri topladılar ve hepsi çekip gitti... Hem de çoktan Aksakal.»

Demek sorun buymuş. Servükov'un (Telsiz asker telefonu) konusundaki sözlerini ansıdım. O sırada, savaştaki ba-

şarıdan sonra bu (Telsiz asker telefonu) sözleri beni ne kadar sevindiriyordu. Ama şimdi, çekilirken ayni şey değildi...

Toplar ve arabalar ağır ağır ilerliyordu. Erleri düşünceyle süzüyordum. Yine Paşko'yu gördüm. Hep öyle gözlerini yere dikmiş, ötekilerle birlikte topları itiyordu. Adaleli vücudu ile topun kundağına yapışmış onu topraktan sökmeye çalışıyordu. Her yanını çamur örtmesine karşılık sarı deriden yapılmış yüksek konçlu kont çizmeleri yine de belli oluyordu.

Elimde olmadan sordum:
«Ayağındaki bu çizmeler de ne?»

Bozjanov cevap verdi :
«Novlanska'da bir Alman'ın ayağından çıkardı. Bir subayı öldürdü ve aldı...»

Evet. Enteresan bir tip bu Paşko. Cesur, bedbin ama... Akşam söylediğim gibi asker için büyük bir yetenek olan buyruğa uymak ve disiplin henüz onda yok. Bunlar ancak çok sıkı bir eğitimle elde ediliyor ve askerin ikinci bir ahlakı oluyor.

Biraz önce onu boşuna azarlamadım. Komutanın bu sözlerini hepsi duysaydı onlara iyi bir örnek olurdu.

Artık benim çok zamanım yok. Bozjanov'un birliğini hemen denetim altına almam gerekli. Durumun ne olduğunu anlayıp karar vermeliyim.

Böylece hiç bir zaman bir komutanın yapmaması gerekli bir hatayı yaptım: Bir erin karşı koyuşunu duymamazlıktan geldim. Tüzüklerin ünlü bir buyruğunu çiğnedim: «Hiç bir zaman bağışlama». Bir kelimeyle askere, asker olduğunu bildirmeyi unuttum.

Ve bunun sonucu olarak da az sonra dökülmeyebilecek kan döküldü.

3

Bir süre önce ardarda duyulan top sesleri şimdi daha az ama daha açık duyuluyordu. Ya onlar yaklaşmıştı yada artık ağaçlar onları boğamıyordu. Öte yanımızdaki makinelitüfek ve küçük silahların sesleri ise uzaklaşıp gitmişti.

Önümüzdeki herşey ise tüm bir sessizlik içindeydi : Çamurlu bir yol, ıslak yamaçlar ve uzakta tepeler. Ardımızda orman.

Hiç te hoş olmayan bir durumdayız: Hiç bir şey bilmiyorsun, hiç bir şey görmüyor ve hiç bir görevin olmadan ateşin ortasında duruyorsun.

Bozjanov'un söylediklerinden sonra yakın tepelerden birinden çevreyi gözden geçirmeye karar verdim.

Bozjanov'a «Topları ormana sok.» dedim. «Ben tepeye kadar çıkıp çevreye bakacağım.»

Sincenko da ardımdan gelmeye kalktı. Onu ormanın sonunda bıraktım.

Bir dakika sonra Lisanka dört nala yamaçtaydı. Oradan şosenin kenarına yapılmış köy görünüyordu. Sokaklarda ve şosede patlayan silahların beyaz ışıklarını gördüm. Dürbünle baktım.

Bizim topçu çekiliyordu. Arkalarına topların bağlandığı traktörler çayırı geçip şoseyi kıvrılıyorlardı. Topların yanında erler yürüyor ve arasıra, kaygıyla dönüp geriye bakıyorlardı. Topçu Alay komutanı Albay Arseniev'in uzun sıska vucudunu tanıdım. Dürbünün içinden onun durup tabakasını çıkardığını bir sigara alıp kibritini ateşledikten sonra yaktığını gördüm. Bütün bunları kaygısız son derece ağır bir şekilde yaptı. Sonra yanından geçen bir topçu durdurup bir yanı gösterdi. Traktör toptan ayrıldı, askerler yerlerini aldılar. Dürbünü Arseniev'in baktığı yöne çevirince ilk kez Alman tanklarını gördüm. Grisiyah vucutları üzerinde beyaz haçlar ve namlulların-

dan çıkan beyaz alev gözüme çarptı... Tanklar ateş ederek köye giriyorlardı.

Yerimden kımıldamadan bu modern savaş oyununu seyretmek istiyordum. Ama dürbünümü indirip çevreme baktım. Şoseye bağlanan yolda atlılar koşuyordu. Aklımdan: Kuzeye çekilen birlikler bir yerde Almanlarla karşılaştılar ve bu köy yolunu bırakmak zorunda kaldılar, diye geçti.

Peki ben şimdi hangi yoldan ve nasıl sıyrılacaktım. Zaman kaybetmeden taburu şimdilik açık olan köy yolunun öbür tarafına geçirmem gerekiyordu. Yoksa bizi yolların çevrelediği bir üçgen içine alacaklardı. Heyecanla çevreyi incelemeyi sürdürdüm. Birden Filimov'un bölüğünü gördüm.

Yürüyüş sırasında vadide uzamışlar, ilerde olanları ve tankları görmeden köye doğru yürüyorlardı. Almanların kucağına düşeceklerdi. Ne yapıyor? Aklını mı kaçırdı? Şeytan götürsün. Kör gibi yürüyor. Lisanka'yı deli gibi kamçıladım. Hayvan acıdan art ayaklarının üstüne dikildi.

Dörtnala, ormanın kıyısından taburun yanısıra bölüğe yetişmek için koşuyordu.

4

Yetiştim.

«Bölük dur. Filimov, nereye sokuluyorsun? Nereye gittiğini biliyor musun?»

Şaşırmıştı:

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

«Nereye gidiyorsun?»

«Bu vadicikten köyün yanına ulaşmak istiyordum Yoldaş Kombat. Sonra da işaretli yollardan...»

«Neden öncüler çıkarmadın? Köyde Almanlar var.»

Yorgunluktan kızarmış yüzünde bir şaşkınlık belirdi. Daha sonra taburun kahramanlarından olacak olan Efim Efimoviç, az kalsın bölüğünü elini kolunu sallıya sallıya Alman tanklarının ağzına atıyordu. Tanklara karşı hiç bir silahı olmayan askerler, vadide hiç bir şey görmeden onlara karşı yürüyorlardı.

Onu durdurmuştum. Bölük bir tek adamını kaybetmedi. Ama ben zaman kaybetmiştim.

Vadide biri hızla bize doğru at sürüyordu. Sincenko'nun gri atını tanıdım. Önümde durdu:

«Kaçtılar Yoldaş Kombat. »

«Kim kaçtı?»

Cevap vermeden nefes nefese anlatmasını sürdürdü:

«Sizi gördüler. Dört nala at sürüyordunuz. (Tabur komutanı kaçıyor) diye bağrıştılar... Ve başladılar kaçmaya...»

«Kimler?»

«Şunlar... Dünküler... Hani yanımıza aldıklarınız..»

«Ya tabur?»

«Bilmiyorum. Yolda artık Almanlar var. Onlar (Tabur komutanı kaçtı) diye bağırıp kim nereyi görürse kaçtıkları sırada ben hemen sizi çağırmaya koştum.»

Ancak mırıldanabildim:

«Filimov sen bölüğü döndür. Sinçenko çabuk ardımdan gel.»

Ve ilk kez o gün mahmuzları Lisanka'nın karnına vurmaya başladım.

Sanki ormana doğru uçtum. Uzaktan orası bomboş görünüyordu. Sahiden boş muydu? Taburum bir anda dağılmış mıydı? O zaman yaşamanın ne anlamı olurdu? Buna inanamıyordum.

Rüzgar gibi uçarken ormanın sonunda bir kaç kişiyi ayırdettim. Sanki beni bekliyorlardı. Hayvanı onlara doğru sür-

dünı. Asık surati ile Zaev'i, bitirilmemiş siperlerin toprak kabarıklarını gördüm. Askerler yoktu...

«Zaev, tabura ne oldu? Askerler nerede?»

Selam alıp büyük bir sakinlik içinde cevap verdi:

«Yola çıkmamız için hazırlık buyruğu vermiştiniz ya Yoldaş Kombat.»

«E... Bölüğün nerde?»

«Ormanda sıralandılar Yoldaş Kombat. Bölükte disiplin tamdır.»

«Burada ne olmuş? Neredeler?»

Zaev, bir kaç dakika önce topları gördüğüm yeri işaret etti. Suratı asıktı:

«Orada.»

Eh artık ondan bir kelime bile alamazdım. Lisanka yine beni dörtnala götürdü.

Bir boşluktan bir saniye için köyü gördüm. Kamyonlar, kamyonlar, birbiri ardından uzanan zincir gibi silahlar vardı: Almanlar...

Şimdi yamaçtan vadiye doğru iniyorum. İki top daha ormana çekilmiş. Dün Novlanska olayından sonra tabura aldıklarım çevresine toplanmış duruyorlar. Toplar çamur içinde duruyor ve onlar onu itip çıkartmadan atların yanında duruyorlar. Yüzü sapsarı Bozjanov'u gördüm. Dudakları kısılmış elinde bir tabanca tutuyordu:

«Bozjanov» Hakırıyordum. «Bunlar mı kaçıyordu? Bunlar mı Tabur komutanı kaçtı diyenler?»

Sessizce başını salaldı. Dudakları sımsıkı kapalıydı. Bildiğim tombul yüzü tanınmıyacak kadar gerilmişti. Yanakları çökmüş tek damla kan kalmamıştı.

Haykırdım:

«İşte tabur komutanınız. Hepiniz görüyor musunuz? Bozjanov kim bağırdı. Hepsi mi?»

«İşte bunlar.»

Bozjanov başıyla yanda bir yeri gösterdi. Uzakça bir yerde, yamaçta yüzükoyun iki cesed yatıyordu.

Kanları, nalların açtığı izlerden aşağıya doğru akmıştı. Dış görünüşlerinden çok, birini iç güdümle tanıdım. Ünlü bir kahraman olabilecek bir insandı... Ama bir korkak bir hain olarak öldü: Bu Paşko'ydu. Olmayacak bir şekilde bükülmüş bacakları öylece donup kalmıştı. Ayaklarında uzun konçlu sarı deriden çizmeleri vardı.

Bozjanov, sonunda kendinde benimle konuşacak gücü buldu:

«İzin verin Yoldaş Kombat size olanları anlatayım... Çıkan panik yüzünden silah kullanmak zorunluğunda kaldım.»

«Ya bunlar? Bunlar da kaçmadılar mı? Neden bütün kaçmaya kalkanları vurmadın?»

Bozjanov susuyordu.

«Kesin buyruğum şu: Bir kez daha kaçmaya kalkan olursa korkaklara hiç bir şey söylemeden ateş et!»

«Başüstüne Yoldaş Kombat.»

Hayır, ben kana susamış bir insan değilim. Anlamsız gaddarlıklar tiksindiricidir. Ama bu an bambaşkaydı. İnsanların sonuna kadar ders almaları, ordunun ve savaşın yasasını öğrenmeleri zorunluydu.

Kalabalığa döndüm:

«Bakın bana. Hepiniz Tabur komutanını görüyor musunuz? Hepiniz duyuyor musunuz? Bozjanov adamlarını doğru dürüst diz. Topları da ormana sok. Sonra da savunma bölgeni öğrenmek için karargaha benim yanıma geleceksin.»

Dizginleri oynatım. Soluk soluğa olmasına karşın iyi atım karargaha doğru yürüdü.

Kendimizi Almanlarla çevrili bir üçgende bulduk. Tabur yeniden koptu.

Gelecekte yazınızı okuyacak bir eleştirici birini suçlamak isterse onun görevini kolaylaştırırım. Suçlu benim. Risksiz savaş yoktur. Bende riske girerek adamlarımı geriye topları ve mermileri almaya göndermiştim. Onlar getirildi ama tabur çıkmazda kaldı. Şimdi hava kararmadan buradan sıyrılamayız

Çok büyük hata yapmamış mıyım? Olabilir. Çok daha akıllı ve dikkatli davranamaz mıydım? O da olabilir.

Bırakın, gerekiyorsa akıllı insanlar bana küfretsin. Ben yaptığım hatamı küçümsemeden, kendimi temize çıkarmaya çabalıyacağım.

Kendimizi Alınanlarla çevrili üçgende bulduğumuz sırada Alman tankları bizim yolumuzdan geçmişlerdi. Onların ardında iki sıra halinde, Moskova'ya genel bir saldırı için kamyonlar, motosikletler top çekerler piyadeler yedekler ve yiyecek yüklü araçlar Volokolamsk'a doğru akıyordu. Öte yandan da onları güçlendirmek için dün yanımızdan cepheyi yaran bir başka birlik geçiyordu.

Kavşakta tıkanıklık gittikçe artıyor, ve yolu ele geçiren Almanların trafikçileri bazan bu yandan gelen bir bölüğe bazan öte yandan gelene yol veriyordu.

Dürbünle onları seyrediyordum. Kamyonlarda oturan askerlerin yüzleri dün Novlanskoe'de gördüklerim gibi gençti. Aşırı bir sevinç ve heyecanlı gülüşler yoktu. Başlarında kep ve sırtlarında hafif kaputları vardı. Pek çoğu üşümüş ellerini kaputlarının ceplerine sokarak büzüşmüşlerdi. Kasımın rutubetli

soğuğu onları zorluyordu. İstila onlar için hergünkü olağan bir işti. İleri... İleri...

Topçu batarya komutanı yanıma geldi.

«Toplara yön verdin mi?»

«Evet Yoldaş Kombat.»

«Doldur ve haber ver.»

Ormanın kavşağa doğru uzanan çıkıntısında sekiz top yerleştirmiştik. Topçuların bir kısmı Şilov'un bir başka noktaya yerleştirdiğimiz altı topun yanına gitmişti. Çıkıntıdan kavşağın uzaklığı bir kilometre kadardı. Hedef önümüzdeydi. Alman askerleri nişangahtan açıkça görülüyordu. Buna düz yön denir.

Batarya komutanı «Hazır» diye haber verdi.

«Başla. Salvo yolu döv!.. Salvo.»
Kumanda duyuldu:

«Batarya.»
Ara.
«Ateş!»

Topun sesi kelimeyi parçaladı. Yer titredi. Dürbünden, tahtaların ve saç parçalarının uçuştuğunu gördüm.

«Ateş!»

Almanlar kamyonlardan fırladılar. Kendilerini, yolun öte yanına hendeklerin içine attılar Alman trafikçileri yok oldu.

Hayır bay zafer alışkanları, buradan geçemeyeceksiniz. Bizim yolumuzu kestiniz öyle mi? Hayır biz yolu ateşle kestik. Sizin sıralarınızı parçaladık. Siz Moskova'ya gitmek için acele ediyorsunuz. Moskovaya mı? Biraz durun bakalım. Önce bizimle başa çıkma alçak gönüllülüğünde bulunun. Hem de Kızıl ordunun yalnızca bir taburunu ezin bakalım.

SİLAHIM. SİLAHIM
BİZİ KURTARMIYACAK MISIN?

1

Şosede herşey durdu. Arkadaki arabalar geriye dönüyordu. Bir kargaşalık ortayı kaplamıştı. Karşıya geçenlerle gidenler birbirine giriyor ve köye doğru kaçıyorlardı.

Çıkıntıda arabaları yok etmeleri buyruğu vererek iki top bıraktım. Düşman cevap vermeye başladığı zaman yer değiştireceklerdi.

Öteki topları ise ormanda baltalar ve testerelerle çabucak bir yol açarak köye doğru yaklaştırdım. Topçu gözetlemecileri dürbün ve telefonları ile ağaçlara tırmandılar. Onlar bize köyün arabalarla dolduğunu, sıkışıklık üzerine geri yola çekilmeye çalışan kamyonların da çamura saplandığını bildirdiler.

İçimde bir sevinçle batarya komutanına seslendim:

«Haydi vur onları. Bu kaynaşmaya altmış mermi at. Ondan sonra bekle yeniden kıpırdanma görürsen bir kez daha başlarız.»

Karargaha doğru yollandım. Bölükler ormanda çevre savunması aldılar. Bulunduğumuz orman çıkıntısı dünkü yerden daha büyüktü. Bununla yetinmeyerek daha az kayıp vermek için savunmayı yaydım. Alman ateşinin başlayacağından hiç şüphem yoktu. Bir makineli ile bir atış takımını yedek olarak ormanın içine çektim. Onlara derin siperler kazmalarını ve yaralıları getirebilmek için siperlere doğru zikzak şeklide uzanan yollar açmalarını ve atlarla gezici mutbağımızı korumaları buyruğunu verdim.

Kumanda yeri de artık çadırda değil üstü odunlarla örtülmüş bir yeraltı siperindeydi. İçerde lamba yanıyordu. Bildi-

ğim masa konmuş çevresine telefoncular yerleşmişti. Karşıma her zamanki gibi Rahimov geçti.

Kumanda yerinde Şilov'un toplarının yerleştiği yeri aradım. Onların yöneldikleri yer karayoluydu. Yol kavşakta parçalanan yada yaralananlar yüzünden tıkanmıştı.

Karayoluna en yakın, köyde arabaların yığınlaştığı, yere elli mermi atmaları buyruğunu verdim. Düşmanın ne ileri ne de geri gidemediğini anlıyordum. Şimdi bize dişlerini göstermek zorundaydı. Nereden? Göreceğiz bakalım. Bizi yutmaya çalışacak. Nasıl? Midesine ağır gelmeyecek miyiz? Bilmem büyük bir kasılma duygusunu bilir misiniz? Her hücreniz hazırdır, başınız bir hoştur. Adımlarınız ise yumuşak. Çeşitli yönlerde benim silahlarım patlıyordu. Oyunu biz yönetiyorduk. Eziklikten dünkü korkulardan iz kalmamıştı.

2

Almanların, Polonya'da, Hollanda'da, Belçika'da ve Fransada uyguladıkları «Yıldırım Savaşı»nı biliyorsunuz şöyledir: Cepheyi ayrı noktalardan yararak ilerlerler. Gerilerinde yenilmiş, kopmuş ve moralman bozulmuş düşman birlikleri bırakırlar. Moskova önlerinde bunu uygulayamadılar.

Yalnızca kendi taburumu anlatacağım.

Geçidin önünde mola verdiğimiz zaman -bu benim suçumdu- kendimizi ana güçten kopmuş bulduk. Yolun tek geçilebilecek yeri burasıydı. Biz de sıramızı alan Almanların yolunu burada ateşimizle kestik. Askeri dilde buna: Yolun ateşle kontrolü, denir.

Bunu yapmakla biz Almanları ileri gidecekleri yerde kendilerine engel olan ateşi yok etme çabalarına girmeye zorladık.

Bunu yapmak zorunda kaldılar. Buna da askeri dilde «Kendi düşüncelerini düşmana kabul ettirmek» denir.

Almanlar ormanı bombalar ve toplarla parçalamaya giriştiler. Biz de onlara topların yerlerini değiştire değiştire cevap veriyorduk. Bir yere ondört silahı topluyor, bir kaç salvo yapıyor, sonra hemen ikişer dörder dağılıp değişik noktalardan ateşi sürdürüyorduk. Çamların tepelerinden önümüzde altı köy görünüyordu. Altısı da düşmanın eline geçmişti. Orada burada Almanların bizden ürkmeye başladıklarını görüyorduk. Mermi bakımından zengin sayılırdık.

Dokuz bombardıman uçağı görüldü. Uğultu ile pikeye geçtiler. Orman ağır patlamalarla sarsılıyordu. Ne oldu? Anavatan toprağı bizi korudu. Genellikle yalnız kendilerine sığınak yeri hazırlayamadığımız atlar zarar gördü. Ondört ölü at, iki parçalanmış top ve altı yaralı. Bombardımanın sonucu buydu.

Akşama doğru onbeş kilometre kadar kuzeyde Volokolamsk yönünde yine sık sık patlamalar duyuldu. Zamanla uzakpatlamalar birleşiyor tek sürekli bir patlama halini alıyordu. Gelen seslere bakılırsa on değil yirmi değil, sabahki gibi yüz yada yüz elli topla ateş ediliyordu. Daha sonra öğrendiğimize göre yarma yapan tanklar orada bir başka topçu alayı tarafından karşılanmışlardı. Burada ise biz yoldan onlara yardım ulaştırılmasına izin vermiyorduk. Topçularımız, motorize birlikleri ve onlara gereç ve yiyecek götürecek araçları bırakmıyordu.

Alman piyade zinciri üç kez bize saldırıya kalktı. Her saldırıda onların zincirlerini makineli ve piyade tüfeği ateşi ile kırdık ve erlerini başlarını toprağa gömmek zorunluğunda bıraktık. Sağ kalanlar bir süre kendilerini toprağa yapıştırıyor sonra sürünerek geri çekilmeye çalışıyorlardı. Bir kez tam topların yer değiştirmesi sırasında saldırdılar. Bu durum topçuya silahını piyade gibi kullanma zorunluğunu doğurdu. Karteş atışın ne demek olduğunu biliyor musunuz? Namludan fır-

layan mermi daha havada uçarken parçalanıyor ve düşmanın üzerine yüzlerce piyade mermisi gibi çöküyordu. Sıcak çelik parçaları düşman saldırısının üstüne yağıyordu.

Bugün düşmana kendimizi, gücümüzün üç kat artısı olarak gösterdik. Bir askeri gerçek vardır. Düşmanın yaylım ateşine karşı göğüsle sokulmaya çalışmak büyük çılgınlıktır. Onun atış noktalarını yoketmeden, düşmanın moralini ezip parçalamadan yapılacak saldırı kesinlikle yenilgi ile biter:

Bizi ezmek için Almanların zamana ve topçuya gereği vardı. Parçaladığımız piyade zincirlerinde canlı güçlerinden de oluyor ve moralman çöküyorlardı.

Zamanın nasıl geçtiğini anlamadan akşam oldu ve bizim için harekete geçmenin yollarını düşünme zamanı geldi. Düşünün, çekilmek istemiyordum. Ancak artık gereçlerim azalmaya başlamıştı. Yoksa bir gece ve gündüz daha burada savaşırdım. Bir gece ve gündüz daha düşmanı kuyruğundan tutacak ve onunla oynayacaktım.

Korku yok olmuş; dünkü yerde kalmıştı. Şimdi sevinçliydik.

Böylece korkudan sıyrılmış bu konudaki yüksek eğitimin ilk kursu başarı ile verilmişti.

3

Gözleme çıkan birlikler döndüler: Bütün çevre köylerinde Alman askerleri vardı. Her köy de sıkı bir savunma içine alınmış ve saklanmıştı. Taburun tüm yolları kesilmişti.

Ancak burada durduğumuz sürece şose düşmanın olmayacaktı. Çemberden çıkabilmenin yollarını düşünüyordum. İşte haritaya bakın. Görüyor musunuz? Orman uzun bir ku-

şak gibi kuzeye uzanıyor ve hemen de Volokolamsk'a kadar gidiyor. Piyade ormandan kolayca geçer. Ya tekerlekler? Toplar? Arabalar? Onları bırakayım mı?

Hem düşünüyor hem de çarpışmayı sürdürüyordum. Karanlığa güvenen Almanlar şoseden geçmeye yelteniyorlardı. Buna izin vermiyorduk. Arabalarını çevre yollara göndermeye çabalıyor, bir mermi atıp onların dağılışını vuruyorduk. Hala düşmanın kuyruğunun sıkışık olduğunu anlıyordum. Bunu biliyor ve bırakmak istemiyordum.

Akşam saat dokuz yada onda General Panfilov'un bir haberci subayı gelerek onun gönderdiği bir pusulayı verdi: General en kısa süre içinde çemberden sıyrılarak taburu Volokolamsk'a doğru götürmemi istiyordu.

Anasin, yanımıza ormandan sokulabilmişti. Taburumuzla öteki birlikler arasındaki uzaklık yirmi yirmibeş kilometreyi bulmuştu. Bu arayı nasıl geçecektim?

Karanlıkta ormandan pusula yardımıyla Volokolamsk'a doğru gitmeye karar verdim. Arabalar ve topçular için ağaçlar kesilip devrilerek yol açılacaktı.

Veda konserini verdim.

Allahaısmarladık salvolarım Almanların tüm vasıtalarının bulunduğu yerlere kadar uzadı. Şimdilik bununla hoşça kalın baylar. Yine görüşeceğiz.

Tabur hazırlanmaya başladı.

4

Karanlıkta orman içinde ilerliyoruz. Yüzyıllık bir orman. Testereler ve baltalar bize yol açmak için çalışıyor. Bakir ormanın içinde geçit açıyor geride bizden kalan bir anı izi bırakıyoruz.

Taburda onyedi testere ve yüzelli balta var. Hepsi çalışıyor. Bizse yürüyoruz, yürüyoruz. Karanlıkta taze kesilmiş ağaçlar bembeyaz görünüyor. Açılan yoldan arabalar ve yardım araçları ilerliyor. On iki top götürüyoruz. İkisi çarpışmada yara aldı. Biri az hırpalanmıştı. Onu havaya uçurduk. Yirmiye yakın at kaybettik. Ama yükümüzde azaldı. Binden fazla top mermisi harcadık. Düşmanın üzerine ateş yağdırdık. Yalnızca dokunulmaz stokları sakladık. Piyade mermisi sandıklarımızda azaldı. Bunlardan da çok harcamıştık. Saldırıları kırarken makineliler ve piyade tüfekleri ateş kustular. Arabalarda ekmek de yok. Konserve, sebze ve bulgurları da almadık. Yalnız yaralılar için bir şeyler götürüyoruz. Kımıldanmamız yavaş. Orman sık ve çalılık. Saatte bir kilometre kadar bir yol alıyoruz. Yarın da kolay olmayacak. Yolu pusula ile hesaplıyoruz.

Durmadan dinlenmeden yürüyoruz. Saat başlarında çalışan gruplar değiştiriliyor.

Gün bizi ormanda ilerlemeye çalışırken buldu. Koca ağaçlar, yıkılırken daha küçük yada kurumuş ağaçları çatırdıyla ezerek devriliyor.

Bir ara testerelerin gıcırtısı, baltaların vuruşu durdu ve her şey sessizliğe büründü. Gözlemciler haber getirdi. Önümüzde bir açıklık var. Orman şoseye giden bir köy yoluna dayanmış. Yolda da Almanlar var.

5

Ormanın sonunda durup bakıyorum.

Kamyonlar çamurun içinde sanki emekliyor. Piyade taşıyıcılar boş. Yanlarında mayın atıcılar sıralanmış. Uzaktan san-

ki odun yüklü gibi görünüyorlar. Erler yerde arabaları iterek yürütmeye çalışıyorlar. Bir kısmı ağır savaş gereçleri ile yüklü bir kısmı boş. Bunların üstünde de hafif silahlar var. Her arabanın üstünde makineliler ve bomba atıcıları görülüyor.

Beş dakika, on dakika seyrediyor ve düşünüyorum. Arabalar panitaj yapıyor ve tekerlekleri çamur fıskıyeleri çıkarıyor. Onları piyadeler yürütebiliyor. Ancak piyadenin hızıyla gidebiliyorlar. Ormanın sonuna gönderdiğim atlı gözlemciler haberi getirdiler: Kolun sonu görünmüyor. Anlaşılan bir başka noktada yollarını kestiklerimiz buraya akın etmişler.

Çayırın genişliği bir kilometre kadar var. Bu bir kilometreyi geçmemiz gerekli. Geçmeli ve karşı ormanın içinde kaybolmalıyız.

Ne yapayım? Topları onlara çevirip makinelileri arabalardan indirip onlarla çarpışmaya mı gireyim? Ama topların mermileri hemen hemen hiç yok gibi.

Geceyi mi bekliyeyim?

Olmaz. Düşman dünkü yerimizi ya buldu yada bulmak üzere. İzimizden, açtığımız koridordan her an bize yetişebilir. Biz ise onlara karşı duracak durumda değiliz. Uzun süre ateşe ateşle karşılık veremeyiz.

Derin ormanın içine çekilerek karanlığı beklememiz yapılacak tek şey gibi geliyor. Ama bana buyruk var: En kısa sürede taburu Volokolamsk'a doğru götürmem gerekli.

Panfilov bizi burada bekliyor. Biz ona bu sürüleri durdurmaya çalışan güçlere destek olmak için şiddetle gerekliyiz. Bu anda savunma cephemiz düşman baskısı altında kıvranıyor.

Kendimize yol açmalıyız. Almanlar burada olduğumuzu anlamadan daha sallanırken bu işi yapmalıyız.

Nasıl? Birdenbire süngü ile saldırarak. Birden saldırıya geçersek şaşıran Almanlar ciddi bir karşı koymaya geçemiyecekler. Sessizlik içinde birden Rus «Ura'sı» yükselince şaşıracaklar. Geniş bir geçit sağlayınca iki yana yatarak toplarımız, arabalarımız ve yaralılarımız geçinceye kadar yolu açık

tutacak ve onları ateşten koruyacağız. Elimizde buna yetecek kadar mermimiz var. Sonra bölükler kalkıp çekilecek. Onların çekilişi de örtülmeli. Ne ile? Bir iki makinelimiz var. En güçlü silah bu. İnsan üstü birşey bu. İnsanları bu koruyacak. Makineliciler sıkışan düşmanla karşı karşıya kalacak. Bu insanları kimse koruyamıyacak. Onlar çekilmiyecekler. Böyle bir görev için en katılarını en bağlılarını seçmek gerek. Bunlara: «Geri çekilmeyeceksiniz» demek gerekli. Bunu söylemek güç. Kendi kendine bile söylemek güç «Sen Bloha'nun makineli grubu, kalacaksın. Sonuna kadar bu çayırda kalacaksın.» Evet. Bozjanov'da kalacak. Şimdi güveniyorum. Makinelilerin yanında kimse irkilmeyecek. Biz çekileceğiz. Hepimiz. Yaralılarımızı da sürüyüp götüreceğiz.. Son kalan bir avuç insandan başka...

6

Tabur sessizce ormanın sonunda toplandı.

«Tüm bölük komutanları yanıma gelsin» dedim. «Siyasi yönetici Bozjanov'u da istiyorum.»

Haberciler dağıldı.

Bozjanov'a nasıl söyliyeceğim? Dcalmuhammed'e «seni kurban ediyorum» diye nasıl söyliyebileceğim?

Komutanları beklerken yine sonu gelmeyen Alman konvoyunun geçişini seyrediyorum. Şimdilik onlarda en küçük bir kaygı belirtisi yok. İki üçyüz adım ötelerinde bir Kızılordu taburunun varlığından şüphelenmiyorlar bile.

Ya başka türlü bir şey yapabilirsem? Ya... Hayır, hayır. Bu korkunç bir risk olur. Hiç bir komutan böyle bir şeyi öğütlüyemez, hiç bir tüzük böyle bir şey söyleyemez. Gözlerimi

Almanlardan bir an ayırıp askerlerime baktım. Hepsinin silahı ve kütüklüğü var... Kütüklerde de yüzyirmi mermileri var. Ama yine de?... Ah silahım, silahım bizi kurtarabilecek misin? Şeytan götürsün, bu korku dolu adımı attığım an, düşüncelerimi sarıp beni kavuran başarısızlıkta hepimiz yokolabiliriz. Eğer başarırsak hepimiz kurtulacağız ve hiç kimseyi ölümün açılmış ağzına kurban olarak atmayacağız. Hayır onlara hiç bir çıkar söylemeden riske girmek vicdanlı bir şey değil. Ama bu olayda bir kazanç var.

Yine erlere baktım. Kime olsa sorabilirim: «Ne dersin diğerlerini kurtarabilmek için bir kaç arkadaşını ölüme bırakabilir miyim? Bu riske gireyim mi? Bunun karşıtı ya hepimiz öleceğiz ya hepimiz kurtulacağız?» İnanıyorum ki her biri: «Riske gir.» diyecek.

Pek ala arkadaşlar. Kimseyi bırakmıyacağım.

Hemen içim hafifledi. Bütün vucudum ve beynimde bir hafifleme duydum. Kanım hızla dolaşmaya başladı. Cesaret benliğimi kaplamıştı.

Kumandanlar birbiri ardından yanıma geldiler. Bozjanov'a yavruma bakar gibi baktım. Bu bakışımı yakaladı. O da soran gözlerle baktı. Sonra da bana gülümsedi.

7

Kumandanlara yarma konusundaki düşüncemi anlattım. Buna göre: Tabur birerle kolda eşkenar bir dörtken çizecek ve içine toplarla arabalar yerleştirilecek. Buyruğumla hepbirden yürüyüşe başlanacak. Adımlar ölçülü olacak ve şekil bozulmayacak. Tüfekler atışa hazır tutulacak ve benim buyru-

ğumla yürürken yaylım ateşi açılacak. Atış havaya yada yere doğru değil, tam düşmanın üstüne olacak.

Ormanda sıralanmamız kolay olmadı. Öne sivri köşeye Rahimov'u koydum. Kenar köşelere Zaev ile Tolstunov, geriye kapanan köşeye de Bozjanov'u yerleştirdim.

Bozjanov'un takımı benim beklenmedik yedeklerim geriyi koruyacaktı. Bize katılan Şilov'un askerlerini yöneten Bozjanov'a:

«Sizi en sorumlu yere koyuyorum. İnanıyorum ki aslanlar gibi geçeceksiniz. O zaman bütün olanlar unutulacaktır.»

Onlara bombalar ve tanklara karşı kullanılan silahlar dağıtıldı. Bu şekilde yol yarılınca yapılacak atışlarla Alman konvoyu arasında bir kaç büyük patlama sağlanacaktı

Arka üçgenden araba ve topların bulunduğu ön bölüme geçtim. Rahimov'un yanında duruyordum. Son bir kez çevreme baktım ve yavaşça komutumu verdim:

«Tabur Marş.»

Ve yürüdüm. Dikdörtgen benimle birlikte ilerliyordu.

Almanlar birden bu garip biçimde ormandan çıkıp sezsizce yürüyenlerin kim olduğunu ne yaptığını anlayamadı. Bir çoğu arabaları itmeyi sürdürüyordu. Ötekiler ise şaşkınlıkla dönmüş bize bakıyorlardı. Gerçeği anlayanlar da süngü savaşına girmeyen ve «Ura» diye bağırmayan bu Kızılordu birliğini donmuş şekilde seyrediyorlardı. Acaba tutsak olmaya mı geliyorlar.? Ama olmaz sakın bunlar delirmiş olmasın?

Onlar şaşkınlıktan kurtuluncaya kadar seksen-yüz metre kadar aldık. Sonra Almanca sert bir buyruk duyuldu ve erlerin bir kısmı arabalardaki silahlarına uzandılar. Şimdi zaman sanki en küçük parçalara bölünüyordu.

Tabur...»

Bir an sessizlik oldu. Tüfekler ateş etmek için omuza dayanmıyor. Biliyorsunuz, yürürken ateş edilecekti. Tüfekler palaskalara dayalı olarak.

«...Ateş!»

Yaylım ateş sessizliği bozdu.

»Ateş!..»

Korku saçan bir patırtı ile bir kaç yüz mermi yaktık.

»Ateş!..»

Bir adım yürüyor bir ateş ediyorduk. Yolumuzdaki herşey eziliyordu. Bir tek er sırayı bozmadı bir tek er irkilmedi. Taburu araçların arasından bir boşluğa doğru götürüyordum. Yolda çamurların içinde öldürülmüş Almanlar yatıyordu. Durumu bozmadan yürüyor ve durmadan buyruğumu yeniliyordum. Birine bastım. Ceset çizmelerimin altında kolayça çamura gömüldü.

İnsanlar, atlar ve tekerlekler cesetlerin üzerinden Alman sırasını yatarak geçti.

Bir kaç patlama sesi duyuldu. Bizim bombacılar çalışıyordu. Biz ise yürüyor ve yaylım ateşi sürdürüyorduk.

Tabur yola geçti. Bir an sessizlik oldu. Bağırdım:

«Tabur! Teğmen Rahimov'un komutasını dinle.»

Şimdi Rahimov, bağırıyordu:

«Ateş!»

Askerler arkalarını dönerek ateş ediyorlardı. Düşmanı başını kaldırmaya ve kımıldanmaya bırakmıyorduk.

Eşkenarın içinden araba ve topların yanından geçerek Bozjanov'un yanına gittim. Ormanın yeşil duvarına kadar iki - üçyüz adım vardı. Biz hâlâ bir tek Alman'a silah kullanma olanağı vermiyorduk.

Birden ta geride bir kaç tank belirdi. Gittikçe artan korkunç bir gürültüyle bize doğru geliyordu. Makinelileri ateş saçıyordu. Boğazımı zorlayarak bağırdım:

«Tabur, Koşaradım. Atlar dörtnala. Ormana!»

Hepsi koştular. Sadece bir avuç er eşkenarın son köşesi yürümeyi sürdürüyor ve bir bana bir Bozjanov'a bakıyordu. Bu anın gerginliği içinde gülümsedim. Şeytan götürsün koşmayı mı unuttunuz? Onları azarladım :

«Size ne oluyor? Özel komut mu bekliyorsunuz? Arkamdan koşun.»

Biz de koşmaya başladık. Ardımızda ise patırtı, gürültü ve makineli sesleri vardı.

İnsanlar arabalar ve toplar ormanda kayboluyordu. Ormana yirmi otuz adım kala düştüm. Bilerek kendimi yere atmıştım. Çevreme bakmam gerekliydi. Kalan ya da yaralanan var mı? Çayırda yardım bekleyen kimse olup olmadığına baktım. Kimse kalmamıştı. İki asker eğilmiş birini taşıyordu. Yanıma baktım. Bozjanov ve bir kaç kişi daha yanıma yatmıştı. Aralarında Polzunov'da vardı. Bir kütüğün arkasına gizlenmişti. Elinde ağır bir tanksavar bombası vardı. Panfilov'la konuştuğum sırada gördüğüm çocuksu dolgun dudaklı yüzü şimdi bambaşkaydı. İnsanı şaşkınlık içinde bırakan bir dikkatle gözlüyordu.

Dayanamayıp bağırdım:

«Polzunov. Kısmet olur da generali görürsem senin yaptıklarını bilecektir.»

Gülümsemedi bile. Komutumu verdim:

«Haydi zıplayın. Ardımdan.»

Yeniden ormana doğru fırladık. Bir tank ardımızdan ateş yağdırıyordu. Biri ayaklarımın dibine saplandı.

Ormanda artık bizim silahlarımız konuşuyordu! Pras... Pras...

Şimdiye kadar el sürmediğimiz yedeklerimize sıra gelmiş onlar ateş ediyordu. Koşarken geri dönüp baktım. Zinciri kopmuş bir tank fırıldak gibi yerinde dönüyordu. Ötekiler ise duruyordu. Bir ağacın ardına sinip üstüne gelen tank saldırısına karşı ateş etmek kolay değildi. Ormana daldık. Tanklar ateş kesmeden uğultu ile geri çekiliyorlardı.

Bu öyküde bir kaç kez salvo ateşten bahsettim.

Bilerek üzerinde duruyorum. Bu konudan bahsederken italik veya siyah harfler kullanılsın istiyorum.

Bu çok kaba bir usul. Bunu eleştirmeye bırakmak daha doğru olurdu. O zaman acaba başka ne yapılabilir tartışılır neyin ne anlam taşıdığı çözülür.

Ama burada herkesin bildiği aşktan değil, askeri san'attan, askeri özelliklerden konuşuluyor. Onun için bunu da kendimiz çözümliyeceğiz.

Bu savaşta edindiğimiz tecrübeler bize ister savunmada ister saldırıda olsun, düşmana etki yapmanın, onun morali üzerinde bozucu oyun oynamanın en kesin yolu ateş etmek olduğunu öğrendik. Beklenmeyen anda yapılan ateşler, düşmanı şaşırtıyor ve savaşı yöneten beyinleri bir an için felç içinde bırakıyor.

Panfilov'un bir öğrencisi olan ben bu şerefe layık olmaya çalışıyorum. Pafilov durmadan ayni şeyi söyler: «Askeri koruyun. Onu koruma da sözle değil davranış ve ateşle olur.

Evet piyadeyi ateş ve davranışla korumak gerekli. Onun yolunu düzeltip temizleyecek şey ateştir. Yine ateş... Ateş.

«Ama sadece topçuya güven olmaz. Topçuna güvenecek ama sen de gözünü açacaksın. Topçu senin yerine tüfekle ateş etmeyecek yada senin yerine taburunu yada bölüğünü yönetmeyecek.» Bunlar yine Panfilov'un bize ders anlamında söylediği sözlerdi.

Piyadenin kendine yeterli savaş aracı vardır. Kendi hareketini kendi ateş gücü ile, yapabilir, elideki silahlar yerinde kullanıldığı zaman düşman felce uğrar. Savaş morali içinde en etkili ateş yakında davranış halindeki piyade silahıdır. Düşman seni yakınında duyup korkacaktır. Yaylım ateşin olağanüstü etkisi onun ani oluşundadır. Acak her bas-

kının temeli ateş etme anının iyi seçilmesine bağlıdır. Bununla birlikte başarının sırrı ateş etme anının seçilmesinin dışında disiplindir.

İşte bunun için italik veya siyah harflerle yazılsın istiyorum: Piyadeyi ateşle yürütmelisin. Yalnız topçu ateşi değil, kendi piyade silahlarının ateşi ile.

VOLOKOLAMSK'DA PANFİLOV'UN YANINDA

1

Yine ormanda yürüyoruz. Kesiyor, buduyor ve yol açıyoruz. Açık açık ve belirli bir şekilde top sesleri duyuluyor.

Ormanın sonuna vardık. Uzaktan çan kuleleri görülüyor. Biraz daha yanda kırmızı tuğladan yapılmış Volokolamsk istasyonu beliriyor. İstasyon şehirden bir kaç kilometre uzaklıkta. Çarpışmalar burada oluyor.

Birden orada, demir kulelerin, benzin depolarının havaya uçtuğu görülüyor. Araçlarla birlikte alev ve dumanlar yükseliyor. Patlamanın gürültüsü daha sonra kulaklarımıza geliyor. İstasyon daha bizim. Askerlerimiz onu havaya uçuruyor. Düşmana bir damla akaryakıt bir tek tane gıda maddesi bırakmamak için onları ellerimizle parçalıyoruz.

Taburu şehre doğru götürüyorum. Nöbetçiler bizi durduruyorlar. Onlardan alay karargahının şehrin kuzey doğusunda olduğunu öğreniyorum. Şehre yaklaştığımız sırada paket taşından bir yol üstünde yürüyoruz. Ondan sonra asfalt başlayacak. Bu Moskovaya kadar uzanan bir asfalt. Almanların erişmek istedikleri Volokolamsk şosesi.

İlk evlere yüz adım kala tabura bir sigara içimliği mola verdim.

On dakika sonra takımlar halinde sıralanmış, bütün silahlarla makinelilerimiz yerleştirilmiş arabalar düzeltilmiş şehre doğru yürüyüşe geçtik.

Lisankayı seyise bıraktım, taburun önünde yürüyorum.

2

Volokolamsk'tan o gün aklımda kalanları hatırlıyorum. Şehrin göbeğindeki evlerin bir kısmı hava bombardımanlarından yıkılmış. Alman hava kuvvetleri şehri bir kaç kez bombalamışlar. Ağır bir bomba şehrin ahşap un deposunu yıkmış. Bir köşesi uçmuş aralıktan kopan ve parçalanan kalaslar görülüyor. Dam çökmüş kapı ve pencerelerin pervazları dışarı uğramış. Patlamadan dağılan unlardan yolun kenarı nemli bir kabuk bağlamış. Henüz üzerinde ayak izleri yok. Yürürken ayaklarımızın altında kırılan camlar gıcırdıyor.

Yıkılan depodan kurtarılan unlar halka dağıtılıyor. Uzun bir kuyruk göze çarpıyor. Ama unlar artık tartılmıyor. Ölçek kovalar olmuş. İnsanların ellerinde tuttukları torba ve yastık kılıflarına dolduruyorlar.

Dörder kişilik sıralar halinde aramızdaki uzaklığı bozmadan yürüyor ve çevremize bakıyoruz. Bana sokaktaki herkes bir yana gitmek için acele ediyor gibi geliyor. Şehir halkından kimsenin sakin yaşantısını sürdüremediği açıkça anlaşılıyor.

İşte yolumuzun üzerinde yine bombaların yıktığı pek büyük olmayan bir bina. Yine parçalanmış kalaslar, çökmüş katlar ve ayaklarımızın altında da parçalanan kırılmış camlar. Yıkıntının yanında, kaldırımın üstünde yaşlı bir kadının cesedi yatıyor. Rüzgar bembeyaz saçlarını savuruyor. Bir demet ak saç ise kıpkızıl kanla alnına yapışmış. Başının yanında bir küçük

çukura dolan kan pelteleşiyor. Anlaşılan biri cesedi kenara çekmiş, şimdi yanında kimse yok. Taş bir binanın oymalı penceresinin kenarına asılı duran bir levhayı patlamanın şiddeti yerinden sökmüş. Bir ucundan asılı sallanıp duruyor. Hiç kimse onu düzeltmeyi düşünmemiş.

Sokakta nöbetçiler dolaşıyor. Dört yol ağzında kolunda kırmızı pazubendi omuzunda silahıyla duran trafikçi esas duruşa geçip bizi selamlıyor.

Şehir halkı aralarında sadece bir kaç kelime konuşuyor. Bazıları sırtlarına bir takım eşyalar vurmuş bir yandan bir yana götürüyorlar. Hepsinin acelesi var.

O sırada, kayalara çarpıp parçalanan bir vapurun yolcuları da herhalde böyle hareket ederler diye düşündüğümü hatırlıyorum. Ruhları korkunun etkisi altındadır. Vapur şimdi parçalanarak batacak ve biz de sulara gömüleceğiz.

Daha düşmanın almadığı bizim bırakmadığımız şehir, bir başka işgale uğramış. Şehri düşmandan önce korkusu istila etmiş.

Bir evin kapısının önünde onyedi yaşlarında bir genç gördüm. Bir an bakışlarımız karşılaştı. Bize dimdik bakıyor. Genç yüzü çok ciddi başı hafifçe öne eyik. Gözlerinde inatçı bir azarlama okudum. Yüz metre ötede bölüğe komut verirken dönüp baktım. Ayni genç ayni kapıda duruyordu. Sanki bütün bu keşmekeşin dışındaydı.

Daha sonra Volokolamsk partizanlarının düşmanla savaşını ve asılan sekiz kişiyi duyduğumda bilmem neden yine bu genci ansıdım. Onu savaşların arasında düşündüm. O zaman anladım ki şehirde yalnız değilmiş. Ama o zaman, o tatsız kasım gününde göze sadece sokaklardaki kargaşalık çarpıyordu.

Bizse yürüyor, yürüyor ve asık bir yüzle çevreye bakıyorduk.

Bize de bakıyorlardı. Mahkum bir şehrin sokaklarından, yanan istasyonun dumanları arasından, düzgün sıralanmış baş-

larında komutanları olduğu halde bütün ağırlıkları ile bir birlik geçiyordu. Bilirsiniz yürüyüş halinde bir taburun uzunluğu bir kilometreyi bulur.

Hayır biz resmi geçitte yürür gibi ayak vurmuyorduk. Erler yorgun yürüyorlardı. Neşesizdiler. Onları ilerde bekleyen bayram değil, sevinç değil daha büyük çarpışmalardı. Ama onlar halkın bakışları altında yorgunluğa göğüs geriyor, yürüyüşün düzgünlüğünü koruyorlardı. Çekilen askere hayranlık beslenmez ona saygı duyulmaz. Kadınlar bize acı ile bakıyor, bazıları göz yaşlarını siliyordu. Onlar askerin şehri bıraktığını düşünüyordu. Acı ve korku dolu gözlerle: «Herşey bitti mi? Emeğiniz, amaçlarınız herşey yok mu oldu?» diye soruyorlardı

Şehirden bu şekilde geçiş ağır, çok ağırdı. Şehirlinin bakışları karşısında kargaşalık üzerinde biz başımızı gururla dik tutuyorduk. Omuzlarımızı geriyor ayaklarımızı daha sert vurmaya çalışıyorduk.

Her ayak vuruşumuzda bir parçacık da olsa sanki :

«Hayır bu bir kaza değil bu bir savaştır.» Diyorduk.

Asker adımlarımız acıma dolu bakışlara cevap veriyordu:

«Biz zavallı bir gurup değiliz. Çemberden kurtulduk. Biz gücünü çarpışmada denemiş askerleriz. Biz Nazileri vurmuş onların cesetlerini çiğnemiş, yüreklerine korku sokmuş kişileriz. Önünüzden başımız dik, gururlu bir birlik gibi, Kızılordu birliği gibi geçiyoruz.»

3

Tabur, karagahın bulunduğu şehrin kuzey doğu bölgesine yaklaşıyordu.

Kavşakların birinde -sanırım trafik askerinin durduğu yerde- kaldırım taşının yerini asfalt aldı. Bu noktada Moskova'ya uzanan geniş Volokolamsk şosesi başlıyordu.

Küçük bir evin -anımda kaldığına göre tertemiz mavi panjurlu bir evdi- birden hızla bir pencere açıldı ve dışarıya sarkan Alay Komiseri Pyötr Logvinenko el sallamaya başladı. Dış merdivenlerden inen ak saçlı bir binbaşı da koşarak bize doğru geliyordu. Bu da karargah amiri Sorokin'di. Elimi sıktı. Yaşlı, çok şeyler görmüş gözleri sevinçle parlıyordu. Sokağa fırlayan Logvinenko, beni kenara çekip kucakladı ve öpmeye başladı.

Büyük bir şaşkınlık içindeydim. Bizi neden böyle karşılıyorlardı. Yolda geç kaldığımız için azarlanacağımı düşünüyordum. Sonra, sonra onların bizim için ne derece kaygıya düştüğünü, yolları Almanlar tarafından kesilen taburumuz için ne derecede heyecan çektiklerini anlayabildim. Aramızdaki bağlantı kesildikten sonra yok olduğumuzu düşünerek çok kez bizi acı ile anmışlar.

Alay Komutanı Binbaşı Yurasov, merdivenlere çıkmış sıraların önünden geçişini seyrediyordu. İçine kapanık sessiz bir adamdı. Ona yaklaşıp kısaca tekmil verdim. Beni dinledi:

«Peki iyi» dedi. «Sonra gelip geniş rapor verirsin. Şimdi taburu evlere yerleştirin. Dinlenebilirsiniz. Alay, tümeninin yedeğidir.»

Son sözlerinde bir gurur duyuluyordu. Yurasov, bu duygusunu saklayamadı. Geçen dünya savaşında genç bir subay, sonra da Kızılordunun bir komutanıydı. O, böyle bir şerefe erdiği için gurur duyuyordu.

Siz bütün bu geçmişlerden sonra bu küçücük «Tümen komutanının yedeğiyiz» sözlerindeki önemi anlıyabiliyor musunuz?

Bu, Almanların yarmasından sonra Tümenin yeniden bir savunma hattı kurmuş olması, düşmanın önüne yeniden dikilmesi demektir. Bu basit cümle saldıran Almanların önünde bir engelin daha varlığını gösteren ve Moskova'nın hâlâ ayakta olduğunu ilan eden bir şeydir.

Tabur yürüyor ve silahlar korkunç sesler çıkarıyordu.

Nerden çıktı bilmiyorum. Yanımda, kırmızı yanaklı gencecik bir subay olan Panfilov'un emir subayı teğmen beliriverdi. Beni selamladı:

«Yoldaş Momiş-Uli general sizi bekliyor.»

«Nerede o?»

«Şu küçük evde. Biliyor musunuz sizi pencereden görünce ne dedi: Bu da ne, nereden çıktı bu askerler?»

Ve emir subayı güldü.

Rahimov'u çağırıp taburu yerleştirmesi ve erlerin dinlenmesini sağlaması buyruğunu verdim, ben de emir subayının ardından yürüdüm.

4

Telefoncuların yerleştikleri, karargah kumandanlarının nöbet tuttukları odalardan geçip Panfilov'un yanına girdim. Üzerinde telefonun ve topografik haritaların durduğu masanın ardından canlı bir hareketle kalktı ve hızla yanıma geldi. Kuvvetle elimi sıktı -bir kumandanın bir astının elini sıkışı gibi değil- benim ülkemin insanları, Kazaklar gibi iki eliyle elimi tutarak sıktı.

«Oturun Yoldaş Momiş- Uli oturun... Çay ister misiniz? Yorgunsunuz ama benimle oturmaktan kaçınmazsınız değilmi?»

Cevabımı beklemeden kapıyı açıp birine seslendi:

«Yemek getirin. Mezemsi bir şeyler olsun. Semaveri de verin... Ne gerekse her şeyi...»

Sonra bana döndü. Gülümsüyordu. Küçük, birbirine yaklaşık, Moğol tipi gözleri okşayıcıydı.

«Oturun anlatın. Çok adam kaybettiniz mi?»

Kayıplarımı bildirdim.

«Yaralıları getirebildiniz mi?»

«Evet Yoldaş General.»

«Askerlerinizi dinlendirmeleri, doyurmaları ve kurutmalar için gereken buyrukları verdiniz mi?»

«Evet Yoldaş General.»

Panfilov, telefonun yanına gitti ve tümen karargah amirini bularak onu ordu karargahında Rososovki'yi bulup çok kıymetli bir taburun düşmanı yarıp Volokolamsk'a geldiğini bildirmesini istedi.

Birşeyler dinledikten sonra, haritanın üzerine eğilip sorularına başladı: Konuştuklarını duyuyordum:

«Ya kuzeyden? Sakin mi? Son oradan ne zaman haber aldınız? Ondan sonra.? Hayır ben sessizliğe inanmıyorum? Sen biliyor musun? Bir kez daha soruştur. Aydınlanalım. Aldığın tüm bilgileri bana Yüzbaşı Gofman'la gönderin.»

Ahizeyi bırakıp uzun süre haritaya baktı. Yüzü ciddi gözleri kapalıydı. Sonra kendi kendine birşeyler mırıldandı. Düşünmeden sigara tabakasını çıkarıp bir sigara aldı: Onu bir kaç kez masaya vurdu sonra birden irkilerek bana baktı:

«Bağışlayın.

Ve tabakasını uzattı.

«E... Yoldaş Momiş-Uli anlatın bakalım. Herşeyi anlatın bana.»

Elimden geldiği kadar özetliyerek anlatmaya karar verdim. Generali tutmak istemiyordum. Sanıyordum ki bu büyük savaş içinde benim raporuma ayıracak pek zamanı yoktu.

«Şuna da bak.» dedi. «Nereden başlıyorsun.» Elini uzatıp sözümü kesmişti. «Önce yoldaki çarpışmaları anlatın. Bizim zikzaklı yayımızı hatırlıyorsunuz değil mi? Sizi nasıl etkiledi?»

Benim için bütün bu geçirdiklerimizden sonra o küçük hareketlerimizin-Donskih ve Brudni'nin takımlarının yaptıkları-uzak geçmişte olan önemsiz şeyler olarak kalmıştı. Panfilov'un onları niçin sorduğuna şaşıyordum. Bizim geçmişte kalan küçücük çarpışmalarımızın şimdi ne önemi vardı?

Panfilov, sanki düşüncelerimi anlamış gibi gülümsedi:

«Benim askerlerim, benim akademimdir.» denir. «Bu sizi de kapsar. Yoldaş Momiş-Uli. Sizin taburunuz sizin de akademinizdir. Haydi bakalım ne öğrenmişsiniz görelim.»

Bu sözler birdenbire yüreğimi ısıttılar. Her ne kadar kendimi yüreklendirmeye çalışıyorsam da şehrin kötü görünüşü sinirlerime etki yapmıştı. Bu şehirde, silah seslerinin duyulduğu bu odada Panfilov, gülümsiyerek bana. «Haydi bakalım ne öğrendiniz?» diye soruyordu. Bu basit sorudaki samimiyet ve güven beni de sardı.

Bütün vucuduyla bana doğru eğilmiş olan Panfilov, içten bir ilgi ile cevabımı bekliyordu.

Doğru ne öğrendin acaba? E... Haydi ne olursa olsun. En önemlilerinden başlayacağım.

«Yoldaş General?» dedim. «Ben modern savaşın psişik bir savaş olduğunu anladım.»

«Nasıl dediniz: Psişik savaş mı?»

«Evet Yoldaş General. Nasıl psişik bir ortam varsa tüm savaşta psişiktir.»

Panfilov, yeniden bana doğru uzanarak sordu :

«Psişik mi?»

Kendine özgü bir tavır takınarak sustu. Düşündü. Daha sonra söyliyeceklerimi heyecanla bekliyordu. Ama kapı açıldı ve biri sordu.

«Girebilir miyim?»

«Evet, evet, giriniz.»

Elinde siyah bir dosya olduğu halde Tümenin karagah harekat kısım amiri Yüzbaşı Gofman içeri girdi.

«İsteğiniz üzerine...»

«Evet... Evet. Oturun.»

Durum gerektiği için gitmek üzere kalktım.

«Nereye gidiyorsunuz Yoldaş Momiş-Uli?» dedi. Sonra şakalaştı: «Kitabı en enteresan yerinde kapatmak istiyorsunuz. Böyle şey olmaz...»

O dakika bu sözlerin daha sonra gerçekten bir kitaba girebileceğini bilebilir miydim?

«Haydi şimdi birşeyler yiyin...»

Panfilov, büyük açıkyüreklikle bir süre önce yemeklerle donatılmış masayı gösteriyordu

5

Alçak sesle yapılan konuşmaları dinlemenin doğru bir şey olmayacağını düşünüyor ama bazı cümleleri duyuyordum.

İstemiyerek öğrendiğime göre Panfilov, Alman saldırısından uzak kalmış sakin bir bölgeden gelen bilgileri yeterli bulmuyor, onları daha çok anlamak istiyor ve araştırır bir şekilde kontrolünda tutmak çabası gösteriyordu.

Sonra:

«Beni anladınız mı?» dediğini duydum.

General konuşmasını her zaman bu soru ile bitiriyordu. Bunu bir çok kez duymuştum. Panfilov, bu sözleri bir alışkanlıkla söylemiyor, gerçekten karşısındakinin gözlerinin içine bakarak soruyordu.

Yüzbaşı kapıya doğru yönelmişti. Panfilov, yeniden ona seslendi. O sırada bir anlam çıkaramadığım bir soru duydum. Anlamını uzun bir süre sonra anlayabildim.

«Uzak Doğuluların temsilcisi buraya doğru yola çıkmış mı?»

«Evet, Yoldaş General. Yakında burada olacak.»

«Rica ederim gelince onu hemen yanıma gönderin.»

Bir baş işareti ile Yüzbaşıyı savdı ve yanıma geldi:

«Yiyin, yiyin Yoldaş Momiş-Uli.»

Kalkıp teşekkür ettim.

«Oturun. Rica ederim oturun.»

Eski yapı tombalak karınlı bir semaver masanın üzerinde ince bir nota tutturmuştu. Panfilov, kendisine ve bana sıcak

ve koyu bir çay doldurdu. Sonra bardaktan yükselen buharı kokladı. Hafifçe dilini şaklatıp gülümsedi.

«E... Hadi Yoldaş Momiş-Uli» dedi. «Herşeyi sırasıyla anlatın. Birlikte haritada kalemle işaretlediklerimizi nasıl başardınız?» Takımlar yollarda neler yapmışlar?»

Anlatmaya başladım. Panfilov, çayını yavaş yavaş yudumlarken dikkatle dinliyordu. Ara sıra önemli noktalara değinmeden ufak hatırlatmalar yapıyordu. İşte bu şekilde Donskih konusuna değindi.

«Evine, yakınlarına mektup yazdınız mı?»

«Hayır Yoldaş General.»

«Bak bu olmadı. Güzel değil bu. Askerce de değil, İnsanca da Yoldaş Momiş Uli. Rica ediyorum yazın. Komsomol komitesine de yazın.»

Panfilov, sonra Teğmen Brundni'yi eski görevine atamamı da buyurdu.

«O bunu hak etmiş» diye düşüncesini açıkladı. «Yoldaş Momiş - Uli insanları son noktaya kadar genellikle görevlerinden uzaklaştırmamak gerekli. Asker silahına alıştığı gibi kumandanına da alışır. Devam edin, devam edin...»

Ona taburun Yirmiüç Kasımda nasıl çembere düştüğünü anlattım.

Panfilov, bardağını yana itmiş dinliyordu. Bana doğru iyilmiş dikkatle bakıyor ve sanki benim sözcüklere verdiğim anlamdan daha başka anlamlar çıkarıyordu.

Anlattıklarımdan bazı şeyler buluyordu. Panfilov'a çemberin içinde yaptığımız çarpışmaların ayrıntılarını bildirirken, o iki gece önce düşman saldırısında başlayan gevşemenin nedenlerini çıkarıyor ve kendisine bilmiyerek nasıl nefes aldırtmış olduğumuzu anlıyordu. O sıralarda Volokolamsk'tan uzakta; kavşakta, yolu kesilen düşman bizim taburumuzla uğraşmak zorunluğunda kalmıştı. Yolu kesilmiş gerisi koparılmış ve Almanlar bir süre için saldırıya katılacak ye-

dek birliklerini beklemek; bu yüzden de saldırının hızını azaltmak zorunluğunda kalmışlardı.

Bu savaşta mutlu bir raslantıydı. Ama Panfilov, bugünün, bu mutlu rastlantısını, yarının düşünülmüş bir askeri sorunu haline getirmek istiyordu. Buna, bir kaç gün sonra Panfilov bana yeni görevler verirken daha çok inandım. Evet onun askerleri onun akademisiydi.

6

Yeniden savaşın heyecanını yaşayarak ona Alman konvoyunun arasından nasıl geçtiğimizi, nasıl ateş açtığımızı nasıl! Alman cesetlerini çiğneyerek ormana girdiğimizi anlattım. Orman içinde yaptığımız çarpışmayı anlatırken saklı, saklı gururlanıyordum. Bu kısa süreli çarpışmada savaş ilminin ustalığını öğrenmeye başladığım duygusuna kapılmıştım.

Panfilov, bana gülümsedi:

«Öyle bir anlatıyorsunuz ki, sanki bu yaylım ateşi sizin icadınız» dedi. «Yoldaş Momiş-Uli unutmayın ki biz daha Çarlık ordusundayken böyle ateş etmiştik. Kumanda ile ateş etmişizdir. Büyük yaylım ateş...»

Biraz düşündü ve konuşmasını sürdürdü:

«Bununla sizi kırmak istemiyorum Yoldaş Momiş-Uli. Sizin bunu buluşunuz ve onun sizi sürükleyişi güzel. Hem de çok güzel. İlerde de hep böyle davranın.»

Sustu ve okşayıcı bakışlarla sözlerimi bekledi

«Hepsi bu kadar Yoldaş General.»

Panfilov, kalktı ve odada gezindi.

«Pşişik savaş...» dedi. Düşünüyordu. «Hayır bu kelime bugünkü savaşın tümünü kapsamıyor. Bizim savaş daha geniş. Ama siz tank korkusunu. Makineli korkusunu, sarılma korkusunu dikkate alıyorsunuz o zaman tartışmasız haklısınız.»

«Onların daha gök gürültüleri var. Ama nerede kaldı yıldırımlılığı? Nerede o Yoldaş Momiş-Uli? Hitler'in elinden onu bizim ordumuz aldı. Bu sayıya sizinle biz de katılırız. Biz, Yoldaş Momiş-Uli biz kazanmışız ve kazanıyoruz.»

Biraz sustu ve sonra sürdürdü:

«Zafer kazanırken de yenilgiye uğrayabilirsin... Beni anladınız mı Yoldaş Momiş-Uli?»

«Evet Yoldaş General.»

Konuşmamız sonuna yaklaşıyor Panfilov; son soruları soruyordu:

«E... Asker, size ne öğretti savaşta?»

Birden Polzunov'u ansıdım.

«Bağışlayın, Yoldaş General. Size Polzunov'u anlatmayı unuttum.»

Panfilov düşündü... ve ansıyınca kaşlarını kaldırarak merakla sordu:

«Aha... E... Haydi anlatın...?»

7

Kapı yine açıldı. Emir subayı girdi.

«Yoldaş General Yarbay Viterski, sizinle görüşmek üzere geldi» dedi. Gelen atış tümen karargahındandı.

Panfilov, hemen saatine baktı:

«Güzel, çok güzel.»

Sonra elinde olmayarak saçlarını düzeltti, kısa kesilmiş fırça gibi bıyıklarını elledi, kamburlaşmış sırtını düzeltti. Çok ciddi bir karşılamaydı bu. Ama emir subayına bakarak:

«Benden yana rica edin lütfen bir az beklesin» dedi.

Benimle olan konuşmasını hemen bitirmek istemiyordu. Generalimiz, esirgemeden bir tabur komutanına da zaman ayırabileceğini gösteriyordu.

«E... Haydi Polzunov?» dedi.

Haritanın durduğu masaya yaklaştı ve beni çağırdı:

«Buraya gelin Yoldaş Momiş-Uli.»

Sonra bana kısaca durumu anlattı. Düşman, Volokolamsk'ı Kuzeyden ve Güneyden sıkıştırıyordu. Doğuda iki şose arasına sokulabilmişse de daha Volokolamsk şosesinin bir noktasına bile ayak basmamıştı.

«Ve burada benim yerlerimde-haritada yerleşme noktalarını gösteriyordu-duruyorum. Karargahımı da burada tutuyorum. Aslında onu bir az daha içeri çekmem gerekli. Ama o zaman bakarsınız alay karargahları da biraz içeri çekilir. Sonra tabur kumandanları da çekilip daha rahat bir yer bulurlar. Bunlar hem yasalara uygun olacak hem de tüzüklere... Sonra siperlerde söylentiler yayılacak «karargahlar çekiliyor» diyecekler. Bu asker üzerinde dayanma gücünü kırar.»

Panfilov yine kendisine özgü bir şekilde gülümsedi.

«Pşişik savaş... Hmmm...» dedi. Gülümsemesini kesmiyordu. Sözcüğü benimsemişti galiba. «Bu parçayı da» Panfilov, bu sözlerle Volokolamsk'ın önünde bıraktığımız yerleri gösteriyordu. «Almanı bir ay daha oyalayabilseydik. Ama bazılarımız direnemedi. Alman da bundan yararlandı. Ama herşeye rağmen onbeşinden beri onu burada tutuyoruz sayılır. Ya işte Yodaş Momiş-Uli zafer kazandığın halde yenilmiş olabilirsin.»

«Nasıl Yoldaş General?»

«Fiat...» Panfilov, çok canlı bir sesle cevap verdi: «Zafere ödediğin fiat.»

Panfilov, düşmanın Volokolamsk, önlerindeki kayıplarına dair, bazı kendine göre rakkamlar söyledi-onbeşbin kadar ölü ve yaralı-O kadar büyük bir kayıp olmasa da Volokolamsk şosesini sıkıştıran düşman güçleri için yine de büyük bir kayıptı.

Panfilov: «Ama bizim için şimdi en önemli olan şey zaman» dedi ve top seslerini dinledi. Başını bir süre o yana çevirmiş durdu. Sonra bana bakıp göz kırptı.

Ona ormanda «Kaçaklar» dediğim zaman nasıl ortaya çıktığını, onu son çarpışmada nasıl gördüğümü, nasıl çevreyi uyanık gözlerle incelediğini gördüğümü ve tanka karşı nasıl bomba savurduğunu anlattım.

«Kutlayın onu» dedi Panfilov, «Onu kutlamayı unutmayın. Her asker namusuyla yaptığı görevi için sıcak sözcükler duymak ister.»

Sonra ben uzatmadan o ellerini uzattı. Ellerimi tuttu ve sıktı. Kazak gibi iki elinin arasına almıştı.

«Sizden ricam var Yoldaş Momiş-Uli. Yararlılık gösterenlerin listesini bana hemen bildirin. Listeleri bana hemen getirsinler sizden bunu savsaklamamanızı rica ediyorum... E, gidiniz... Öyle sanıyorum ki yarın sizin taburu dinlendirebileceğim. Güle, güle. .»

Hızla yürüdü ve beni geçip kapıyı açtı.

«Yarbay Yoldaş buyrun.»

Cephede giyilmiyen kırmızı kenarlı kasketiyle, bir yarbay içeri girdi.

Kapıdan çıkmaya çalışıyordum ki Panfilov, kolumdan tuttu ve gözleri ile gireni gösterdi sonra kulağıma fısıldadı:

«Yoldaş Momiş-Uli bunlar destek birlikleri. Uzak doğulular. Yirmi gündür yoldalar ve zamanında yetiştiler. İşte Volokolamsk yolundaki savunma çarpışması için size yeni güçler.»

Bir an gözlerini bir heyecan, bir mutluluk ıslaklığı kapladı.

Kapı arkamdan kapanırken Generali bir kez daha gördüm. Cep saatini çıkarmış masanın üstüne koyuyordu. Ufak tefek, biraz kamburlaşmış, esmer ensesi ile artık arkası kapıya dönüktü ve son derece nazik bir davranışla Yarbaya oturması için yer gösteriyordu.

Dışarda iri damlalarla yağmur yağıyordu. Gökyüzü yere doğru sarkmış ve kararmıştı. Ormanın kıyısında silahlar çatırdıyor, hafif bir yanık kokusu duyuluyordu.

Çevrede herşey grimsi bir kundağa bürünmüştü.

BİRİNCİ CİLDİN SONU —

Volokolamsk şosesi ve Aleksandr Aleksandroviç Bek

Ünlü düşünür ve büyük yazar İlya Erenburg «İnsanlar yıllar ve yaşayamlar»adıyla toplanan anılarında ikinci dünya savaşının getirdiği acılar ve zorluklar dolu yıllardan söz ederken : «Bu acı yıllar büyük eserler yaratılmasına yol açtı» diyor ve ekliyor: «Bize o günleri en güçlü şekilde anlatan yazar Aleksandr Aleksandroviç Bek'tir»

Ünlü yazarın söz ettiği eser şu anda elinizde tuttuğunuz «Moskova önlerinde - Volokolamsk şosesidir»dir.

Bu romanın Türk okuyucuları için ayrı bir önemi var. Yazarlığa bir araştırmacı olarak atılan ve savaş yıllarında da cephe muhabirliği yapan Bek, Alman istilasının kırıldığı ve üstün güçlerin ilk yenilgiyi tattığı Volokolamsk'ı savunan bir taburu eserinde bir gerçeği ortaya koyuyor. Bu taburun kumandanı Momiş - Uli adlı Orta - Asya'lı bir Türk, taburun ana çekirdeği de Türklerden kurulu.

Her parçası ayrı bir heyecan kaynağı olan eserde, bu Orta - Asya'lı genç teğmeni ve onun üstün yeteneklerini yürek çarpıntısı duymadan okumak mümkün değil.

Aleksandr Bek'in cephenin ön hatlarında başlayan ve savaşın tüm alevini insanın yüreğine sokan bu yapıtı Alman savaşının sona erişinin 25 inci yıldönümü dolayısiyle seçilmiş olan özel bir seri içinde yayınlanmış ve pek çok dile çevrilmiştir.

Türk okuyucusunun da bu yapıtı ilgi ile karşılayacağı inancı içindeyiz.

Fiatı : ONBEŞ LİRA